

DEJINY POČIATKOV TERAJŠIEHO UHORSKA.

Sostavil:

FR. V. SASINKA,

professor Bohoslovia a kazateľ hlavn. římskokatolického učilištia
v B. Bystrici.

V SKALICI,
TLAČ FR. X. ŠKARNICLA SYNOV.
1836.

Úvod.

Historia po rozpadnutí sa veľkomoravskej državy až do sriadenia drahej vlasti našej uhorskej (907—1009) zahalená je tmou temer neprenikuteľnou, ktorá od dejepytcov či od stranníckych či o dejepis Slovákov sa nestarajúcich, bohužiaľ! ešte viac rozmnožená je: preto každý ľahko pochopí tú náramnú fažkosť slovenského dejepytca, ktorý sa do skúmania a sostavovania dejín tohto veku púšťa. Medzitým tieto a iné ťažkosti nedodstrašily mä, lebo už je čas svrchovaný, abysme z nestranneho, Slovákov úmyselne nezaznávajúceho, stanoviska dali svedectvo pravde a, nakoľko možno, preborili tie tmy a začali stopovať i zaznané, potlačené a nepovšímnuté dejiny i národa slovenského i ostatných národov uhorských; pri tom zanechávajúc pravdu milujúcemu potomstvu, aby na tejto otvorenej dráhe i ďalej a to šťastlivejšie pokračovalo.

Náhrobník ríše veľkomoravskej poznačený je tými osudnými slovami, že veľkomoravská država z čiastky Maďarom a Nemcom, z čiastky Čechom a Poliakom za korisť sa dostala 1).

Poneváč ale úloha spisu tohto je: sostaviť dejiny o počiatkoch terajšieho Uhorska, z toho prirodene nasleduje, že tuna jednať zamýšľame len o tých pozostatkoch državy veľkomoravskej, z ktorých utvorenou je terajšie

1) Šafárik. Slov. Starož. V Prahe. 1863. II. str. 485.

II

Uhorsko; totižto o Slovensku a Pannonii. V týchto spomenutých čiastkach prebývavší Slováci a Maďari budú teda tvoriť hlavný predmet spisu tohto.

Ale celé Uhorsko, okrem Slovákov a Maďarov, obývali tiež iné národy: preto teda pritomný dejepis rozvrhujem na tri časti, z ktorých

1-vá o Slovákoch,

2-há o Maďaroch,

3-tia o ostatných národoch prvotného Uhorska jednať bude.

Č a sť I.

O S l o v á k o c h.

(Od pádu državy veľkomoravskej do sriadenia Uhorska).

Od r. 907. až do r. 1009. po Kristu.

I.

Deje politické.

Jednu časť rozpadnutej državy veľkomoravskej opanovali Poliaci ¹⁾), a táto časť je Slovensko.

Abysme o tomto našom Slovensku poriadne jednať mohli, treba nám nazreť do drievnych dejín Poľska.

Bár aj bezpečné dejiny Poľska len s Mečislavom (nar. 931. umr. 992.) sa otvárajú, preca i v báječnom dejepise poľskom nachodíme nektoré dobre zaručené stopy dejepisné.

Kedr država veľkomoravská pod Svätoplukom vzrástla v podivu hodnú velikosť a silu, spojila ona, — bohužiaľ! len na krátky čas, — četné vetve slovanské pod jedno žezlo. — Tak i Malopoľsko, trebas i predtým s Veľkopoľskom spojeno bolo ²⁾), alebo vlastnými kniežaťmi spravovanou ³⁾), preca pozdej tiež pod vládu mohutného Svätopluka (870—894) sa dostalo ⁴⁾.

- 1) Cuius (Svetopluci) regnum filii eius parvo tempore, sed minus felicitate, tenuerunt, partim Ungaris illud diripientibus, partim Teutonicis orientalibus, partim Poloniensibus. Cosmas.
- 2) Bandtkie. 3. vyd. I. 123. sld.
- 3) Dôkaz toho vysvitne z nasledujúcich poznámky:
- 4) Princeps paganus admodum potens, qui inter Vistulæ accolas sedebat, illudebat christianis vexabatque eos. (Methodius) mittens ad illum dixit: Bonum tibi esset, fili, baptizari ultero in tua terra, ne captus invitus baptizeris in aliena et recorderis mei; quod etiam contigit (!). Alio vero tempore iterum Sviatopolko bellum gerente cum paganis (Polonis ?) neque proficiente quidpiam sed cunctante, dum sancti Petri missa id est liturgia appropinguat, misit ad illum loquens: Si mihi promittis, fore, ut diem sancti Petri cum militibus tuis apud me transiges, credo in Deum, eum tibi illos brevi traditurum esse. Quod et factum est. Legenda pannonica ap. Ginzel. Gesch. der Slawen-Apostel. Leitmeritz. 1857. Codex. p. 28. — Jestli nie oboje udalosti, tak zaiste tá prvá týče sa uskutočneného vyhnania poľského kniežaťa a privítania vislanského kniežatstva k

Poliaci túto stratu samostatného svôjho kniežatstva bez pochyby ožeeli, a po smrti Svätopluka za príkladom Čechov a Srbov, od državy veľkomoravskej odpadnuvších, siahali i oni po ovoci slobody a samostatnosti ¹⁾; ktorého i dosiahli, ukoristivše (906?) značnú časť državy veľkomoravskej ²⁾ a utvorivše z nej zvláštne kniežatstvo. Kniežatstvo toto s hlavným svojím mestom Krakovom ³⁾, aby napotom s Moravou miešano nebolo, dostalo nový, od karpatských hôr odvodený názov Bielo-Horska čili Veľko-Horska ⁴⁾ a zahŕňalo do sebä východnú Halič, Malopoľsko, severo-východnú časť Moravy a Slovensko ⁵⁾, ako to i temer súvekí svedkovia potvrdzujú ⁶⁾.

države veľkomoravskej. Ono knieža je bezpochyby Vojoslav (Visslaus. Bogufal ap. Sommersb. II. 37.), u Konst. Por. zvaný Vusevuca (de adm. imp. c. 33.), ktorý príduc zpoza Visly, usadil sa na juhu v krajiu Zachlumskej. Sr. Monumenta Poloniae Historica. Bielovski. Lvov. 1864. I. str. 118. pozn. 10. — Šafarík I. c. str. 388.

- 1) Cosmas ap. Pertz IX. c. 14. p. 44. Sr. Dudík. Mährens allg. Gesch. Brün. 1860. I. 349.
- 2) Sr. str. 5. pozn. 1. str. 6. pozn. 6.
- 3) Cum Cracoua civitate, provinciaque, cui Vag nomen est, cum omnibus regionibus ad predictam urbem pertinentibus, quae Cracova est. Zákl. listina bisk. pražského. Mon. Pol. Hist. I. c. p. 147.
- 4) Kráľ Alfred tým dáva meno *Horiti*, ktorým Konst. Porf. dáva meno *Xoøøazot*, Nestor ale meno *Ugri*. Že ale ten použil grécku písmeňu *X*, príčina je nedostatok písmen *H* v gréckej abecede. Že Horci, Horiti, Horvati, Ugri, Chorvati, *Xoøøazot*, Hrvati, *Xoøøazot*, Hrbati, Chrbati, Chroboten atd. sú totožné mená, pochodiace z rozlično-slovenského koreňa: *hora*, *gora*, *horvat*, *hrb*, *chrb*, *hris* atď., to každý vidí. Sr. moje „Dejiny drievnych národov Uhorska“. V Skalici. 1867. str. 149. Mon. Pol. Hist. I. 157.
- 5) Naruszewicz Hist. pol. 1824. I. 109. 606. 648. 830. 832. Vyd. 3. v Lipsku. 1836. I. 75. III. 28. 56. 182. 184. — Lelewel v Ossolińského Kadl. vyd. Linde str. 475 — 487. —
- 6) Deinde ad aquilonalem (partem) hii sunt (pragensis episcopatus) termini; Psovane, Chrouvati et altera Chrovati, Slasene (Slezáci okolo hory Sobotskej. Bielovski.), Trebovane, Bobrane (nad riekou Bobrom. Biel.), Dedosane (medzi Odrou a Bobrom. Biel.) usque ad medium silvam, qua Milcianorum (v horných Lužicách. Biel.) occurrunt termini. Inde ad orientem hos fluvios habet terminos: Bug scilicet et Ztir (Styr, cuius fons in palude circa Olesko, in villa Jesinev; ostia in fluvio Prysieč non longe a Pinsku. Dlugoš Hist. I. 9.) cum Cracoua civitate, provinciaque, cui Vag nomen est, cum omnibus regionibus (župami?) ad predictam urbem pertinentibus, quae Cracova est, Inde Ungarorum limitibus additis usque ad montes, quibus nomen est Tritri (Tatry), dilatata procedit. Deinde in ea

Zdá sa, že naše Slovensko tvorilo zvláštnu provinciu¹⁾, ktorej obyvateľov Konstantin Porf. nazýva považskými Severanmi²⁾, a ktorá ako nekdy pod vládou moravskou³⁾, tak i pod vládou poľskou⁴⁾, ba potom ešte dlho i pod vládou uhorskou⁵⁾ královičom v údel⁶⁾ dávaná bývala. Pravdepodobno je, že hlavné sídlo tohto údelného kniežatstva bolo nekdajšie Pribinovo a Svätoplukovo sídlo,

parte, quae meridiem respicit, addita regione Moravia usque ad flu-
vium, cui nomen est Vag, et ad medium silvam, cui nomen est
Moure (Mourimberg, Mailberk, pohorie nad Dujou. Jireček. Slov.
Právo. V Praze. 1863. I. str. 21.) et eiusdem montis eadem parro-
chia tendit, qua Bavaria (biskupstvo Pasavské. Jireček. ib.) limina-
tur. — Mon. Pol. Hist. I. c. p. 147. — Und diese Mährer haben
westlich von sich die Thüringen und Böhmen und einen Theil der
Bayern, und südlich von ihnen auf der andern Seite des Donauflusses
ist das Land Kärnthen, welches südlich bis an die Berge geht die
man Alpis heisst. — Dann östlich vom Kärnthner Lande jenseits der
Wüste ist die Bulgarei, und östlich davon ist Griechenland. Und
(auf diesor Seite des Donauflusses) östlich vom Mährerlande ist das
Weichselland, und östlich von da Dacia, welches früher Gothen
waren. Nordöstlich von Mähren wohnen die Daleminuzier. Král
Alfred (871 — 901.) Slov. Starožit. Príloha VIII. — Videntes
itaque Abaris pulcherimam esse hanc (Dalmatiam magnam usque ad
Danubium extensam) terram, sedes illic (o. r. 582.) posuerunt. Chro-
bati vero tunc habitabant ultra *Baxiβaqeia*; ubi nunc sunt Belo-
chrobati. — Caeteri vero Chrobati versus Franciam commorabantur,
et appellantur hodie (r. 950) Belochrobati, sive Chrobati albi, qui
proprio principi subiecti sunt. Parent autem Othoni magno regi
Franciae. — Chrobati —, qui et Albi appellantur — ultra Turciam
(usque Tisam extensam c. XL.) prope Franciam incolunt. — Magna
autem Chrobatis, quas et alba cognominatur, — frequentibus incursio-
nibus infestata Francorum, Turcorum, Patzinacitarum. Const. Por.
de adm. imp. c. 30. 31.

- 1) Provinciasque, cui Vag (*Baxiβaqeia*. Const. Por. I. c.) nomen est. Cosmas. I. c.
- 2) Jestli v Konst. čítame *Baxiβaqeia*. Sr. moje Dejiny dr. nár. 149.
- 3) Srov. moje Dejiny dr. nár. Uhorska o Privinovi za Mojmíra I. a Svätoplukovi za Rastislava.
- 4) Jako bol ešte o. r. 1026 Otto — Bezprem, o ktorom jednať náleží do veku sv. Štefana. Sr. Palacký D. N. Č. I. 296. Sv. Štefan Otto-Bezpremovi kroz Boleslava odňatý údel (Slovensko) vydobyl, lež pre sebä zadržel, a tým položil základ Uhorska, ako je teraz.
- 5) Náleží toto do pojednania o vojvodoch uhorských, ktorým ešte dlho po sv. Štefanovi tretia časť krajiny uhorskej dávaná bývala v kniežatský údel. Sr. Spányik Hist. prag. R. H. Budae 1834. p. 100. §. 5.
- 6) O slovanskom obyčaji, dávať královičom kniežatský údel, vidz moje Dejiny dr. n. Uhorska str. 219 a Jirečka Slov. Právo. I.

— Nitra ¹⁾). Takto Slováci, obývajúci zvláštnu, u hôr karpatských ležiacu provinciu, okrem mena všeobecného Horvati a Horci (Horiti), ako i okrem zvláštneho mena svéjho považských Severanov (*Bαγιθορεῖοι*) alebo Považanov (*Bαγιθαροί*) nosili tiež meno U-horcov čili Ugrov, Ugrov ²⁾ a uhorských Slovákov ³⁾.

Medzitým dokiaľ z ostatkov riše veľkomoravskej neboli ustálené královstvá, menovite královstvo uhorské, Slovensko a jej obyvatelia Slováci, okrem týchto svojich vlastných mien ⁴⁾ a hore udaných názvov príavných, u nektorých spisovateľov ešte dlho zadržali

- 1) Že za času državy moravskej údelné kniežatá mali svoje sídlo v Nitre, to je isto. Podobne je isto, že i uhorské údelné kniežatá v Nitre svoje sídlo mali. O tomto mal i sám *Anonymus Belae regis notarius* známost, ktorú on ale nechutným bájením spotvoril, ked c. 35. píše: *Terram, quae iacet inter Vag et Gron, a Danubio usque ad fluvium Moroua dux Boemorum (Moravorum !) sibi praeoccupaverat et unum ducatum fecerat.* — C. 57. *Ex parte vero Boëmorum fixit metas usque ad fluvium Moroua, sub tali condizione, ut dux eorum annuatim tributa persolveret — duci Hungariae.* — Sr. deje nitrianske o Gisele, Vasileovi, nitrianskom vojsku Izaslava (Gejzy I. u Turóčiho P. II. c. 52) atď. Pravde podobno je, že Nitra bolo sídlo údelného kniežala i pod vládou poľskou. — Sr. Kalendár od Matice sl. vyd. na r. 1867. čl. Izaslav.
- 2) Že Horiti, Horci, Horvati (*Xογβατοί*) a U-horci, Ugri atď. sú mena totožné, o tom žiadny znalec mluvy slovanskej nebude pochybovať. — Pozoruhodno je, že nitrianske vojsko Izaslava (Gejzy I. u Turóčiho P. II. c. 52) nazýva sa uhorským, paonosko-maďarské vojsko Salamona ale latinským (dľa obradu) a nemeckým (pomocné nemecko-české). — O tomto budeme jednať v II. časti t. d.
- 3) V liste Chasdaja sa vypráva o liste, ktorý r. 959 od židov z Nemecka daný královi u-horských Slovanov (*Gebalim Sekaleb čili Sklab*), od tohto poslaný bol prez územie Maďarov, Rum (unov), Bulharov do Kozárska. Mon. Pol. Hist. I. p. 65.
- 4) *Quos (Ungaros) Jesus Christus, qui est Deus omnipotens, non in propria regione, (sed) in aliena, quae Sclavonia nominatur, — ad fidem catholicam — vocare dignatus est. Chronica ungaro-polonica. Mon. Pol. Hist. I. 495.* — Igitur ab aquilone Polonia septentrionalis pars est Sclavonia . . Terra Sclavonica . a Thracia . . per Ungariam, — descendendo per Carinthiam ad Bavariam diffinitur; ad austrum vero iuxta mare mediterraneum ab Eppyro derivando per Dalmatiam, Crovaciam et Histriam finibus maris Adriatici terminata. Ib. p. 395. — *Quodsi adjeceris Ungariam in partem Sclavoniae, ut quidam volunt, quia nec habitu nec lingua discrepat etc. Helmoldus. Slov. Starož. Priloha XXIV. — Mare (balticum) — ad litus australe habet Sclavorum nationes . . . Ungaros, qui et in Sclavia sive Sclavonia jacent. Erpoldi Lindenbrogi SS. RR. Germ. Hamb. 1706.*

i meno Moravanov ¹⁾; podobne i Slovensko meno Moravy ²⁾; ba Slovensku i meno Polska prikladali ³⁾. Čo viac? zdá sa, že naši Slováci nosili tiež meno Ruizov, ich územie (Slovensko) ale meno Ruiziae ⁴⁾.

— Tibi autem . . providentiam orientalis Pannonise regionemque Averorum atque Marhanorum, sed et Schlavorum . . credimus. Ep. Agapiti II. R. P. a. 946 ap. Hansiz. G. S. I. 198. Item rursus ab Oriente incipiendo versus meridiem provinciae Germanae sunt: Cracovia, Polonia, Bohemia, Sclavonia Deinde a meridie Moraviae est Austria . . Item ab Austria versus orientem per defluxum Danubii deſcendendo sunt provinciae Moesia, Pannonia, et videtur, quod istae provinciae modo dicuntur Hungaria, Gobelini Personae. Rer. Ger. T. I. Hen. Meibomii. Helmestadii. 1688. 1. aetas mundi. — Sanctus denique Adalbertus convertit ad fidem Christi quatuor istas provincias, quae antiquo paganorum (??) errore detinebantur, scilicet Pollianam, Sclavaniam, Waredoniam (dla Lelewela Polska I. 215. Waren-gonia čili varegská Rossia) Cracoviam. Ademari hist. L. III. Pertz. SS. IV. 129. Sr. moje Dejiny dr. nár. na úz. ter. Uhorska str. 151

- 1) Seditione Atha, ducis Moravienium sedata. Fuxhoffer Monasterologia. P. I. p. 97. Sr. o ňom kŕoniku Turóčiho P. II. o Vathovi čili Bathovi, a Jirečka Slov. Právo o Baťovi, I. str. 71. — Marshi sunt populi Sclavorum, qui sunt ab oriente Behemorum, habentque im circitu Pomeranos et Polanos, inde Ungros et crudelissimam gentem Pescinagos (Pečenegov). Adami Brem. vet. scholion. Patrol. I. Migne. Paris. 1853. T. 146. p. 514. Pečenci bývali v Multansku a Velachii: teda ež ta sa tisíli Moravania, pod ktorými veru len Slovákov si myslieť musíme.
- 2) Addita regione Moravia usque ad fluvium Vag. Cosmas. I. c. — Populo . . ex partibus Maricomanorum illuc (Nitriam) confluenti. Dipl. s. Stephanus ap. Katona H: crit. Reg. Hung. T. I. p. 125. Gisela eius (Vilhelmi, comitis Burgundiae) vidua in Hungariam ad fratrem Stephanum se contulit, ac Nitriensem, Boronensem et Sarvariensem comitatus — impetravit, cui nomen Moraviae adjecerat. Katona. Hist. I. 608.
- 3) Östlich vom Mährerlande ist das Weichselland (Poľsko) und östlich von da Dacia (Sedmohradsko). Slov. Starež. II. 709. — V jednom odpise list od r. 1046., ktorou sa biskupstvo krakovské povyšuje na arcibiskupstvo, stojí: subiicimus — omnes parochias (biskupstvá), quae in toto regno Poloniae sunt“, kdežto vo staršom odpise stálo: „quae in toto regno sunt Sclavonica.“ Mon. Pol. Hist. Bielovski. I. p. XXV. et 359. — Termeni Polonorū (o. r. 1000.) ad litus Dannubii ad civitatem Strigoniensem terminabantur. Ib. Cron. Ung. p. 505.
- 4) Verumtamen non secundum ritus aut sectam Bulgariae gentis, vel Ruiziae aut (čili) Slavonicae linguae. Ep. Joan. XIII. R. P. ad Boleslaum II. Boh. Ducem. a. circ. 972. Ginzel. Gesch. der Slawenap. Monum. p. 79. Prvé (ritus aut sectam Bulgariae gentis) však houje sa tuším na kyrillskú, druhé (Ruiziae aut Slavonicae

Podavšie tie rozličné mená, ktoré dejepisci Slovákom a Slovensku až do sriadenia uhorskej krajiny prikládali, nastáva, abysme udali hranice, medzi ktorými slovenské údelné kniežatstvo jestvalo. — Že Dunaj, Tisa boli hranice Slovenska, to dejepisné svedoctvá nad všetku pochybnosť povyšujú¹⁾). Podobne je isto, že na východe Pečenci so Slovenskom hraničili²⁾; v tom ale je najväčšia ľažkosť, určit tiež hranice na západ, kde sa Poľsko a nasledovne i jeho nadvláde podriadené Slovensko s Moravou, Čechami opanovanou³⁾ stýkalo. Jestli súdiť možno dľa mena tých Moravanov, ktorí na východnom brehu Moravy ešte dosiaľ meno Slovákov nosia⁴⁾, tiahlo sa kniežatstvo nitrianske až k brehu rieky Moravy. — Kde však bola hraničná čiara medzi Slovenskom (*provincia Vagi*) a veľkokniežatstvom Krakovským (*cum omnibus regionibus ad predictam urbem pertinentibus quae Cracova est*), nedá sa tuším rozhodnúť.

Medzitým, bár aj Slovensko tvorilo zvláštnu považskú provinciu, preca jej údelný kniežatský stolec nebol vždy zapĺňovaný: preto tiež Slováci neboli vždy čo ku kniežatskému nitrianskemu hradu náležajúci považovaní, lež i čo patriaci ku veľkokniežatskému hradu v Krakove⁵⁾.

linguae ale vzlahuje sa na západnú glagolskú slovenskú bohoslužbu. Že a ut v druhej stránke vety znamená čili, poznal z toho, že i v prvej stránke to isté znamená: teda *rusia lingua a sclavonica lingua* sú totožné výrazy. — Sv. Imrich v kronike uhorsko-poľskej (Mon. Pol. Hist. p. 508) nazýva sa *nobilis dux Sclavoriae*; v kron. Hildesh. (Pertz. III. 98) ale *dux Ruizorum*. Že táto Ruzia, ktorej vojvodom bol sv. Imrich, bola skutočne naše Slovensko, o tom v II. č. t. d. jednať budeme.

- 1) Vysvitne to z pojednania, ktoré v II. č. t. d. na patričnom mieste podáme.
- 2) *Marabi sunt populi Sclavorum, — habentque in circuitu Pomerenos et Polanos, inde Ungros et crudelissimam gentem Pescinagos* (Pečencov v Multiansku a Valachii, potiským Maďarom na sever bývajúcich). Adam. Brem. l. c.
- 3) *Postquam Zatoplug per Hungaros est necatus (?) et Hungari descendederunt in Pannoniam — anno septimo Maraviam et Bohemiam crudeliter spoliarunt et cum victoria, treugis cum duce Vratislao ordinatis, redierunt. Liudprand Antapod. L. II. c. 2. Turóc. P. II. c. 63.*
- 4) Slov. Starož. Šafárikove. II. str. 469. Sr. Jirečkovo Slov. Právo. V Praze. 1863.
- 5) *Excellentissimo Domino ipsorum, Domino Ludovico, Dei Gratia In-
clyto Regi Hungariae, Albensis Ecclesiae Capitulum orationes in Do-*

Konečne i názov u-horských Slovákov, i nekdajšie jestvovanie kniežatstva nitrianskeho vyobrazuje nám už i sám címer krajiny

mino, cum perpetua fidelitate. Literas Sublimitatis Vestrae, annulari sigillo Vestrae, annulari sigillo vestro consignatas, omni, qua decuit, reverentia recepimus in haec verba : Ludovicus suis discretis viris Capitulo Ecclesiae Albensis salutem et gratiam. Fidelitati Vestrae firmiter praecipiendo mandamus: quatenus in Legenda Sancti Regis Stephani hoc, in quantis locis in regno nostro Nobiles Jobagiones et populi Castri Craco vocati residentiam facere debent, et in quali Libertate existunt, requirere debeatis; et prout rescieritis, nobis per exhibitem praesentium ad fidelitatem vestram, in literis vestris nunciare debeatis. Datum Budae Sabbatho proximo ante quindenas Sancti Michaelis Archangeli, Anno Domini Milesimo Trecentesimo Quadragesimo Nono. Nos igitur praecepto Vestrae Sublimitatis libenter obtemperassemus, ut tenemur de iure et de facto, libertatem Jobagionum et populorum praedicti Castri Craco vocati in Legenda Sancti Regis Stephoni contentam pro eisdem Jobagionibus et populis libenter quaevissemus, et inventam in nostris literis Vestrae Maiestati transmissemus, sed dictam Legendam Serenissimus Princeps Genitor Vester Karolus, eadem Gratia quondam Inlylus Rex Hungariae, piae et felicis recordationis, ad scitum omnium nostrorum, tempore Johannis quondam Custodis, de Sacristia interiori excipiendo ad Vysegrad fecit deportari, ideo eandem requirere non valuimus. Datum feria VI. proxima post Festum Undecim Millia Virginum, Anno Dirginum, Anno Domini supradicto. — Vita S. Stephani Hungariae Proto-Regis Auctore Hartvico de Ortenburg, Ratisbonensi Episcopo, quam e Seculi XII. Codice membranaceo cum Auctoris Biographia edidit — Jos. Podhradczky. Budæ. 1836. in 8. p. XXV — XXVI. — Kronika uhorsko- polská veľmi sa srovnáva s legendou Hartvikovou, a v nej o pokorunovacej slávosti sv. Štefana stojí: „Verbum Dei praedicant, privilegia sanctae romanæ curiae aperiunt, audiente omni populo distincte legunt, utrique populo (Polonis et Ungaris) pacem et amicitiam corroboratam edicunt. Placuit omnibus, et iuramento propriis manibus confirmaverunt.“ — Či sa túná naráža na výšespomenuté výsady Krakovské? — Medzitým, keď kroniku uhorsko- polskú považujeme za legendu sv. Štefana, o ktorom zvláštne písaná je, nachodíme v nej tiež inú stopu výšespomenutých výsad krakovských: „Habito vero consilio, episcopi cum principibus, Dei disponente clementia, Rusiae civitatem Galiciam properaverunt, et beatum principem Ladislauum in regem Ungariae acceperunt, atque in Albam civitatem properaverunt et in regem coronaverunt.“ Že sa túná rozumie obnovené spojenie nitrianského kniežatsva s korunou sv. Štefana, nasledovne i obnovenie confoederacie medzi Slovákm a Maďarmi, dá sa to vysvetliť asi, už predbežne, nasledujúcimi dôvodami: a) Vladislaus ab infantia nutritus in Polonia fuerat, et quasi moribus et vita Polonus factus (Chron. Galli. II. 27) bol za svójho prijetý od Močislava, kniežala

uhorskej: Tatra, Fatra a Matra¹⁾), alebo len vôbec skupenie vrchov s kniežatskou korunou a dvojistým krížom, či neznamená *u-horské* územie, kde na kniežatskom nitrianskom hrade ss. Cyril a Method vytýčili dvojistý kríž?

Čo sa už samého dejepisu politického týče, z doterajšieho pojednania už vysvitá, že dejiny Slovenska (907—1009) temer docela spojené sú s dejinami Poľska.

860 Za času Rastislava a Svätopluka, králov moravsko-slovenských, Semovit bol kráľom Veľkopoljska, ktorý hranice kráľovstva svôjho značne rozšíril²⁾). Ktoré zeme vlastne podrobil vláde svojej, nesnadno je určiť. Obyčajná domnenka je, že to bolo Veľkopoljsko, Mazovansko a Sliezko³⁾). Za jeho panovania Malorusko, po vy-
870 hnatom kniežati kroz Svätopluka, pripojeno bolo k Morave⁴⁾.

891 Nástupcom Semovitovým bol Lešek (Lestik. Chr. Gall.), ktorý statočnosťou a válečnými činy otcovi sa vyrovnal, Malopoljsko i Slovensko, po ktorom už tak dlho číhal⁵⁾, pri páde ríše veľko-

Rusínov a s jeho dcérou dostal i kniežaťstvo Rusínske (Sr. Mon. Pol. Hist. I. c. p. 514.). — b) Keď Izaslav (Gejza I.) so sv. Vladislavom z uhorského trónu shodili Salomona (Sr. Kalendár od Matice slov. na r. 1867. vyd. čl. Izaslav.), Izaslav opauoval (107) trón uhorský, sv. Vladislav ale prejal stolec i nitrianskeho vojevodstva; po smrti Izaslava ale (1077) bol korunovaný. Pri tej príležitosti teda vojevodstva slovenské a rusinské boly reálne (?) spojené s korunou sv. Štefana. Že pri tejto príležitosti dáko privilegia Slovákov, nekdy pod Krakov patrívšich, vystaveú alebo obnovené boly, ľahko sa dá pochopiť. Prečo Karol, kr. uh., tieto výsadu zo stolaňa Belohradu vzal a kam ich podel? — — Či s týmito nenie vo spojení udalosť Matúša Trenčianskeho a Feliciána Zača?

- 1) Králi uhorski pred Matejom Korv. uživali zväčša len polovice cimeru (härbu) uhorského, so štyrmi sriebornými páskami; druhá polovica vyobrazuje naše Slovensko; korunou kniežatskou ale, na skupenie troch vrchoch ležiacou, označuje sa drievne kniežaťstvo nitrianske. — Tie tri vrchy obyčajne majú za Tatru, Fatru a Matru. Bartholomeides (Comit. Gömr. Not. Leutsch. 1806. p. 96.) odvodzuje ich mená od *Tata* (*Tat-ra*), nem. *Vater* (*Fatra*) a *Mať* (*Muł-ra*). — Prilepené *ra* zdá sa mi byť leu skrátené *hora*, ógos.
- 2) *Usu laboris et militiae, probitatis famam et honoris gloriam acquisivit, atque sui principatus fines ulterius, quam aliquis antea dilatavit.* Chron. Galli. L. I. n. 3.
- 3) Lelewel. Tyg. Wil. 1816. č. 27. str. 1—5. — Kadlubek. II. ep. 3. ed. Krause p. 633—634. — Boguphal p. 23. — Bandtkie 3 vyd. I. 85—88. — Lelewel Dzieje Polski 34—36.
- 4) Sr. str. 5. tohto diela.
- 5) Cosmas ap. Pertz.

moravskej si podrobil, a tak hranice Poľska rozšíril ⁶⁾). Za jeho 906 asi panovania stalo sa mučedelnictvo sv. Václava, po ktorom jeho 935 matka, Drahomíra, uslyšiac, čo sa deje, a znamenajúc, že vražedníci i o jej živobytie idú, utiekla do Malopoľska ⁷⁾.

O Semimyslovi, nástupcovi Semovitovom, a žene jeho Gorke, 921 okrem chvály jeho cností, nič podrobného sa nepripomína v kronikách latinských; avšak Konstantin Porf. poznačil, že knieža Bielohorvatska oddano bolo Ottovi I., královi nemeckému ¹⁾: teda asi 950 v ten čas, čo i Česi nadvláde Ottovej sa podvolili ²⁾.

Semomysl, umrev vo vysokom veku, mal dvoch synov: Mečislava a Čedobora, a dcéru Adelhaidu ³⁾.

V tom čase Gero, východný markhrabä Otta I., zlopovestný Slovanobijca, opanoval Lužicu za Lábom a zavadiť o Mečislava i zvíťaziv nad ním, donútil ho ku plateniu dane od krajiny, na západ 963 pade rieky Varty ležiacej ⁴⁾, a k uznaniu vrchnosti cisára nemeckého ⁵⁾. Takto Mečislav priyatý bol do radu kniežat západných, ba na to nezadlha i Dubravku, dcéru Boleslava I., krála českého, za manželku si vzal ⁶⁾. — Boleslav II. podobne zachovával s Mečislavom priateľstvo, od otca sdedené, a hned na počiatku panovania svôjho poslal mu dva pluky jazdcov ku pomoci proti nepokoju kojnému Vichmanovi, nemeckému hrabáťu. Sotvaže tohto šťastne prevýšil, z neznámych príčin, opäť vytasiť musel meč proti Udovi,

6) Chr. Galli ib. — Kadlubek. II. ep. 9. — Boguphal p. 24. — Cosmas p. 36. Cuius (Svatopluci) regnum filii eius parvo tempore, sed minus feliciter, tenuerunt, Ungaris —, Teutonicis —, Poloniensibus (illud) solotenus hostitiler depopulantibus. — Cromer. L. III. p. 38. Moraviae vero permagnam partem a Polonis subactam fuisse, Arnolpho Romanis imperante (qui sunt 60 plus minus anni ante Mesconis tempora) ipse etiam Sylvius testatur et nos superius (L. II. p. 29.) memoravimus. Boemi vero posterius in ea pedem posuere, vel ipso Haieco teste.

7) Do zeme Chorvátskej, t. j. do Belohorvatska. Sr. Palackého. I. 238.

1) De adm. imp. c. 30.

2) Sr. Palackého I. c. str. 243.

3) Zasnúbení Izaslavovi, vojvodovi maďarskému; o ktorej na patričnom mieste hovorí budeme.

4) Šafárik Slov. Star. I. 389. Miseconem imperatori (Ottoni I.) fidelem tributumque usque in Vurta fluvium solventem. Dithmar Chron. II. a 972. ed. Wagner p. 36.

5) Miseconem cum sibi subiectis imperiali subdividit ditioni. Ib. p. 27.

6) Palacký I. c. 251. — Šafárik I. c. 388.

972 markhrabovi východnému (Lužickému), ktorého tiež najmä s pri-spením brata svjóho Čedobora u Čedna ⁷⁾ porazil ⁸⁾.

Medzitým rozvyklalo sa jakosi priateľstvo medzi ním a Boleslavom českým, následkom čoho utratil Malopoľsko a Slovensko až po Tatry, ktoré Boleslav II. k Česku pripojil ¹⁾. Medzi tieto roztržky Otto I. vložil váhu svjóho cisárskeho dôstojenstva, a rozkazom svojím cisárskym povolal Mečislava poľského a Boleslava II. českého pred snem Kvedlinburgský, kde vyprosredkovano bolo porovnanie (?) medzi oboma stranama ²⁾). Dla porovnania tohto Boleslav potvrdený bol vo vládnutí nad tým územím, ktoré odhal Mečislavovi, a na ktorom i obvod biskupstva pražského označil ³⁾). Znateľom starožitnosti ale netreba dokazovať, že tuná cirkevné a státne hranice sa asi srovnávaly.

-
- 7) Cidini. *Dla Lelevela Steinau na Odre, nižej Vratislavu; dla iných Zehden v Markách na Muglici; ešte dla iných Citen v Markách na jazere Soldinc.* Šafarik I. c. 389. — Sr. Mon. Pol. Hist. I. c. 248. n. 1.
- 8) Sr. Palackého I. c. 259. — Slovník Naučný. V. 299. — Hac de fama miserabili imperator turbatus, de Italia nuncios misit, prae-cipientes Hodoni atque Miseconi, si gratiam suimet habere voluissent, usque dum ipse veniens causam discuteret in pace permanerent. Dithmar in Mon. Pol. Hist. I. c. p. 248.
- 1) Cosmae Chron. Boh. I. ed. Pezel et Dobr. p. 66. Huius regni (Bohemiae) terminos, quos ego (Boleslaus II.) dilatavi usque ad montes, qui sunt ultra Krakow, nomine Tryn. (alii Cod. Tritri, Trytti, Triti, lege: Tritri) . . . Hic gloriolissimus dux secundus Boleslaus in quantam ampliendo dilataverit ferro sui terminos ducatus, apostolica testatur autoritas in privilegio eiusdem Pragensis episcopatus. Cosm. II. p. 167—172. — R. 992 vysielali Česi poslov do Kyjeva ku Vladimíroví, nepochybne jako súsedia. Nestor na r. 6500 6506 od sv. sveta.
- 2) Huc confluebant imperatoris edictu Miseco atque Bolislavo duces et legati Graecorum, Beneventorum, Ungariorum, Bulgariorum, Danorum et Sclavorum, cum omnibus regni totius primariis; consumatisque pacifice cunctis, ditati muneribus magnis, reversi sunt ad sua lac-tantes. Dithmar I. c. p. 249.
- 3) Jako to vysvitá z potvrdenia zakladacej listiny biskupstva pražského. In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Heinricus tercarius divina favente clementia Romanorum imperator augustus. Regio nomini et imperatoria dignitati congruere novimus, ut ecclesiarum Dei utilita-tibus ubique opitulantes, dampna vel iniurias eorum quacunque ne-cessse fuerit propulsemus. Quapropter . . . notum esse volumus, qualiter . . . Pragensis episcopus . . . nobis conquestus est, quod Pragensis episcopatus, qui ab initio (od r. 973) per totum Boëmiae ac Moraviae ducatum unus et integer constitutus, et tam a papa Benedicto quam a primo Ottone imperatore sic confirmatus est,

Žeby bol Mečislav s týmto porovnaním spokojen býval, veľmi pochybujem; avšak obávajúc sa idealnej nadvlády cisára nemeckého ¹⁾, musel sa priateľskym ukazovať ²⁾.

Ked po smrti cisára Otta I. vojvoda Henrik, čo najstarší vnuk nekdajšieho kráľa Henrika vtáčnika, osoboval si právo k nemeckému trónu proti *Ottovi II.*, synovi Otta I., našiel horlivú pomoc nelen u Boleslava českého, no i u Mečislava poľského ³⁾. — Ked 976 po smrti Dubravčinej († 977) Mečislav dlho bez prospechu namlúval si Odu, dcéru Detricha, severosaského markhrabäta, — poneváč kňazi prepustiť ju nechceli z kláštora, v meste Kalve nad Zalou ležiaceho, — sveril Boleslav vojsko české hrabätu Dedovi, svákovi nevestinmu, s ktorým tento vpadnuv do južného Durynska, dobyl a poplenil mesto Žiču, a v Kalve zmocniv sa Ody, priviedol ju Mečislavovi ⁴⁾.

983

Medzitým umrel Otto II., po ktorého smrti Mečislav opäť sa zamiešal do nemeckých vecí, a Henrika po druhé podporoval, ked 984 tento vyviaznuv z väzenia, domáhal sa koruny; ked všák Otto III. zvíťazil, Mečislav pristal na stranu víťazovu ⁵⁾.

Nezadlho po tejto udalosti jakosi rozvyklano bolo priateľstvo medzi Mečislavom a Boleslavom českým; lebo už r. 989. povstaly

postea antecessorum suorum (Pragensium episcoporum) consensu, sola dominantium potestate, subintronizato intra terminos eius novo episcopo (Moraviensi), divisus esset et inminutus. Etc. Mon. Pol. Hist. l. c. p. 146. Vypočítanie hraníc pražského biskupstva uvedieme pri cirkevných dejinách.

1) Sr. moje Dejiny dr. nár. na území terajšieho Uhorska. str. 244.

2) K objasneniu hraníc Poľska na konci panovania Mečislavovho mnoho prispel môže zápisok, zo súvekého prameňa pošlý: *Donatio civitatis Schinesghe Joena. XV. a. 991. ap. Muratori Antiq. Ital. med. aevi T. V. p. 831. Dagon (Mečislav) judex et Ote (Oda, druhá manželka Meč.) senatrix, et filii eorum Misica et Lampertus leguntur s. Petro contulisse unam civitatem (sedem episcopalem?) Schinesghe (Huezdno, Gniezno) cum omnibus suis pertinentiis intra hos affines: sicut incipit a primo latere longum mare sine Pruzza (Prusia), usque in locum, qui dicitur Russe; et fines Russe extende usque in Cracoa; et usque ad flumen Odere recte in locum Alemure (či riečka Mura, alebo Mailberg? Sr. Jirečka Slov. Právo. II. str. 21. §. 5.); et ab ipso Alemura usque in terram Milzae (Milčania) et a fine Milzae recte intra Odere usque in praedictam civitatem Schinesghe. Sr. Lelewel Tyg. Wil. 1816. č. 27. str. 4 – 5.*

3) Palacký. l. c. 258.

4) Palacký. l. c. 259.

5) Šafárik l. c. 390.

rúznice medzi nimi; ponevač Mečislav vpadol do územia, k Česku náležiaceho, menovite do mesta Nemčia ¹⁾ a jeho okolia, do Sliezka. Z toho povstala dlhá a krutá válka medzi Čechami a Poliakami. Zdá sa, že válečné šťastie hovelo Čechom, ponevač nasledujúceho roku Mečislav hľadal pomoc u Nemcov. Naproti tomu ale Boleslav
990 bez výsledku na pomoc volal Luticov. — Dna 13. jul. r. 990 v doľnej Lužici vojská oboch strán už tak blízko sebe stály, že čakali na rozhodný boj: tento však neudal sa, ponevač Boleslav s Nemcami, Poliakom pomocnými a už odovšad obklúčenými, uzavrev zvláštny mier, ich v pokoji prepustil. Na to Poliaci postavili sa za Odrou. Boleslav nechcel prez rieku učiniť na nich útok, lež vrátil sa odtiaľ, zmocnil sa jakéhosi mesta; ktorého pána zajav, vydal ho ku štátiu Luticom, proti nemu zúrivým. Čo sa potom dialo, nenie podrobne poznáčeno; zdá sa však, že pre nedôveru, medzi Nemcami a Luticami sa objavivšiu ²⁾, Boleslav od vojny proti Poliakom upustil.

Mečislav, zdarom vojny tejto na nohy postavený, vidiac, že navzdor všetkej svojej ochotnosti, Nemcom preukázanej, od týchto nevšímaný a stáby len dáky pohraničný, cisárovi daňou a vojanskou
991 službou povinný hrábä považovaný je ³⁾, o to sa staral, aby obsiahnuc od pápeža korunu i sebe hodnosť královskú i zemi svojej

- 2) Podelávateľ kroniky Kozmasovej v rkp. Dráždansk. k r. 989. hovorí: Eodem anno Nemci perdita est. p. 56. — Vzlahuje sa to iste na skutok, pre Česko nekdy veľmi dôležitý a príčinu výtky s Poľskom, ktorú i Thietmar (*regnum sibi* — t. j. Boleslavovi — *ablatum*) pripomína. Toto mesto však nemá sa miest s iným, potom od Boleslava dobytým, ktorého meno — vraj — Thietmar zapomänil, a ktoré niesuc daleko od „*pagus Selpuli*“, čili okolia Starkovského a Frankobrodského nad Odrou (sr. Šafárik Šl. Starož. str. 908. vyd. I), bez pochyby omnoho diaľ na severe i bliže k zemám Lutickým priležalo, nežli Nemči. Palacký. I. c. 260 s pozn.
- 2) Bolízlaus, sciens nostros (Germanos) ex parte Liuticiariorum incolumes non posse domum sine eo pervenire, etc. Thietmar. Mon. Pol. Hist. I. c. p. 256.
- 3) Ib. p. 266. Vivente egregio Hodone pater istius (Boleslava Chrobrého) Misec domum, qua cum esse sciebat, crasinatus (v krzno odený) intrare, vel eo assurgente, nunquam praesumsit sedere. — Necrolog. Ful. ad a. 992. ap. Leibnitz SS. III. 765. Misicho marchio comes et secularis (obiit).

viac samostatnosti vydobyl ¹⁾). Medzitým smrť prekazila jeho úmysly ²⁾. 992

Z prvej svojej manželky, Dúbravky, zplodil on dvoch synov: Boleslava V. a Vladiboja; z druhej ale, Ody, dcéry Fridrika, mark-hrabäta Mišenského, troch synov: Meška, Svätopluka a Boleslava ³⁾, ktorý v Italii stal sa mníchom pod menom Lambert ⁴⁾.

Jako za tricafarečného panovania Mečislavovho Poľskó, odovšad sovreno, bolo hlboko ponízeno: tak syn a nástupca jeho Boleslav, s prímenom Chrabrý čili Veľký, pozdívhol ho z toho úpadu a povýšil moc a slávu jeho na stupeň veľký. Zdediv tie zámery, ktoré mal jeho otec na sklonku života svôjho, súdac dľa jeho skutkov, zanášal sa s myšlienkom, obnoviť západoslovanskú samostatnú državu.

Na začiatku panovania svôjho hľadel udržať priateľstvo so sú-sednými kniežatami ⁵⁾, dokiaľ by neusporiadal domáce rodinné zále-

- 1) *Habet autem nonnullorum assertio, quod summus pontifex — certitudine qua doctus erat, Miecielaum, Poloniae ducem, obiisse, coronam illi non dedisse; quod ego in Polonorum aliquibus annalibus memini melegisse. Dlugos Hist. Pol. II. 122. — Invenimus enim in descriptionibus annualium Polonorum et in vita beati Stephani (kronike uhorsko-poľskej? in Mon. Pol. Hist. I. c. p. 500), regis Ungarorum, quod dux Mescho, factus christianus ad dominum papam Leonem solempnes nuncios misit, et ab eo sibi dari coronam regni Poloniae humiliiter postulavit. Vita s. Stanislaei, rkp. perg. str. 23. in Mon. Pol. Hist. I. c. p. 500. n. 19. — Mescho, Polonorum dux, christianam roborare cum suis amplexatus fidem, missis ad romanae sedis antistitem, Leonem (? 963 — 965) nomine, nuntiis, apostolica fulciri benedictione ac regio postulaverat diademate coronari. Kronika uhorskopoljská v Mon. Pol. Hist. p. 500. — Coronam ergo, quam praeparare fecisti Meschoni duci Polonorum. Ib. 502. — Papa monitus visione angelica nocturnali, coronam, quam praeparaverat Meskon, predicto, tradidit et donavit dicto Astrico episcopo, nuncio pro rege Stephano coronando. Letopisec lysogorský rkp. Jana Niegłoszova. Karta 20. Mon. Pol. Hist. p. 492.*
- 2) *Misachō obiit. An. Hildesh. ad a. 992. — Anno dom. incarn. 992. regni autem terciai Ottonis X. et VIII. Kal. Junii praefatus dux (Mečislav) iam senex et febricitans ab exilio hoc ad patriam transit, relinquens regnum suimet plurimis dividendum. Thietmar dľa rkp. bruxelského. Mon. Pol. Hist. p. 262. n. 1.*
- 3) *Thietmar. Mon. Pol. Hist. p. 261. 262. — Tenže pripomina i dcéru, za kráľa danského Svenona vydatú. —*
- 4) *Mon. Pol. Hist. p. 262. n. 2. sr. p. 148. n. 4.*
- 5) *Bolizlavovo vero Misachonis filius per se ipsum ad dominum regem (Ottonem) venire nequaquam valens (dôkaz priateľstva naproti Otto-Dej. Uhorska.*

žitosti a nesúšredil rozdrobiť sa majúcu kniežatskú vládu ¹⁾). Roz-
999 tržky domáce v Čechách ²⁾ ako i medzi kniežatami českými ³⁾
daly mu prfležitosť nelen vybojovať Krakov ⁴⁾, no i Slovensko ⁵⁾,

novi!), imminebat quippe illi grande contra Ruscianos bellum; suos sibi satis fideliter milites in ministerium regis direxerat. An. Hildesh. ad a. 992. — Vojna tato vypuknúť mala medzi Vladimírom ruským a Boleslavom; avšak v tom Vladimír zapletený bol do vojny s Pečencami, Nestor in Mon. Pol. Hist. p. 668. — Vladimír teda pred vojnou s Pečencami uzavrel mier s Boleslavom. Dubravius Hist. Boh. Hanoviae. 1602. str. 42. — Nestor na konci zprávy o r. 996 píše, že ruský Vladimír zachovával mier so súsednými kniežatami: Boleslavom poľským (992—1025), Štefanom uhorským (997—1038) a Oldrichom českým. Že zpráva táto náleží do r. 997—999., to nasleduje z tohto poznamenania: a) Jeza, otec sv. Štefana, umrel r. 997., a tak sv. Štefan len v tomto roku stal sa uhorským kniežatom. b) Slovensko české k hraniciam ruským tiahlo sa len do r. 999., poneváč v roku tomto (sr. str. 19.) kroz Poliačov edňato bolo. — Z tohto podobne nasledujc, že Nestor tuná nehovorí o Oldrichovi, sťa pánovníkovi českom (1012—1037) lež sťa údelnom kniežati na Slovensku. — Chybne teda rozumuje Palacký I. 261. pozn. 253. a podobne na str. 274. chybne kladie údelné kniežatstvo Oldricha v Žatecte.

- 1) Reliquit (Mečislav) regnum suum plurimi dividendum, quod postea filius ejusdem Bolislavus, neverca et fratribus expulsa, exceptisque familiaribus suis, Odilieno et Pribuovoio, vulpina calliditate contraxit in unum. Thietmar. Chron. IV. 37. — Boleslaus cum fratribus regnavit tribus annis (992—995), dein solus. Anon. u Dobnera. Hajek IV. str. 409.
- 2) Medzi Vršovcami a Slavníkovcami vypukla temer verejná válka. Vršovci pomocou mladého Boleslava zvítazili. Starý Boleslav ozdravev, obe stránky dočasne smeril a syna svjohho, mladého Boleslava poslel s vojskom (995) na pomoc Ottovi III. K ľaženiu tomu pripojil sa i Sohebor Slavníkovič. Ten to sťažoval si i pred Ottom i pred Boleslavom Chrabrým, tiež ta prišlým, na krivda, ktorú rod jeho nelen od ľudu, no i od panujúceho domu českého snášal; ani sa viac ne-navrátil domov, prijav od Boleslava Chrabrého pozvanie do Poľska. Palacký. I. 270.
- 3) Boleslav ryšavý bažil po údelných kniežatstvach brátov svojich: preto jednoho z nich Jaromíra, dal vyklesiť, Oldricha ale v lázni uškrítiť. Thietmar Merseb. L. V. — Adelboldi vita s. Henrici ap. Pertz VI. 694. Sr. Palackého I. c. str. 276 s pozn. 265.
- 4) Dalemil vyd. od Procházky k. 33. str. 121. Dla Palackého I. c. str. 276 i Cosmas i Dalemil chybne užíva meno poľského Mečislava miesto Boleslava. Snáď činili to dla slovanského spôsobu, menujúc Boleslava Chrabrého Mečislavovičom, t. j. syuom Mečislavovým. Že sa to stalo r. 999., dokazuje to: a) svedectvo Cosmasovo (sp.

k nemu, sťa hlavnému mestu náležavšie¹⁾). Tieto pokroky Boleslava chrabrého usnadnené boly nemúdrym panovaním Boleslava rysavého v Čechách, ktoré ho nelen priviedlo do ošklivosti u národu

Pertz. IX. 56), ktorý uvádza slová umierajúceho Boleslava II. českého: „Regni terminos, quos ego dilatavi usque ad montes, qui sunt ultra Krakov, nomine Triti“; na to, po smrti jeho (9. febr. 999. Palacký I. c. 276) píše: „Dux Poloniensis (Boleslav Chrabrý) mox urbem Krakov abstulit dolo“. Lelewel, Polska. II. 144. — b) Roku 1000., v ktorom sv. Štefan korunovaný bol za kráľa uhorského, nachodí sa už Slovensko v rukách Boleslava chrabrého; jeho to v nasledujúcej poznámke dokážeme.

- 5) Cum quo (Lamberto, episcopo Cracoviensi) sine mora praesulem Strigoniae, Astricum, et principem militiae, Albam nomine, (Stephanus) ad svunculum suum, Meschonem (?) ducem Poloniae transmisit, rogans ipsum, ut cum magnatibus suis in terminis Poloniae et Ungariae conveniret. Qui (Mečislavovič, t. j. Boleslav Chrabrý) congregato omni exercitu suo, ad regem (Stephanum) ante Strigonium venit; ibique in terminis Poloniae et Ungariae tentoria sua fixit; nam termini Polonorū ad litus Danubii ad civitatem Strigoniensem terminabantur, dein in Agriensem civitatem ibant, demum in fluvium, qui Tizia nominatur cedentes, regyrabant iuxta fluvium, qui Cepla nuncupatur, usque ad castrum Galis (nižej Salis, je dáký hrad ú žriedel rieky Topyl, rôzny od Haliča nad Dniestrom), ibique inter Ungaros, Ruthenos et Polonus finem dabant. Chron. ungaropolon. in Mon. Pol. Hist. 505. — Sr. Chr. Galli, I. c. 6. Numquid non ipse (Boleslav Chrabrý) Hungaros frequentius in certamine superavit, totamque terram eorum usque Danubium suo domino mancipavit? — Ad. Brem. L. II. c. 77. n. Chron. Slav. C. XI. ap. Erp. Lindenbr.
- 1) Cum Cracova civitate, provinciae, cui Vag nomen est, cum omnibus regionibus ad praedictam urbem pertinentibus. Cosmas. — In armario Cracoviensis ecclesiae, quae est urbs et sedes regia. Vincenti v Mon. Pol. Hist. 501. v pozn. — Nobiles Jobagiones et populi castri Craco vocati. Sr. str. 11. t. d. — O hraničiach Poľska, ponad Dunaj sa rozlučujúcich, hovorí i Bogufal u Sommersb. II. 25. 26. — Tiež Edrysi počíta Tisu medzi rieky Poľské. Jaubert Geogr. II. 309. — Sr. Palackého I. 276. — Šafárikove Strož. II.

V najnovšom čase pochybovania o hodnovernosti zprávy o hraničiach pražského biskupstva, ako i o hraničiach touž Kozinasovou zprávou vymeraných, a o totožnosti hranič cirkevných s politickými obnovené sú od Dudíka, Maďarom pochlebujúceho (Mährens allg. Gesch. Brünn. 1860. I. B. S. 279 u. ff. II. B. 1863. S. 42. u. ff.) Za ním Maďari ihned dali sa do zveličovania týchto mýlok Dudíkových (Magyar Sion. Knauz. Esztergom. 1864. II. 241 és köv. II.). — Jedná sa tuná teda: a) o hodnovernost zprávy o vymerení hranič biskupstva pražského r. 973.; b) o totožnosť cirkevných a politických hranič, a c) o potvrdenie týchže hranič r. 1086. — I.

českého, no i u Otta III., cisára, a Henrika, vojvody bavorského¹⁾.

Hodnovernosť tejž listiny dokazujú nasledujúce dôvody: *a) Svetozar Wolfgang napriek všetkým odporom na tom stál, aby v Prahe založeno bolo biskupstvo.* Stalo sa to r. 973. v Kvedlinburgu (sr. str. 6.), a on sám bol ten, ktorý vyhotobil i zakladaciu listinu (*tanta favit alacritate, ut ipse privilegium componeret*). Othloni vita s. Wolf. ap. Pertz, VI. 538. No, ktože by mohol pochybovať o skutočnom jestvovaní pražskej zakladacej listiny? Ktož ale mohol nám dať bezpečnejšiu zprávu o tom *pražskom privilegium*, nežli Cosmas, dekan *pražský* (nar. 1045. † 1125)? — *β) Opis hraníc biskupstva Hniezdanského r. 991.* tiahne hranice tohož biskupstva po Krakov (Sr. str. N. pozn. N.); Piligrin (vo Kvedlinburgu) r. 973 ustanovený bol biskupom Panaonie (čo v dejepise o Maďaroch dokážeme): teda medzi biskupstvom hniezdanským a pannonským ležiace územie s hlavným svojím mestom Krakovom nemohlo nálezať k biskupstvu pražskému? Sr. Palacký I. c. 255. Lelewel, Bandtkie tamže Bielovskí v Mon. Pol. Hist. I. 145. — *II. Že cirkevné hranice shodovaly sa s politickými*, o tom Palacký (I. c. I. 255. v pozn.) tak bol presvedčený, že ani pochopil nemohol, jakoby známel starozitnosť o tom pochybovať mohol. Medzitým snáď z lichotenia Maďaram, v ohľade hraníc územia, od Maďarov obývaného, zaroveň maďarským strannickým dejepiscom nasledujúc blúzniny Anonyma Bel. r. notaria, do náramného bludu padlý o tom pochyboval (?). No, že hranice cirkevné shodovaly sa s politickými, dokazuje to svedectvo Nestora, ktorý ku zpráve r. 996. pripojil, že Vladimír ruský zachovával mier so súsednými kniežatami: Boleslavom polským (992—1025), Štefanom uhorským (997—1038) a Oldrichom českým (Mon. Pol. Hist. I. 673. 856. Palacký I. c. 261. pozn. 253.). Jako mohol český Oldrich súsediť s ruským Vladimírom, jestli jeho údelné kniežatstvo (Slovensko) netiahlo sa až k hraniciam ruským? Sr. str. 18. — Boleslav český umierajúc (992) riekoval, že hranice kráľovstva svého rozšíril až po Tatry, a Cosmas, vychvalujúc ho, k dokázaniu tohože rozšírenia odvoláva sa na hranice pražského biskupstva. Šafarík Starož. II. 389. pozn. 48. — Že to rozšírenie hraníc stalo sa opanovaním Belohorska s hlavným kniežatským mestom Krakovom, o tom sa každý presvedčí, keď na zemevide porovná hranice pražského biskupstva s hraniciami Hniezdanského biskupstva r. 991. Sr. str. 15. pozn. 2. — *III. O potvrdení hraníc biskupstva pražského*, ktoré sa stalo r. 1086., jednať patrí do dejepisu Uhorska XI. sto-ročia. Tuná len to pripomienieme, že Slovensko r. 999. kroz Poliakov Čechom (nie Maďaram!) odňaté (sr. str. 18.), je práve to Slovensko, ktoré i v zakladacej listine biskupstva pražského (*provincia Vagi*) k Česku sa pripojuje. —

Všetky tieto pochybnosti Dudíkove a jeho stúpencov pochodia z hraníc Uhorska, pred r. 1009. chybne až na rieku Moravu kladených. O tom nižej.

¹⁾ Palacký I. c. 276. 277. Jaromír a Oldrich (sr. str. 18. pozn. 1. 3.)

Naproto tomu Boleslav chrabrý dľa svojej zvláštnej spôsobilosti a chytrosti znal múdre použiť každé okolnosti. On sa ujal Slavníkovičov, zvláštnu úctu preukazoval sv. Vojtechovi a pracoval v zájmoch latinskej cirkve; čím sa zavdačoval i Ottovi a Henrikovi, i tej strane národa českého, ktorá so Slavníkovičami a s latinským kňažstvom držala.

Boleslavovi chrabrému teraz nič tak na úmysle nebolo, ako vyžiadat si u Silvestra II., r. p., korunu a hodnosť kraľovskú. Vyslal teda Lambertu, krakovského biskupa ¹⁾, k pápežovi, aby mu korunu, už otcovi slúbenú, vyžiadal ²⁾; avšak cisár primál sv. Štefana, vojvodu maďarského, k podobnému kroku ³⁾. Tak sa stalo, že pápež korunu, polskému kniežaťu pripravenú, nie tomuto, lež sv. Štefanovi udelil ⁴⁾.

s matkou svojou utiekli k Henrikovi, vovodovi bavorskému; podobne utiesť musel i biskup Thiddag. Okrem toho Boleslav ryšavý utláčal ľud a jednu dcéru svoju vydal za jednoho z Vršovcov, od veľkej stránky uároda nenávidených.

- 1) Dľa Dluhoša bol krakovským biskupom od r. 996 do r. 1014. Cat. epp. Cruc. rkp. bib. Oss. Nr. 619. p. 2. Thietmar nazýva ho Ponponom (Mon. Pol. Hist. I. 253 a 260.), nie ale Lambertom. Či boli v Krakove dva (latinský a slovanský) biskupi? Že áno, dokázeme to nižej pri dejoch cirkevných.
- 2) Sr. str. 17. — Ad quem (papam) accedens praesul Lambertus civitatis Cracoviae, humiliter petitionem porrexit, dicens: Suplicat Sancti- tati vestrae, pater sancte, Mescho (Mečislavovič, t. j. Boleslav chrabrý, syn Mečislavov?), dux Polonorum, ut eum vestra pia dextera benedicens, regio dignaretur diademate coronare. Cuius petitioni annuens papa, coronam egregii operis parari iam fecerat, quam illic cum benedictione et regni gloria militere decreverat. Mon. pol. Hist. Chron. ung. pol. 500. — Cartitius. c. II. 11.
- 3) Imperatoris autem predicti gratia et hortatu gener Heinrici, ducis Bawiorum, Wac (Vác-slav. Anu. Saxo dodal: „rex Pannoniae“), in regno suimet episcopales cathedras faciens, coronam et benedictionem accepit. Chron. Thietmari. Mon. Pol. Hist. I. p. 264.
- 4) Praefixa itaque die, qua corona, miro opere praeparata, Meschoni Polonorum mittenda erat, nocte, quae praecedebat, Papae per visum angelus, Christi nuntius, adstitit, cui dixit: „coronam ergo, quam praeparare fecisti Meschoni duci Polonorum, Ungarorum duci, prout petent nuntii eius, cures sine concertatione largiri, etc.“ Mon. Pol. Hist. I. c. 501. Cartitius l. c. — Habet autem nonnullorum assertio, quod summus pontifex non angelica visione permotus, sed certitudine, qua doctus erat, Mieciſlaum Polonine ducem obiisse, corouam illi non dederit; quod ego in Polonorum aliquibus annalibus memini me legisse. Dluhoš. Mon. Pol. Hist. I. p. 263. nota. 3. — 149. nota 2.

Toto odoprenie koruny nemile sa dotklo Boleslava; avšak zovnútorne to neukázal; ba zo slov, ktoré pápež k jeho vyslancovi hovoril ¹⁾, porozumev, že pápežovi ešte dosť horlivý nenie vo vecach cirkevných, snažil sa, získať si priazeň jeho.

1000 V tom čase Otto III., priputovav ku hrobu sv. Vojtechu do Hniez dna, hlavného to sídla tehďajšej državy poľskej, kde od Boleslava chrabrého so všetkou slávou priyatý a vzácnymi dary uctený bol, odmenil sa za to tým, že žiadane od Boleslava založenie zvláštneho slov. arcibiskupstva vo Hniezdne s troma sufragánmi, Kolobrežským, Krakovským a Vratislavským, schválil a cisárskou svoju mocou potvrdil ²⁾. Okrem toho požiadal cisára o mníchov latinských pre državu poľskú ³⁾, aby spôsobom týmto zas pápežovi sa zavdačil.

1) Mon. Pol. Hist. Chron. ung. pol. p. 503. *Papse per visum angelus — dixit: „ . Illi autem (duci Polonorum), cui (corona) postulata fuerat, non erit data, quia generatio de ipso exibit, quae plus delectabitur in silvis crescendis, quam in vineis, — plus traditionem (deditio slovanskej bohoslužby ?) quem concordiam (in ritu latino ?)... obliscentes Domini creatoris sui, confidentes in stulta potentia sua“ . Crastina autem die venit Polonorum praesul Lambertus . Cui respondit papa dicens: „ Venit nuntius cognati domini tui, ducis Ungarie, et subripuit benedictionem avunculi sui . . Poe-nitentiam agite de peccatis vestris! quia etsi dominus Jesus Christus offensus est vobis ad praesens, in posterum restituet vos gratiae suae pariter cum corona temporali et aeterna . Non dubitet tua religio de Dei misericordia, nec putet a vobis Deum omnino recessisse et vestram christianam gentem oblivioni dedisse . Vobis autem ad honorem et gloriam fecit Dominus, quod per matrem suam (i. e. Stephani, Adelheidam), quae soror est principis Polonorum, domini tui, ad fidem (lat.) christianam virum suum, ducem Hungarorum Jesse (Jeza-slava, Iza-slava, čili *Gesu*) cum exercitu suo, prudentissima allucutione convertitur (converterit) et filium suum (Stephanum) sub protectione sanctorum apostolorum Petri et Pauli posuit. Ne ergo inter avunculum et nepotem, inter exercitum Polonorum et Ungerorum invidiae et odii fomes oriaretur, et Dominus Deus in causa sit, statuimus et confirmamus, excommunicationi et iudicationi sanctorum apostolorum Petri et Pauli subdimus eos, qui primo insurrexerint, sive Poloni in Ungaros, sive Ungari in Polonus, donec in devotione ecclesiae et fide pura christiana perstiterint.“*

2) Tiebm. Chron. in Mon. Pol. Hist. p. 259.

3) Damiani Vita s. Romualdi. c. 28. Mon. Pol. Hist. I. 329. Inter ea Romualdo in Pereo adhuc habitante (1001—1002) Busclavus rex preces imperatori direxit, ut sibi spiritales viros mitteret, qui regni sui gentem ad fidem vocarent. Mox Romualdum imperator aggreditur,

Znajúc žiarlivé oko, ktoré na neho —, a vliv, ktorý Henrik na sv. Štefana mal, o to pečoval, aby sa priateľstvo medzi ním a sv. Štefanom dáko nerozvyklalo. Keď teda tri mesiace po korunovaní sv. Štefana uplynuly, vyslal opäť Lambert, krakovského biskupa, k sv. Štefanovi, aby s ním jednal o potvrdenie priateľstva medzi poľským a maďarským dvorom. Na to sv. Štefan Astrika biskupa a Albu vojvodu poslal k Boleslavovi, prosiac ho, aby sa oni obidva na hraniciach Poľska a Uhorska k priateľskému rozhovoru sišli. Boleslav shromaždiv čestné vojsko svoje, dostavil sa skutočne na poľsko-uhorské hranice pred Ostrihom¹⁾). Na druhý deň sišli sa, a dajúc sebe vspolok bozk pokoja, spolu išli do stolného chrámu ostrihomského, ktorý práve na čest sv. Vojtechu, apoštola Poľska a Uhorska, stavali. Po slávnostnej bohoslužbe ohlášeno bolo ľudu potvrdenie priateľstva medzi Poľskom a Uhorskou, ktoré i vlastnoručnými podpisami zabezpečili. Po osmidňových radovánkach Boleslav a jeho ľud mnohými dary uctený domov sa navrátili²⁾.

Medzitým válečný hluk potlačil na čas peč Boleslavovu o korunu. Česi, nemohúc dial sniesť ukrutenstvá, ktoré Boleslav ryšavý páchal, povolali Vladivoja³⁾, brata Boleslava chrabrého potajmo na trón český; poneváč po prasliči čo. Dúbravčin syn k rodu českému náležal. Tento s brannou rukou do Čiech prišiel a po vyhnatom Boleslavovi ryšavom všeobecným zvolením na trón český povýšený je. Medzitým Vladivoj, znajúc, že okrem Boleslava ryšavého ešte tohto bratia, Jaromíra a Oldricha, vo vyhnanstve žijú, o to sa staral, aby sa na tróne zabezpečil. S počiatkom listopádu išiel teda do 1002 Rezna, a tam prijal od kráľa Henrika Čechy v léno. Avšak Vladivoj panoval v Čechách len nekoľko mesiacov. Umrel už na počiatku r. 1003.

et concedi sibi de suis monachis — deprecatur . . Duo solammodo ex omnibus inventi sunt, qui se ultro ad eundem (eundum?) promptos offerunt. Quorum unus Johannes, Benedictus alter vocebatur.

1) O hraniciach týchto sr. sir. 19. pozn. 5.

2) Kronika uhorsko-poľská temer doslovne. Mon. Pol. Hist. I. p. 504—506.

3) Dobner sa domnieva, že Krakov bol Kniežatským údelom Vodoveja čili Vladivoja, s Čechami drževšieho. Mon. pol. Hist. I. 149. pozn. 2. — Keď tak, vtedy máme vo Vladivojovi i kuieža Slovenska, sta nástupca českého, ztadiaľto vyhnaného Oldricha.

1003 Česi po smrti Vladivojovej povolali Jaromíra na trón; čo keď slyšal Boleslav chrabrý, sobrav náhle silné vojsko, spiechal ta, aby Boleslava ryšavého ¹⁾ na trón nazpak posadil. Jaromír nepripavený musel uhnúť a opäť z vlasti sa odobrať. Chrabrý smeril Ryšavého s národom; čo však dlho netrvalo, lebo Česi pre ukrutnosti, ktoré pomstivý Ryšavý páchal, utiekali sa k Chrabrému o pomoc a ochranu. Boleslav Chrabrý prišiel, a dajúc oslepíť a kamsi do Poľska odviesť Ryšavého, Čechy k Poľsku pripojil.

Ked sa Henrik, kráľ nemecký, o tomto zvedel, ihneď vypravil poslov svojich k Boleslavovi chrabrému, vzkazujúc mu, že nič nebude mať proti jeho opanovaní Čiech, jestli ho dla príkladu Vladivojovho od neho v léno príme. Boleslav ale to učiniť nechcúc, chystal sa k válke. Na západnom pomedzí českom dal upevniť priešmyky a hrady, a zmocniv sa celej hornej Lužice, vstúpil v jednotu s východnofranským markhrábätom Hecilom a s inými kniežatami, kraľovi neprajuými; avšak kráľ kniežatá jednoho po druhom od Chrabrého odtrhol a Hecila, medzi nimi najmocnejšieho, k útekú do Čiech prinútil. Navzdor tomu Chrabrý robil časté vpády do Bavorska, ba v Lužiciach temer zmaril vojsko Henrikovo.

Medzitým Henrik sobrav nové vojsko, v ktorého čele i Jaromír a Oldrich tiahli, najprv pohyboval sa do Lužíc, potom ale obrátil sa a vtrhol do Čiech. Po opanovaní Prahy, povýšení Jaromíra na trón český a vyhnania Poliakov z Čiech vojna ešte i potom so šťastím, na oboch stranách vrtkavým, vedená bola. Jej vysledok bol uzavrenie mieru, dla ktorého Boleslav podržal všetky krajiny, predtým dobyté, okrem Lužíc a Čiech ²⁾.

Ked takto válečné hlučky utichli, počal sa chrabrý opäť zaobierať s myšlienkovou, vyprosredkovovať si korunu u r. pápeža. Ked totiž jedon z mníchov ho responzanutých ³⁾ chystal sa na cestu do Ríma, aby tam vyžiadal dovolenie ohlasovať sv. Evangelium, Boleslav ich žiadal, aby tenže mních, zanesúc vzácne dary pápežovi, od neho korunu pre Boleslava vyžiadal. Medzitým oni toto na seba neprijali. Jaknáhle Henrik II. kráľ ⁴⁾ o tomto opakovaneom úmysle

1) Boleslav ryšavý, z Čiech vyhnany, utiekal sa do východných Fránk k Henrikovi. Tento ho do väzenia hodil, potom ale prepustil. Prepustený utiekol k Boleslavovi chrabrému, a kto vie, s jakými slabami sa mu zaviazal, keď mu trón nazpak nadobude.

2) Palacký D. N. Č. I. 281 — 289.

3) Sr. str. 22. tohto diela.

4) Otto III. umrel r. 1002. a Henrik na kráľ. prestol povýšený bol.

Boleslava sa zvedel, všetky cesty do Ríma ostrieňať rozkázal, aby posol, ktorého by Boleslav posal k pápežovi, do rúk jeho upadol¹⁾), obávajúc sa, žeby Boleslav, obdržiac korunu a s ňou i neodvislosť, neuskutočnil tým dávny svôj úmysel, založiť veľkú západnú državu slovanskú²⁾). Na zámer tento bol Henrik snáď upozornený od českých a lužických vyslancov, ktorí na veľkú noc v Rezne osočovali Boleslava, že ustavične ich pudí proti Nemecku a nahovára k pristúpeniu ku slovanskej države súkmenovca svôjho. Z podobných podozrievaní dosť skoro vyvinula sa medzi Boleslavom a Henrikom 1009 nová válka, a to válka dlholetá, do ktorej i sv. Štefan sa zapletol.

Sv. Štefan, podrobiv si kniežatstvo šomodské, sedmohradské a čanádske, za dobré uznal, zaokrúhlil územie svôjho kráľovstva Karpatami. Prisľenosť k tomu naskytla sa, keď Henrik obnovil váiku proti Boleslavovi, ba snáď i sv. Štefana proti nemu popúdil. Sv. Štefan, bez pochyby od západu a juhovýchodu vtrhol do Slovenska a toto, po dobytí prešorského a nitrianského hradu, i opanoval³⁾.

1) Damiani Vita s. Romualdi I. c. p. 329. 330.

2) Dudík M. a. Gesch. II. — 107.

3) Podočkal to i Dudík I. c. II. 118., avšak podrobne nevyvinul. že sv. Štefan r. 1009 pripojil Slovenské kniežatstvo ku korune svojej, dokazujú to nasledujúce dôvody: a) *Habuit hic (Boleslav chrabry) quandam urbem in confinio regni suimet et Ungariorum sitam (Prešporok ?), cuius erat custos Procui senior, avunculus regis Pannonicus (Michal, syn Toxussa, brat Jezaslava čili Gejzy, otca to sv. Štefana) a suis sedibus ab eodem, ut modo (1018), antea (1009) expulsus. Qui cum uxorem suam a captivitate non posset absolvere, gratiuitu nepolis sui (Stephani), quamvis inimici, suscepit eam ex munere.* Thietmar L. VIII. c. 3. Mon. Pol. Hist. I. 312. — b) Svetý Štefan v listine, r. 1011. danej kláštoru Vesprímskému, menuje sa D. G. REX TOTIVS VNGARIAE, a to dľa Szegedibo preto, že už vtedy panoval i nad šomodským i nad sedmohradským kniežatstvom; avšak sv. Štefan, opanoval šomodské a sedmohradské kniežatstvo, ešte nepanoval nad celým podkarpaťským čili *u-horským* územím, dokiaľ neapanoval Slovensko. Opanujúc teda r. 1009 i *u-hor* ležisce Slovensko, mohol sa už r. 1011. písat kráľom celeho U-horska. Sr. Katona Hist. Crit. R. H. T. I. p. 171. — c) Sv. Štefan v listine, r. 1009. danej kapitule nitrianskej, hovorí: „*Venimus ad castrum nostrum Nitra, ubi indicibili cordis nostre solatio, quia extra quamlibet expectationem (či by to bol mohol povedať, keby pr. r. 1009. bol vládol Nitrou?) accidit nobis, quod novem S. Romanae Ecclesiae Sacerdotes Presbyteros invenimus, qui se Capitulares Canonicos Ecclesiae B. Emerami Marteris. in dicto castro nostro*

Takto sa stalo Slovensko kniežatstvom pod korunou uhorskou, a od tejto doby dejiny Slovákov temer zcela spojené s dejinami terajšieho Uhorska; poneváč vojvodstvo nitrianske, bár malo vlastnú radu, vlastné udvorníctva a vlastné vojsko, preca od krála uhorského, stá údelné kniežatstvo, odvísle bolo ¹⁾), až konečne i zahynulo ²⁾.

Nitra situatae, nominabant, et dictae Ecclesiae ac populo usque ex partibus Marcomanorum (či by i toto bol mohol povedať, keby bolo Nitriansko už predtým ku korune uhorskej náležalo?) illuc confluenti, inserviebant . . . Et quia . . . nullum stabilem habarent fundationem (či by ich bol sv. Štefan v tom stave nechal pred r. 1009., keby bol vládol Nitrou už pr. r. 1009.?), sed liberiis tantum populorum tributionibus providerentur . Et . . . ordinavimus, ut . . . Presbyteri Ecclesiae B. Emerami M. de Castro Nitra, Capitulares Canonici in omnibus tam Synodalibus, quam Regis et Regnicolarum Conventibus (jako sa to na hierarchické sídlo samostatného kniežatstva nitrianskeho svedčalo) ab Ecclesia et Capitulo Strigoniensi, per Nos in Metropolitanum erecto, statim secundum locum teneant et vocem habeant. Sr. Ep. Nitr. eiusque Praesulum Memoria. Posonii 1838. p. 92 – 95. — Dudík M. all. Gesch. II. 43. 121. v pozn.

1) Glic. Spányik Hist. prag. R. H. Budae. 18. 34. p. 110.

2) Docela zahynulo až nad hrobom Matúša Trenčianskeho!

II.

Deje nopolitické.

Jestli pre nedostatok zpráv ¹⁾ a tendenciósne zpotvorovanie dejepisu ľažko nám bolo sobrať nektoré aspoň zprávy k sostaveniu politického dejepisu: tým väčšia ľažkosť objavuje sa nám v sostavaní cirkevného dejepisu, poneváč latinskí kronikári obyčajne za nepravoverných kresťanov ²⁾, ba za pohanov ³⁾ chybne vyhlasovali tých, ktorí nenasledovali obrad latinský a pre zavedenie katolicej

1) O príčinách toho nedostatku vidz moje „*Dejiny dr. nár. na území terajšieho Uhorska*.“ str. 206.

2) *Richerza regina (manželka Metislava II.) intolerabiles simul et barbaros Sclavorum pertaesas ritus.* Monach. Brunnwiller. Mon. Pol. Hist. I. 346. — *Ipsi Uugarorum non modicam multitudinem ad se sumserunt et more eorum capita suorum pseudochristianorum penitus detoderunt.* V. Ginzels: *Gesch. der Slawenapostel.* Leitmeritz. 1857.

3) Veľké tma v dejepise cirkevnom pochodi odhal, že dejepisci ne-rozvážili si vospolnú zášť sredovekých západných a východných dejepiscov. Tamti týchto, isto tamtých nelen držali za nepravoverných, no i neveriacimi a pohanmi nazývali. Obe tieto stránky nazdávaly sa to čiut dľa slov J. Krista: „Qui non audiret ecclesiam, sit tibi si out ethnicus.“ Nejmä Nemci to činili preto, že slovanské kňazstvo nespievalo *Credo* s dodatkom *Filioque* (Dudík. Mähr. allig. Gesch. I. S. 233.), neužívalo latiny pri bohoslužbe, nemalo cirkevného spojenia s nemeckou hierarchiou atď. — Stručnosť diela tohto nedopúšťa, abych toto obširne dokazoval: upozorním teda len povrchne na sredoveké užívanie výrazu *christianus*. biskupi bavorski (Ginzel. I. c. Cod. 70) ku pr. písu: „quando christianitas illis (Morsvis) coepit vilesccere“. Veta táto je podobná týmto: „Ipse (rex Angliae) igitur Anselmo iura totius Christianitatis in Anglia exercendae se relicturum — promittetbat (Petrologia lat. Migne. Paris. 1854. T. CLIX. p. 431). — Ut quoniam ratio Christianitatis id utile fore susdebat, — visum fuerit, de ipsa parochia sumendum, quo fieret alter episcopatus (I. c. 472). — Vides

jednoty všemožne pracovali na potlačení bohoslužby slovanskej ¹⁾, obávajúc sa, žeby slovanský obrad viedol len k východnej od Ríma práve v tom veku odštiepivšej sa cirkve. Že obávanie toto nebolo docela bezzákladné, dokázal to i nejedon výsledok ²⁾. — Naproti tomu žiarliví, Rímu a nemeckej hierarchii nepriazniví grécki dejepisci podobne za pravoverných kresťanov považovali obyčajne len tých, ktorí s Carihradom držali; ba veriacich cirkve západnej neraz

omnem Christianitatem in Anglia fere periisse (l. c. 366). K tomu Seldeni notae vokladajú: „Christianitas et ea, quae ad Christianitatem pertinent, passim apud Eadmerum atque alias illius aevi (XI. sec.) scriptores functionem episcopalem atque fori sacri actionem et administrationem, seu officium episcopale — denotant. Aliā sunt eiusmodi, atque generali Christianorum nomine, in edictis imperatorum veterum, episcopos speciatim designati volunt jurisconsulti nonnulli ad l. c. 11. Christianos, C. De episcopali audientia. Hinc apud hos fora sacra, quibus — aut episcopi praesunt, aut ii, qui eo nomine episcopos, utpote quos provocare licet suscipiunt, Curiae Christianitatis etiamnum vocitantur. Primo Christianitatis vocabulum legem Christianam seu venerationem Christianam et Christianum cultum generatim sonobat, ut videre est in C. tit. de Apostatis, l. 4, et C. Theodos., tit. de spectaculis, l. 5, C. eod. tit. de decurionibus, l. 112, C. eod. tit. de Judaeis, coelicolis lib. XIX., alibi item. Sed postea functio atque jurisdictione ille, quae in gerenda Christianae religionis seu Christianitatis aut politiae ecclesiasticae cura polissimum exercentur, Christianitas etiam signanter dicta sunt; atque inde sacra fora Fora Christianitatis vocitata. — Už i z tohoto pozná, že len z opatrného posúdenia okolnosti vystopovať sa dá pravý smysel sredovekého užívania výrazov *christianus*, *paganus* etc. Sr. Slovesnosť r. 1864. č. 6. 30. 39., jako tiež str. 712. s pozn. Ginzel l. c. Cod. p. 57. 85. 89.

- 1) *Apostolicus vero et reliqui rectores ecclesiae corripiebant s. Cyrilum, cur ausus fuerit canonicas horas in Sclavonica lingua statuere, et in hoc sanctorum Patrum statuta immutare. Ginzel. I. c. Cod. p. 15. 19. 25. 58. 79. 75. —*
- 2) *Huiusmodi pestis (schisma) in orientalibus exorta regionibus, occidentales quoque plegas pervadebat, populos nonulos, qui evangelicam fidem ab apostolicis viris Cyrillo et Methodio suscepserant, miserime infecit: et quemadmodum unitatis adsertores in orientali Ecclesia cœdibus ipsa multaverat, ita slavicas gentes effuso iterum martyrum sanguine purpuravit. Pius IX. R. P. in Decr. Canouiz. b. Jozaphat Kuevicii, archiep. Poloc. et Ruth. 1865. VI. Non. Majes. — Sr. časopis „Cyrill a Method“ r. 1865. č. 22. — Dôkazom toho sú dejte nesjednotených Bulharov, Rumunov a Rusov.*

i pohanmi ¹⁾ a nepokrstenými nazývali ²⁾). Kto tieto dvoje, proti sebe stojacie stanoviská pred očima nemá, ten v cirkevnom dejepise Slovákov a Maďarov potrebného svetla pohrešuje.

Už toto predbežné potrebné poznamenanie ukazuje, že i cirkevný dejepis Slovenska vo veku tomto (907—1009) považovať musíme dla účinkovania cirkve: *a) slovanského, b) latinského obradu.*

Poneváč ale politické dejiny Slovenska spojené sú s dejinami Polska vo veku tomto (907—1009): preto i cirkevné dejiny Slovenska len od cirkevných dejín poľskej državy obdržať môžu potrebného svetla.

-
- 1) *Voce Christianorum (apud scriptores Graecos act. med.) soli Christiani Graeci iuris et ritus intelliguntur. Solebant enim illo tempore Christiani eximie dici, qui orthodoxe, pro cuiusque partis opinione, Deum colerent; quod eo non pertinet, ac si caeteri Christiani ritus homines eo titulo arcerentur. Hinc reperies in formulis inscriptionum hoc capite exhibitis Bulgarorum principem Christianissimum spellari, principum occidentalium neminem. Ille nempe Bulgarus Graecum ritum sequebatur. Eodem modo Latini quoque Graecos titulo Christianorum exclamabant; v. locus Vilhelmi Tyrii, quem ad Abulfedam notavi. Jo. Jac. Reiskii Commentarius ad Const. Por. de ceremoniis aulae Bizant. in Petrologia graeco-lat. Migne. Paris. 1864. T. CXII. p. 1256. n. 42. Sr. 114 n. 57. — 848. n. 40. — 925. n. 91. — 1034. n. 42. — 1375. n. 63. — 1050. 1278. n. 81. — Leo Sapiens T. CVII. p. 341. n. 32. Etc. Podobne paganus, sīa adiectivum, nie dačo pohanského, lež v šedněbo, ne skostněho atd. vyznamenávalo. L. c. T. CXII. p. 204, 33. 425., 65. 1401, 98. V listine Ludvika II. od r. 1518. ku Kremljanom pisanej stojí: „Christianu tamen homini et non Scismatico.“ Magy. Sion. 1867. IV. 61.—Chron. Com. Old. SS. RR. Germ. Meibom. 1688.*
- 2) *Gréci pokrstených menovali vlastne osvietenými (φωτιζεῖν) Const. Por. de ceremoniis aulae Byz. l. c. 306, 12 et alibi. Pod inovercami a nekrstenými (ἄλλοπιστοι καὶ ἀβάπτιστοι) ale rozumeli všetky národy, ktoré nenasledovaly vierouku a obrad Grékov. — Okrem toho, keď jedna časť národa prijala krst prv nežli druhá, tejto prímeno nekrstenej pridávali ešte i potom; pomenovanie veku predošlého prenášajúce i do veku posdejšieho. Tak ku pr. Konst. Por. Bielochorvatov (Slovákov) ešte o. r. 950 nekrstenými nazýva: prečo? ponaváč vtedy, keď ich haluz, južní Horvati, v VII. storočí prijali krst, tamti neprijali. Sr. l. c. 251. 303. — Caroli du Fresne. Illyricum. Posonii. 1746. p. 32. §. 6. — Slovesnosť r. 1864. č. 6. 30. 39. — Kerčelič na str. 34. pozn. 1. t. d.*

A) Cirkev slovanského obradu v države slovensko-polskej.

Že mnoho kresťanov slovanského obrađu už pred Mečislavovým pokrstením (?), ktoré latinskí kronikári pripisujú vlivu jeho manželky, Dubravky (965), v Poľsku sa nachodilo, možno mať za vec istú. Veru nemožno zapierať, že starobylé bolo podanie v Poľsku o prvotnosti obradu slovanského pred latinským, a že podanie toto nabýva dostatočného potvrdenia v okolnostach tehdajšieho veku, vo prirodzenom behu veci a iných odinuď dobre známych prihodách. Poľsko od východu, západu i juhu otočenô bolo Slovanami obradu slovanského, a sotva na severu dotýkalo sa národom, u ktorých Nemci rozširovali kresťanstvo obradu latinského. Najmä ale keď Poľsko príšlo pod žezlo Svätoplukovo, otvorilo sa ono účinkovaniu sv. Methoda ¹⁾.

-
- 1) Sr. str. 5. — Pozoruhodno je v ohľade tomto svedectvo nestranného Pissecckého, biskupa Priemyšlského, na bedlivom zkúmaní, tebdsjích povestí a starobylých dejín založené: *Polonia et Slavonia (Slovensko !) tota abhorret a studiis et artibus Germanorum, et quidquid venit inde, et qualecumque illud sit praeter operas mechanicas, sibi noxiū reputat et rejicit suspectum. Unde et fidem christianam noluit discere a Germanis, sed per orientales Graecos Cyriillum et Methodium, et postmodum per Gallos Italosque, licet remotores, traditam agnoscere maluit.* *Chronica Crac.* 1645. F p. 41. — Bandtkie. I. 140. — Maciejovski Hist. prav. slov. III. 229. — Ossoliński Vinc. Kadl. v. Linde 234—238. n. 44. — Dla Naruševiča a iných najstarší kostol v Krakove je vrej chrám sv. Kríža na Kleperi, ktorý kňazi slovanskí už na počiatku X. stor. založili a v ňom služby božie v jazyku slovanskom konali. Narusz. Hist. nár. p. T. II. 27—29. 3. vyd. IV. Rakowiecki Pr. Ruská. II. 181—182. Prostý lud kostolík sv. Vojtecha na námestí za najstarší v Krakove drží. — Ešte za časov Dlugošových († 1480) kňazi slovanskí tunu prebývali, služby božie v jazyku slovanskom konajúc, ba vedomo je, že i najstaršie kyrillské knihy v Krakove r. 1491. tlačené boly. Šafárik. Slov. Starož. II. 393—395. — Dudík I. c. II. 16. — Mon. Pol. Hist. Bielovski. I. 92. — *Initia rel. chnae inter Hungaros Ecclesias et orientali asserte.* Gabriel de iuxta Hornad. — Kerčeliö. Noti. Praclim. Per. III. p. 83. *Nos vidimus MSS. Gothica ut vocant scriptura librum. in quo Ritus et Caeremoniae Veteres Ecclesiae Ungaricae, fuere descriptae, volumen majus, ac in folio. Sed nescio an ex zelo vel praejudicio, opus illico acceptum a nobis est, alioque portatum, neque permissum nobis, complura ejusmodi visitare.* Sane aliud quoque, haud leve, vulnus rebus nostris cognoscendis

Po rozpadnutí sa veľko-moravskej državy i slovansko-obradná cirkev cirillo - methodejská, Mojmírom II. o. r. 899. nazpäk uvedená ¹⁾), bez pochyby tiež nemalú priemenu o. r. 907 podstúpila, a i potom postupovala, poneváč hneď pod poľskú, hneď zas pod českú nadvládu prichodila; pod tamtou majúc slobodnejší vývin, pod touto ale vlievajúc sa do cirkve obradu latinského.

Mojmír II. sice založil jedno arcibiskupstvo a tri biskupstvá; avšak kde a či tieto i po rozpadnutí sa veľkomoravskej državy zadržaly sídla svoje, tažko rozhodnúť, poneváč latinskí kronikári všimali si len biskupství latinského obradu.

Čo sa Moravy týče, sú dosť jasné svedoctvá, že sa tam biskuptké sídlo sv. Methoda udržalo; avšak z Velehradu do Oломúca preneseno bolo ²⁾). Čo sa ale týče Poľska a Slovenska, veľká tma zahaľuje ako celú poľsko - slovenskú cirkev vôbec, tak i jej biskupstvá zvlášte. Medzitým nedá sa tajíť, že slovansko - obradná cirkev poľsko - slovenská bez svojich biskupství byť nemohla ³⁾: preto teda pokúsime, aspoň dáke svetielko vystopovať v tejto veci tak vážnej.

Isto je, že r. 1000 v Hniezdne arcibiskupstvo žaloženo a jemu troje biskupstvá, Kolobrežská, Vratislavské a Krakovské podriadeno bolo ⁴⁾; z čoho nasleduje, že Poľsko už r. 1000 i svoje

evenisse argui debet, quod videlicet characteres atque litterae, nationibus his (sclovicis) propriæ, non solum conservatae non sunt, verum abolitæ. Latinae usus apud veteres haud viguit. Sclovias proprias fuisse literas et characteres, extra dubium est. His uti res sacras, ita multo magis profanas conscriptas habuere, uti pateret etiam ex Marulo, qui e Sclovico opus suum translatum a se fatetur. Successive dum . . litteras nationum proprias, ignoravissent, . . injuriando et maledicendo, quos non intelligebant, anteriores scriptores, religionis sub praetextu et condemnationis iam errorum in fide, iam superstitionis aut idolatriæ, sic misere perire Scriptores veteres, ut horum nec nomina supersint.

1) Sr. moje Dejiny dr. n. na úz. ter. Uhorska. str. 202.

2) Dudík I. c. II. 45—50. 63. s poznámkami.

3) V listine o založení sa majúcim pražskom biskupstve sa hovorí: „flat sedes episcopalis . . Verumtamen non secundum ritum aut secent Bulgariae linguae. Pertz. IX. 49. — Boly teda slovansko-obradné biskupstvá i v Bulharsku i v Ruzii (Slovensku; o čom nižej). — O. r. 1000 boly v Krakove dve biskupske stolice, jedna Popponova, druhá Lambertova. Mon. Pol. Hist. I. 260. 505. — Dudík. Mähr. allg. Gesch. II. 100. n. 3.

4) Fecit ibi (v Hniezdne) archiepiscopatum —, commitens eundem pre-

arcibiskupstvo i svoje biskupstvá malo. — Z týchto ani Hniezdnanské, ani Kolobrežské, v Pomorí ležiacie ¹⁾, biskupstvo nenáleží do úkolu nášho dejepystectva; zdá sa však, že podrobnejšie obznamíť sa s biskupstvom Krakovským a Vratislavským nám je potrebno k objasneniu cirkevných vecí Slovenska.

Čo sa týče Krakova, isto je, že totó hlavné mesto Malopolska s okolím svojím r. 973—999: do obvodu pražského biskupstva náležalo ²⁾; zdá sa však, že už od veku Svätoplukovho tuná

dicti martyris fratri, Radimo, eidemque subiciebus Reinbernum, Salsae Cholbergiensis a ecclesiae episcopum, Popponem Cracensem, Jo-haunem Wrotizlaensem, Vungero Posnaniensi excepto. Thietmar in Mon. Pol. Hist. I. p. 260. — Ann. Hildes. u Pertza III. 92 a Životop. Meinwerka tamže XI 109. hovoria o svolaní synody v Poľsku a založení siémich biskupství. Tieto biskupstvá dľa Aschbacha (Kirchen-Lexikon. Mainz. 1850. S. 623.) boli asi tieto: Huiezdro, Kolobreg, Krakov, Vratislava (a od Mečislava r. 965. založené biskupstvá), Leubusi, Vladislavia (Leslau) a Plocko. — Zprávy Dlu-gošové a ī. ale o založení dvojho arcibiskupstva a osmoro biskupství g. 966. zamítia Bandtkie 3. vyd. I. 122. 138. Medzičím keď k predošlým sedem pripočítame ešte biskupstvo Poznanské (r. 967. arcibiskupstvu Magdeburgskému podriadené, sr. Aschbach l. c.), nemáme príčiny, zavrhnuť zprávu Dlu-gošova o ôsmich biskupstvách. Podobne zpráva Dlu-gošova o dvoch arcibiskupstvách v Poľsku len natoľko chybná je, že snád tie dve arcibiskupstvá (Hniezdňanské a Krakovské?) za súčasné drží, kdežto Hniezdňanské r. 1000. Krakovské ale r. 1046. založeno bolo. — Áno, keby bol Dlu-goš i sídla tých arcibiskupství za rôzne držal od tých ôsmich biskupství, i v tomto pade nemali bysme dostatočnej príčiny zavrhnuť Dlu-goša, lebo ľahko vypočítai i dve (Hniezdňanské a Krakovské) sídla arcibiskupské, ako i osiem (Poznanské, Kolobrežské, Vratislavské, Leubušské, Vladislavské, Plocké, Nitrianske a Spišské) sídel biskupských. — Konečne nad zprávou Dlu-gošovou o dvoch arcibiskupstvách poľských možno vyslovíť ešte jednu hypotesu: že totižto r. 1000 založeno bolo dvoje arcibiskupstvá: jedno slovanské v Hniezdro, druhé ale latinské v Prahe. O tomto nižej podrobnejšie.

1) Sr. Mon. Pol. Hist. I. 446.

2) Cum omnibus regionibus ad eamdem urbem pertinentibus, quae Cracova est. — Cosmas. — Ademari historiarum I. III. ap. Pertz. SS. IV. 129. Sanctus denique Adalbertus convertit ad fidem Ch. quatuor istas provincias, quae antiquo paganorum (?) errore detinebantur, scilicet Polianam, Sclaviam, Varedonianam (?) dľa Lelewela variegské Rusko), Cracoviam. — Leg. sv. Kyr. v Moskvitjanine 1843. III. p. 805. „Potom maogim létom minuvšim i prišed Vojtech latinskij v' Moravu i v Čechy, v Ljachy, razruši vieru pravovéruju, i ruskuju gramotu otvrže i latinskuju gramotu i vieru povisi“ atd.

jestvovalo biskupstvo obradu slovanského ¹⁾, ktoré od Boleslava Chrabrého Hniezdňanskému arcibiskupstvu r. 1000 podriadeno bolo.

Z listiny založeného r. 1046. slovanského arcibiskupstva krakovského ²⁾ vysvitá i to, že v obvode jeho, teda i na Slovensku, k nemu náležavšom ³⁾, bolo i viac slovanských biskupství ⁴⁾, ktoré r. 1046. tomuže Krakovskému arcibiskupstvu podriadené boly. Avšak ktože nám odpovie na otázku tú: ktoré biskupstvá na Slovensku jemu podriadené boly? Pre nedostatok jasných zpráv dejeme

- 1) Slovník Naučný. 11. čl. Krakov. Sr. str. 31. n. 3.
- 2) Benedictus episcopus etc. Venerabili fratri Aaron episcopo Cracoviensi etc. Pro reverentia principis apostolorum sub cuius velamento te statuturum te constituisti et pro amore filii nostri Karoli, regis Poloniae et eius coniugis Mariae eorumque filii Boleslai, et pro honore totius regni Poloniae statuimus, stabilimus et benedicimus in perpetuum archiepiscopatum apud civitatem Cracoviensem, quae hactenus erat episcopatus. Cui subiicimus omnes omnium episcopatum parochias, qui in toto regno sunt Sclavonica (čo je to, keď nie naše Slovensko ?), ut archiepiscopali more universis praesideat; tibi que pallium concedimus. Mon. Pol. Hist. I. XXIV. a 358. 359. — Listina táto je veľmi závažná pre tak rečené povstanie pohanských (?) Vathovcov!
- 3) Cum Cracova civitate provinciaque, cui Vag nomen est. Sr. str. 6.
- 4) Lelewel, Polska Paznań. 1836. II. 146. Zu Kosmasa czasów i później części ta Węgier ku Karpatom zwala się Bohemią (Edresi Klimat. VI. 3) a pomimo ustalonych w tej stronie biskupstw kościół czeski pragowski dochował tam aż do dnia swój wpływ na nabożeństwo i dostarcza księgi modlitewnych i liturgicznych. — Veru je to i velmi divno, že proti založeniu arcibiskupstva Hniezdňanského a podriadeniu jemu biskupství Kolobržského, Krakovského a Vratislavského ani poznašský biskup a jeho metropolita magdeburgský, ani biskup pražský a jeho metropolita mohúčský, jako obyčajne (sr. str. 42.), neproteštovali! Nedá sa už i toto ináč vysvetliť, ako že toto sriaďenie Hniezdňanskej metropoly a jej troch biskupství týkalo sa slovansko-obradnej hierarchie, nie ale latinskej. Dla tohoto teda, ako na polsko-slovenskom území latinská cirkev jestvala vedľa slovanskej: tak i právomocnosť latinských biskupov nad latinsko-obradnými veriacimi jestvovala mohla vedľa právomociest slovanských biskupov nad slovansko-obradnými veriacimi. — V jakej svornosti obe cirkve, latinská a slovanská, nažívaly, poznat to ne len z básne nad smrťou Boleslava chrabrého (sr. str. 37. pozn. 4.), lež i zo životopisu sv. Vojtecha, ktorý o r. 990. hotový bol vstúpiť i do kláštora gréckeho. Mon. Pol. Hist. I. 171. 203. Len stranné latinské, od Nemcov písané, samostatnej slovanskej cirkevi neprajné kroniky pravovernosť tejto seznanávaly. Sr. str. 27—29.

pisných prinútení sme utočište brat aspoň k domnienke pravde podobnej.

Starobylé veľké prepoštstvá v Prešporku, Nitre ¹⁾ a prepoštstvo vo Spiši ²⁾ také zvláštnosti maly ešte i po veku sv. Štefana, kr. uhorského, že ich dla týchže starobylých zvláštností (len) za predsvätoštefanské biskupské sídla považovať musíme. A sice:

a) Čo sa Nitry týče, o tom žiadon nepochybuje, že Nitra je biskupský stolec, na ktorom po sv. Methodovi sedel Viching, bár i pri nedostatku bezpečných zpráv udať nemôžeme, ktorí po obnovenej slovenskej hierarchii pod Mojmirom (899) v X. storočí nitrianskymi biskupami boli ³⁾.

b) Čo sa týče veľkého prepoštstva prešporského, jeho výsady, právomocnosť a prednosť, najmä do ich ukrátenia, r. 1390 a 1425 utrpeného, toľké boly, že ho len za ostatok drievneho biskupstva, kroz Svätopluka o. r. 880. alebo Mojmíra II. r. 899. založeného ⁴⁾,

1) *Decr. Colomanni R. H. L. J. c. 22. Judicium ferri et aquae in aliqua Ecclesia fieri interdicimus, nisi in Sede Episcopi et majoribus Praeposituris, ut Posonii et Nitriae.*

2) Vidz *Schematismus venerabilis Cleri — Scepusiensis. 1852.*

3) Sr. moje Dejiny dr. nár. na úz. ter. Uhorska str. 203. — *Epicopatus Nitriensis — Memoria. p. 70.*

4) Sr. *Praepositura et Praepositi S. Martini, alias SS. Salvatoris de Posonio. Posonii. 1848. — Slovesnosť r. 1865. č. 3. 4. a 5. — Dôvody v oboch týchto práve menovaných pojednaniach dajú sa — mutatis mutandis — stiahnuť v nasledujúce stručné poznamenania:*
 I. *Prešporské velprepoštstvo nenie založeno od uhorských kráľov, lebo: a) Nelen že sa žiadon z uhorských kráľov nikde v prameňoch dejepisných a diplomatérnych neuvedza sľa zakladateľ prešporského velprepoštstva, no ani v listinách a svedocťvách, o tomže velprepoštstve znejúcich, niesu obyčajné odvolávanja sa na predchodcov (divos Progenitores), sľa zakladateľ tohože velprepoštstva.*
 b) *Pred Belom IV., kr. uh., nemalo žiadnej základiny; čo sa ani so zakladaním latinského prepoštstva ani so spôsobom cirkevných zakladaní, od uh. kráľov činených, nesrovnáva.* c) *Sú stopy o obmedzení práv a právomocnosti tohože velprepoštstva, nikde ale o darovaní týchže práv a právomocnosti, za doby kráľov uhorských učinenom; ani pri rušení a obmedzovaní týchže práv nečini sa zmienka o uh. králoch a ostrih. arcibiskupoch, od ktorých by boli tiež práva a právomocnosti či udelené či rozšírené bývaly.* Založenie velprepoštstva prešporského teda padá pred r. 1009, do tej doby, v ktorej králi uhorskí ešte nepanovali nad Slovenskom. — II. *Založenie velprepoštstva — respective biskupstva — prešporského padá: do veku kráľov velkomoravských, a sice: a) náleží lebo do radu biskupství, od Svätopluka (sr. *Ginzel. Gesch. der**

považoval možno. Či ale drievne biskupstvo prešporské nikde nепrichodí menovite poznačené? Domnievam sa, že áno! Krónika sice hovorí: Boleslav chrabry r. 1000 podriadil Hniezdňanskému arcibiskupstvu i biskupstvo Vratislavské (*Wrotislaensem*); nedodáva však vysvetlenie, kde táto Vratislava ležala. Vôbec túto Vratislavu držia za sliezku Breclavu ¹⁾. Zdá sa, že všetký tiež mienky zakladajú sa na jedinom mene *Vratislava* bez kritického rozváženia: či pod tým menom len sliezka Breclava rozumet sa dá? Medzitým i zemepisná poloha i dejepis cirkevný ²⁾ nútí nás k prijatiu inej mienky. — Isto je, že i terajší Prešporok za drievneho veku nosil meno Vratislava ³⁾; čo keď s drievnymi výsadami Prešporského veľprepoštstva ⁴⁾ porovnáme, ľahko uveríme, že to biskupstvo, r. 1000. arcibiskupstvu Hniezdňanskému podriadené, bolo drievne biskupstvo prešporské.

c) Čo sa konečne týče prepoštstva Spišského, podobne jeho výsady, prednosť a právomocnosť boli temer rovné ⁵⁾ veľprepoštstvu

Slawenapostel. a Cod. p. 61.) alebo od Mojmíra založených (rectius obnovených r. 899. sr. troje Dejiny driev. nár. str. 203.); lebo o zrušení týchto nikde stopy nieto. β) Svedoctvá z r. 1000. nechovoria o založení, lež o podriadení biskupstva Vratislavského (prešporského) arcibiskupstvu Hniezdňanskému: teda jestli biskupstvo Vratislavské. (Bratislavské —, Breti-slavské —, Brecis-burgské) je totožné s Prešporským (Presburg —, Brecis-burg), toto jestvovalo už pred r. 1000.

- 1) Šafarík. Slov. Star. II. 293. — Palacký. D. N. Č. I. 278. — Duďák. M. all. Gesch. II. 63. 93. 100.
- 2) Mečislav r. 965. pre sliezku časť Polska založil biskupstvo vo Smogre za Odrou Ján XIII. posiel kardinála Egidiusa s missionármi do Polska, z ktorých Gottfried za Smogranského biskupa pre Sliezko určený bol, kde i do r. 983 zostával. Jeho nástupcom bol Urban († 1005), ktorý tamže nejen školy, no i latinskú mluvu zaprevodil. Lexikon. Wetzer & Welte. Freiburg. 1848. II. 150. — Tuná sliezky biskup (983—1005) menuje sa Urbanom, kdežto u Dithmara (L. I I. 28.) Vratislavský biskup menuje sa Jánom.
- 3) Urbs antiqui Rastizi (Rastislava). Ann. Fuld. — Uratislavia, Vratislburgium. Aventinus.
- 4) Sr. str. 34. pozo. 4.
- 5) Olim Praepositura s. Martini de Scepus ab ordinaria archiepiscopi Strigoniensis jurisdictione exenta, immediate s. Sedis Apostolicæ subjecta fuit, salvis tamen metropolitanis Sedis Strigoniensis juri-bus — —, gaudebant amplissima jurisdictione quasi episcopali per terram Scepusensem; judicarunt causas vel ipsi, vel per suos vicarios, salva provocatione per viam appellationis ad Šedem Metropoli-tanam Strigoniensem; celebrabant synodos in suo districtu —; in-

prešporskému; ba (od r. 1291—1301) mal Spiš i svôjho vlastného biskupa. Toto tuším dosť zreteľne dokazuje, že biskupstvo spišské za drievnych časov jestvovalo a potom nezaplňované v prepoštstvo premeneno bolo. Pri nedostatku istých dejepisných zpráv, ľažko je toto bezpečnými svedoctvami potvrdiť, ponevač i o sámom pôvode špišského prepoštstva nič istého vyrieknúť sa nedá, najmä od tých, ktorých v dejepise vodí *Anonymous Belae r. notarius*, slepý to vodca slepých, čo dejiny ktorýchkoľvek záležitostí Uhorska len so sv. Štefanom, najviac ale len s báječným Árpádom začínajú²⁾. — Pravde podobno je, že spišské biskupstvo s druhýma dvoma (nitrianskym a prešporským?) náležalo k tomu arcibiskupstvu (krak. či velehr.?), ktoré Mojmir II. r. 899. založil³⁾, Benedikt, r. p., r. 1046. ale obnovil⁴⁾. — Že Spiš z čiastky ešte dlho po opanovaní kroz uhorských králov ostatného Slovenska pod poľskou cirkevnou a politickou vládou stál, dokazujú to listiny Krakovského arcibiskupa a kniežat poľských, týkajúce sa územia a záležitostí spišských⁵⁾.

Jestli ale ľažko bolo podať len dáku pravdepodobnú mienku o drievnom jestvovaní biskupství Nitrianského, Prešporského a Spišského: tým ľažšie je dačo povedať o hraniciach týchže biskupství. Medzitým nechybíme, tuším, keď povieme, že tie hranice

stituebant quotannis visitationes —, desumebant a parochis provinciae Scepusiensis cathedralicū, Canonicos Ecclesiae S. Martini jam ipsi nominabant, iam Archiepiscopis nominandos praesentabant; fundarunt beneficia et Canonicatus etc. Schematismus alm. d. Scepusiensis 1852. p. 21. seqq — Praepositura — de Posonio. p. 28 cum nota.

- 1) Majorem caeteris splendorem Ecclesiae et Praepositurae Scepusiensis conciliavit Jacobus, quem ultimo decennio, quo Scepusio praeerat, ejus Episcopum fuisse, ad titulum Ecclesiae Scepusiensis etiam consecratum, ex compluribus diplomatis indubium fit. Ib. p. 23.
- 2) Tak spomänutý Schematismus p. 9. s bájkou Anonyma, B. r. n., zetarasil sebe cestu dejepytectva; ba zaľúbený do bájok tých zapovruje i samými diplómami kniežat poľských!
- 3) Sr. moje Dejiny dr. Lář. na úz. ter. Uhorska, str. 203.
- 4) Sr. str. 33. poz. 2.
- 5) Cromerus observat: Terram Scepusiensem polonicae ditionis fuisse primum Stephano II. Regi (Hungariae) cum Juditha Boleslai Poloniae ducis filia in dotem datum. Schem. Scep. p. 9. Cnf. Timonem in Epit. Hung. ad a. 1108. — Bárdosy. Supl. Analect. Scepus. Leutschoviae. 1802. p. 5. 11. 16. 54—60. 66—73. 75. 86. 157—190. 258—262. 268. 279—289. 305—314.¹ 350. 429. — Wagner. Analecta Scep. Viennae. 1774, I. 1—7. 20. 63. 70. 195. 316. 320. 369. II. 7. 278. —

koľko toľko naznačené nachodíme v udaní hraníc biskupstva pražského (973). Obvod biskupstva prešporského teda asi ležal medzi riekou Váhom a Moravou ¹⁾, ba ešte i diaľ na sever ²⁾: teda bol o nečo väčší, nežli hranice terajšieho arcidekanátu prešporského siahajú. Obvod biskupství nitrianskeho a spišského ale padal do Považia, asi od sliezkych Karpatov (na oboch brehoch hornieho —, východne ale i dolnieho Váhu) až po čiaru, tiahnuciu sa vedľa Jágru a riek Tisy i Toplej až do Solníka ³⁾.

Podotknuvše i toto, pristupujeme k novej záhadnej otázke: či tieto biskupstvá založením pražského biskupstva potlačené boli? Na otázku túto záporne odpovedať sa osmelujem; lebo biskupstvá tieto boli slovanského obradu ⁴⁾, a sta také neboli by mohly byť

1) *Addita regione Moravia usque ad fluvium, cui nomen est Vág.* Sr. str. 6.

2) Sr. str. 10.

3) *Cum Krakou civitate (metropolitana), provinciae cui Vág nomen est.* str. 6. — *Termini Polonorum (a Danubio ad Strigonium) in Agriensem civitatem ibant, demum in fluvium, qui Tisia nominatur, cedentes, regyrabant iuxta fluvium, qui Cepla (Topla, medzi šárišskou a zemplinskou župou) nuncupatur usque ad castrum Galis (na iných miestach Salis; snad Sóvár, Salzburg?).* Mon. Pol. Hist. I. 505.

4) Potom mnogim létom minuvším ažd. sr. str. 32. pozn. 2. — Stredovský, odvolávajúc sa na Mercuriusa, Positio 2. pag. 27. vo svojej *Sacra Moraviae hist.* p. 571. hovorí: *Ceterum eo tempore toto, quo moratus est in Moravia sanctissimus noster Antistes Adalbertus . . . peragrabat urbes et oppida . . . examinabat ecclesiarum ritus, formare eos studens ad normam universelis Magistrae, sedis Romanæ. Hactenus enim per potiores Moraviae ecclesias viguit in divinis officiis Slavonici idiomaticus usus.* — Ján XIII. v liste, r. 967. Boleslavovi českému písanom, slabujúc založenie biskupstva pražského, hovorí: *Verumtamen non secundum ritum aut sectam Bulgariae gentis vel Ruziae aut Sclavonicae linguae.* Teda v Ruzii t. j. na Slovensku (sr. str. 9.) bol obrad Ruziae čili Sclavonicae linguae. — Chron. Galli v básni nad smrčou Boleslava chrabrého hovorí:

„*Tanti viri funus mecum omnis homo recole, — Latinorum et Slavorum quotquot estis incolae.*“

K čomu Bielovskí (Mon. Pol. Hist. I. 413.) poznamenal: Polacy (ktočom i Slovaci náležali) za časów Galli byli dvojakiego obrządku: jedni lacińskiego, drudzy słowianskiego, i według tego dzieli ich autor na żacinników i słowian. — Muoho je miest v dejepisných prameňoch uhorských, kde veriaci latinského obradu delia sa od iných; ku pr. Wagner *Analecta Scop.* I. 264. 273. — Sokol r. 1866. str. 258. — Bartholomeides Not. Comit. Gömör. p. 270.

bez náramného odporu¹⁾) vnútené pod biskupa latinského obradu²⁾). Z čoho patrne vysvitá, že vedľa slovanského obradu jestvovali tuná kde tu i veriaci latinského obradu, alebo pre politický vliv Nemecka rozšírením hraníc pražského biskupstva chceli pomály zaprevádzať i latinský obrad do zemí slovensko-pôlských.

Čo sa konečne tej otázky týče: či slovanská cyrillo-methodejská cirkev, ktorá od r. 863. do r. 907. povždy s Rímom držala, stala sa vo veku tomto (907—1009) šismaticou? — bez rozpaku odvetiť môžem „nie“. — Je sice pravda, že círilmethodejský slovanský obrad bol východný, ba že si carihradský patriarchát vždy osoboval právo na zeme slovanského, až k Sasku rozšíreného³⁾ obradu⁴⁾; avšak niet stopy v dejepise tohoto veku, žeby bolo

272. 449. Vo Vacovskom biskupstve nad Dunajom v susedstve koločského arcibiskupstva leží fera Apostag. Meno toto pochodi od drievneho chrámu svätých Apoštolov — ΑΠΟΣΤΟΛΟΙ ἍΓΙΟΙ. Medzi jeho zdícianinami našli kameň s nápisom:

A II ..

A Γ I O

Magyar Sion. 1865. III. 441. — V listine Ludvika II. od r. 1518. zopínajú sa v okolí Kremnice *Scismatici*. **Magyar Sion.** 1867. IV. 61. — Sr. Národní Kalendár od Matice slovenskej vydaný na r. 1867. str. 248. Jestli teda v polsko-slovenskej države Boleslava chrabrého boli veriaci slovanského obradu, tito bez svojich biskupov byť nemohli. — Potvrzuje to i tá okolnosť, že neznáme udať dáke pozemky, desiatky atď., ktorými by boli nadané bývaly menované stolice biskupské. Ba v listine na str. 25 spomnutej doslovne stojí: „Nullam stabilem haberent fundationem, sed liberis tentum populorum tributionibus providentur.“ Kto zná, s jakými dôchodkami atď. spojovali Latinskí zakladania biskupství, kanonikátov a kláštorov, ten založenie menovaných prepoštství — *respective* biskupství — nebude pripisovať Latinákym.

- 1) Jako sa to potomne stalo v povstani Vathovom r. 1047.
- 2) Za Kosmasa czasow i później część ta Węgier ku Karpatom zwala się Bohemia (Edresi Klimat. VI. 3.) a pomimo ustalonych w tej stronie biskupstw kościół czeski, pragski dochował tam się do dzisiaj swój wpływ na nabożeństwo i dostarza księgi modlitewnych i liturgicznych. Lelevel, Polska II. Poznań. 1856. str. 149.
- 3) Sr. Slowesnosť r. 1864. str. 544. a r. 1865. str. 128.
- 4) Non solum intra Italiam ac caeteras Hisperiae provincias, verum etiam intra totius Illyrici fines, consecrationes, ordinationes et dispo-

šisma Fociusovo potisské ¹⁾ a karpatské ²⁾ hranice prekročilo.

sitiones apostolica sedes patrare antiquitus consuevit, sicut nonnulla regesta et conscriptiones synodales demonstrant. Ep. Joa. VIII. Wattenbach Beitr. Wien. 1849. str. 48. Reddito ac restituto nobis Paunouiensium episcopatu, liceat fratri nostro Methodio, qui illic a sede apostolica ordinatus est etc. Ep. Joa. VIII. ad Carolman. Ginzel. Ccd. 57. — Sunt occidentales provinciae sub Roma VII, Italiee, Norici, Gallorum, Hispaniarum, Britannorum, Paunoniorum, Africæ, Siciliae, Sardiniae Corsicæ. Const. Por. Hieroclis Synecdemus. — Primus thronus coryphæi apostolorum Petri, senioris Romæ præsulis — ad terminos usque Sazorum (Sasov), Gallorum, Camporum, Frankorum (Nemcov) et Gades, usque ad Herculis columnas, atque Oceanum (Oceanicorum, Anglov). atque inde Ravennam usque et Longobardos ac Thessalonicam (?) Schiavos (pannonských), Arrabos (Rábčanov), Avaros et Scythas (Maďarov?) ad Danubium flumen, ecclesiasticas constitutiones terminorum episcopalium complectens. — Secundus sanctissimus apostolicus thronus et patriarchicus Constantinopoleos — Europam et Asiam ad Siciliam usque — ac Cycladas, indeque ad Chersonem, Avergiāmque et Choldiam et Chazariam ad Cappadociam usque borealis cuncta climata complectens. Graecor. Epp. Nat. A Leode Sapiente (911) ad Andronicum Palæol. Patrologia gr. Migne. Paris. 1863. T. CVII. p. 351—354. — Dla tohoto hranicou medzi patriarchátom rímskym a carihrádským na území Uhorska bol Dunaj.

1) Sr. udelosť Gylysa a Bolosudesa v dejinách Maďarov.

2) Dudík I. c. II. 125.

B) Cirkev latinského obradu v države slovensko-polskej.

Dávna nemecká politika ³⁾, ktorá rozširovaniu slovanskej cirkve tak prekážala, ukazuje sa v každých krokoch cisárov nemeckých tohto storočia (907—1009). Kamkoľvek zbraňou svojou preklestili si cestu, všade snažili sa založiť latinské biskupstvá; nie tak za rozšírenie cirkve horliac, ako aby kroz tieto biskupstvá, nemeckým arcibiskupstvám podriadené, svoje ideálne nadprávo nad kresťanskými kniežatami rozšírili. Čažko im bolo odrieknut sa chútok Karola veľkého!

Česi boli politikou touto už pred pádom državy veľkomoravskej, zachvátení, a potom nemeckí cisári snažili sa najmä kroz týchto účinkovať na polatinčeniu slovanskej cirkve a ponemčení slovensko - poľskej národnosti. Dokazujú to mnohé mená a výrazy, ktoré z čiastky len zo slovanskej cirkve zostaly (cirkev = *Kviquakē*, krstenie, nedela, pondelok, útorok, sreda, štvrtok, piatok, sobota, mäsopust, smrtná nedela, turice, suchý deň, peklo, Mikuláš, Pavol, Juro, atď.), z čiastky ale od latinských knázov potom zamenené alebo zaprevodené boly (birmovanie, pápež, oltár, kláštor, chór, orodovanie, atď.); čo sa im však v tomto storočí na oboch stranách Karpatov nijak nedarilo.

Prvý pokus učinil Otto I. keď r. 962. sriadil v Mohúči titulárne biskupstvo (*in partibus infidelium?*) pre Pozňansko a Ruziu. Z týchto prvé už r. 968. vo skutočné premeneno a arcibiskupstvu Devínskemu (Magdeburgskému) podriadeno bolo; druhé však s vynnaním Adalberta biskupa z Ruzie ⁴⁾ už v počiatku svojom v ničovoč prišlo.

-
- 3) Sr. Záverečné slovo v mojich dejinách dr. nár. na úz. t. Uhorska. str. 244.
 - 4) Sr. Šafar. Slov. Starož. II. 392. — Aethelberlumque Treverensem, professione monachum, sed Russiae prius ordinatum presulem, et hinc a gentilibus (?) expulsum ad archiepiscopatus apicem .
970. XV. Kal. Nov. promovit. Thietmar Chron. L. II. c. 14. — O tomto Adalberte hovorí Otto I. vo svojom liste r. 968. takto: Adalbertum episcopum, *Rugis* olim praedicatorem destinatum et missum, archiepiscopum et metropolitenum tocius ultra Albiam et Salam Sclavorum gentis, modo ad Deum conversae vel convertendae, fieri decrevimus. Pertz. Leg. I. str. 561. Časť drievej Moravy nazvaná *Rugiou* v nedení cis. Ludvíka r. 906. Mon. Boic. XXVIII.

Druhý pokus stal sa, keď Mečislav r. 965. vzal si Dúbravku, dcéru Boleslava českého, za manželku ¹⁾), ktorá v latinskej, nemeckej hierarchii podriadenej, cirkvi vychovaná, nakloňovala manžela svôjho k podobnému zaprevádzaniu latinskej, nemeckej hierarchii podriadenej, cirkve. Titulárne biskupstvo Pozňanské bolo na skutočné povýšeno a arcibiskupstvu Magdeburgskému podriadeno ²⁾.

II. 203. — Wippo Slovensko naddunajské, v ktorom Besprem — Otto, brat Mečislava II. panoval (Sommersb. II. 26.), nezýva raz Rusciou, drahýraz Ruhhiou. Letopis Hildes. nezýva sv. Imricha vojvodou Ruizov (Pertz IX. 264. III. 98). — Doplňovateľ Reginona, Letopisec saský (a tužim i nás Šafarík) mylnie držia to poslanie Adalberta za poslanie do kievskej Rossie. Mon. Pol. Hist. I. 247. — Zdá sa, že Slovensko pre rozoznanie od Moravy nazvali Rugiou, Ruhhiou, Rusciou, Ruizou, Ruziou, poneváč ležalo na území nekdajších Rugov. — Sr. Severini Comm. hist. de vet. inc. Hung. cis-danub. Sopronii. 1767. C. VI. 73—75.

- 1) Majúc pred očima horeudané účinkovanie cirkve slovanskej v države slovensko-poľskej, nijak nemôžem pristúpiť k tej mienke Palackého (I. 251.) a Šafaríka (Starož. II. 393.), ktorí, zavedení báječnými a slovanskej cirkvi vždy neprajnými svedoctvami nemeckých kronikárov, držia naklonenie Mečislavovo k latinskej cirkvi a nemeckej hierarchii za prijatie krstu. — Jako bájili kronikári západní o ľom, dôkazom toho je bájka (Bandtkio I. 122.) o jeho slepote predkrstnej a o význame jeho meno. Kadlub. II. ep. 10. *Dictus est Mieszko, id est turbatio, quia coeco nascente parentes turbati sunt etc.* Boguph. p. 24. Poloni. . . *turbati dicebant: ecce iterum mészka in regno!* Mieszko id est confusio seu turbatio aut commotio dicitur. Nedôvodné tlachanie — hovorí Šafarík I. c. Polisci títo už ani len dobre poľsky neumeli. Meno to je skrátené Mečislav, Mečko, s priemenou č na š, Meško. U Dithmara písano Miseco. V listine Hniezdňanskej r. 991. *Dagon* je preklad meno *Meči-slav* (stnem. *dēgan*, nonm. *Degen*, gall. *dague*, bisp. *daga*, srdlat. *dagge* je to, čo slv. meč alebo mečník). — Meno Mečislav je takto čo Michaël, ako i v skutku v uhorských prameňoch a v obecnej mluve dosiaľ meno toto v podobe Miška a Miško sa užíva. — Meno Meči-slav vzato je z obrazu sv. Michala archand. ktorý sľa-bojovník s ohnivým mečom sa napodobňuje. Keď teda Mečislav mal ešte pred Dúbravkou meno slovensko-kresťanské, iste ho dostal od knaza obradu slovenského. Konečne i sama kronika (Gall. I. c. 5.), o Mečislavovi príliš povrchne jednačúca, nenie si dôsledná, neznajúc udat, či Dúbravka išla za neho už pokrsteného alebo len potom naklonila ho ku krstu. Sr. Slovesnosť r. 1864. str. 665. Pozoruhodno je v ohľade tomto svedectvo nestranného Piaseckého (Cron. Crac. 1645. F. p. 41.), biskupa Przemyslíského, na bedlivom zkúmaní tchdajších podani a starobylých dejín založené, ktoré sme podali na str. 30.
- 2) Sr. Thietmara v Mon. Pol. Hist. I. 248.

Ked sa toto dialo, Boleslav český dobyl veľkého víťazstva nad Mečislavom, odňav mu Malopoľsko, a tak už dávno zamýšľané ¹⁾), lež kroz Rezňanského biskupa prekážané a len s priolením nového Rezňanského biskupa, sv. Wolfganga, r. 973. založené latinské biskupstvo pražské ²⁾ i na Malopoľsko, ku ktorému Slovensko náležalo ³⁾, na sneme Kyedlinburgskom rozšíreno bo-

- 1) *Filia nostra, tua relativa, nomine Mlada, quae et Maria, inter ceteras haud abnegandas petitiones cordi nostro dulces intulit ex parte tui preces, scilicet, ut nostro assensu in tuo principatu ad laudem et gloriam Dei ecclesiae liceret fieri episcopatum. Quod nos utique laeto animo suscipientes Deo gratias retulimus, qui suam ecclesiam semper et ubique dilatat et magnificat in omnibus nationibus. Unde apostolica auctoritate annuimus et collaudamus atque incanonizamus, quo ad ecclesiam sancti Viti et Venzeslai martyrum fiat sedes episcopalis, ad ecclesiam vero sancti Georgii martiris, sub regula sancti Benedicti et obedientia filiae nostrae abatissae Mariae constituant congregatio Sanctimonialium. Verumtamen non secundum ritum sive sectam Bulgariae gentis, vel (ritum) Ruziae aut Sclavonicæ linguae, sed magis sequens instituta et decreta apostolica, unum potiorem tocius ecclesiae ad placitum eligas in hoc opus clericum, latinis adprime literis eruditum, qui verbi vomere novalia cordis gentilium, scindere et triticum bonæ operationis serere atque manipulos frugum vestrae fidei Christo reportare sufficiat. Vale. Listento Jána XIII. r. p., niesla Mlada, dcéra Boleslava I., z Rima do Praby, oddala ho však Boleslavovi II., svójmu bratovi, poneváč otec medzitým 15 jul. 967. umrel. Sr. Dudik M. all. Gesch. II. 32. s pozn.*
- 2) *Inter tanta pietatis studia videtur pandendum, quid etiam famulus Dei (Wolfgangus) egerit super gente Poemorum. Haec namque gens, noviter per christianam imbuta fidem, sacrilega idola, licet tepide, abjecit, sed quomodo catholicam exequeretur religionem, quando caruit (proprio) pastore prorsus ignoravit. At medius Otto (II., čo spoluvládca Otta I.) . . . a gloriose duce Henrico (vojvody Bavorškého) ceterisque fidelibus est interpellatus, ut quod apud ipsam gentem inchoatum esset, pro domini amore regali potestate perageret. Talibus igitur petitionibus Caesar libenter assensum præbuit. Sed quod Poemia provincia sub Ratisbonensis ecclesiae parochia extitit, peragi non potuit, nisi ipsius antistitis præsidio. Unde rex legatione missa ad episcopum, petiit, ut acceptis pro parochia prædiis in Poemia sibi liceret episcopatum efficere. Tunc vir dei nímium laetus etc. Othloni vita a. Wolfgang. sp. Pertz VI. 538. Sr. Palacký. I. 256.*
- 3) *Sr. str. 6.*

lo¹). Nezadlho po tomto Mečislav, aby sa Nemcom zavdačil, nové biskupstvo v Hniezdne r. 991. založil²).

Do tohto veku padá účinkovanie pražských biskupov Dítmara († 982) a sv. Vojtecha i na Slovensku; avšak Dítmar pre zájmy latinskej cirkve málo čo urobil³), sv. Vojtech ale pre domáce roztržky v Čechách medzi Slavníkovičmi, jeho bratami, a Vršovcami

- 1) *Cumque tempus peragendi concambii venisset, (Wolfgangus) tenta favit alacritate, ut ipse privilegium componeret.* Ib. — Táto listina síce v pôvodine sa nezachovala, lež Cosmas, dekan pražský uvádza ju sťa opakován v listine, ktorou Henrik IV. r. 1086. potvrdzoval drievne, ód r. 973. viackrát premeňované, hranice biskupstva pražského (Sr. str. 14. pozn. 3.). Termíni ejus occidentem versus hi sunt: Tugoze (*Domašlice*), quae tendit ad medium fluminis Chyđ (Kúba v BavorSKU, Kamb), Zedlica (*Sedlecko, ter. Loketsko*), Lučsane (*ter. Žatecko*), Daciane (*Dečinsko*), Lutomirici, Lemuzi usque ad medium sylvam, qua Bohemia limitatur. Deinde ad aquilonalem (partem) hi sunt termini: Psouane, Chrouti et altera Chrouti, (Zlásane (*Slieško u hory Sobotky*)), Trebuane, Baborane (na rieke Bobri), Dedosesi (*Dedosania*, medzi Odrou a Bobrou) usque ad medium sylvam, qua Milcianorum (Milčanov v hornej Lužici) occurruunt termini. Inde ad orientem hos fluvios habet terminos: Bug scilicet et Ztir (*Stryj, rieky v Malopolsku*) cum Krakoua civitate, provinciaque, cui Vag (*Považie, u Konšt. Por. Barfiačska*),... cum omnibus regionibus (zakarpatskými malopolskými územiami) ad praedictam urbem (velkniežatské blavné mesto) pertineutibus, quae Krakoua est. Inde Ungarorum limitibus (sr. str. 37. pozn. 3.) additis usque ad montes, quibus nomen est Triti (*Tatry*) dilatata procedit. Deinde in ea parte, quae meridiem respicit, addita regione Moravia (sr. str. 37.) usque ad flumen, cui nomen est Vag (dolný Váh) et ad medium silvam, cui nomen est Moure (*Mouriberg, ter. Mailberk nad Dyjo u Jireček. Slov. Právo. I. str. 21.*) et ejusdem montis eadem parochia (t. j. obvod pražského biskupstva) tendit, qua Bavaria (*ter. Rakúsko*) limitatur. Sr. Mon. Pol. Hist. I. 145. — Palecký D. N. Č. I. 255.
- 2) Item in alio tomo sub Johanne XV. (985—996) papa, Dagone (sr. lat. preklad mena Mečislava. Sr. str. 41.) iudex (sr. oppovrhovanie Mečislava kroz Nemcov, ani za samostatné knieža ho nemajúcich, str. 16.) et Ote (Oda, sr. str. 15.) senatrix et filii eorum Misica et Lambertus (Boleslav, Beloslav = Albertus?) leguntur, beato Petro contulisse unam civitatem etc. Sr. str. 15. pozn. 2. a Mon. Pol. Hist. I. 148.
- 3) Othloni, monachi s. Emmerammi Liber visionum. 1073. Patrologiae — Series latina secunda, accurante J. — P. Migne. Lut. Paris. 1853. T. CXLVI. p. 368—9. — A beato Gunthario eremita coenobium quoddam constructum est in Bohemia. In quo videlicet

málo čo účinkovať mohol ¹⁾). Tak to bolo i po smrti sv. Vojtecha (†997). Nástupcom jeho stal sa Strachvas, brat panujúceho kniežaťa českého; avšak v Mohúči, práve keď svätený bol za biskupa, mrtvicou ranený umrel (998) a tak Thiddag, mnich nekdy Korbejský, prišiel k hodnosti biskupa pražského ²⁾.

Medzitým Boleslav chrabry, nástupca Mečislavov na poľskom kniežatskom tróne, bár tuším, zo začiatku panovania svôjho (992) daleko siahajúcimi politickými zámery zachvátený, neveľmi podporoval zájmy latinskej cirkve, preča nelen Slavníkovcov proti Vršovcom podporoval, no i Sobeborovi a sv. Vojtechovi, obom to Slavníkovičom a vyhnánym z Čiech latinským mníchom ³⁾ útočište v Poľsku poskytnul; áno keď sv. Vojtech v marci r. 997., bratom svojím Radimom a kňazom Benediktom sprevádzaný, missionársku cestu do Pruska nastúpil, dal ho Boleslav chrabry po Visle v lodi, pod ochranou 30 ozbrojencov, zaviesť až do Gdaňska. Úcta Boleslavova oproti sv. Vojtechovi tým väťšou sa stala po jeho nučedelníckej smrti, ktorú v Prusku, 23 apr. r. 997 podstúpil; Boleslav totižto nemeškal vykúpiť od Prusov mrtvolu jeho, čo vzácný poklad, za cenu vysokú a pohrobil ju s veľkou úctou vo Hniezdne, hlavnom to sídle svojom ⁴⁾.

Toto jednanie Boleslava chrabrého páčilo sa Ottovi III. cisárovi tou mierou, ktorou naopak ukrutnosti Boleslava (III. ryšavého) českého sa mu ošklivili; ba Otto III. nelen trpel to, že Boleslav

coenobio fuisse fertur monachus, Isaac dictus, praedicti viri disciplina tanto magis instructus, quanto prolixiora tempora gerebat cum eo conversatus. Hic igitur, ut a plerisque fidelibus in Ratispona agnovi, spiritualiter raptus multa vedit miranda, quorum ad notitiam nostram pervenerunt haec pauca. Vedit namque se subito positum id amoenissimo prati loco, ubi beatum Guntharium reperit solum. Quibus peractis sanctus Guntharius rediit cum monacho ad locum, ubi primum inventus est ab eo, ubi etiam duo sedilia ignea videbantur posita, unum quidem maius altero. Sed beatus Guntharius referebat monacho majus episcopi Ratisponensis; minus vero episcopi Pragensis esse, pro eo scilicet quod ille prior habens plebem subjectam ad convertendum faciliorem; alter autem indoctiorem, neuter quidquam doctore dignum fecisset, et ideo uterque deputatus esset gehennae.

1) Sr. Palacký. D. N. Č. I. 266. atd.

2) Idem. p. 273. 274.

3) Dobner Annal. IV. 370. Sr. Dudik. H. 75. N. 1. — Palacký I. c. 277. atd.

4) Palacký D. N. Č. I. 172. 173.

chrabrého Boleslavovi ryšavému odňal r. 999. Slovensko a krajiny Krakovské, lež zamýšľal i založiť kráľovstvo poľské.

Boleslava chrabrého nič tak nemrzalo, ako že Silvester II., r. p., odoprel mu korunu a jeho posla, Lanberta, Krakovského biskupa, tak chladne prijal ¹⁾). Medzitým čo nemohol u pápeža docieľiť sám, to chcel docieľiť kroz prosredníctvo cisára, ktorý práve vtedy (r. 1000.) nastúpil pút do Poľska ku hrobu sv. Vojtecha. Tuná v Hniezdne priyatý bol so všetkou slávou a uctený vzácnymi dary ²⁾). Aby sa ale vysvedčil pred pápežom i s ochotou v zájmoch latinskej cirkve a tak si ho naklonil k udeleniu žiadanej koruny, požiadal cisára o mníchov latinských ³⁾.

Pre latinskú cirkev v Poľsku však najvýznamnejším je založenie latinského arcibiskupstva v Prahe a sriadenie siedmich biskupství pre severovýchodné zeme slovanské ⁴⁾; čo sa ináč vysvetli nedá, nežli že Otto a Boleslav chrabréy na tom sa usniesli, aby obe cirky, latinská a slovanská, v severozápadných zemach slovanských jedna vedla druhej slobodne jestvovaly ⁵⁾). Zdá sa, že pri tej príležitosti rozhodnuto bolo i o politickom stave Čiech, domácimi roztržkami rozorvaných; lebo hneď na to tiahol Boleslav chrabréy do Moravy a Čiech, a tieto opanoval, trón svôj prenesol do Prahy, a vyženúc odtiaľto Thiddaga, biskupa pražského, svojim biskupom Prahu odovzdal ⁶⁾). Takto dosiahol Boleslav chrabréy dávno už snovaného ciela, obnoviť veľkú západnú slovanskú državu so samostatnosťou i politickou i cirkevnou. Dlho však tento slávny stav netrval, lebo po smrti Otta III. († 24. jan. 1002) Henrik, vojvoda bavorský, za nemeckého kráľa (6. jun.) povýšený, zmaril nezadlho jeho krásne nádeje.

1) Sr. str. 21. t. d.

2) Sr. str. 22. t. d.

3) Sr. str. 22. t. d. pozn. 3.

4) Imperator Otto tertius causa orationis ad sanctum Adalbertum episcopum et martirem quadragesimae tempore Sclaviam intravit. Itaque coadunata sinodo episcopia septem disposuit et Gaudentium fratrem beati Adalberti, in principali urbe Sclavorum Praga ordinari fecit Archiepiscopum licentia Romani Pontificis. Ann. Hildesh. ad an. 1000. Pertz. III. 92. — Gaudentius, frater Adalberti martiris, in Praga archiepiscopus constituitur. Annal. Lamberti ad a. 1000. — Sr. Vita Meinverci ep. Pertz. IX. 109.

5) Sr. str. 37. pozn. 3.

6) Ipse Moraviam et Bohemiam subiugavit et in Praga ducalem sedem obtinuit suisque eam suffraganeis deputavit. Chron. Polonor. Pertz. IX. 428.

Čo sa Slovenska týče, i tuná nachodíme vo veku tomto pokroky cirkve latinskej: mníchov obradu latinského¹⁾ na vrchu nitrianskom, ktorý pre monastír t. j. sobor, na ňom ležiaci, dostal

- 1) Že to boli mníci obradu latinského, na to poukazuje už i sám názov opátstva sv. Hypolita, svätého to cirkve západnej, statky s týmže opátstvom spojené, jakými vôbec latinské kláštoru obdarúvané bývaly, a povstanie Vathovcov proti cirkvi latinskej, ktoré vo veľkej mieri Nitrianskeho tohto soboru sa dotklo. — Za pôvodca tohto Soboru držia sv. Štefana I., kr. uh., všeci ti, ktorí z dákeho neustupného predsudku ani neznajú hlsdeľ do veku predsvätoštefanského! K dosvedčeniu mienky svojej nemajú žiadneho ľiného dôkazu, nežli slepý predsudok, že čokoľvek kresťanského bolo za času sv. Štefana, to i od sv. Štefana pôvod má. Jak marny je predsudok tento, pozná každý, keď si rozváži, že sobor nitriansky jestvoval už vtedy, keď sv. Svorad (r. 1010 dľa Kečona Hist. Cr. Reg. Hung. I. p. 160) od Filipa, opáta soboru nitrianskeho, za mnícha oblečený bol. Keď sv. Štefan ale len r. 1009 opanoval Nitriansko, pochybujem, žeby sa boli ďali hned do stavania monastíru nitrianskeho. — Sv. Maurus, popisujúc život sv. Svoráda hovorí: „Zoërsdus — a Philippo Abbe, cuius monasterium — iu Nitriensi territorio — situm erat, habitu accepto“; čo sa zdá ponukezovať na dlhšie jestvovanie monastíru nitrianskeho, nežli od r. 1009—101. — Keď sv. Maurus s chválorečou na sv. Štefana znal započať životopis sv. Svoráda, či by bol zamlčal založenie monastíru nitrianskeho, o ktorého opátovi, Filipovi, a obyvateľovi, Svorádovi, práve jednali? Zaiste sobor nitriansky jestvoval už pr. r. 1009., skôr teda nežli sv. Štefan opanoval Nitriansko. — Jaki mníci boli pôvodne v sobore nitrianskom? Hovorí: Benediktini; a toto máme opäť uveriť nelen bez dôkazov, no i navzdor takým okolnostiam, jaké opak toho dokazujú. Keď opátstvo toto náležalo rádu Benediktinov, prečo sú tento neujal svojich spolubratov, keď r. 1468. arcibiskup ostrihomský odňal im statky opátovské? Prečo neprotešťovali, keď Matej Korvin, kr. uh., tie statky, arcibiskupovi ostrihomskému odňaté, nevrátil opátstvu, lež daroval biskupstvu nitrianskemu? Prečo néoblasili sa, keď r. 1601. monastír nitrianský daný bol Kamaldulenškým? — Jako okolnosť, touto posledňou otázkou podotknutá, tak i iné okolnosti zdajú sa dosvedčovať, že prvotní mníci nitrianski boli Kamaldulenskí, od Boleslava chrabrého asi r. 1000 ta zapovedení, o ktorých (Damiani vita s. Romualdi. Mon. Pol. Hist. I. 329 c. 28.) čítame toto: „Interea Romualdo in Pereo adhuc (1000) habitente Busclavus rex preces imperatori direxit, ut sibi spiritales viros mitteret, qui regni sui gentem ad fidem vocarent. Mox Romualdum imperator aggreditur, et concedi sibi de suis monachis, qui illuc destinari utiliter valeant, deprecatur. Tantum duo solummodo ex omnibus inventi sunt, qui se ultro ad eundem (eundum) promptos offerant. Quorum unus Johannes, Benedictus alter

meno Soboru ¹). Okrem mníškov týchto Romualdových čili Kamaldulenských, prebývali na tomže vrchu i pustovníci, podobne odchovači sv. Romualda, čili Kamaldulenskí, medzi ktorými pripomínajú sa zvláštne sv. Svorad (ináč dla pridaného latinského mena Andrej) a Benedikt ²). — Tieto pokroky cirkve latinskej na Slo-

vocabatur. Hi itaque ad Busclavum euntes in heremo prius, eo sustentante, manere coeperunt; et ut praedicare postmodum possent, Sclavonicam linguam laboriose discere studuerunt. Septimo vero anno, cum iam loquellam terrae plene cognoscerent, unum ad Romanam urbem monachum mittunt et per eum (a) summae sedis antistiti (antistite) praedicandi licentiam petunt. Iniungunt etiam (monachi domi remanentes), ut nuntius ille aliquos secum de beati Romualdi fratribus (ad) duceret, qui heremitice conversationis (vitam) edocti cum eis simul iu Slavorum partibus habitarent.“ Kde toto padá vhodnejšie, keď nie na Slovensko, na Nitru? Okrem toho pozoruhodno je, že sv. Romuald založil dvojských reholníkov: mníšskych a pustovníckych, a zo svedectva práve udaného vysvitá, že Boleslav i mníškov i pustovníkov Kamaldulenských žiada. No či týchto reholníkov obejeho druhu nenachodíme spomänutých v životopise sv. Svorada a Benedikta? Ba či tento Benedikt nenie snáď oný v životopise sv. Romualda práve spomänutý Benedikt? Sr. *mutatis mutandis* Episcop. Nitr. Memoria. p. 110. §. 5. Fuxhoffer Monasterologia I. p. 96. IV.

- 1) Monasterium, Zobor nominatum. Mauri vita s. Zoërardi. Ep. Nitr. Memoria p. 123. Godefridus Zoburiensis Ecclesia Abbas. Listina Kolom., kr. uh., ib. p. 111. Len neskôr pridávaný bol názov „in monte Zobor“. I z tohoto i z tej okolnosti, že sv. Štefan len r. 1009. opanoval Slovensko, vysvitá bezočivá a nestydatá bájka, jakú Anonymus Belae r. notarius o českom vodcovi Zoborovi vymysel!
- 2) O sv. Svorádovi doslovne stojí: „hanc in patriam de terra Poloniensium advenit“; o Benedikovej otčine ale nič nenie poznamenanano. Porovnáme-li však životopis sv. Svoráda (Ep. Nitr. Memoria. p. 123) so zprávou o živote a umučení tých Romualdových pustovníkov, (Dam. Vita s. Rom. Mon. Pol. Hist. l. c.) nachodíme takú shodu medzi oboma zprávama, že ich bez veľkej bázne za totožné, Benedikta ale, v oboch zprávach spomänutého, podobne za totožnú osobu vziať môžeme. Áno okolnosti toho času ukazujú, že tento Benedikt bol ten posol (Vita s. Romualdi), ktorý do Ríma putujúc, na sväto-martinskom vrchu (Vita s. Zoërardi) meškať a tuná od sv. Maurusa videný byl mohol. — Ze ss. Svorad a Benedikt rádu Kamaldulenskému náležali, zdá sa to dokezovať i listina, ktorou r. 1691. Sobor Kamaldulenským oddaný bol: „Nos Leopoldus . . . Memoriae commendamus . . . quod Nos . . . ad demissam Blasii Jaklin Episcopi Nitriensis . . . instantiam . . . tum vero . . . proposito, quo ipse in promovendo Divini Cultus zelo, sacrorumque religiosorum Ordinum augmento, signanter vero Sacri Camaldulensium

vansku, tuším, pripísať treba dvom Brunovcom¹⁾), ktorí za nejaký čas tuná sa sdržovali²⁾.

Ordinis, et instituti ad praeformatum Episcopatum suum Nitriensem, montemque arci et civitati Nitriensi adjacentem, vulgo Zobor nuncupatum, alias SS. Eremitarum Andreae, Zoërdi et Benedicti incolatu memorabilem, inductione ibidemque fienda accomodatione, sequi, taliterque suppressam quedammodo et obsoletam priscis caeteroquin temporibus celebrem ibidem loci praelibatorum Sanctorum memoriam, ab oblivione humana vindicare, pristinoque suo Cultui, venerationi et reminiscientiae ceu postlimino restituere et redintegrare institerit, Clementer moti etc, Sr. Ep. Nitr. Memoria l. c.

- 1) Jeden Bruno, inäč Bonifacius, mučedník. Sr. Vita S. Romualdi. Mon. Pol. Hist. I. 826. — Druhý Bruno, brat Henrika II., cisára nem., ktorý v porozumení s Henrikom, markrabštom švábskym, a Boleslavom r. 1003. chcel Henrika pozbaviť koruny. Keď však Henrik II. dosadol na cisársky trón, Bruno utiekol k sv. Štefanovi do Pannonie. Prosredníctvom sv. Štefana smerený bol s bratom Henrikom pod tou výminkou, že sa stane mníchom. Stal sa nim, i kňazom, i r. 1007. biskupom augsburgským (Pertz III. 134. IV. 690). Ib. p. 224. n. 1.
- 2) Frater vestèr optime carus, episcopus Bruno, cum moram facerem in terra Ungrorum (alborum) dixit mihi . Audivi etiam de nigris Ungris. — Ep. s. Brunonis ad Henr. II. a. 1008. že sa toto stretnutie Brunovcov stalo o. r. 1008 , vysvitá to z predchodiaceho poznamnenia ; že sa toto stretnutie stať mohlo na Slovensku, vysvitá to z tej okolnosti, že Boleslav chrabrý do r. 1009. panoval i nad Slovenskom ; že sa to ale ozaj na Slovensku stalo, dokazuje to nasledujúce upozornenie: a) Spomienka de nigris Ungaris ukazuje na to, že naproti pod *terra Ungrorum* rozumel *terram alborum Ungrorum* čili Slovensko (sr. str. 6. pozn. 4.) b) I list sv. Brunona i životopis sv. Romualda pripomína len Boleslava chr. sťa toho, u ktorého (teda v poľsko - slovenskom kráľovstve) sv. Bruno ochraňa a prítulok mal. c) Len z Boleslavovho poľsko - slovenského kráľovstva mal bezprosredný prístup i k Pečenegom i k Rusom i k Prusom. — Mysleť teda na meškanie Brunovcov u sv. Štefana v Pannonii, možno len tomu, ktorý nemá pred očima rozdiel medzi čiernymi Ugrami (Maďarmi) a bielymi Ugrami (Slovákm), medzi čierrou Ugriou (Silvania, Erdély, Sedmohradsko) a bielou Ugriou (Bielohorsko, *Bieloхоръція*, Slovensko).

Č a sť II.

O Maďaroch.

(Od pádu državy veľkomoravskej do sriadenia Uhorska).

Od r. 907. až do r. 1009. po Kristu.

I.

Deje politické.

Jako z ohľadu pádu državy veľkomoravskej, tak i z ohľadu politických pomerov, ktoré nás s Maďarmi pod korunou sv. Štefana spojujú, sú dejiny Maďarov pre nás Slovákov veľmi významné. Medzitým jestli kde na poli dejepisectva je čo bojovať s predsudkami a bludami, je to zaiste pole dejín maďarského národa, najmä ohľadom na našich predkov slovenských. Politická nepriazeň a zášť, preceňovanie sebä a hrdosť obyčajne vodily pero maďarských spisovateľov. Tak sa stalo, že zapovrhujúc prameňami nestranných dejepisov, hotovými boli a z čiastky hotoví sú nasledovať bár jaké nezákladné bájky a vybierať si z dejepisných prameňov len také podania, ktoré by marným ideálom hegemonie a národnej hrdosti Maďarov sอดpovedaly. Takýchto spisovateľov nasledovali i nemáďarskí spisovatelia (Engel, Fessler a ī.), ktorí buďto obávali sa, alebo pre ohľady ľudské ostýchali sa uderiť na novú cestu, alebo (jako Šafarík a īn) len pobočne zapodievali sa s dejepisom Uhorska. Tak sa stalo, že prehnaným dejepisom slávu a moc Maďarov nad mieru povýšili a dejiny slávnych predkov našich slovenských zničili, ba týchto stáby verejnej hařbe vystavili.

Najväčšia tma do dejepisu Uhorska vnesená bola tam, kde *Anonymous Belae regis notarius* stal sa jediným prameňom dejepisu pre počiatky Uhorska, ktorého bájky očividne stoja v odpore s inými hodnovernými svedoctvami dejepisnými; avšak maďarskí dejezptycovia nasledujú tohto slepého, od výtečných dejezptycov zavrhnutého¹⁾ vodca len preto, že národnej hrdosti a ideálom hege-

1) Sám Maďaram dosť pochlebujúci Dudík (Mähr. allg. Gesch. II. 18) píše: „Wir könnten . eine Quelle, den *Anonymous Belae regis Notarius* (Endlicher, Rerum hungar. Monumenta I. pag. 53) anführen, wenn wir überhaupt den *Anonymous* als Quelle ansehen dürften. Die über ihn im Programme des k. k. Obergymnasiums in Troppau

monie maďarskej pochlebuje. Niet teda divu, že dejepis, dľa bájok Anonymových sostavený, je tak jalový a prázdný, kdežto jáknáhle od neho odstupujeme, ihneď sa nám ukazuje svetlo v dejepise od r. 907. do r. 1009. — Dôkazom toho odvolávam sa na prvú časť diela tohto, v ktorej sme podali dostatočne, myslíme, odôvodnený dejepis Slovákov, jaký by priatím Anonyma, tohto zátmenia slnka dejepisného, ani jestvoval nemal.

Je sice pravda, že i nektorí z uhorských dejepiscov zavrhl Anonyma¹⁾ alebo s Konstantinom Por. smiešať sa ho usilovali²⁾; ale tamti — v y h y b a j ú c d e j i n á m S l o v á k o v — podávajú veľmi prázdný dejepis, tisto ale len ešte väčší smätok do dejepisu Uhorska vnášajú. Skorej sa dá olej s vodou smiešať v čistú tekutinu, nežli Konstantin Por. s Anonymom v čistý dejepis Uhorska! Čo sa mňa týče nasledujem Konstantina Por., ktorému hodnovernosť i tí sami neodpierajú, ktorí bájky Anonymove nasledujú³⁾; naproti tomu ale po zralom rozvážení a s úplnou odhadlanosťou zavrhujem Anonyma, bár si on i prilepil názov *Magister a Belae regis notarius*⁴⁾. — Poneváč však i bájky nektoré skutočnosti, obrazotvornosťou vy-

1860 von Eduard Rössler entworfene Kritik ist überzeugend⁴⁾. — Podobne ho zavrhl: Schlözer, Gebhardi, Palacký, Dobrovsky, Neumann, Dümmer, Büdinger, Wiener Jahrbücher der Literatur 1827. etc.

- 1) Georg. Szklenár: *Vetusissimus M. Moraviae situs*. Posonii. f-784. Srov. Slovesnosť r. 1865. č. 20—24. — Pray. Amales veteres. Vindobonae. 1771.
- 2) Frankl Vil. Magy. Tud. Értekezõ. Pest. 1062. II. k.
- 3) Frankl Vil. I. c. — Katona H. critica ducum. Pestini. 1778. p. 2. §. 1. hovorí: „Praecipuus nobis usus erit libri, quem de administrando imperio scripsit (949—950) ad Romanum filium; isque tanto maiore fide de rebus Hungarorum — dignus, quanto purparatus auctor temporibus illis vicinior erat.“ — Kežby bol zostal Katona pri tomto predsažatí! ale jeho critica (?) nič iného nie, leda násilne tiahanie všetkých historických svedoctví na kopyto bájok Anonymových. —
- 4) Aby ale aspoň nákres jeho blúznin podaný bol, upozorním čitateľov len na nektoré okolnosti; ku pr.
1] Čo iní poznácieli o rozličných nemáďarských osobách, to Anonymus prilepil na maďarských vojevodov:

Pseudo Daretes. Basil. 1558.

Deiphobum et Helenam similes patri, dissimiles natura. Hectorum blaesum, candidum, animo magnum, civibus clementem. Alexandrum capillo molli et flavo, voce

Anonymus B. r. notarius c. 53.

Zulta similis patri moribus dissimilis natura. Fuit enim Dux Zulta parum blaesus et candidus, capillo molli et flavo, statura mediocri, Dux bellicosus, animo for

šperkovanej¹⁾), v sebe obsahujú, Anonymovi len tam udelíme miesto, kde to okolnosti a hodnoverné svedoctvá iných dejepiscov dovolia, a nakoľko tože dovolia²⁾; presvedčení o tom, že on dáke povesti a podania mal, ktoré lebo už samy v sebe boli porušené, alebo ním do rúcha bájok oblečené³⁾.

Že okrem Konstantina Por. tiež iné, či domáce či cudzie, či staré či nové pramene, nakoľko historická kritika ich v celku alebo v jednotlivých svedoctvách za hodnoverné uznanáva, použijeme, samo sebou sa rozumie; že ale pritom i slobodne a nestranne jednať budeme, o tom každý slobodný a nestranný dejezpytec buď úplne presvedčený!

Národu, o ktorom tuná jednáme, vlastné a domáce meno je *Magyarok*⁴⁾. Od čoho načím vysvetlovať meno toto, dejezptyci sa

suavi, cupidum imperii, Cassandra
mediocri statura. Etc.

*tis, sed in civibus clemens, voce
svavi, sed cupidus imperii. Etc.*

2] Samovoľne vkladal do osnovy dejepiscov také vety, ktoré osnove iný smysel dodávajú:

Regino ap. Pertz. SS. I. 609.

Eodem anno (901) Stephanus comes, frater Waldonis, cum in secessu residens nocturnis horis alvum purgaret, a quodam per fenestram cubiculi sagittae toxicatae ictu graviter vulneratur, ex quo vulnere eadem nocte extinguitur.

Anonymus B. r. notarius ib.

Eodemque tempore (post a. 907)
Stephanus, frater Waldonis comitis,
cum in secessu residens, super murum castri, in nocturnis aliis purgare vellet, tunc a quodam Hungaro
per fenestram cubiculi sui, sagittae
ictu graviter vulneratur, de quo
vulnere eadem nocte extinguitur.

3] I tam venči Maďarov, kde porážku utrpeli:

Hermannus Contr. ad a. 912.

Ungari a Bajoariis et Alemanois juxta fluvium Ine occiduntur.

Anonymus B. r. notarius c. 55.

Bavarorum et Allemanorum
nefaudis fraudibus Lelu et Bulsu
capti sunt et iuxta fluvium Hin
in patibulo suspensi occiduntur.
Bolondu et alii viriliter stetebant
hostes suos gravissima
cacte prostraverunt.

1) Ku p. Romány, povesti atď.

2) Ku pr. očistime-li od baječného šperku jeho podanie o kuiežststve nitrianskom (c. 35. 57.) môžeme ho pripojiť k iným svedoctvám, o kuiežststve nitriauskom jednačúcim.

3) Z miestneho mena Soboru priechod na vymyslenie osoby Zobora, vojvody — vraj — českého; z miestneho mena Zoloný kameň priechod na vymyslenie osoby Salána atď.

4) Magerones hoc est Hungari. Mon. Pol. Hist. Bielovskii. I. 490. —

nesrovnávajú¹⁾). — Staré žriedla grécke nazývajú ich Turkami²⁾, latinské ale dávajú im rozličné mena: Angarii, Angrarii, Ackareni, Agareni, Ungarii, Ungari, Ungere, Angares, Ungri, Ugri, Huni atď. — Mená Hungarii, Hungari atď. s prídešným písmenom „H“ prvý v diplomoch začal užívať Štefan II., kr. uh., a latinské kroniky vekov pozdejších³⁾.

Slovania a Nemci, starí i novejší, dokiaľ to politické pomery dopúšťali⁴⁾, dávali im nevlastné, všetkým národnostiam uhorským spoločné meno: *Uhor*, *Ungar* a *Hungarus*.

Ked' vlastné ich meno, ktorým sami sebä menujú, je *Maďar*, a nasledovne, ked' meno *Uhor* a z toho pošle *Ungar* a *Hungarus* je nevlastné, z toho povstáva otázka: odkiaľ tieto ich nevlastné

Per idioma alienigenarum Hungarii, et in sua lingua propria Mogerii vocantur. Anon. Belae r. notar. in Prologo.

- 1) Nektorí odvodzujú od Muagera či Moagersa, brata kráľa Hunskeho, ktorého Huni o. r. 528 učinili si kráľom. Katona Ilust. cr. Ducum. p. 94. — Gl. Spánik Hist. prag. R. H. Budac. 1834. p. 26. — Et primus rex Scythae fuit Magog, filius Japhet, et gens illa a Magog rege vocata est, Moger. Anon. B. r. notarius. — Cornides (Vindiciae (?) Anonymi. Bud. 1802. p. 190) hloni sa k tej mienko, že Maďarmi pomenovaní boli dľa pokolenia Μεγεων, ktoré medzi 8 ich rodami tretie miesto male a snád časom nad iných sa vyvýšila. — Horvát István (Rajzolatokban 49. l. 78. §.) hovorí: Mag-er tehát név formában: *Semen Producens* = Mag-er (esztő), az az: *Agricola Szitya*. — Kto chce k obveseleniu myseľ ešte viac podobného čítať, nech si otvorí Podhradského (Béla király Névtelen; Budán. 1861. 80 s. t. II.); bude mal pred sebou dôkladný exemplár maďarskej prejatosti. — Najviac pravde podobá sa odvodenie mena toho, sdeľené v pojednaní „O pohanstve a kresťanstve slovensk. národa“ od Dr. K. Kuzmányho str. 23.: ma = mokrad, džer = Iud, tedy: obyvatelia mokradi t. j. prírečia a primoria.
- 2) Maďari v pôvodných sídlach svojich už o. r. 597. chaganom tureckým podľabli, a zdá sa, že i pozdejšie ich panujúci dom bol z rodu tureckého. Takto fabko by sa dalo vysvetliť, prečo Byzantinci z počiatku Madarov Turkami nazývali. Pelacký. D. N. Č. 1848. str. 163. pozn. 120. — Sr. Engel. Gesch. des Ung. Reichs. 1834. I. 53. — Const. Por. de Cerem. aul. Byz. ap. Migne. 1278. n. 83.
- 3) Commentatio Historica de vet. incolis Hung. Severini. Sopronii. 1767. p. 99. — Sr. Lex. Ducangii. Litera „H“.
- 4) Jaknáble maďarský národ začal si osobovať ľadivlodu nad ostatnými nemadarskými národomi Uhorska, a Uhorsko s Maďariou, t. j. krajinou Madarov stotožňovať, ihned nastala potreba určitejšie označovať i madarskú národnosť, vedľa ktorej iné nenemadarské, rovnoprávne býť žiadajúce, národnosti v Uhorsku jesťuvajú.

mená odvodzovať? Nelen rozbor slova ¹⁾), no i sám dejepis zdá sa potvrdzovať mienku tých, ktorí pôvod slova *Uhor* a *Uhorsko* v slovanskej mluve hľadajú ²⁾). Mádari pred pádom državy veľkomoravskej usadivše sa prvotne *u hōr*, najmä *u hōr* sedmohradských ³⁾, od územia u-horského práve tak boli miestnym menom (U-gori, Ugri, Uhri atď.) pomenovaní, ako Slováci, *u hor* bydlivší, totožným menom miestnym (Horiti, Horvati, Chorvati atď.) po páde državy veľkomoravskej označovaní bývali ⁴⁾. — Zdá sa to potvrdzovať i tá

- 1) Der Russischen Grammatik zu Folge, die aus Ugri das Beiwort *ugorskyj* bildet, könnte man glauben, das Wort Ugri habe eine Bedeutung, wie jenes ukrainci (die Leute an der Gräze des Landes) — die Leute am Fusse der Berge (u gor). — Herr Claproth leitet den Namen Ugorien her vom Ostasiatischen Wurzelworte Ogor oder Ugor, welches hoch bedeutet. Ugorien wäre also das Hochland. Engel. Geschichte des Ung. Reichs. Wien. 1834. I. 52. Podobne i Schlötzer a iní uzuávajú, že meno Ugri vyznamenáva ľud *u gor* prebývajúci. Že ale nebovorime Ugori lež Ugri, Uhri a Uhria, to každý zná, že tuná zvláštnosť nášho jazyka požaduje vynechanie hľásky „o“; ku pr. uhol, pl. uhly; starec, pl. starci; lovec, pl. lovci; paholok, pl. paholci atď. — Sr. Const. Por. Migne p. 820. n. 56.
- 2) Nestor (Mon. Pol. Hist. Bielovskij. I. 557.) menuje Slovanov i (ib. 568) Maďarov Ugrami; zdá sa, že nie z inej príčiny, než že to meno vzato je od miestnosti u-gorského územia. — Odtiaľ sa dá tiež vysvetliť, že starí dejepisci Ugrov pripomínajú už predtým, nežli mali ználosť o Maďaroch (sr. str. 56.) a ich (teda nie čo Maďarov) ku Slovanom —, Uhorsko ale k Slovanskmu (sr. str. 6.) počítali, ba i Hunov (t. j. Maďarov) tuším od Uhrov rozoznávali. Chron. Bajoar. ap. Cl. Bern. Pez. T. III. Anecdot. L. IV.
- 3) Nie bez príčiny spomínam hory sedmohradské, ktoré — jako sa mi zdá — chybne tak nazývame. Názov Sedmohradsko, je preklad pozdejšieho nemeckého *Siebenbürger*; kdežto starší a historickejší je výraz *Silvania*, *Silvaniu*, *Erdély*. No či *Silvania*, *Silvaniu*, *Erdély* (od *erdő* — hora, les) nenie lenko čo Uhorsko, t. j. územie u hōr čili *territorium ad silvas čili montes?* Výpoved túto potvrdzuje i to, že Sedmohradsko u drevnych spisovatelov prichodí i pod menom „čierneho Uhorska“. — Audivi etiam de nigris Uugris. Ep. s. Brunonis ad Henricum II. Mon. Pol. Hist. I. 225. *Uugria Nigra*. — V listinách sredovekých: „terra ultra silvana“. — U Thurócibo P. II. c. 29. *ultra silvam regnum*. — Ademarus L. III. c. 33. ad a. 1002. píše: „Stephanus etiam rex Ungrie bello appetens Ungriam Nigram (i. e. Transsilvaniam) tam vi, quam timore et amore ad fidem veritatis totam illam terram convertere meruit.“
- 4) Sr. moje Dejiny dr. nár. na úz. ter. Uhorska. str. 8. Nestor (Mon

okolnosť, že sv. Štefan len po opanovaní územia podkarpatského t. j. u-horského písal sa „*rex totius Ungariae*“ ¹⁾). — že Maďari radi mestne meno na sebä prejimali, poznáť i z mena *Pannonii*, ktoré si preto nektorý čas privlastňovali, poneváč trón u-horský na území pannonskom svoju kolísku mal ²⁾.

Pol. Hist. I. p. 551. sr. pozn. 837) Karpaty nazýva horami uhorskými i kaukaskými. Slovákov pod západosevernými Karpatami nazýva (str. 557.) bielymi Ugrami, Maďarov ale pod východnými Karpatami nazýva (str. 558) čiernymi Uhrami. Tak i podnes tamtá časť Karpatov nosí meno Bielo-hory, táto ale Čierno-hory. — Táto východná časť Karpatov v uhor.-poľskej kronike (Mon. Pol. Hist. I. p. 502.) prichodí pod menom „*orientalis Ungariae*“. Len z príčiny tejto, že i východné podkarpatské územie nosilo meno Uhorska (čierneho), dá sa vysvetliť i názov Uhro-Vaslachie (Leo Sapiens I. c. p. 402) t. j. Vaslachie pod Čiernochou horou; ba snad i to, že bavor. zemepisec (Slov. Starož. Pril. XIX) znal Uhrov (Úngare) pod východnými Karpatami. — Oboje, biele (územie Slovákov) a čierne (územie Maďarov), Uhorsko znal tiež Ademar, keď o sv. Brunovi (L. III. c. 31.) písal: „et ipse humiliiter abiit in provinciam Ungriam, quae dicitur Alba Ungria ad differentiam alteri Ungrie.“ — Ďalej z toho, že Ugria ažd. nenie meno národné, lež mestne, dá sa vysvetliť, že meno Uhrov pod Karpatami už vtedy sa pripomína, keď ešte svi slychu ani chýru o Maďaroch v Europe nebolo, a že sa prikľadalo i nárom nemaďarským, pod Karpatami bývavším. Tak Leo Sapiens (Patrol. graeco-lat. Migne. Paris, T. CVII. p. 395.) hovorí: Quondam vero Hungari vocabantur Gepides. — Kniga Štepennaja (ap. Siegefr. Beyerum T. IX. Com. Academ. Petropolitanae) píše: „Bulgari ad Danubium, Hungari albi (Bielohorci) Czehi, Poloni . . . hi omnes olim uno nomine Slavoni dicebantur, et a Rurici tempore, Russi dici cooperant.“ Pray (Diss. praevia de Hung. 319) do veľkého omylu príšiel, že pod výrazom *Ungari albi* rozumel Maďarov, ktorí v čiernom Uhorsku (886—893) sa usadivši dostali názov *Ungari nigris*. — Srov. Slovesnosť r. 1865. č. 22. 24. čl. o názve Uhrov a Uhorska. — Santopoluch. Ungeris imperavit. Mich. Ritii Neap. de R. Ung. L. I. A. Bonf. Rer. Hung. Dec. Henoviae 1606. p. 840. — Missus est a Rom. Pont. Joanne VIII. Wichindus, qui . . . religioni Hungarorum praecesset. Inchoffer in Appar. ad Ann. eccles. R. H. ap. Schmith. Epp. Agrien. Tyrnaviae 1776. p. 72.

- 1) Sr. str. 25. pozn. 3. Zaiste tento výraz „*rex totius Ungariae*“ by nemal smyslu, keby i Slovensko, r. 1009. ku korune sv. Štefana pripojené, nebolo už pred r. 1009. tvorilo takú časť Uhorska, ktorú sv. Štefan, len kus po kuse, k Pannonii pripojoval.
- 2) Ondrej I., kráľ uh., v list. r. 1055. dan. opátstiu Tichoňskému: Andreas . . . Pannoniorum invictus rex. — Laonici Chalcocondyleae de rr. Turcicis L. II. p. 306. Nic. Gregor. Basilaese. 1562. Pannonia (quae et Ungaria) incipit etc. — Listina r. 1096, pečačom sv.

Čo sa už týče samých dejín Maďarov, prenechajúc rozličné fantastické pojednania o ich pôvode a prvotných sídlach ¹⁾, pristupujeme k bezpečnejším zprávam o nich.

Po vyvrátení velikej Tureckej ríše v Ásii a po rozohnaní ne- 848 koľko bojovných kmenov k západu, národy, tehdy na severu ka- spického a čierneho mora kočovavšie, počali sa znova rojiť a súsedov svojich napadať; čo i stehovanie Pečencov a Maďarov zaprísnilo ²⁾.

Maďari, zaroveň Hunom atď., národ čeladi čudskej (skytickej) a kmena poduralského ³⁾, bývali vedľa državy Kozarskej, ktorá od Volhy až k Dnepru siahala, majúc od východu Pečenezov a Uzov, na severu ale zmáhajúcu sa ruskú ríšu Rurikovu ⁴⁾. Územie toto, ktoré Maďari, na sedem rodov podeľení, z pôvodných sídel svojich poduralských vytisnutí opanovali, stalo pod nadvládou Kozarskou a spravovanou bolo vlastným hlavným vojevodom, Lebediasom. Prebývali na území tomto tri roky, a za mnohé válečné služby, Kozáromi

Vladislava potvrdená (Schmitth. Episcopi Agrienses. Tyrnaviae 1778 p. 196.) hovorí: „ . . . religiosum Regem Ledislaum suscitando, Pannonicum regnum visitavit apud praedictum Regem et apud Coepiscopos suos, cunctosque regni Pannonicci Optimates.“ — Chronica Galli (Mon. Pol. Hist. Bielovský. I. p. 467 hovorí: Boleslavus . . . camerarios pro suis et pro Ruthenis et Pannonicis delegabat. — Etc.

- 1) Ubi ultra modum abundantanter inveniuntur Zobolini (drahé kože sobolové); ita, quod non solum nobiles et ignobiles vestiuntur inde, verum etiam bubulci et subulci . . . Et primus rex. etc. v. Anon. B. r. n. str. 52. pozn. 4. — Almus, qui fuit Eleud . . . , qui fuit Japhet, qui fuit Noe. Chron. Bud. — Všetok dejepisný fanatismus ale prevyšujú diela Horvát Istvána vo sbierkach Tud. Gyüjtemény a Podhradského Névtelen. Budán. 1861.
- 2) Palacký Děje Nár. Česk. I. 163.
- 3) Bár i ako Hunni, tak tiež Maďari sú z kmena čudskejho, preča všetko to, čo je v dejepisoch poznačeno o Čudoch, Hunoch, Avaroch, atď. privlastňoval Maďarom, je len od prehnaných maďarských spisovateľov oblúbený nesmysel; ponevač: α) tiež mená starým dejepisom tak všeobecne sú, že nimi i Slovanov a iných označovali; β) činy jednej časti čeladi nedajú sa prenášať i na ostatné časti tejže čeladi. — Eodem anno Hunni, qui et Sclavini dicuntur, Thraciam infestarunt. Cedrenus (1057) ad an. 551. Sr. Rozpravy Jana Kollára. Budín. 1830. §. 9. str. 233. — Sclavi, qui et Avari. Const. Por. de adm. imp. c. 29. — Ktorých Theophanes na r. 551 menuje Slovenmi, tých Agathias menuje Kotrigurskými Ilunami. Migne Patrol. gr. T. CVIII. p. 510. n. 41. — Etc.
- 4) Sr. Palacký I. c.

preukázané, stáli u týchto vo veľkej milosti, tak že chagan (knieža) Kozarský i šľachtickú kozarskú dcéru dal Lebediasovi za manželku ¹⁾.

Medzitým divokí a súsedom hrozní Pečenezi opäťovanými 867 vpády do zemí Kozarských predrali sa až pod Kijev; nezadlho však zdarilo sa spojeným Kozarom a Uzom poraziť a rozplasť ich ²⁾). Pečenezi teda prinútení boli hľadať si nové sídla a preto uderili na Maďarov. Mađari porazení rozdelili sa na dve stránky: jedna tiahla k východu a usadila sa na území Perskom; druhá ale stránka zo sedem rodov (tribus): Nece, Megere, Curtugermati, Tariani, Genach, Care a Case záležajúca ³⁾), pošinula sa k západu a usadila sa v Atelkusu.

Nezadlha potom chagan Kozarský vypravil poslov k Maďarom, aby povolali Lebediasa k nemu do Chelandie. Keď Lebedias tam prišiel, zpýtal sa chagana pô príčine pozvania. Na čo chagan mu vyložil, že ho chce učiniť kniežaťom nad národom maďarským, avšak nadvláde svojej podriadeným. Lebedias však, podákovav sa za tú milosť, odporúčal na tú hodnosť iného vojevodu, menom Salmucesa ⁴⁾ alebo jeho syna Árpáda. Na to vypravil s Lebediasom poslov svojich k Maďarov, aby sa s týmito o tej veci poradili. Výsledok porady bol, že sa národ vyslovil za Árpáda: preto tiež slávnostne, dľa obyčaje a zákonom ⁵⁾ na štíté povýšený, za knieža národu maďarského vyhlásený bol.

Árpád, na území Atelcusu čili terajšieho Multanska a Valašska ⁶⁾ nad siedmimi rodmi maďarskými a Cabarmi, následkom domácej väľky od Kozárov odtrhnutými a s Mađarmi spojenými ⁷⁾, panujúci, dosť skoro prišiel do známosti i Grékom. Leo, vojnou proti Saracenom hatený, usrieckol sa s Mađarmi, aby títo medzitým

1) Const. Porph. de adm. imperio c. 38. — Konstantiu to územie Maďarov nazýva Lebediou, bez pochyby dľa mena veľvojvody Lebediáša.

2) Palacký I. c.

3) Const. Por. ap. Stritter. T. 3. P. 2. p. 612.

4) V domáčich historických žriedlach nazýva sa Almusom.

5) κακά τό τοῦ Χαζάρων ὅθος καὶ ζάχαρων. Slovenskost slova ζάχαρων dokazuje i Migne. Patrol. graeca. Paris. 1864. T. CXLII. p. 319. n. 3.

6) Locus, quem tunc inhabitabent Turcae, a fluviiis, qui illic sunt, cognominatur; flumina autem isthaec sunt: primus fluvius Baruch appellatur, secundus Cubu; tertius Trullus, quartus Brutus (Pruth), quintus denique Seretus (Sereth) nuncupatur. Const. Por. I. c.

7) Const. Por. I. c. c. 39. 40.

naliehali na Bulharov, ktorí práve vtedy tiež do Grécka vpády činili. Maďari, loďmi gréckymi na Istru napomáhaní, v troch bitkách pobili Bulharov¹⁾ natoľko, že Simeona, kráľa Bulbarského, až ku Preslave zahnali a v Mundrage oblahli²⁾. Medzitým, keď odtiahli, Simeon s gréckym cisárom uzavrel mier a vyslal plnomocníkov svojich k Pečenczom, aby s nimi učinili smlúvu na záhubu Maďarov³⁾.

891

Práve toho času Arnulf chystal sa k vojne proti Svätoplukovi, kráľovi veľkomoravskému a okrem Braclava povolal i Maďarov na pomoc⁴⁾, aby Svätopluka, zo troch strán kruto sovreného, mohol tým ľahšie potlačiť. Maďari, rychlí jazdci, prví od východu vtrhli do veľkej Moravy; avšak od Svätopluka vo hvozdnych (lesných) sútezkách zastúpení, obklúčení a zásekami obklopení boli, tak že záhube len tým vyhli, že Arnulf a jeho spojenci na Svätopluka sa vrhli a prinútili tohoto k rozdrobeniu válečných súlovjich⁵⁾. Maďari, kroz Arnulfa príduc k oddychu vrátili sa.

Medzitým v Atelkusu (Multansko - Valašsku) strašnú pohromu okúsilí tí, ktorí doma k ochrane svojich zostali. Pečenezi totižto dlia smlúvy, s Bulharmi uzavrenej, vrhli sa na Maďarov, doma zostavších, a ich temer vyhubili. Maďari teda z nešťastnej vojny domov sa vrátili, keď videli smutný osud svojich, opustili Atelku-su (Multansko-Valašsko) a — uzavrevše priateľstvo so Svätoplukom, s privolením tohoto⁶⁾ — usadili sa v Zatisi.

1) Leo Sapiens. Patrologia graeca. Migne. Paris. 1863. T. CVII. p. 955.

2) Vidz o Preslave Const. Por. I. c. p. 322. n. 11. — Maďari pri tejto šťastnej výprave opanovali Sedmohradsko (jako to neskorej vysvitne) a etali sa prístupnými Arnulfovci. — Zálesie (Hájek na r. 1006) menované bolo Sedmohradskom dlia sedem vodcov čili vojvodov maďarských (Hájek na r. 746).

3) Const. Por. I. c. 40.

4) Že Arnulf skutočne povolal Maďarov na pomoc, o tom svedčí nelen Liutprand u Pertza V. 279, lež i Vidukind Korvejský ib. V. 426. a mnich Fuldenský: Ungaris — ad se venientibus; preto Laudeno-vo pochybovanie o tom VI. 248. nemá základu.

5) Tak vykladám si temné slová Ann. Sangall. maj. u Pertza. I. 77: Arnulfus contra Moravenses pergebat, et Agarenos, ubi reclusi erant dimisit. — Okolnosti zdajú sa dosvedčovať, že sa to stalo lebo v horách karpatských alebo sedmohradských. Sr. Pray. Diss. V. p. 98.

6) Je toto mienka od iných snád ešte nevyslovená: avšak nasledujúce dôvody: a) Maďari nad Svätoplukom vo vojne spomänotej nezvítazili: jakoby teda boli od veľkej Moravy odtrhnuté Zatisie (Const. Por. I. c.) bez smlúvy a privolenia Svätoplukovho

Nešťastná výprava, ktorú Arnulf proti Svätoplukovi podujal, pobudla ho k tomu, aby nové prípravy válečné činil. Snažil sa on teda obnoviť priateľstvo s Bulharmi a kroz tých vstúpiť do priateľstva i s Grékmi. Na konci septembra, teda hneď po nepoštastenej sa vojne vypravil poslov svojich k Vladimírovi, kniežaťu bulharskému, aby obnovil Tulnskú smlúvu s nimi a prekazil dövoz soli do veľkej Moravy ¹⁾). Poslovia zo strachu pred Svätoplukom nekonali cestu po suchu, lež po Sáve, cez krajinu Braclavovou ²⁾.

opanovali ? b) Zdá sa to dokazovať i to, bár i v bájku oblečené, posolstvo Árpáda k Svätoplukovi, ktoré bieleho koňa a iné dary prinesúc, územie k obývaniu žiadalo. Kronikár Túróczi (Turčiansky), vyloživ opauovanie Sedmohradská kroz Maďarov, básnickým perom opisuje to : *miserunt nuncium.. Kusid.. Cum ergo venisset in me-dium Hungariae (!) venit ad ducem . Zwatopolug, salutavitque cum de suis, et causam . manifestavit Zwatopolug . putabat rusticos . venire, ut terram eius colerent Deinde . eundem nuncium miserunt, et ei equum album, magnum cum sella deaurata auro Arabiae etc. freno deaurato miserunt. P. II. c. 3. — Sr. Const. Por. Migne p. 755. n. 36. p. 739. n. 2. c) Do r. 896. viac nevidime Maďarov bojoval za Arnulfa, lež proti nemu, a kroniky nad povolaním Maďarov kroz Arnulfa na pomoc len bôlne horiekujú. Arnulfus . quum Zuentibaldum sibi viriliter repugnantem debellare nequiret, depulsis his, proh dolor ! munitissimis interpo-sitionibus, . . Hungarorum gentem in auxilium conuocat ; si tamen auxilium dici potest, quod paulo post, eo moriente, tum genti suaē, tum ceteris in meridie (!) occasuque (!) degentibus nationibus graue periculum, imo excidium fuit Devicto namque Centebaldo, Moravanorum duce, Arnulfus pace habita regno politur. Hungarii interim observato exitu, contemplati que regionem, cordibus molam, quod post in propatulo apparuit machinabantur. Liutprand Antepod. III. c. 13. ad a. 894. L. I. c. V. Mur. T. II. p. 428.*

- 1) Tuná musím podotknúť jedon omyl Šafárikov. Tento (Sl. Star II. ---) sa domnieval, že bulharská riša tiahla sa k Tise, ba až k Pešti. Za dôkaz uvádzal, že i Marmarošské soľné bane boli v rukách Bulharov. Z okolnosti však, práve tuná uvedených, vysvitá, že o. r. 892. Marmarošské bane naopak boli v rukách Svätoplukových; lebo keď Svätopluk v Bulharsko-valašských alebo sedmohradských horách zahátil cestu Maďarov, čo iného z toho nasleduje, nežli že veľkomoravská država Svätoplukova siahala i prez Potisie až k Sedmohradsku ?
- 2) *Missi autem propter insidias Zuentibaldi ducis, terrestre iter non valentes habere, de regno Braclavonis per fluvium Odagra usque ad Gulpam, dein per fluenta Save fluminis navigio in Bulgaria perducti. Ann. Fuld. ad a. 892. — Zo svedectva tohto vysvitá, že Svätopluk r. 892 bol pánom Paunonie, ktorú tiež poslovia obchádzal*

Poslovia tito zdarne putovali nelen do Bulharska, lež i do Grécka; lebo už 31. dec. toho samého roku poslovia Leva VI., gréckeho cisára, octli sa pred Arnulfom v Rezne; poslovia Arnulfoví ale v 893 mesiaci máji vrátili sa z Bulharska ¹⁾.

Medzitým všetky tieto prípravy Arnulfove boly nedostatočné; lebo tie smlúvy Arnulfove s Bulharmi a Grékami nemohly byť Maďarom po chuti ²⁾; preto i tito tým pevnnejšie lipnuli k priateľstvu so Svätoplukom. Okrem toho Svätopluk znal si získať Slovanov Korutanských, s nemeckou vládou nespokojných ³⁾, ba i samých Maďarov použiť k pomoci výdatnej. — Arnulf teda spoliehajúc sa na spojencov a vlastné sily svoje, vtrhnul do ríše Svätoplukovej; ale vrátiť sa musel, nelen pre odpor, ktorý proti nemu postavil Svätopluk, no i pre úklady, ktoré mu položili v cestu Korutanci a Maďari ⁴⁾. Po vojne tejto Maďari opäť sa vrátili do čierno-uhorských a zatisských sídel svojich.

Kočovní Maďari dlho bez lúpežných výprav byť nemohli; pamätajúc na porážku, ktorú nedávno od Simeona, s Pečencami spojeného, doma zostavší utrpeli, sobrali sa a vtrhli do Bulharska. Simeon však po víťazte nad Grékami u Bulgarophygu medzitým (893) uzavrev mier, bol prichystaný a vpády Maďarov do Bulharska, — ako tiež ich obnovené vpády i do vnútornej zeme bulharskej víťazne odrazil ⁵⁾.

896

museli, aby do jeho rúk nepadli. Ba svedectvo toto potvrdzuje i predošlé poznamenanie. Poslovia tito spustil sa museli až na južný breh dolnieho Dunaja, poneváč Maďari už vtedy v Zatisi, Sedmohradsku, a na severnom brehu dolnieho Dunaja prebývali. Kebysme i prijali, že Bulhari pr. r. 888. vládli Sedmohradskom, preča musíme uznáť, že Maďari r. 892. bývali v Sedmohradsku, odkiaľ r. 888. vytisli Bulharov. — *Confines autem Turcis sunt orientem versus Bulgari, ubi eos Ister fluvius, qui et Danubius dicitur, seperat. Const. Por. de adm. imp. c. 40.*

- 1) Dudík Mähr. allg. Gesch. I. 302.
- 2) *Devicto namque Centebaldo Moravanorum duce, Arnulfus pace habita regno potitur. Hungarii interim observato exilu, contemplatiqne regionem, cordibus malum, quod post in propatulo apparuit, machinabentur. Liutprand Antap. III. 13 ad a. 894.*
- 3) Regino ad a. 891.
- 4) *Factum est bellum magnum inter Bauarios et Ungarios Chron. Hildesheim et Lamb. Schaf. ad a. 893. Sr. moje Dějiny dr. nár. str. 171.*
- 5) Ann. Fuld. ad a. 895. 896. Sr. Šafářik. Slov. Star. II. 201.

Medzitým vo veľkej Morave po smrti Svätoplukovej (894) veľká premena nastúpila. Medzi jeho synami, Mojmírom II. a Svätoplukom II., nezadlho po smrti otrovej vypukly roztržky. Roztržky tieto žiadnemu neboli tak vhod, ako Arnulfovi. Tento ujal sa Svätopluka, a keď už dosť domácej krve moravsko-slovenskej vycedeno bolo, opäť vstúpil do sväzku s Maďarmi a s Bracslavom proti Mojmírovi. Maďari, v Sedmohradsku a Petisi osadení, prekročili teda Dunaj a vtrhli do pannonskej strany Veľko-Moravy. Slovanské obyvateľstvo územia tohto zčiastky sa oddalo, zčiastky ale k Bielohorvátom (Slovákom) a Bulharom sa utieklo. Takto Mojmír II., od Svätopluka a Arnulfa, Maďarov a Bracslava sovrený,

896 stratil Pannoniu.

Arnulf Blatenško, odňaté Mojmírovi, sveril Bracslavovi. Maďarom ale nelen udelil odmenu za válečnú pomoc, no dal im i peniaze k lúpežnému výletu do Italie ¹⁾). Odtialto s veľkou koristou vrátili sa, aby svojim priniesli zprávu o bohatstvách Italie ²⁾. Medzitým tí, ktorí doma boli, iné veci varili v myslach svojich. Čažko to niesli, že Arnulf Blatenško sveril Bracslavovi, nie ale Maďarom: preto teda zahoreli pomstou proti Arnulfovi, a uzavrevše smlúvu s Mojmírom, očakávali len čas k tomu príhodný ³⁾. Čas 899 tento nedal na sebä dlho čakať; už r. 899. dňa 8. dec. umrel Arnulf. Na to Maďari, darmo sa uchádzajúc o vyplnenie nárokov na Pannoniu ⁴⁾, zbrojnou rukou vrútili sa do Pannie a ju opanovali ⁵⁾.

Takto sa stali Maďari obyvateľmi nekdajšej Dacie ⁶⁾ a Pan-

1) *Quod nos praefati Schlavi criminabantur, cum Ungaris fidem catholicam violasse et per canem, sine lupum, aliasque nefandissimas et ethnicas res sacramenta et pacem egisse; atque ut in Italiam transirent, pecuniam dedisse.* Epist. Episcoporum Bavariae. Ginzel. Gesch. der Slawenap. Cod. p. 71. — Dudik. I. c. I. 340. n. 1. 346. n. 3.

2) Luitprand. L. II. c. 4. Sr. Katona. Hist. crit. Duc. p. 231.

3) *Quae (Hungarorum gens) Arnulfo vivente, aliquantulum tempersuerat rabiei suae, modo eo mortuo, per totam Galliam, Germaniam Italięamque ut fera tempestas diffunditur.* Sigebe. Gemblacensis.

4) *Arnulfus imperator obiit, moxque eo anno Hungari, morte illius audit, collecto permagno exercitu, Merauianorum gentem, quam illorum auxilio Arnulfus imp. sibi (896) subdiderat, inuadunt, sibique viudicant.* Abb. Ursperg. ad a. 899. — Luitprondus Tic. L. II. c. 1.

5) Sr. moje Dejiny dr. nár. str. 173—175.

6) *Is (Ptolomeus) a Carpati monte incipiente, quicquid terrae ab Occasu, Tibisco amne, a meridie, Danubio, a Septentrione, Sarmatica Europae clauditur, Dacie nomine apprehendit: juxta quam descrip-*

nonie ¹⁾), a hranicou medzi nimi a Slovákmami boli rieky Tisa ²⁾ a Dunaj.

Maďari medzi hraniciami sídel týchto nezadržali sa dlho v pokoji, lež opakovali vpády do Italie. Berengarius ukojil ich darmi 900

tionem Traasilvanos, Ciculos, Valachos, quosque Moldavienses vocant, et Hungarorum bonam partem, qui Poloniam versus planam colunt terram, Dacos appellans. — Georgii a Reichersdorff. Chorographia. ap. Schvand. SS. RR. Hung. 1765 III. p. 209. — Že sa toto územie nekdajšej Dacie shoduje s prvotnými sídlami Maďarov na území uhorskom, vysvitne to z poznamenania, ktoré nižej uvedieme.

- 1) *Bájky Anonyma B. r. n. c. 57. do veku Zoltana už kladú také hranice Uhorska, jaké sú teraz. Jako vobec, tak i tuto všetky starobylé a hodinoverné svedectvá sú proti jeho táraninám. — Že medzi Slovákmami a Maďarmi (892 — 1009) hranicou bol Dunaj, vysvitá to zo všetkých nasledujúcich svedectví, ktoré za tehdajšie bydlisko jednej čiastky Maďarov uvádzajú Pannoniu alebo pannonskú časť Veľkomoravy. Tak: Postquam Zatoplug per Hungaros est necatus (?) et Hungari descendederunt in Pannoniam . . anno septimo (912) Meraviam et Bohemiam crudeliter spoliarunt et cum victoris treugis cum duce (Bohem.) Vratislao ordinatis, redierunt. Liutprand Antepod. L. II. c. 2. Sr. Thuróci. P. II. c. 63. — Inde (Sirmio) magna Mora-via . quam Turcae devastarunt, cuiusque princeps olim fuit Sphen-doplucus († 894). Const. Por de adm. imp. c. 40. — Venerunt ad sua in Panuoniam. Cont. Freher. ad a. 900. — Pannonia depopu-latas occupant. Herm. Contr. ad a. 900. — Tandem in Pannoniam redierunt. Id. ad a. 937. — Ipsi namque eadem vis, qua intrave-rant, Pannonię — regressi sunt. Ann. Ful. ad a. 900. — His diebus (Arnolfi post. a. 887) gens Ungarorum — Pannonię inha-bitare coepit. Otto Phrisingensis. c. 10. — Item ab Austria versus Orientem per defluxum Danubii descendendo sunt proviuciae, Moesia, Pannonia, et videtur quod istae provinciae modo dicuntur Hungaria: quia . . post tempora Isidori Hungari ocupaverunt Pannonię. Go-bolini L. actas Mundi. c. 5. Rer. Germ. T. I. H. Meibomii Helmae-stadii. 1688. — Quem (Stephanum) Pannonia habuit divinae religi-onis doctorem. Oratio in elev. s. Steph. SS. RR. Hung. Min. Kova-chich. Budae. 1798. II. p. 381.*
- 2) *Atque haec quidem iuxta Istrum flumen monumenta (i. e. pons Trajanii, Belegrada) sunt et cognomina. Ulteriora vero, quae (trans I-strum) omnia Turcis habituntur, cognomina nunc habent a flumi-nibus transcurrentibus. Eorum primus Timeses est; alterum Tutes; tertium Moreses; quartum Crisus; quintum Titza. — Dla tohto Tisa bola čiarou hranicou, od Karpatov k Dunaju, toho maďarského územia, na ktorom sa nachodia ostatné štyri rieky: Temeš, Maroš, Körös a Tuteš (Titel?); — územia to teda, podobného tomu, ktoré sme v predposlednom poznamenaní podali. — Post haec autem*

a zastavencami, a tak len zabezpečil hranice Italie pred nepriateľskými vpádami Maďarov ¹⁾.

Sotva že sa Maďari vrátili do Pannonie, už meč svôj začali brúsiť proti Nemcom, ktorým dosiaľ viackrát už za nástroj slúžili. — Keď po smrti Arnulfovej Maďari priosobili si Pannoniu, Nemci nestihli zastať si právo (?) na Pannoniu, lebo zamestnaní boli vojnou naproti Mojmírovi II., královi moravskému ²⁾. Jaknáhle ale Nemci uzavreli mier s Moravanmi, čo iného očakávať mali Maďari, nežli že Nemci prídu vytrhnúť im z ruky Pannoniu? Aby teda Maďari vyhli vojne, vypravili poslov svojich do Bavôr, žeby vyjednávali mier. Medzitým pod zásterou touto chceli len vyzkúmať územie a válečnú silu Bavorov ³⁾. I v skutku Maďari nezadlha

movit se et (zo západného brehu na východný) pertransivit fluvium, qui Thisa dicitur, ibique planitiorem et spatio siorem terram invenit. Chron. Ungaro-polonica. Mon. Pol. Hist. Bielovský I. p. 498. cum nota 9. Item p. 505. cum n. 31. p. 514. n. 57. Sr. str. 10.

- 1) *Immenso itaque innumerabilique collecto exercitu (899) miseram petunt Italiam. Quumque iuxta fluvium Brennam . . . exploratoribus directis, qui terrae situm gentisque multitudinem . . . considerarent; repedantibus nunciis, huiusmodi responsa suscipiunt . . . Nec mors, bis auditis, ad propria revertuntur, totamque hiemis asperitatem in fabricandis armis . . . ducunt . . . Sol necdum piscis signum deserens arietis occupebat, quum (900) immenso atque innumerabili exercitu collecto Italiam petunt. Luitprandus L. II. c. 4. — Verum etiam temptantes Rivoaltam et Metamancum ingredi . . . in die passionis ss. apostolorum Petri et Pauli (iun. 900), tunc dominus Petrus dux navalii exercitu . . . Ungros in fugam vertit. Fuit namque haec persequutio in Italia et Venecia uno anno. Rex igitur Berengarius, datis obsidibus ac donis predictos Ungros de Italia recedere fecit. Jo. Diac. in Chron. Veneto et Gradensi ad a. 899. — Venerunt Ungari in Italia de mense Augusti, indictione III. (900) V. II. Kal. Oct. iniunixerunt se Christiani cum eis in bello ad fluvium Brentam. Chron. Nonantulanum. Že tieto vpády do Italie, r. 900. podujaté, holly už druhé, poznal to z letopisov fuldenských (ad a. 900), ktoré hovorí, že Maďari vrátili sa z Italie do svojej domoviny, Pannonie, ktorú len po smrti Arnulfovej († 8 dec. 899.) si osobili. Sr. Pray. Dissert. X. in Aun. vet. §. VI. p. 236.*
- 2) *Baiouarii per Boemanniam, ipsis secum assumtis, regnum Maranhorum cuncti per tres hebreomadas deuastantes intruperunt. Tandem cum omni prosperitate domum reversi sunt. Aun. Ful. ad a. 900.*
- 3) *Interim vero Avari, qui dicuntur Ungari, tota devastata Italia, . . . eadem via, qua intraverant Pannoniam, et maxima parte devastantes, regressi sunt. Missos illorum sub dolo ad Bajoarios pacem optlando, regionem videlicet ad explorandum transmiserunt. — Dudik M. all.*

potom uderili na Litavské hory ¹⁾) a stáby dáka, všetko pustošiaca povodeň, rozliali sa po nemeckom území; jedna časť vrhla sa až 901 za Enžu ²⁾), druhá ale za Dunaj. Medzitým tam tí, keď sa proti

Gesch. I. 346 dlia Gfrörera sa domnieva, že Maďari vypravili poslovku dvoru bavorekému, aby požadovali výplat za podujaté nepriateľské vpády do Italie; ale udané svedectvo fuldeuských letopisov na r. 900. docela iné dokazuje, a zdá sa nie inú, lež len moju, tuná vyslovenú, mienku potvrdzovať. Bo „pacem optare“ neznamená „požadoval výplat“. Podobne opovážlivosť je fuldenského letopisca z nevedomosti obvinovať pre tie slová „regionem — ad explorandum transmiserunt“, lebo Maďari znali sice územie Nemcov (Sr. ep. Theodomari Cod. dipl. Mor. I. 62.), lež len pannonské.

- 1) Uderenie toto na litavské hory sice kladú na r. 901., vtrhnutie do Bavôr ale na r. 900. Avšak ja som tej mienky, že i jedno i druhé stalo sa r. 901.; lebo: a) Maďari z Pannonicie prv prekročili museli litavské hory, než vtrhnuti mohli k Enži a Dunaju do Rakús; b) Maďari až na konci r. 900. vrátili sa z Italie: ako sa teda v poslednom štvrtročí stalo mohlo i vyjednávanie mieru i po nepošlastenom vyjednávaní vojna ešte v tomže poslednom štvrtročí r. 900. ?? — Norici cum Hungaris pugnaverunt et partem ex eis occiderunt. Chron. breve S. Calli ad a. 900. — Hungari Carentiam invadunt et in Sabbatho commissa pugna occiduntur. Herm. Contr. — Annalista Saxo et Chronicorum S. Pantaleonis ad a. 902. — Anno 901 generale placitum Restibona civitate habitum est. Ibi inter alia missi Moravorum, pacem optantes pervenerunt; quod mox, ut petierunt, complacuit et iuramento firmatum est. Interdum vero Ungari australem plagam regni illorum, Carantanum devastando, invaserunt. Ann. Fuld. ad a. 901. Myslím, že táto interpunkcia zbytočným robí to od Dudika (l. c. p. 348) pokúsené vmiestenie predložky „iuxta“. Smysel slov týchto je zaiste tento: Za toho času, čo vyslanci moravskí bavili sa v Ratishone, Maďari, Korutanisko pustošiaci, vtrhli do Moravy.
- 2) Paganorum inpugnatione quaedam pars dioecesis sua (Pataviensis) ubi S. Floriani Martiris monasterium constructum esse dignoscitur, ex improviso devastata est, deprecans, ut civitatem illam, quam . . . noviter in ripa Onasi fluminis . . statuentes construxerunt. Dipl. Ludovici datum XIV. Kalend. Febr. A. D. 901. ap. Hanzizium Germ. sacr. Tom. I. — Missos illorum sub dolo ad Boioarios pacem optando, regionem videlicet ad explorandum, transmiserunt. Quod, proh dolor! primum malum, et cunctis retro transactis diebus invisum damnum Bajoverici regni contulit. Igitur ex improviso cum menu valida . . ultra Anasum fluvium regnum Bajovericum hostiliter invaserunt. Quod vero comperientes ulteriores Bajovarii e contra festinare disponunt. Sed hoc Ungari praecognoentes, cum his, quae depraedaverunt, redierunt, upde venerunt, ad sua in Pannonicam. Ann. Fuld. ad a. 900.

nim dohrnulo ¹⁾) vojsko Bavorské, dali sa na útek, tito ale od Luitpolda na južnej strane Dunaja porazení boli. Nemci, aby upevnili breh Enže proti podobným vpádom, založili nad ňou pevný hrad ²⁾.

902 Podobne i Moravania ich nepriateľské vtrhnutie do Moravy víťazne odrazili ³⁾.

Či Maďari po utrpenej porážke samovoľne išli do Bavorska, či ta vyzvaní boli, aby s nimi jednano bolo o pokoj, ľažko sa dá rozhodnúť; avšak Bavori Kussala ⁴⁾ a jeho spoločníkov, k obedu povolaných, zavraždili ⁵⁾). Z príčiny tej Maďari obnovili vojnu ⁶⁾, v ktorej i Moravania, práve obnovivší smlúvu s Ludvikom ⁷⁾, účasť 903 brali. Medzitým keď Maďari od Moravanov porážku utrpeli ⁸⁾, zvýfazili ⁹⁾ nad Ludvikom, ba Ludvika, kráľa bavorského prinútili k plateniu ročnej dane ¹⁰⁾). Na to, neznámo z jakej príčiny, vtrhli

- 1) *Interim vero quedam pars de exercitu illorum de aquilonari parte Danubii fluminis, partem illam devastando prorupere; quod ut Luitpoldo Comiti compertum foret ultra Danubium eos insequendum se transposuit, consertoque illico cum illis praelio nobiliter dimicatum est, sed nobilius triumphatum. Nam in prima congreessione belli — mille ducenti gentilium inter occisos, et qui se Danubio merserunt, peremti inveniantur.* Ann. Fuld. ad. a. 900.
- 2) *Tandem taeti post tantam victoram ad socios, unde venerunt, regressi sunt, ut citissime in id ipsum tempus pro tuitione illorum regni validissimam urbem in littore Anesi fluminis nunc opposuerint* Ann. Fuld. ad. a. 900.
- 3) *Hungari a Mariis occiduntur Herm. Contr. ad a. 902. — Iné vydanie ale hovorí: Hungari Marahenses petunt, pugnaque victi, terga vertunt.* Ad a. 901. — Sr. Katona Hist. Critica. I. 255.
- 4) *Katona a Pray majú ho za vojevodu, ktorého Gréci a Anonymus Kurzanom nazývajú.* Hist. Crit. I. 256.
- 5) *Agorenii a Bajoariis ad prandium vocati, ubi rex eorum Chussol occisus est, et alii quam plurimi cum eo.* Hepid. mon. ad a. 902. — Chron. Galli et Ann. Alem. ad a. 902. — Codices Modoetien. et Veron. ad a. 904.
- 6) *Bellum Baugauriorum cum Ungaris.* Codices Modoetii. et Veronenses ad a. 903.
- 7) *Sr. Dejiny drievn. nár. str. 175.*
- 8) *Ungari a Maravis occiduntur.* Lamb. Schafn. ad a. 903.
- 9) *Ludouicus rex, conserto cum Hungaris praelio, miserabiliter vincitur.* Sieg. Gembl. ad a. 904.
- 10) *Hungari, superioris anni victoria elati, regnum Ludovici sub tributo redigunt.* Sieg. Gembl. ad a. 905. — Otto Phrising. ad a. eundem.

do Saska¹); lež ked s koristou domov cez Moravu tiahli, od Moravanov prepadnutí a porazení boli²). — Podobný lúpežný výlet 906 urobili i do Italie³) a Grécka⁴); avšak tam darmi, tuná ale zasníbením ročného poplatku ukojení boli.

V tom čase asi umrel Árpád⁵), a jeho nástupcom stal sa Zaltas⁶), štvrtý syn Árpádov⁷). — Jaknáhle o jeho smrti slyšal Ludvík, kráľ nemecký, pamäťujúc na porážku, r. 905 utrpenú, a na pustošenie Saska, kroz Maďarov s Glomačmi (Dalemincami), na pomoc povolanými, popáchané, sobral zo všetkých strán silné vojsko, aby konečne lúpežným vpádom maďarským koniec učinil a ich z územia, Nemcom náležajúceho, vypudil. Vojsko nemecké rozdeleno bolo na tri strany: jednu časť viedol Luitpold, vojvoda východnej marky, po severnom brehu Dunaja, druhú Theodomar, arcibiskup salzburgský, po južnom brehu, tretiu ale Sighard, knieža Sennonov po Dunaji. Voje svoje priviedli až k Prešporku. Medzitým ani Maďari nespali, lež veľkú silu sobrali, vodiac, že im ide o bytie alebo nebytie. Najprv rychlou jazdou svojou sunovali nemecké vojsko, potom ale preplavili Dunaj a nenazdatky prekvapili a pobili Luitpolda⁸). Bola to bitka najhroznejšia, jakú Europa dosiaľ 907

1) *Ungari vastaverunt Saxoniam.* Lamb. Schafn. ad a. 906. — Ann. Saxo ad a. 906. — Ex mir. s. Apri. c. 22. Ann. Corb. Hild. Weissenb. Pertz. III.

2) *Ungari a Morauis occiduntur.* Lamb. Schafn. ad a. 906. — Abbas. Urspergensis, Annal. Saxo, Chr. Hild. et Grad.

3) *His temporibus Hungari despoltantur Italiam, scilicet a. 906.* VIII. Kal. Oct., posteaque de anno in annum saepius reversi sunt et depredati. Murator, T. VII. Conf. Pray. Ann. vet. p. 345. It. Dissert. in Ann. vet. p. 237.

4) *Hungari victos Graecos sub tributo redigunt.* Sieg. Gembl. ad a. 906. — Medzitým i sám Katona o tomto pochybuje. Hist. Crit. I. 266.

5) Katona Hist. Critica. I. pag. 267.

6) U Konst. Porph. Zaltas, u Anonym. B. r. n. Zulta. Meno toto zdá sa byť pribuzné tureckému *Zultan*, *Sultan*, *Soldan*.

7) *Sciendum vero, Arpadum, magnum Turcise principem, filios genuisse quatuor; quorum primus Tarcatzus, secundus Jelech, tertius Jutotzes, quartus Zaltas.* Const. Por. de adm. imp. c. 40.

8) *Ludovicus Rex Germaniae atque Boiorum ex omni Baioaria peracto delectu Anassiburgum, novam Boiorum coloniam se confert.* Adsunt Episcopi, monachorum antistites, proceres Boiorum quinto decimo Calend. Julii anno Christianae salutis noningentesimo super septimum. Ibi decretum omnium sententia, Ugros Boiariae regno eliminandos esse. Vires igitur ex universis Baioarie provinciis, ex Nariscis,

s Maďarmi ešte nepodstúpila. Zo strany nemeckej padol tam najväčší vojevoda nemecký, Luitpold, a veľký počet iných čelných mužov ríše nemeckej, áno sám kráľ Ludvik, ktorý v Enžohrade sa sdržoval, sotva útekom život svôj zachoval. — Maďari teraz, temer bez odporu, rozlievali sa na všetky strany ríše nemeckej, vraždiac a mečom i ohňom pleniac Bavorsko, Sasko, Durinky a iné zeme 910 nemecké¹⁾). Darmo Ludvik sohnal všetky možné válečné sily, aby sa s nimi proti nepriateľovi na brehoch Lechu oboril, lebo — bár i na začiatku štastie mu prialo — porazený a k zaslúbeniu ročnej dane prinútený bol²⁾).

*Boëmis, Chamabis, Vindelicis, Noricis, Sennonibus, Athesinis, Stiriis, Veneditis, Charinis, Carnis contrahuntur, bellum Ugris edicitur, intento infestosque exercitu utraque Danubii ripa proceres Boiorum in hostes contendunt. Ludoicus cum Burckbardo Bathaviensi Episcopo, Arabeone praefecto Anassiburgi substituit. Belli deinde periti omnes copias in tria agmina partiuntur. Luitpoldus Austraci limitis Dux ripa aquilonari, meridionali vero in parte Theodomierus Archimysta Juavaviensis, Zacharias Sabonensis, Otto Fruxinensis cum monachorum Praesulibus, Gumbaldo, Hartvico, Helmprechto Vratislaviam (*urbs antiqui Rastici*. Ann. Euld: teda *Rastislavia*, — *Vratislavia*, — *Bratislavia*, — *Bretislavia*, — *Brec-slava*, — *Brec-burg*, — *Pressburg*, — *Prešporok*) usque procedunt, ibique castra faciunt. Eodem in Danubio Sighardus Senonum Princeps, cognatus regis, Ratholdus, Hattochus, Meginhardus et Eysengrinus Dynastae Boiorum perducunt. Nec Ugri segnitiei atque socordiae, ubi se tantis apparatibus peti vident, se dedunt: cuncta antea, quae necessaria forent, arma, viros, equos comparant, jamque non pro gloria, sed salute pugnaturi acriter resistunt. Etc. Aventinus L. IV. ann. Boicorum, p. 480 etc. — Sr. Pray Ann. P. III. p. 345/6. — Podal som obširne slová Aventinove, vzťahujúce sa na bitku r. 907. pri Prešporku, preto, aby do očí bil ten omyl Šafárikov a jeho stúpencov, ktorí bez všetkého základu i Mojmíra II. a rozkotanie ríše moravskej do tejto bitky vpletajú. V ľek podrobnom opísaní bitky prešporskej r. 907. kdeže je dáka stopa Mojmíra a Moravanov?*

- 1) *Baioeriorum omnis exercitus ab Hungaris occiditur. Chron. S. Galli ad a. 908. It. Hepid. mon. et Conr. Ursperg. — Hungari Saxoniam, Turingiam vastant. Marianus Scotus ad a. 908. It. Herm. Contr. — Bellum maximum Francorum cum Ungaris. Mar. Scotus ad a. 909. — Ungari Alemanniam vastant. Herm. Contr. ad a. 909. It. Cont. Regin. Chron. S. Galli.*
- 2) *Ludovicus itaque rex, gentis suae depopulationem illorumque intelligens crudelitatem, suorum omnium animos bac formidine inflammat, ut si bello eodem quemquam, quod tunc acturus esset, deesse contingaret, laqueo — vitam finiret . Jam iam rex Ludovicus, collecta multitudine, Augustam venerat, quae est in Suevorum, Baioari-*

Pokoj netrval dlho. Snáď Konrád, nástupca Ludvíkov († iun. 911), odoprel ročný poplatok Maďarom, a tak zavdal príčinu k novej vojne ¹⁾, do ktorej i česky Vratislav zamiešaný bol ²⁾. Teraz 912

orum, siue orientalium Francorum confinio civitas . Sequenti igitur die Lemanni (Lici) secus fluminis campos — utraeque acies conuenere . . Gravis itaque hinc inde oritur pugna. Versi terga — Hungari . Ludouici partibus Mars favebat, quum Turci, sicut non incallidi, positis ex adverso insidiis, fugam simulant. Quos dum regis populus, doli ignarus, impetu validissimo insequeretur, omni ex parte prodeunt insidiae, quasi victi ipsi victores intérimum. Rex ipse e victore se victimum esse miratur. Luitprandus L. II. c. 1. — Ungari Francos devincont. Cont. Reg. Lamb. Schafn. Chron. S. Galli ad a. 910. — Factusque est per nonulos annos populus hic (Nemici) tributarius. Luitprand l. c. — Anonymus B. r. notarius c. 56.

- 1) Ungari a Baioriis iuxta flumen Ine occiduntur. Herm. Contr. ad an. 912. — Agorenii Alemanniam intraverunt. Erchanger et Berthold frater eius, et Vodalrichus Comes auxiliante illis nepote eorum Arnolfo optimo duce Baioriorum totum exercitum eorum juxta Ine fluvium penitus occiderunt, nisi XXX viros. Hepid. mon. ad a. 913. It. Mar. Scotus, Cont. Regin. Ann. S. Galli. Chron. rhythmicum Bibl. Univ. Vienn. ap. Calles in Ann. Austriae ad a. eundem. — Katona dokazuje, že bitka tátó padá do r. 812. in Hist. Crit. I. 292. Lebo to nasleduje z tých slov Hepidanových: „Eodem anno nix immanis cedens id. Apr. ebdomadem pascere perdurauit.“ R. 913. padla veľká noc na 28. marca, r. 912. ale na 12. (Prid. id.) aprila.
- 2) Longo deinde satis tempore domi, forisque rebus quietis subito nunciatur (Bohemiae et Moraviae duci Vratislao), Hunnos, vel ut nunc vocant, Hungaros, dum Allemanniam, Saxoniamque petunt, in fines Moraviae deflexisse . . In re adeo inopinata haud potuit Uratislau per tempus occurtere, opemque ferre Moravis, sed paulo post contractis in Bojemia copiis, Moravos quoque armatos se expectare iussit, ut communibus viribus minore cum periculo hostem invaderent . . Agmina ducentibus in Pannoniam, legati Hungarorum in via se offerunt . . Uratislau magnopere orantes, ne longius cum exercitu suo progrederetur, paratos se esse ad damna sarcenda, quae ipsis iguaris sint Moravis illeta e popularibus suis, quos illi ad Germanos, non autem Moravos vexando miserint. Jussi pecuniam adnumerare, qua et stipendium militi exolvi et res, quae inter populandum amissae erant redimi possent: tum Moravis quoque imperatum ut silvas Pannoniae adversas succiderent, viarumque aditus omnes, extra unum militarem, ut includerent, ne sic impune hostis incautos assultaret. Dubravius Hist. Bojem. L. IV. Madarski spisovatelia o tomto mlčia ? — Postquam Zatoplug per Hungaros est necatus et Hungari descenderunt in Pannoniam — anno septimo Maraviam et Bohemiam crudeliter spoliarunt et cum victoria, tréugis cum duce Vratislao (912—926) ordinatis, redierunt. Luitprandus

ale slúžilo štastie i Nemcom i Moravanom, tak že Maďari prinútení boli utiahnuť sa do Pannonie. Nezadržali sa však tuná dlho v počaji, lež sobravše nové vojsko opätovali nepriateľské vpády do zemí nemeckých ¹⁾; čo im domáce roztržky Nemcov usnadmili na toľko, že Arnulf, jedon z nespokojných kniežat nemeckých, k Maďarom utiekol a sebä i so ženou a dieťkami pod ich ochranu postavil ²⁾; ba pravde sa podobá, že Maďari, najmä za spomänutého Arnulfa, majúceho dcéru Árpádovu za manželku ³⁾, zbroje sa chociili a do nemeckých roztržiek sa miešali.

Maďari však nelen opätovali pustošenie Nemecka ⁴⁾, vyjmúc Bavorsko, kam sa i Arnulf po smrti Konráda, krála nemeckého,

Antapod. L. II. c. II. It. Turóci Chron. P. II. c. 63. — Poneváč je tuná reč o Vratislavovi českom, z toho vysvitá, že je tuná reč len o tej Moreve, ktorá Česi pri rozkotaní riše moravskej zaujali, nie ale o tej, ktorá Poliaci ukoristili. Sr. str. 12.

- 1) Hungari Alemanniam depopulantur. Herm. Contr. ad a. 913. — Totam Alemanniam igne et gladio vastaverunt. Cont. Regin. ad a. 915. — Thuringiam et Saxoniam peruererunt, et usque ad Fuldam monasterium peruererunt. Id. ad a. 916. — Monasterium de Vita (Fulda?) combusserunt. Turotzius. Chr. P. II. c. XXV. — Hunni vastant monasterium et omnia viciua. Chron. Corb. ad a. 917. — Hungari Alemanniam totam devastantes usque Fuldam peruererunt.
- 2) Secundo itaque regni huins (Conradi) susceptionis anno (913) memorati principes (Arnulfus in Bagoaria, Burchardus in Suevia, Everardus in Francia, Giselbertus in Lothingia) huic, praesertim Heinrichus (in Saxonia et Turingia) rebelles extiterant. Quos Chuonradus rex tam sapientiae vigore, quam fortitudinis robore superavit. Arnaldus (Arnulfus) autem eius nimio terrore coactus, cum uxore et filiis ad Hungarios fugit, deguitque eodem, quo ad vitalis aura Chuonradi regis rexerat artus. Luitprand Antap. L. II. c. 19. — Quoadusque progenies Carolingica habenas Germaniae flectebat, ab officio non valde discedebant praefecti. Conrado postmodum aliunde assumto, — praefecturam in dominatum vertere —. Primum Erchangerus cum fratre Burchardo Alemanniam inuaserunt. Sexones et Thuringi cum duce suo Henrico nihil meliores. Arnulfus quoque in Bavaria tumebat . . Erchangerus demum cum fratre Bertholdo ad deditonem spe pactionis venientes Conrado iubente apud villam Adingam decollantur XII. Cal. Febr. anno 917., quo perculsus Arnulfus, seu armis expulsus, quod multi scripsere, seu metu paris supplicii — fuga sibi consuluit apud Hungaros. Hanzicus. Germ. Sacra T. I. p. 187/8. — Erchanger et Peratolt decollati sunt. Ann. Augienses ad a. 917.
- 3) Luitprandus. L. II. c. 18.
- 4) Ungari plevuasa, ut cooperunt, Alemannis, Basileam urbem destruunt; indeque Alsacia vastata, Lotherrum regnum, multa mala facientes, inua-

(† 23. dec. 918) vrátil¹⁾; lež, keď Arnúlf s Henrikom bol smierený²⁾ a domáce roztržky Nemcov prestaly, podujali nepriateľské vpády do Italie. Berengar, svójmu vojsku neveľmi dôverujúc, vstúpil do priateľstva s nimi³⁾). Potrebné mu bolo i to priateľstvo, lebo Italiani Burgundského Rudolfa pozvali k vypúdeniu Berengara⁴⁾.

Medzitým, čo Maďari dali pokoj Nemcom, Henrik Vtáčnik započal vojnu proti polabským Slovanom. Glomači (Daleminci) vidiac, že už podmanil ich súsedov Havelanov, aby nepodstúpili podobný osud, Maďarov na pomoc volali⁵⁾). Títo dve vojská proti Henriku- 923 vi vyslali, a tak Sasko dvoje pustošenie, Glomačsko ale podobne pomoc maďarskú trpko zakúsilo⁶⁾). — Maďari odtiaľ domov sa

dunt. Herm. Cont. ad a. 917. — Hungari per Alemanniam in Alsatiam et usque ad fines Lothariensis regni peruerunt. Cont. Regin. ad a. 917. It. Chron. Aug. Siegeh. Gembl. — Basilea ab Hungaris destruitur XII. Cal. Febr. Chron. Virtzburg. ad a. 918. It. Conr. Ursperg. et Marianus Scotus. — Ungari primitus regnum Lotharii ingressi sunt. Ann. S. Vincent. Metteus. ad a. 917.

- 1) Arnulfus eodem tempore ab Ungaria cum uxore ac filiis rediens, non solum honorifice a Bauaris susceptus, sed etiam, ut rex fieret, est vehementer exoratus. Ann. Saxo ad a. 919.
- 2) Luitprandus L. II. c. VII.
- 3) Introierunt Hungari, id est, Unni, in Italiam mense Februarii. Chron. Lupi Protospatae ad a. 920. — Hungarorum interea rabies, quia per Saxoues, Francos, Suenos, Baioarios nequibant (pre strach alebo smlúvu?), totam per Italiam, nullis resistantibus, dilatatur. Verum, quia Berengarius firmiter suos milites habere fideles non poterat, amicos sibi Hungaros non mediocriter efficerat. Luitprandus. L. II. c. 11. — Hungari Italianam depraedantur. Flodoardus Rem. Presb. ad a. 919.
- 4) Igitur Italianes nunciis directis hunc (Rudolsum) ad se venire, Berengarium vero expellere petunt. Inter agendum autem contigit, Hungaros Veronam, bis ignorantibus, aduenisse, quorum duo reges, Dursac et Bugat, amicissimi Berengario fuerant. Luitprahdus. II. c. 16 et 17. — Intrauerunt Hungari secundo in Italiam, mense Februario. Flodoardus Rem. Presb. ad a. 922. — Quarto die stante, mense Februario, adventus Ungrorum in Apuliam, inductione X. Chron. S. Benedicti ad a. 922. — Hungari actione — Berengarii multis captis oppidis Italianam depopulantur. Flodoardus Rem. Presb. ad a. 922.
- 5) Dalamanti vero impetum illius ferre non valentes, conduixerunt aduersus eum Avares, quos modo Ungeros vocamus, gentem bello asperimam. Vitichindus. L. I.
- 6) Igitur exercitus Ungarorum a Sclaus conductus, multa strage in Saxonia facta, et infinita capta praeda in Dalamanciam reversi obuium

vracajúc, svojím pustošiacim mečom i východnú Franciu na-vštívili¹⁾.

Medzitým iná časť vojska maďarského opätovala svoje vpády 924 do Itálie a túto hrozne plenila²⁾. Odtiaľ Maďari prez Alpy chceli vtrhnúť do Gallie; medzitým kráľ Rudolf založil sútesky, a tak Maďari na inú cestu uderili a vrútili sa do Septimanie³⁾, kde nie tak mečom, ako následkom zapuchnutia a červienky zahynuli⁴⁾.

Sotva že si oddýchli, už zas vrútili sa do Alemannie⁵⁾, a

inuenérunt alium exercitum Ungarorum, qui comminati sunt bellum inferre amicis eorum, eo, quod auxilia eorum spreuiissent, dum illos ad tantam praedam duxissent. Unde factum est, ut secundo vastaretur Saxonia ab Ungaris; et priori exercitu in Dalamancia secundum exspectante, ipsa quoque (Dalamancia) in tantam penuria miseriam ducta sit, ut aliis nationibus eo anno, relicto proprio solo, pro annonা servirent. Vitichindus (ad a. 923). — Hunni rursus irruptionem faciunt, vastantes omnem Sexoniam. Chron. Corbei. ad a. 924. — Že Maďari prez Čechy tiahli do Saska, z toho — ako sa Pray dominieva — nenasleduje, že Maďari vládli Moravou a že Česko im daň platilo. Česi pustili Maďarov prez svoju zem, lebo tiahli proti spoločnému nepriateľovi Slovanov. — Arnoldus dux (Bavariae) in Boemiam cum exercitu vadit. Chron. Salisburg. ad a. 923. Bern. Nor. a iní ad a. 921.

- 1) Hungari orientalem Franconiam vastauerunt. Cont. Reginon. ad a. 924.
- 2) Ungari ductu Berengarii, quem Longobardi expulerunt, Italiam depopulantur. Papiam quoque urbem populosissimam etc. Flodoardus Rem. Presb. ad a. 924. ap. Katona Hist. Crit. I. 312.
- 3) Sr. Pray. Diss. X. 239.
- 4) His expletis Hungari per abrupta transeuntes Alpium juga veniunt in Galliam; quos Rodulfus, cisalpinæ Galliae rex, et Hugo Viennensis inter angustias collium Alpinorum claudunt; inde inopinato per devia montis evadentes Gothiam impetunt pestem quamdam perpessi, capitum inflatiene et dissenterie paene cuncti, paucis evadentibus, nunciantur esse consumti. Ib. — Rege Berengario defuncto atque Rudolfo absente Hungarorum rabies Salardo duce, totam per Italiam dilitatur; adeo ut muros Papiensis civitatis etc. Luitprandus L. III. c. 1. Hungari Salardo duce Italiam pervagantes, Papiam ob-sident et incedunt. Siegb. Gembl. ad a. 925.
- 5) Ungari iam Alemanniam vastando perugantibus et ad coenobium quoque S. Galli peruenientibus, Viborada, virgo inclusa, fracta cells, a quodam ex eis peremta et martyrio coronata. Herm. ad a. 925. — Acta SS. Maii T. I. ad 2. eiusdem mensis. Srovnaj: Magyar Sion. Esztergam. 1864. II. 442. — Slovesnost r. 1864. č. 26.

odtiaľ do Francie, Alsacie, Gallie ¹⁾ a Saska ²⁾). Keď Maďari pustošili Sasko, Henrik s nevycvičeným ešte vojskom svojím sdržoval sa vo Verle, meste Vestfalskom, čakajúc na vhodnú prfležitosť. Medzitým priholilo sa, že jeden maďarský vojevoda padol do rúk nemeckých. Poneváč Maďárom mnoho na ňom záležalo, slubovali za vykúpenie jeho mnoho zlata a srebra. Kráľ však neprijal zlato a srebro, lež za výminku vyslobodenia tohože vojevoda vystavil uzavretie devätročného mieru s Maďarmi ³⁾. 926

Následkom mieru, s Henrikom uzavreného, Maďari zdŕžali sa od pustošenia Nemecka a meč svôj na inú stranu Evropy obrátili. Učinivše smlúvu s Horvatami, Srbami a inými (?) národy, zámýšľali vtrhnúť do Bulharska ⁴⁾. Či ozajst vtrhli ta, nemáme o tom istého dejepisného svedoctva; avšak pravde podobno je, že Maďari, následkom maďarsko-slovanského válečného ťaženia, hranice čierneho Uhorska (Sedmohradska) k brehom dolnieho Dunaja posotili až k mostu Trajanskému ⁵⁾. — Peter, nástupca, hľadel odvrátiť ne-

¹⁾ *Ungerii vastata Alamanus, totam Franciam, Alsatiam atque Galliam, igne et gladio saevientes percurrent. Burchardus dux occiditur.* Herm. Cotr. ad a. 926. Sr. Chron. Aug. Cont. Regin. Ann. S. Maximi Trev.

²⁾ *Hungari Heinrici in regnum successionem probare volentes, an novus rex solita vellet tributa persolvere, totam Saxoniam percurrentes, urbes et oppida incendio dedere, tantamque caedem ubique fecerunt, ut depopulationem ultimam cominarentur.* Cour. Ursp. ad a. 925 (926).

³⁾ *Rex autem erat in praesidio urbis, quae dicitur Werlarn. Nam rudi adhuc militi et bello publico insueto contra tam saevam gentem non credebat. Contigit autem quemdam ex principibus Uugarorum capi vinctumque ad regem duci, Hungari vero ipsum in tantum dilexere, ut pro redemptione illius innumera auri et argenti pondera offerent. Rex autem spernens aurum, expostulat pacem; tandemque obtinuit, ut, reddito captivo cum aliis muneriis, ad nouem annos pax confirmaretur.* Vitichindus (ad a. 926). — *Rex Henricus pacem cum Hungaris in nouem annos firmat.* Sig. Gembl. ad a. 924 (926).

⁴⁾ *Vicinae igitur gentes, Turci, Seruii, Chrobatae atque alii, audite Simeonis morte († 927), Bulgaros bello petere statuebant.* Cedrenus. Sr. Katona Hist. Crit. I. 318.

⁵⁾ *Maďari sice r. 888. tak válečne prekvapili Simeona, kráľa bulharského, že ho prinutili utobiše hľadať medzi múrami Dristri a Munderagy, ba až do Preslavu prenikli; avšak Simeon (r. 889—900) navrátil im porážku a nelen ich vyhnal z dolnieho Zadunaja, lež opanoval i územie nektoré na severnom brehu dolnieho Dunaja až ku vtoku Sávy do Dunaja (sr. Dej. dr. nár. str. 115.). Za panovania Simeona darmo sa pokúsili Maďari r. 895 a 896. o nazpäk vydobytie*

bezpeč, odovšad mu hroziacu, tým, že si vzal za manželku Mariu, dcéru césara Chrestophora, aby tak naklonil Carihrad ku sebe. Poneváč ale Maďari ustavičnými vpády znepokojovali ho, a on, od Carihradu bez podpory nechaný, im odolať nemohol, uzavrel s nimi mier. Následkom mieru tohoto Maďari mali otvorenú cestu k 934 Carihradu i cez územie Juhoslovanov i cez Bulharsko¹⁾. I skutočne Maďari, soberúc silné vojsko, vtrhli do Grécka a habajúc korisť i zajímajúc ľud, uderili i na sám Carihrad. Theofanes, hlava byzantskej starešiny, svojím múdrym jednaním a štedrými dary šťastne ukojil Maďarov, vymenil zajatých a primál ich k návratu²⁾; ba nektorých i do služby vojanskej najal³⁾.

Sotva že sa Maďari vrátili domov, vyslali posolstvo k Henrichovi, majúce žiať ročnú daň od neho. Hénrik ktorý medzitým, čo Maďari na východe zaneprázdnensi boli, usilovne cvičil svoje vojsko, opävňoval a budoval hrady⁴⁾, teraz smeľe sa postavil a odkázal Zoltánovi: že má pre Maďarov železo, nie ale zlato! Že z

tohto severného brehu Dunajského. Pošlastilo sa im to až teraz.
— Sedes posuerunt illie, ubi nunc (950) habitant. In hoc autem loco antiqua quaedam monumenta supersunt, inter quae pons Trajani imperatoris ad initia Turciae, et Belgrada, quae trium dierum itinere ab ipso ponte distat, ubi (Belgradae?) turris est sancti et magni Constantini imperatoris. Vidz o tomže moste Trajanskom moje Dejiny dr. nár. str. 45. — Mienku moju potvrdzuje i nasledujúce upozornenie: a) posolstvo Arnulfovo r. 892. len pri Belohrade prekročiac Dunaj vkočil mohlo do Bulharska, na východnom brehu Dunaja ležiaceho, lebo Bulhari len o. r. 923 rozšírili vládu svoju na Srbsko, na južnom brehu Sávy a na západnom brehu Dunaja ležiace. b) Bulhari o. r. 892. len u vtoku Sávy do Dunaja mohli sa dotýkať Moravy Svätoplukovej a len touto cestou mohli dodávať sol. Moravanom; poneváč čierne Uhorsko (Sedmohradsko a Multansko) bolo v rukách nepriateľských, v rukách Maďarských.

- 1) Sr. Šafárik Slov. Starožit. II. str. 201.
- 2) Cedrenus ed Ven. p. 493. Par. 629. — Theoph. Cont. ed. Ven. p. 197. Par. 262. — Georg. Mon. ed Ven. p. 439. — Simeon Logoth. ed. Ven. p. 366. — Collect. Rer. Russ. T. I. p. 20 et 21. — Pripomína to i Thuróci Chr. P. II. c. 26., ale v odevve tak báječnom, že i Pray (Diss. X. 238) i sám Katona (Hist. crit. Drc. p. 356) jeho zprávu medzi bájky kladie.
- 3) Quae autem praecesserat et iam septima indictione (934) sub ducatu patricii Cosmae appulerat (in Longobardiam auxiliaris) classis totidem chelandiis (čelán, čln) constabat et septem carabiis (koráb) Russos 415 vehentibus. Equites erant . . Turcae (Maďari) 84. Const. Por. de cerem. aul. Byzant. L. II. c. 44. Patrol. greco-lat. Migne. Paris. 1864. T. CXII. p. 1223. Sr. pp. 114. n. 57. 1403.
- 4) Annalista Saxo ad a. 927.

toho vojna vypukne, o tom žiadon nepochyboval. Maďari teda bezodkladne s veľkým vojskom cez Čechy¹⁾ a Daleminciu (Glomačsko) tiahli do Saska a Durýnk. Pravde podobne je, že nepokojní Slovania²⁾ slobodne ich prez svoje krajiny pustili, ba Maďari Dalemincom i priateľstvo ponúkali a ich do válečného spolku proti Nemcom vyzývali. Daleminci však, či pamäťujúc na ich drahé, r. 923 zakúsené priateľstvo, či znajúc náramnú silu Henrikovu, ich návrh s posmechom odmrštili³⁾. Rozhorčili sa nad tým Maďari, ale, nemajúc času k pomste, odtiahli, ponáhľajúc sa vtrhnúť do Saska prv, nežli by sa Henrik náležite prichystal k vojne.

Práve pohnul sa Henrik s vojskom, keď behúň prišiel so smutnou zprávou: že jedna časť nepriateľského vojska nelen hranice prekročila, no i prepadla Meresburg, hrad to na hranici Saska, Durynska a polabského Slovanska, jednu časť mužstva pobila a mnoho ľudu bez rozdielu veku a pohlavia zajala! Henrik ihneď pospechal ta. Stane sa srazenie. Nemci s heslom „*Kyrie eleison*“ rúbu Maďarov, heslom „*hui, hui, hui!*“ hrmiacich. Šťastie slúžilo Nemcom: okrem tých, čo hladom lebo zimou alebo v rieke zahynuli a zajatí boli, 36,000 z Maďarov pod mečom vykrvácalo; ostatúi ale, opustivše korist a zajatých, dali sa na útek. — Druhá časť maďarského vojska, uslyšiac o meste, kde sa (nevlastná) sestra Henrika a manželka durynského Widona, s veľkými pokladami svýjmi sdržuje, vtrhla do Durýnk a tože mesto dobývala, ba — keby nebola práve nastala noc, boli by ho aj vydobyli. Medzitým Henrik prijachal obleženým k pomoci a zarazil tábor pri Riaeide; čo keď sa i títo Maďari zvedeli, dali sa podobne na útek. — Henrik dosiahnuv tak skvelého víťaztva, daň, ktorú mal dať nepriateľovi, s

1) V Čechách panoval vtedy sv. Václav, ale temer v ustavičnom domácom nepokoji; lebo čím viac on lipal ku Henrikovi, tým viac Drahomíra, jeho matky, a Boleslav, jeho brata, s veľkou čiastkou národa nenávideli Nemcov. Sr. Palacký. D. N. Č. I. 234.

2) Henrik Slovanov polabských, menovite Bodricov, Luticov, Dalemincov, Raterov a iných, krátymi välkami tak sužoval, že pomaly všeci jemu a riši nemeckej sa podrobili. Tiež Čechy välkou stíhal a s veľkým vojskom pritiahol r. 928. až k Prahe. Sv. Václav kúpil od neho pokoj, zasľúbiv ročnú daň (500 hrivien srieb. a 120 volov) a vernú oddanosť. Palacký l. c. 233 a 234. — Cernitis, barbaros superatos et servituti subiectos. Henricus ap. Vitichindum. Sr. Ad. Brem. L. I. c. 47.

3) Pinguissimum pro munere eis proiliunt canem. Vidukind. — Abbas Urspergensis. —

ďakyčinením obrátil na čest a slávu Božiu ¹⁾). — Povest o víťazstve tomto mala za následok, že okolité národy pospiechali k nemu, nelen aby mu k víťazstvu dobropriali, no i svoju oddanosť osvedčili ²⁾). Henrik však slávy víťazstva svôjho dlho nepožíval, lebo 2

936 jul. r. 936 umrel.

Maďari oddýchnuvše si a obnovivše svoje sily válečné, jaknáhle slyšali o smrti Henrikovej, tiahli opäť do Saska ³⁾), krvavým mečom i nevinných rúbajúc ⁴⁾; avšak mladý kráľ, Otto I., zavčasu priletel a vyhnal ich zo Saska ⁵⁾). Maďari teda, okúsivše chrabrost Ottova, zamýšlali na inú stranu Nemecka. — Dokial totižto žil Arnulf, vojvoda Bavorský, dávny to priateľ Maďarov ⁶⁾), za neslušno držali jeho zeme znepokojovať; po jeho smrti však domýšlali sa,

- 1) Luitprandus. L. II c. VIII. et IX. — Anu. Vitichindi. L. I. — Sigeb. Gemb. ad a. 934. — Flodoardus ad a. 933. — Abbes Urs. ad annos Henrici I.
- 2) Famam potentiae virtutisque cunctis regibus et gentibus longe lateque diffudit. *Un(gerorum) et aliorum regnum proceres eum adierunt, gratiamque in conspectu eius invenire quaerentes, fidem talis ac tanti viri dilexerunt.* Abb. Urs. I. c. — Tie slová: „*gratiamque in conspectu eius invenire quaerentes*“ zdajú sa na to ukazovať, že — okrem Dalemincov (Golomačov) — inf polabskí Slovania, prijavše vyzvanie k boju od spojencov svojich, Maďarov, chystali sa k vojne, aby sa oslobodili od jarma nemeckého. Že Maďari ovšem boli spojenici Slovanov polabských, svedčí to Hermannus Contractus ad a. 932. Ungarii Soreborum provinciam petentes, ab exercitu regis Henrici caede profigati, fugati, multique ex eis capti sunt. Isto je, že Katona (Hist. cr. Duc. p. 354.) chybne to vmešať chce do vojny r. 934., a pravde podobno, že Maďari bojovali tuhá štia pomocníci proti vojsku Henrikovmu, Srbov potlačivšiemu. — Podobne Abb. Ursperg., jako i Vitichindus. II. cc. hovoria: (Hungari) opem (a Daleminciis) quasi ab antiquis petunt amicis. — Mienku túto zdá sa potvrdzovať i nespokojnosť a zášť Čechov oproti Nemcom a ich českým priatelom. Palacký. D. N. Č. I. 236. atď.
- 3) Hungari venere, virtutem probare noui regis. Intrantes autem Franciam (orientalem) statuerunt, si possent ab occidentali plaga inuadere Saxoniam. Ann. Vitichindi L. II.
- 4) Hoc tempore moniales in Ouerenkerken cum clericis et familia sua numero centum et viginti, — ipso die SS. Felicis et Adaucti (30. aug. 936) ab Hungeris occisae sunt. Ditmarus ep. Pray ann. vet. p. 358.
- 5) Rex autem audiens, nihil moratus, cum exercitu valido occurrit illis, fugavitque et a terminis suis abegit. Ann. Vitichindi I. c.
- 6) Sr. str. 70.

ie se adunase ac pesteince invadat - invadator romanilor. ⁴² În
secolul al XI-lea împreună cu romani invadatorii urmăruiau calea R. 24
strânsă între muntele Făgăraș și Munții Apuseni, pe de partea
de Sud, și Apuseni și Transilvania zonă din jurul Neamțului, apă-
rându-și astfel în valea Tisăului și în valea Sura-
jului - și Transilvania.⁴³

Invadatorii și Ungari și romani din Europa sudică. Acei ex-
emplificări nu vor fi lăsată să devină unul sau celălalt. Vîzări și
preocupări sunt în primul rând sau în cea mai multă măsură legate de
spațiile din Scaunul. Înțeleg că nu este posibil să se spovedă în
centrul și estul Europei, unde sună laici, drăguțe și judecăți. În
prioritate vorbim vorbind cu reprezentanții Transilvaniei, reprezen-
tându-și pe naționalitatea română și ceea ce reprezintă proiectul de naționalizare
lăsat în urmă după invadarea împăratului împăratului.⁴⁴

Aș menționa că sună reprezentanți, într-o lăsată modă:
Bavarezii și Boemii, vîzându-și calea R. 24 și
în direcția Transilvaniei, vîzând calea R. 24. Reprezentanți maghiari
vîzând Boemii. Maghiarii sunt vîzând invadatorii români și
maghiarii sunt vîzând sună din Hispania. Vîzând sună și naționalitatea.⁴⁵
În sfîrșit să se spovedă: naționalitatea. În sfîrșit să se spovedă
laici, căci sună să spovedă și războiul împotriva sună și domnilor.⁴⁶ Unde nu
te spovedă sună nu vorbă de Bavarezii; însă Boemii, Boemii nu
vorbă Bavarezii, potrivit a vîzându-și.⁴⁷

- 1) Secundo anno post hunc — . IX. Ital. Aprilis Hungari — Pannoniam, Burgundiam, Aquitanum ferro et igne depopulati expulerunt. ⁴⁸ Bessarabia ad a. 937.
- 2) Chron. Bessarabie, ap. Pag. T. III. p. 233. Rotera (Hist. cr. Rom. 370) chybie to kodic do r. 936. Sc. str. 76.
- 3) Chron. Bessarabie ad a. 937.
- 4) Ungarii per Baiociorum Alemanniisque et orientalem Pannorum,
transito Vormatine Rhone, Alsatiam, regnum Letherii et adiacecentem
usque ad oceanum Gallias vastantes, per Burgundiam Italiisque Ian-
dem in Pannonicum redierunt. Hermann. Cont. ad a. 937. Sc. Rotera
Hist. cr. Duc. 370—379.
- 5) Palacký I. c. 240. atd.
- 6) Ungarii Saxoniam invadentes, a Sexonibus pugna vicii eamque in
gantar. Herman. Cont. ad a. 938. Conf. Cont. Regis, et Mariniana
Scotus. ad a. 938. Sigeb. Gembl. ad a. 939 (rectificata H.M. Nat. I
c. 383).
- 7) Introierunt Ungari, vel Unni, in Italiam menas Aprilium. Impula Pratu
spata ad a. 940. ap. Murat. V. 80.
- 8) Luitprandus. L. V. c. 8.
- 9) Ungarii Baiocarios invadentes, pugna cum illis commissa, vicii, tergo-

Sotva že doma prezimovali, za včasného jara vybrali sa o-kúsiť priaznivejšie šťastie na východe. V mesiaci apr. sháňali sa 943 po koristi v Grécku. Medzitým Theophanes svojou múdrostou opäť ta to priviedol, že Maďari uzavreli päťročnú smlúvu s Grékami, ba i zastavencov z vyšších rodín dali ¹⁾). — Keď nie skôr, teda asi v tomto čase umrel Zaltas, a jeho nástupcom vo velvysludstve stal sa Phalitzin ²⁾), vnuk Árpádov a syn Jutotzasa ³⁾). Následkom tejto premeny Točún, vnuk Árpádov stal sa *gylasom* ⁴⁾, Bultzus, pravnuk 944 Árpádov ⁵⁾, ale *karchasom* ⁶⁾). — V nasledujúcom roku opäť sa im

verterunt. Herm. Contr. ad a. 942. Conf. Chron. Salzb. — Ann. Vitichindi. L. II. — Hepidanus ad a. 943.

- 1) Indictione prima, mense aprilii rursus Turci cum ingentibus copiis Romanae ditionis fines invaserunt. Egressus vero Theophanes patrias accubitor, pacis cum eis foedus percussit, acceptis obsidibus ex illustrioribus. Cont. Theoph. ed. Vien. 440. — Symeon Logoth. 366. — Cedrenus. 494.
- 2) Phalitzin, qui nunc (949) principatum tenet. Const. Por. c. 40.
- 3) Dla Const. Por. l. c. toto je rodostrom Árpádoveov:

Árpád

Tarkatzus,	Jelech,	Jutotzas,	Zaltas.
Tabele.	Ezelech.	Phalitzin.	
Termatzus.	Phale, Tase.		
	Bultzus.		

- 4) Zavrhnáci vysvetlovanie tohto názvu hodnosti (Const. Por. l. c.) kroz maďarské *gyűlés* (Katona Hist. Crit. I. 282), poneváč gylas vyznamenáva hodnosť jednej osoby, za to mám, že to bola hodnosť *Továrnika* (Tavernicus, Trovárnik, Potravárnik); lebo γυλος je po slovensky *kapsa na potravu*, bili *potravnica*, *trovánica*, atď. I to je pravdepodobne, že γυλος môže vyznamenávať hodnosť, ktorú má u kráľovského dvoru *Magister dapiferorum*.
- 5) Const. Por. l. c. sice hovorí, že bol synom Kale; ale ja ho držím za syna Phale, lebo: a) písmeny K a Φ mohly byť pri prepisovaní ľahko premenené; b) všetko, čo o tom Const. Por. l. c. piše, na to ukazuje, že na hodnosť gylasa a karchasa povyšované boli len osoby z krve Árpádovej.
- 6) Podobne zavrhujem i odvodzovanie názvu *xarχas* i od *kár* — *biró* (Kat. l. c.) i od slovenského *karchák* a mám to za hodnosť *Pohárnika* (Pohárnok, čišník) lebo *χαρχησιον* je to čo slovensky číša, *pohár*, *korbel*; teda *xarχas* vo smysle tomto je to, čo *Magister pincernarum*. Sr. I. kn. Mojž. 40, 2.

zachcelo do Nemecka. Pod velením Točúna ¹⁾ najprv chceli ta vraziať cez Rakúsko; ale Leopold, prvý z Babenbergčanov, mark-hrábä rakúskej, zavčasu sa zvedev o ich úmysle, prekazil im cestu ²⁾. Maďari teda pozorujúc prípravy, uderili na inú cestu, cez Korutansko ³⁾; avšak i tuňa Slovanov a Nemcov pripravených našli a veľkú porážku utrpeli.

Maďari, porážkou touto pokorení, prez nektorý čas dali pokoj Nemcom ⁴⁾, obráťac meč svôj opäť do Italie. Berengar však veľkými dary ukolených primál k návratu ⁵⁾. — Od doby tejto za nektorý čas súsedné krajiny maly pokój od Maďarov, lebo domáce roztržky medzi nimi vypukly ⁶⁾; či preto, že Bultz, priav kresťanstvo a hodnosť patricia v Carihrade ⁷⁾, žiarlivosť a nedôveru ostatných vojevodov na sebä uvalil ⁸⁾, čili preto, že tenže stal sa

- 1) *Anonymus B. r. notarius: To csun, Thurocius: To x un, Konstantin, Luitprand a Aventin: Taxis i Taxus, Sigebertus: Tapis, Aloldus: Vr z us.* — O tomto poslednom mene píše Calles in Ann. Austr. P. I. p. 255., že povstalo tým, keď Alold, beruč meno *Tax-us* za nemecké *Dachs* (jazvec) preložil ho do latinského *Ursus*.
- 2) *Luitpoldus itaque hoc anno in hanc terram adveniens, Hunnorum irruptionem — impedivit, prouide omnia regi et vicinis celeriter per nuncios prodens, quae ipsi moliebantur; ut unusquisque ante fores suas sollicitus excubaret, et hostis inhumanus introitum non non reperiret.* Aloldus ad a. 944. Sr. nižej pozn.
- 3) *Hungari a Carentanis tanta caede mactantur, ut numquam a nostris antea taliter infirmarentur.* Cont. Reg. ad a. 944. Conf. Conr. Urs. — Chr. Salzb. — Cosm. Prag. — It. *Lupus Protospata* ad a. 945.
- 4) Do tohto času kladie Katona tú zprávu Anonym. B. r. notar. c. LVII., že Zoltan (946) hodnosť velvovojskú preniesol na syna svôjho Točúna (Hist. crit. Duc. p. 389). Medzitým Aventinus vojevodstvo Točúnovu kladie už do r. 944. Sr. str. t. pozn. 1. Obe, i Anonymova i Aventiuova, zprávy neposkytujú bezpečnosť. Sr. str. 78. pozn. 2.
- 5) *Taxus, — Vgrorum rex, a Boii (944) male acceptus, iram in Italos imbellis, dites dissenientesque conuerit. Aventinus Ann. Boic. I. IV. — Introierunt Vngari in Italiam et perrexerunt usque Hydruntem.* Lupus Protospata ad a. 947. — Conf. Luitprandus L. V. c. 15. Sieg. Gembl. ad a. 949 (947).
- 6) *Tebelesque moriens filium reliquit Termatzum (pronepotem Árpadi), qui nuper (pred r. 950) in gratiam rediit cum Bultzio tertio principe (filio Cale) et carcha Turciae.* Const. Por. de adm. imp. c. 40.
- 7) *Cedrenus ed. Vien. p. 498. Par. 636.* — Conf. Joan. Scylitzes europaletam et Zonaram. O tom v. dejinách náboženskych.
- 8) Sr. predposledniu a posledniu poznámku.

karchasom, ku ktorej hodnosti Termatzus, sťa potomok najstaršieho syna Árpádovho, domnieval sa mať väčšie právo ¹⁾. Sotva že sa ale domáci pokoj ustálil, Maďari opäť vrazili do Grécka, a zjavšie mnoho Thráčanov i shabavše veľkú korist, až k samému Carihradu sa dostali; ale Konstantin Por., cisár, vyslal proti nim Potha Argura, ktorý ich nenazdajne v noci prepadol. Maďari z čiastky zbití boli, zčiastky ale, opustivše zajatých a korist, na útek sa dali ²⁾. Podobný osud podstúpili tiež v BavorSKU ³⁾. Šťastlivejší ale potom boli v Italii a Aquitanii, odkiaľ po mnohých pleneniacach a lúpežiach s koristou sa navrátili ⁴⁾. Kde a kedy umrel Phalitzin a nástupcom jeho stal sa Točún ⁵⁾, bezpečne rozhodnuť sa nedá. Pravdepodobno je, že to asi do tohto času položiť môžeme.

Okolo tohto času strašné veci dialy sa na západe Evropy: povstanie temer všetkých nemeckých kniežat hrozilo záhubou Ottovi I., ba spiklenci i samých Maďarov, nepriateľov to mňa 953 meckého, za drahý peniaz povolali na pomoc. Tito teda, k lúpežam a výbojom vždy hotovi, cez Korútansko do nemeckých zemí sa 954 vyrútili ⁷⁾. Medzitým i Konrad i Ludolf, kniežatá, zhrozili sa nad tými ukrutnosťami, ktoré páchali Maďari, a preto smerivše sa s Ottom, Maďarov veľkými dari uspokojili a na zpiatočnú cestu nahovorili. Tito teda namrzení, obávajúc sa úkladov, netiahli cez nemecké zeme; lež cez Galliu a Italiu, po ceste páchajúc plenenia, domov sa vrátili ¹⁾.

Odpravenie Maďarov z Nemecka nemile účinkovalo na nich: preto nasledujúceho roku, a to vo väčšom počte, nežli kedy ²⁾,

1) Sr. str. 78. pozn. 3.

2) Theophanes Continuatus. L. VI. Const. Porph. n. 47. ed. Paris. Migne. 1863. p. 479.

3) Ducatu igitur Baioariorum accepto, nequaquam desidia torpuit (Henricus, successor Bertholdi); sed abiens Aquileiam cepit; Vngaros duabus vicibus armis superavit. An. Vitichindi. L. II. — Conf. Chron. Hildes. Lamb. Schafnab. ad a. 950.

4) Flodoardus ad a. 951.

5) Sr. str. 79. pozn. 4.

6) Ambitio quorundam principum Germaniae in regem conspireantum, Hunnos per Kerinthiam allexit et intromisit in Germaniam. Aloldus ad a. 953. Conf. Katona L. c. 423—427.

1) Katona Hist. crit. Duc. 427—434.

2) Hepidanus sice (ad a. 955) hovorí: „et erat numerus illorum centum millia“; avšak Katona sa domnieva, že ich omnoho väčší počet byť musel, lebo Cont. Reginonis piše: „Hungari cum ingenti multitudine

vyrútili sa do Nemecka. Toto válečné taženie Maďarov neboli už viac len kŕdľom lúpežníkov, ktorí s tou rychlosťou, s ktorou sa zjavovali, i mizol, lež bolo vojsko riadne a mohutné, vyslané k podmaňovaniu zemí. Nebezpečie toto, ktoré západnej Europe hrozilo, stalo sa teraz tým väčším, že i Slovania na dolnom Polabí, pobýdnutí byvše od zbúrivších sa pokrevných Ottových, proti ríši nemeckej silne búriť sa počali ¹⁾). — Maďari, chcejúc Nemcov nepripravených prekvapíť, v júl. vypravili vopred vyslancov svojich do 955 Saska k Ottovi, pod zásterou utvrdenia mieru a priateľstva, v skutku ale, aby sa presvedčili o stave vecí v Nemecku. Sočas že vyslanci títo, u dvoru dobre chovaní a darmi vyznačení, von z Nemecka vykročili, už voje maďarské hrnuli sa do južného Nemecka až pod Augsburg, ktorý ihned oblahli. Udalrik, biskup augsburgský, zázračne im vzdoroval, nepochybujúc o tom, že im čo skôr nemecke voje na pomoc prídu. Otto, nechajúc jednu časť vojska svôjho v pohotove k vojne oproti polabským Slovanom, s druhou čiastkou vojska k Augsburgu pospiechal. S ním sa spojili i Bavori, Švábi a Franci; ba i český Boleslav poslal tisíc výborne ozbrojených Nemcov ku pomoci, s ostatným vojskom doma stráž vedúc, jestli by sa zachcelo Maďarom prekročiť hranice české. — Berthold, syn Arnulfov a po prasliči pokrevný Maďarov, z pevnosti Risinesburg príkvitol k maďarskému vojvodovi so zprávou, že nemecké voje sa sblížujú ²⁾). Konečne v deň sv. Vavrinca (10. aug.) na poliach, od Augsburgu k juhozápadu okolo rieky Lechu roziahlych, strhla sa bitka riadna i rozhodná, jedna z najväčších a najkrvavejších v celom sredoveku. Maďari počali ju tým, že potajne obstúpivše všetky nemecké šiky, vrhli sa najprv na šik zadní, do ktorého Česi i s batožinami postavení boli. Tito prekvapení nemohli odolať presile;

exierunt, ut non, nisi terra eos delisceret, vel coelum eos obrueret, ab aliquo se vinci posse dicerent.“ Potom Gerardus in vita s. Udalrici c. 12. tiež poznačil: „Tanta multitudo Ugarorum erupit, quantum tunc temporis viventium hominum nein se aucta vidisse in una regione profitebatur.“

- 1) His auditis rex (Otto) . coepit ire contra hostes, sumitis secum paucis admodum ex Saxonibus, eo quod iam bellum Sclauonicum urgeret. Ann. Vitichindi l. c.
- 2) Perchtolfus, filius Arnolfi, de castello, Risinespurch vocitato, venit ad regem Ungrorum, adnuncians ei aduentum Ottouis. Ann. Vitichindi L. III. — Z tohto poznáť, že domáce roztržky nemecké často neboli docela vyrovnané.

jedni porúbaní, iní ale zajatí boli. I švábsky, nedaleko postavený šik kolotať a rušiť sa počal. V najväčej však nesnádke prispel im k pomoci Konrád so svými Frankami, a opraviv boj, prinútil nepriateľa k úteku, a tým osloboodil tých, ktorí od Maďarov už zajatí boli. Keď maďarské vojsko zplašené z nová už šikovať sa počalo, vojsko nemecké zo všetkých strán naň sa oborilo. Úžasné tu bolo krveprelietie, a Lech, práve rozvodnený, pohľadal tiež mnoho tisíc utekajúcich. Ačkoľvek víťazstvo Nemcov už bolo rozhodnuté, predca bojovano ešte i druhého dňa, a víťazstvo včerajšie bolo pojisteno. Väčšia časť maďarského vojska v boji zahynula, celé ich leženie dobyto, a množstvo väzňov zajato¹⁾.

Medzitým ostala časť vojska maďarského, ktorá sa domov vracaťa, ešte bola dosť silná, žeby si bola mohla trúfať podujat lúpeže, ba i nový boj²⁾. — Okúsili to Česi. Boleslav stál vo zbrane na hraniciach zeme svojej, keď porazení Maďari z Nemecka utekali. Tito, aby s prázdnyma rukama domov sa nevrátili, s vojvodom svojím Lehelom oborili sa na Čechy. Tuná však boli ešte nešťastnejší, nežli na Lechu; poneváč Boleslav stál prichystaný a s odpočinulým vojskom nelen ich premohol, no — zajav i samého Lehela — skoro docela potrel³⁾.

V týchto oboch bitkách, okrem iných mnohých, zajatí boli i tria vojvodovia maďarskí: Bultz⁴⁾, Lehel⁵⁾ a To-

1) Palacký D. N. Č. I. str. 245—246. — Katona Hist. crit. Ducum. p. 437—450.

2) Et quamvis incredibilis numerus illorum occisus fuisset, tentus tamen adhuc exercitus eorum remanebat, ut hi, qui (ex) propugnaeulis Augustae civitatis eos conspicerant, non pugna locessitos eos redire asestimaverint; donec praetereuntes civitatem ulteriora Lyci fluminis litora festinando repetere cognoverunt. Vita s. Udalrici ap. Pertz VI. 402.

3) Et aliud bellum cum eis (Ungaris) gerebatur a Poemanis, ubi comprehensus est rex illorum nomine Lele, extincto exercitu ejus. Ann. Sangallenses maiores ap. Pertz. I. 79. Sr. Palackého D. N. Č. I. 547. s. pozn. 234.

4) U Konst. Por. *Bultz*, u Hepidana *Pulti* a *Pusi* u Aventina *Bultzko* (Vlčko?), u Anonyma B. r. not. *Bulsu*, u Thuróciho *Bulchus*, u Cedrena *Bulosudes*, u Cuperpalata *Bolesodes*, u Zonara *Bologudes*. Multi illorum comprehensi sunt, cum rege eorum, nomine *Pulzzi*, et suspensi sunt in patibulis. Hepidanus ad a. 955. Cedrenus etc.

5) Lele u Ann. Sang. maj. ut supra n. 3. — Leel et Bulchu, illustres capitanei captiueti sunt et ducti ad caesarem, — et Ratisbonae patibulo suffocati. Thurotz. Chr. P. II. c. 25. — It. Anonym B. r. notarius c. LV.

čán⁴), ktorí s mnohými inými súkmenovcami svôjmi v Rezne obezení boli⁵.

Maďari nešťastnou augsburgskou bitkou veľvojvody zbavení³) na veľvojvodský stolec povýšili Jezu čili Jezaslava⁴) a, obnoviac válečné sily svoje, k novým lípežným výletom sa chystali. Naskytla sa k tomu príležitosť dosť skoro na východe. — Bulhari nemohúc odolať lípežným vpádom Maďarov a nedostávajúc z Carihradu pomoc proti nim, uzavreli s nimi smlúvu a pustili im slobodnú cestu cez územie bulharské do ríše gréckej. — Gréci práve boli zamestnaní vojnou na Kréte a v Syrii, keď Maďari vtrhli do Thrácie; ale Marianus patricius, syn Argira, vojevody macedonských Slovanov, ich víťazne zapídal a jednu ich časť i zajal⁶). — Nasledujúceho roku Maďari opäť vtrhli do gréckej ríše a predrali sa až k 962 Selunu, kde 500 Grékov, 300 Maďarov zajali a do Uhorska odviedli. Maďari šťastnou touto výpravou osmelení, počtom 200,

1) Darmo sa usilujú uhorskí dejepisci (Pray, Katona atď.) túto smrť Točsúna neodôvodneným zapieraním dusíť; lebo Aventinus piše: „Bulzko rex, eius quatuor reguli . . . Toxus . . . petibulis affixi, laqueo necati sunt.“ Biographus s. Henrici ap. Pray. Dios. IV. p. 72. hovorí: „Reges eorum, Lelium et Assur.“ — Chr. Boior. ap. Pray. diss. X. p. 241. má: „. . . Sur, regem Hungarorum et Becl (Leel) ducem.“ — Zaiste Assur, Sur, Vrsuur, Vrsuru (Anonymus c. X. et XXXII.), Vrcun (c. LVI.) a Vrzus (sr. str. 79. pozn. 1.) velmi sa shodujú.

2) Sr. mutatis mutandis Katona Hist. crit. Duc. p. 450—469.

3) Ne mutire quidem de cetero ausi fuere (Hungari); regem tamen creant Geisonem, filium Toxi. Tak piše Aventinus (Ann. Boic. L. V.). Aloldus na r. 955. piše podobne: „Numquam amplius in Germaniam euderent redire“; avšak dodáva: „Sed tamen Osterichiām, eis proximam, nequaquam in pace sinebant; donec eorum dux, quem Vrzum spellobant — superesset.“ Medzitým poneváč: a) Aventinus hovorí o smrti Toxusovej a nastúpení Jezaslavovom —; b) poneváč i Aloldus hovorí: že Maďari n i k d y viac nevrátili sa do Nemecka, a východnú marku (Osterichiū) nemožno leda k Nemecku počítať —; c) poneváč dejiny napotom i o Točúnovi i o vpádoch Maďarov (955—975) do Nemecka mlčia, mienka Aventinova je pravde podohnejšia ; preto ju aj bezpečnejšie nasledoval môžeme.

4) Abysme o mene tomto jednať mohli, musíme znať tehdsjšie pomery kresťanské u Maďarov: preto o tom neskorej.

5) Theophanes Continuatus. Migne. Paris. 1863. Patrol. graecae T. CIX. L. VI. p. 499. — Sr. Histor. Byzant. Epit. Kéri Tyrnaviae. 1743. T. II. p. 159.

963 obnovili vpád do gréckej ríše; avšak na zpiatočnej ceste prepadnutí boli, a 40 z nich prišlo i do zajatia ¹⁾.

Nicefor, cisár grécky, jaknáhle dostal slobodnejšie ruky, písal Petrovi, královi bulharskému, nakladajúc mu, aby sa neopovážil pustiť Maďarov prez Dunaj do Gréckej ríše. Medzitým Peter učinil mu výcitky: že ho nechal bez pomoci, a tým ho prinútil ku smluve s Maďarmi, dokladajúc, že i on teraz nemá chuti k vôle cisárovej pretrhnúť smlúvu s Maďarmi a vystaví sa nebezpeči. Nad takou odpovedou rozhnevaný Nicefor chystal sa k pomste; kroz Kalokyra, syna svójho, chersonského námestka, vyzval a veľkou váhou zlata primál Svätoslava, bojovné to knieža ruské, proti Bulharam. Svätoslav uderil teda na Bulharsko a ich spojencov Maďarov ²⁾ a porazil ich. Výsledok vojny tejto bol, že v krátkom čase ich hlavné mesto, Preslavu (Marcianopolis), s 80 hradmi sebe podrobil, ba juhodunajské romantické krajinu tak sa mu zapáčily, že zamýšľal, v nich stále sa ubytovať ³⁾.

Vítazstvo Svätoslavovo bolo náramné, lebo nelen opanoval Bulharsko, lež i od Grékov ⁴⁾, ba i od Maďarov, Slovákov, Poliakov a Čechov požadoval daň ⁵⁾.

- 1) Cum (962) obsideretis Bareas (Berrhocam), trecenti tantummo do Ungarii iuxta Thessalonicam quingentos Graecos comprehendenderunt et in Ungariam duxerunt. Quae res, quia prospere successit, compulit ducentos Ungariorum, haud longe Constantiopolis, in Macedonia, similiter facere; ex quibus, cum incaute per angustum redirent viam, quadrigiuta sunt capti. Luitpraudus de legatione Constantino-politana. Sr. Katona Hist. critica p. 455.
- 2) Mienku túto potvrdzujem tým, že Maďari Petra, svójho tak verného spojenca, iste nenechali bez pomoci v toľkom uebezpečenstve. Vysvitne to i z výsledku vojny.
- 3) Šafarik Starož. II. 202. — Katona Hist. crit. 488 — 491. — Kéri. Hist. Byz. 967. Epit. p. 171. — Nestor ap. Bielovskí. Mon. Pol. Hist. I. p. 607.
- 4) Nestor ap. Bielovskí I. c.
- 5) Perit — inquit (Svätoslav, Σηρβοσθλαβος) — gloria, arma Russica sequens, queo modo populos finitos nullo negotio subegre- runt, modo citra sanguinem integras tenuerunt regiones, si nunc turpiter oedimus Romanis. Leo Diaconus ap. Migne T. CXVII. p. 875. — Russi, quum de eorum (Graecorum) transitu audissent, partem exercitus, cui Hunnorum Bulgarorumque multitudinem ad-junxerant, in Romanos praemittunt. Leo Diac. I. c. p. 818. Zo slov týchto ľahko je uzavrel, že pomerly Maďarov (Hunnorum) tie isté boly, ktoré Bulharov. — Cedrenus a Zonaras sice pripomínajú Maďarov sťa pomocníkov vo vojne proti Jánovi Cimiskovi, ale tých,

Medzitým Svätoslav nepožíval dlho vrcholu slávy svojej. Ján Cimisk, cisár grécky, vypravil poslov svojich do Bulhár so zprávou, aby uspokojiv sa so zlatom, za poskytnutú pomoc obdržaným, opustil Bulharsko, ktoré mu neprislúcha. Svätoslav nad týmto rozhorčený, podujal válku proti Grékom. — Slyšav, že Bardas Sclerus a Peter Patricius s vojskom gréckym proti nemu tiahnu, časť svôjho vojska, pripojiv k nemu veľký počet Maďarov a Bulharov, vopred poslal proti nim. Bitka pre Svätoslava nešfastne vypadla, a bola 969 by snáď ešte i nešťastnejšie vypadla, keby nehody práve nastalej zimy válčeniu neboli prekážaly. — Sotva že nastala jar, Gréci v 970 neočakávaný čas veľkého týždňa vtrhli do Bulharska a nenazdajne prepadli a vydobyli Preslavu. Po viac vrtkavých bojoch konečne Svätoslav, aby zamedzil prelievanie krve, vypravil poslov svojich k cisárovi a s ním, popustiv mu Bulharsko, uzavrel mier a nastúpil zpiatočnú cestu do Ruska.¹⁾). Medzitým Pečenezi číhali na Rusov

ktorí na západe v Pannonii prebývali, nie ale týcb, čo v Dacie (Potisi a Sedmohradsku). — Riekol Svätoslav matke svojej a bojarom: nelúbo mi je v Kijeve byť; chcem žiť v Perejesslavici nad Dunajom, lebo to je *sred mojich zemí*, lebo tu všetké *dávky* (блага) schádzajú sa: z Grécka zlato, pavoloky (súkna a tkaniny), víno a rozličné ovoce: z Čiech a Uhór srebro a kone; z Rúskože, vosk, mäd i čelad. Nestor. Mon. Pol. Hist. I. str. 690. — Eo tempore tributarii fuerunt Cjudi (Čudi, Maďazi?) vicini Nouogrodise, Sloueni, ubi nunc est Plescovia et Neuogrodum, Bieloezero, Meris, Rostouiensis ager ad lacum Klesczynum, Murom, Czeremisa, Mordua, Perm, Peczera, Jem, Lithuania, Semigallia, Kora, Nerous, Liubi, Kosari, Bulgari ad Danubium, Vngari albi (Bielo-horci, Slováci), Czechi, Poloni, Luticzi, Masovania, Pomerania, Drewliani, Dregouiczi, Poloczani (Palóczok?), Sieuera(nie), Kriviczi, Volhynia, ad Duinam siti et alii plures: hi omnes olim uno nomine Sluoni dicebantur, et a Rurici tempore (o. r. 864) Russi dici cooperunt. Geogr. Russiae vicinorumque regionum circ. a. 948. Ex SS. septentr. Auctore T. S. Bayer. Comment. Acad. scient. Imp. Petrop. T. X. Petropoli, 1747. p. 371. Auctor Knigae Steppenniae ad a. m. 6475. a. Chr. 967.

- 1) Leo Diaconus l. c. p. 818—883. — Opisuje vojnu túto i Cedrenus, avšek nasledujem radšej Leva, poneváč bol očitým svedkom týchto udalostí. Okrem toho: a) kto uverí, že 12,000 Grékov zvíťazilo nad 300,008 mužami Svätoslavovými? — b) Kto uverí, žeby 300,008 skoro docela zahľadeno bolo bývalo, a z Grékov len 25? — c) Cedrenus zná tuná s Rusami spolubojujavších Maďarov len na západe v Pannonii. Sr. Šafar. Starož. II. 91, 92. — Chybne teda Pray a Katona nasledujú Cedrena a nie Leva Diakona.

u Dneprovských prahov. Svjeneld, znamenitý vojvoda Igorov, radil kniežaťu, aby obišiel prahy po suchu; lež tento chcel zimovať v 972 Belobreží nad ústím Dnepra. Na jar teda prepadli ich Pečenci a pobili, tak že len malá časť so svojím vojevodom Svjeneldom pripiesla do Ruska žalostnú zprávu o smrti Svätoslava a verných jeho ¹⁾.

Nešťastný osud Svätoslavov a nastúpené roztržky medzi jeho dedičami ²⁾, následkom ktorých Poliaci, Česi a Maďari dostaly slobodnejšie ruky, počala náramne klesať. Ale i grécky cisár, ustanovenými vojnami skrotený, viac na pokoj nežli na vojny myšľať začal ³⁾. Veľký muž, ktorý okolnosti tieto použiť znal, bol Otto I., cisár nemecký, ktorý pod zásterou pokojamilovníctva chcejúc postaviť svoju nadvládu na vrchol svôj, kroz priateľské sväzky a posolsvá ⁴⁾ neopominul získať si súsedné národy. Jeho snahy boli zdarom ovenčené, lebo ked r. 973 slávil veľkú noc v Kvedlinburgu, dostavili sa ta nelen Měčislav poľský a Boleslav český, no i poslvia Grékov, Beneventov, Uhrov, Bulharov, Danov, Slovanov a Rusov. Kde pokonavše šťastne záležitosti európskej, veľkými dary poctení, vrátili sa do dvorov panovníkov svojich ⁵⁾.

Smlúva Kvedlingburgská nelen zabezpečila diplomatické spojenie so súsednými národami, lež otvorila i bránu latinskej cirkvi do Pannónie ¹⁾. — Medzitým ani uzavrený mier, ani apoštolské ú-

1) Sr. Šafárik. Starožit. II. str. 90—93. — Nestor. Mon. Pol. Hist. L 607—609. —

2) Nešťastné opakovanie osudu Svätoplukovičov! Jaropluk panoval v Kijeve, Oleg v Drevanoch, Vladimír v Novohradsku. Dosť skoro zjavili sa medzi nimi záhubné následky rozdelenia panstva. Brat povstať proti bratovi! Šafárik. Starožit. II. 93.

3) Kéri. Hist. Byz. Epit. I'. p. 192.

4) Letopisy nemecké vyprávajú o posolstvách ruskej Olgy k Ottovi I. (Šafárik. I. c. str. 91.) ; o posolstve Otta I. k gréckemu cisárovi (Katona. Hist. crit. p. 496) ; o posolstve Otta I. k Jezovi, uhorskému velvojvodom (Katona I. c. p. 506). — Sr. Bielovský. Mon. Pol. Hist. I. str. 80. č. 5. — 247.

5) Huc (ad Quidilingeburg) confluebant imperatoris (Ottonis I.) edictu Miseco atque Bolizlavo duces (sr. str. 14.), et legati Graecorum, Beneventorum, Ungariorum, Bulgariorum, Danorum et Sclavorum etc. Bielovský. I. c. p. 249. — Legati — Romenorum, Graecorum, Beneuentanorum, Italorum, Ungarorum, Danorum, Sclauorum, Bulgarorum atque Russorum. Lamb. Schaffneb. ad a. 973. Chron. Hildesheim. ad a. 973.

6) Apud quam (Hungarorum gentem) foedere pacto sub occasione pa-

činkovanie Piligrinovo nemalo stálosti, lebo, keď medzi Ottom II. a Henrikom, vojvodom bavorským, vypukla vojna, Piligrin držal so 975 stranou Ottonovou, Maďari ale s Henrikom, ktorého i zbrojne podporovali a vpády do nemeckého okolia opakovali ¹⁾). — Konečne Leopoldovi, prvému rakúskemu markhrabäťu (976 — 994) pošťastilo sa nelen vydobyť ²⁾) —, no Maďarov i z veľkej časti dolnieho Rakúska vypúdiť ³⁾).

cis fiduciam sumsimus, operam exercere praedicationis. Ep. Piligrini, ep. Patav. ad Benedictum VI. R. P. ad a. 974.

- 1) Katona Hist. critica I. c. p. 558 — 560.
- 2) Interim tamen (Geiss) Osterriechiam, a maioribus suis ex maxima parte occupatam, non dimisit, sed constanter retinuit. Neque suos ibi commoraentes prohibere valuit ab excursibus et praedis, ad quas in reliquam adhuc terram Austrolem saepe, quasi ex insidiis excurrerunt. Aloldus. — Wolfgangus, Regenspurgensis ecclesiae episcopus, . innotuit auctorati⁹ nostrae, in terra quondam Auarorum, iuxta fluuiolum, qui Erlaffa dicit r, locum quemdam, qui Steinina Chiricha nominatur, quem per multa annorum curricula desertum ipsé, de Bauaria missis colonis, incoli fecit. Qui ut tutiores ibi ab infestatione Ungarorum manere possent, petuit nostram serenitatem locum quenidam, inter maiorem et minorem Erlaffam situm, ubi ipsi conveniunt, castellum ad construendum, qui vocatur Zuisila (Zuislburg, Wisel-burg, medzi Môlkom a Scheibbsom, v dolnom Rakusu). Cuius deprecationem — libenter annimus et ipsum locum perpetuo possidendum concessimus ecclesiae. Dipl. Ottonis II. 2. Id. Octob. A. 979. ap. Cellas. Annal. Austr. P. I. p. 264.
- 3) Liutpoldus Marchio — Medicum, praecipuum barbarorum vidum cum multis et fortibus militibus aggressus, graviter eum locum impugnavit ac tandem expugnavit feliciter, Ungaris expulsis et longe a provincia repulsis. Chron. Zvetlense ad a. 979. — Castrum munitissimum in monte isto nostro situm, quod homo potentissimus nomine Giso tenebat, magna vi cepit atque destruxit, ibique canonicos duodecim, ne videlicet aliqua munitio instaurari posset, instituit (Leopoldus 979 — 983). Kollár ad Analecta Vind. I. col. 872. in hist. coenob. Melicensis. — Liupoldus — castrum Medlik, destructis munimentis, mutavit in collegium et templum, ubi — plures Canonicos instituit, — sibi vero et posteris suis Marchiae huius dominatum stabilivit. Aloldus.
- 4) Sr. práve uvedené slová Aloldové. — Heinricus Baioariorum dux in Marchia orientali Leopoldi, marchionis Austrise, nuper (979) ab Ungaris armorum vi usque ad Comagenum montem (Königstädtē ad flumen Tullinam. Pertz ad ann. Fuld. a. 884) revindicata, familiam Pataviensem ab omni exactione eximit et possessiones S. Stephani distinguit et enumerat usque ad montem Comsgenum, Germaniae ac Ungariae (?Pannoniae!) metam. Boczek. Cod. dip. et epist. Mor. I. Nro 114.

Medzitým Otto II. umrel a Henrik, vojvoda bavorský, opäť pokusil sa o dosiahnutie trónu. Maďari opäť poskytli mu pomoc a menovite činili vpády do územia Piligrinovho, s rodom Ottonov vždy verne državšieho. Henrik však nepotreboval dlho tejže pomoci, lebo sa vyrovnal ¹⁾ s Ottonovou stránkou.

Poslednie roky panovania Jesaslavovho nezapĺňajú válečné činy, lež náboženské a rodinné záležitosti, ktoré ponechávam do oddielu dejov nepolitickej.

997 Po smrti Jesaslavovej jeho syn *Vác-slav*, ktorého latinský dejepisci v latinskom (vlastne gréckom) preklade Štefanom menujú ²⁾

- 1) *Notum sit cunctis — qualiter Piligrinus, sanctue Patauiensis ecclesiae venerabilis praesul, episcopatus sui pertinentiam, in orientali plaga barbarorum limiti adiacentem, creberrima eorum deusstatione infestari, nostrae conquestus est pietati, a quibus etiam barbaris, moderno nostri quoque regni tempore, miserabili lamentatione adiecit, tam irrecuperabili se damno laesum in interfectione et direptione ecclesiae suae familie, praeter innumerabilia praedationum et incendiorum dispendio, ut absque habitatore terrae episcopi solitudine siluerat; cuius perniciosissimam iacturam . His igitur moti querelis — suspiciendae reverentiae Theophaniæ, dominæ matris nostræ —, amborumque nepotum nostrorum Heinricorum, ducum scilicet Bauariae ac Cerinthiae regionum, postuleta —, ut liberi —, qui destinantur in locis, pertinentibus a. s. Patau, ecclesiae praesulatum, in honore B. Stephani — dedicatum — in marcha bactenus Luitwaldi comitis, a nostrorum ministerialium deinceps sint districione absoluti. Dipl. Ott. III. ad a. 985. ap. Hensiz. T. I. p. 225. — In eodem concilio decretum, quando ea regio Boioariee sedio vicinorum Vgrorum, ob horum crebras incursiones in solitudinem redigebatur, ut alicerentur novi coloni — —, dataque Boiorum episopis, monachis, — — castella, oppida, arces aduersus Vgros constituendi muniendique potestes. Aventius Ann. Boic. L. V. p. 398. — Sr. Dudík. Mähr. allg. Gesch. II. 61.*
- 2) *Maďarski spisovateľia, každú stopu slovanskosti zaznávajúci, hovoria, že: α) Sv. Štefan, potomný prvý kráľ uhorský menoval sa Vajk, Vayk, a β) že meno toto je pohanské, γ) pochodiace zo slova bajnok, bojnok. — O tomto však povedel nám prichodí: kolko sád, toľko chýb!*

Ad α): *Ditmar (Mon. Pol. Hist. Bielovskii L 264.), od ktorého o tom mene známost máme, píše ho Waic. Ademarus Chabanensis ale píše ho chybne (sp. Lab. bibl. MSS. T. II. p. 168.) Geitz, jestli tie slová: „Regem Vngrise baptisavit, qui vocabatur Geitz, et, mutato nomine, in baptismo Stephanum vocavit“ — polahujeme na Sv. Štefana.*

Ad β): *Meno Waic je kreslanské a to isté, čo Vacius. Pod týmto menom známy je pustovník Vác, od ktorého Vacov (mesto*

prevzal veľkokniežatské žezlo, ktoré mu otec už r. 994. s privolením vojevodov sveril¹⁾.

Sv. Štefan vidiac, že len prostredkom latinskej cirkve a s nemeckou podporou zabezpečí si trón: hned zo začiatku panovania svôjho slobodu vohneho pristehovania sa do Pannonie, jakú už jeho otec kňazom a laikom latinského obradu povolil, potvrdil, ba i rozšíril²⁾; z čoho povstala žiarlivosť medzi domácimi a cudzozemcami, ktorá i vo verejný odboj vypukla³⁾. Na čelo nespokojencov postavil sa Cupan⁴⁾, mocný vojvoda Šomod-

Váculo) svoje meno dostalo. Sr. Chron. Thur. P. II. c. 40. Szentivanyi Diss. Paralip. na 11. Januara klade: „B. Vacius Eremita S. Ladislae Regi venerandus, qui Urbi Vaciae nomen reliquit“. — Držím pri tom za zbytočné dokazovať, že ako Vácz, Vácor a Waitzen čili Waizen sú mená totožné, tak i Váč a Waic.

Ad γ): Jako zo slov Dietmarových: „gener Henrici ducis Bauariorum Waic (rex Pannoniae. Ann. Saxo) in regno suimet episcopales cathedral faciens“ vysvitá, nenie tuná reč o Sv. Štefanovi sla pohanovi, a tak meno „Waic“ musí byť jedno s menom „Štefan“, a sice:

Waic = Váč

Váč = Váč-slav

Váč-slav = Vence-slav

Vence-slav = Στεφανός (slov. teniec, lat. corona).

Waic = Στεφανός

Sr. Slovesnosť r. 1863. str. 101. a 163. — Chutného úsmechu ale zasluží odvodzovanie mena Waic od bajnok a bojnok, lebo kmen boj, lat. pugna, nikdy nevoňal maďarsčinou, lebo je čiroslovanský.

- 1) Sr. Katona Hist. crit. I. 623. — Transacta pueritia, postquam grandum adolescentiae primum ascendiit. Dla Simona Kezanského nar. 967. mal 30, dla Thuróčiho nar. 969 mal 28, dla Breve Chron. Pol. a ročníkára polského nar. 975 mal 22 rokov. Mon. Pol. Hist. I. 500. n. 15. — Miklosich: Slawische Bibliothek. II. 141.

- 2) Sr. Katona hist. crit. Ducum. p. 667—681, 724.

- 3) Ingruente namque bellorum tempestate, qua inter Theutonicos et Vngaros seditio maxima excreverat. Dipl. abbatis S. Martini.

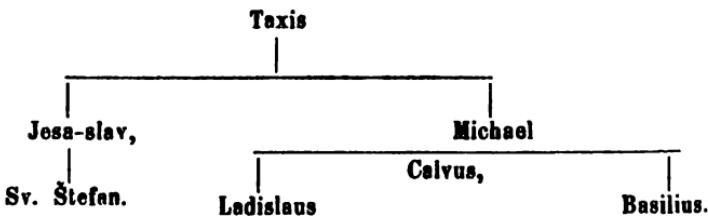
- 4) Mađari pišu: Kupa, ba novejši spisovatelia i nemotorné Koppány! — Chron. Thur. P. II. c. 28 in Nominativo numeri singularis piše ho Cupan. — Meno toto nie je — ako mađarski spisovatelia sa domnievajú — pohanské, lež kresťanské. Tak k. pr. Chron. Thur. P. II. c. 12 má: „Vecellinus genuit Radi, Radi vero genuit Miscam, Misca vero genuit Cupan et Martinum.“ — Okolnosti zdejú sa tó dokazovať, že Cupan; meno protivníku sv. Štefana, tuná ási nenie meno hodnosti (Slovesnosť r. 1863. str. 138 a 310.), lež meno vlastné; lebo Chron. Thur. P. II. c. 28 piše: „Cupan, — — hic fuerat dux Simigienia.“ Tu to mám, že kresťanské meno Cupan je totožné s

ska ¹⁾), pokrevný sv. Štefana ²⁾), ktorý, chcejúc s ovdovelou matkou sv. Štefana vstúpiť do stavu manželského, tohoto z veľkokniežatského

menom Štefan, ktoré — okrem horespomenutého mena pravnuka Vecellinovo — nachodíme i v podobách: Cupan, Chepan, Cepan, Scepan. Vidz: Chron. Thur. P. II. c. 60. — Magyar Sion I. 212. 36. — Mon. Pol. Hist. I. 363. Etc.

- 1) Vojvodstvo Šomodské, ináč Symigium, Simigium (Chron. Thur. P. II. c. n.) bolo územie medzi jazerom Blatoňským a Dravou, drievene to kniežestvo Braclavovo: In partibus Sclaviniensibus — iuxta aquam, quae dicitur Knesaha (Kne z a h a - b a, Kan i ž a = Knežič a Kinizsi). Sr. Šaf. Starož. II. 513. — Književnik. U Zagrebu. 1866. str. 87. atď. — Dajiny drievn. n. Uhorsk. str. 180.
- 2) Tentsuit omni cura matrimonio sibi iungere Saroltam (?), ipsius (Stephani) matrem (?); quamquam erat illi consanguinitate propingus. Ranzanus. Iud. VIII. Ed. Tirn. p. 589. Vysvitá to implicate i zo slov Chron. Thur. P. II. c. 28., kde stojí: „Cupan voluit matrem sancti regis sibi per incestuosum copulare connubium.“

No, ako bol Cupan príbuzný sv. Štefana? Je to otázka tuším nerozlučiteľná. Dla Bonfins (Dec. II. L. I.) bol *Cupan syn Calvi Zirindii*. Kto je zas tento *Calvus Zirindus*? Zo slov Chron. Thur. uvedených vysvitá, že musel byť veľmi blízky pokrevný sv. Štefana, lebo ináč pokus o ruku nemohol by viesť ku „incestuosum connubium.“ Vec túto objasní už i preto jo ľahko, že žriedla, o tom jednajúce (Thuróci, Bonfin a Ranzan), sú od veku toho veľmi vzdielené. Medzitým pokusím sa aspoň podať dákmu pravdepodobnosť. Dla rodostromu

zdá sa, že *Ladislaus Calvus* je onen otec Šomodského Cupana, lebo i prímeno *Calvus* i blízke pokrevnictvo hovorí za mienku túto. Mienku tejto však proti sa Stilting (Vita s. Stephani, p. 58. §. XIV. n. 141.) a Katona (Hist. crit. Duc. p. 709.). Ľahkosti, nimi namítateľné, sú asi tieto: a) Ladislavovi ľisemu pripisujú sa len synovia: Andrej, Belin a Leventa, nie ale i Cupan; b) Ladislav nemohol mať už tak starého syna, jakým sa byl predpokladá Cupan. — Avšak ad a: nikde nestojí, že mal Ladislav len tých troch synov, lež len to, že v dobe smrti Štefanovej žili tria synovia Ladislavovi: Andrej, Belin a Leventa. Cupan teda, nasledkom zbúry usmrtený, už viac nežil r. 1038., a tak s ostatnými synami Ladislavovými nemusel byť r. 1038 spominaný. — Ad b: bár i Michal mladší bol nežli Jesa-slav, z toho nemasleduje, že nemohol driev

trónu shodiť zamýšľal ¹⁾). Sv. Štefan, ktorý s okolitými dvorami stál v priateľstve ²⁾, keď darmo povstalcov k poslušnosti bol napomínať, shromaždil pri Ostrihome ³⁾ svoje a pomocné vojsko ⁴⁾ pod prápory sv. Jura a Martina ⁵⁾ a u prítomnosti Domi-

zplodil Ladislava a tento Cupans, nežli Jesa-slav Štefana a tento Imricha: koľko je takých pádov, že mladší brat dosiahne skoršieho potomstva, nežli starší! — Okrem toho: a) nezdá sa mi istou byť tú mienka, ktorú Ketona vystavil, že *Calus* je toľko čo *Zaar* či *Szár* (snad *száraz*?) a *Zaar Ladislaus* = *Calus Ladislaus*; lebo ľažko je to uveriť, žeby bol Thuróci v latinskej osnove použil *maďarské adjectivum*, tým menej žeby bol Bonifas dve, latinské i maďarské, *adjectiva* (*Calus Zirindus*) použil! Pravde podobnejšou zdá sa mi byť mienka p. J Záborského (Lips III. v Budíne, 1864. str. 10.) že *Zaar* je slovanské i v latinskej osnove užívané *Cár*, ktoré latinsk lepšie kroz *Z* nežli kroz *C* (pred a s ďa *K* znejúce) vyslovil mohol. Že ale Slovania šomodskí mohli ho menoovať *cárom*, za to nám ručí *cárska* t. j. kniežatská krev Ladislávova. — Bonifasovo *Calus Zirindus* je bezpochyby len chybň odpis výrazu *Calus Zaricus* čili *Lisig Carin* (vz. *subt.* Rus, *udject.* Rusin).

- 1) Mortuo Geycha duce, Cupan voluit — sanctum Stephanum occidere, ducatumque eius suae subdere potestati. Chron. Thur. P. II. c. 28. — Bonifas, Renzanus II. cc.
- 2) Vidz hore str. 18.
- 3) Hartvík o tom nič nemá. — Chron. Thur. a Bonifas ale pláv, že shromaždenie vojska, slab a opásanie meča stalo sa pri rieke Hrone; ba Palma a Severini, ešte diaľ kročiac, domnievajú sa, že sv. Štefan shromaždil slovenských junákov z vyšného Uhorska pri Hrone a s nimi, prekročiv Dunaj, tiahol proti povstalcom. Áno mienka tátu zdá sa mať i traditionálne svedectvo v piesni našej: „Stála bitka, stála za Štefana kráľa“ atď. Sr. Nár. Zpiev. J. Kollára a Slo. Čítanku E. Černého. I. — Ale: a) pieseň tátu opieva bitku „za Štefana kráľa“, nie ale za Štefana velekniežala. b) Biele Uhorsko vtedy ešte nepatrilo pod berlu pannonského velekniežala. Sr. str. 6.—26. — Pravde podobao je, že pôvodné žriedla, ktoré Thuróci a Bonifas použili, pripománu len mesto *Gran* (jako Helmod a iní menujú Ostrihom), nie ale rieku *Garun*, *Hron*. Menom *Gran* pomýlení teda prideli k nemu apposiciu „*ad amnum Coron*“, a „*ad Garum omnem*“. — Môže byť, že shromaždenie vojska pri rieke Hrone, jestli doslovne bereme preca Thurociho a Bonifasa, vzťahuje sa na pomocné česko-moravsko-slovenské vojsko, — lebo ani sa to nesuvnáva s válečným plánom, aby bol sv. Štefan v takom nebezpečenstve opustil pannonské územie!
- 4) Západná politika a mená vysokých osôb, ktoré sv. Štefan k boku svôjmu pojel, nedajú nám o tom pochybovať. Sr. Ketona. Hist. crit. Duc. p. 715.
- 5) Sv. Jura bol patrónom vojska vo východnej cirkevi, sv. Martin ale

nika arcibiskupa, ako i Poznana, Konta a Ortha učinil slub, že keď sa mu pošťastí zvítaziť, desiatky Šomodská privlastní kláštoru sv. Martina na vrchu panonskom ¹⁾ a slávnostne mečom opásaný ustanovil Konta a Paznana strážcami osoby svojej, Vencelína ale hlavným vojevodom ²⁾.

Medzitým povstalci uderili na Vesprím; ale nelen porazení boli, lež i sám Cupan lapený a na štyri kusy rozčesnutý bol. Jednu časť mrtvole zavesili na bránu ostrihomskú, druhú na vesprímsku, tretiu na gorskú (rábsku), štvrtú ale na iulo-bélohradskú v Sedmohradsku ³⁾, aby strachom naplnili tých, ktorí by sa protivili novej politike Štefanovej ⁴⁾.

Sv. Štefan, upevňiv sa na tróne, zaobieraný sa plánom založenia královstva.

Na apoštolskej stolici sv. Petra sedel vtedy Silvester II. rímský pápež, výchirný to muž veku toho; ktorý ostrovtipom svojím vidiac, že katolícka cirkev začína byť služkou cisárov nemeckých, hodlal založiť nové královstvá, na ktoré by sa opierať mohol. Obozretným svojím jednaním znal on si nakloniť i samého cisára, Otta III. —

Jednalo sa teda o založenie královstva uhorského alebo poľského, ale spolu i o to, či podobné královstvo má dostať korunu od pápeža alebo od cisára; aby týmto spôsobom královstvo lebo od pápežského alebo od cisárskeho trónu odvislé bolo. Preto teda

v západnej. Také družstvo východnej a západnej cirkve v Uhorsku dosť často uvidíme.

- 1) *Astantibus ducibus — Pagzano (al. Pozzano), Contio (al. Cincio), Orzio (al. Orthio) donno quoque Dominico (al. Dominoque meo) archiepiscopo, votum vovi etc. Dipl. monast. S. Martini ap. Stilting. Vita s. Steph. §. XV. p. 63.*
- 2) *Ad custodiam corporalis salutis suae duos principes Hunt (ap. Bonf. Huntes in Dipl. monast. s. Mart: Cout = Hunt, Hont, Gont?) et Pezan constituit (magistros equitum. Bonf.). Totius autem exercitus sui principem et ductorem Vecellinum (c. 12. Vencellinum. ap. Bonf. Veneellinum) hospitem, Alamannum genere praefecit. Chron. Thur. P. II. c. 28.*
- 3) *Chron. Thur. P. II. c 28. — Bonfin Dec. II. L. 1. — Či toto zavesenie časti mrtvole Cupanovej v Pannonii a Sedmohradsku nedokazuje naše tvrdenie o hraniciach predsvätoštefanéského územia, od Maďarov zajatého? Sr. s tr. 63.*
- 4) *Zdá sa, že po smrti Cupanovej a potlačenom povstani ostatná rodina Michala, strýca Štefanovho, utiekla do Poľska; ako to z neškoršieho dňu vysvitne.*

jako pápež tak i cisár priložili činné ruky na uskutočnenie takýchto zámerov.

Svätý Štefan, aby si získal cisára, dľa rady tohto usilovne pracoval na zaprevodení a utvrdení latinskej cirkve¹⁾ a tým činom nelen cisárovi, no i, a to obzvláštne, pápežovi sa zavdačil. — „Poradiv sa teda — hovorí uhorsko-poľská kronika²⁾ — s biskupami a kniežatami zeme, štvrtý rok po smrti otca svójho (Jeza-slava), dobrovoľnou božskou pohnutý, vyslal biskupa Astrika ku prahom svätých Apoštolov, aby od nástupca svätého Petra, kniežaťa Apoštolov, pána apoštolského, požiadal, žeby novému usporiadaniu cirkevnému³⁾ vo stranach Uhorska štedré požehnanie udeliť a jeho (Štefana) i korunou kráľovskou ovenčiť ráčil. Za toho asi času Mečislav († 992), poslav k biskupovi rímskej stolice . poslov, žiadal byť obdareným požehnaním a korunovaným kráľovskou korunou. Príduc ku pápežovi Lambert, biskup mesta Krakova (996 — 1014), ponížene predložil prosbu, rekuúc: „Prosí Vašu Svätošť, Otče svätý, Mēčislav, vojvoda Poľský, aby ste ho, vašou milosťou pravicou jeho požehnajúc, kráľovskou korunou ovenčiť ráčil“. Pápež, výsluch dajúc jeho prosbe, rozkázal už i vyhotoviť korunu výtečnej práce umelcnej, ktorú ta (do Poľska) s požehnaním a slávou kráľovstva poslat si zaumienil.“

Medzitým boli nádeje Boleslava chrabrého pokazené, a nádeje sv. Štefana vyplnené. „Vo vytknutý teda deň — tak pokračuje uhorsko-poľská kronika, — v ktorý koruna obdivným umelstvom vyhotovená⁴⁾, mala byť poslaná Mēčislavovi Poľskému, v noci, ktorá predchádzala, andel, posol Kristov, zjavil sa vo videní pápežovi, ktorému riekoł: „Znaj, že zajtra o hodine prvej vyslancovia neznámeho národa kmenu východného Uhorska k tebe prídu, ktorí, odvrhnuvše divokosť svojej národnej povahy⁵⁾, ponížene k nohám

1) Imperatoris autem praedicti gratia et hortatu gener Henrici, ducis Bawariorum, Waic, in regno suimet episcopales cathedras faciens. Ditzmar. Mon. Pol. Hist. I. p. 264.

2) Monum. Pol. Hist. I. 500.

3) Novellae christianitati. Sr. str. 27. pozn. 3.

4) Z tohto vysvitá snád, že poľské vyslanstvo už dávno pred r. 1000 muselo byť v Ríme. Snád ešte za Mēčislava, otca Boleslavovho? Sr. str. 17. Čo keď stojí, vtedy prijsť musíme, že Lambert ešte neboli biskupom krakovským, lež že ho kronika len preto už tuná biskupom menuje, poneváč polomne (996) bol nim.

5) Suae gentilitatis abiecta ferocia.

padnúc, pre svôjho vojvodu Štefana prosíť budú od tebä kráľovskú korunu s darovaním apoštolského požehnania: korunu teda, ktorú si dal vyhotoviť pre Miečislava, vojvodu Poľského, pričin sa dať vojvodovi uhorskému, ako jeho vyslanci žiadal budú¹⁾. Dla spôsobu tohto videnia teda¹⁾, v predpovedaný deň o hodine prvej prišiel biskup chrámu ostríhomského (?), menom Astrik, k pápežovi, ktorý mal vykonať naloženú sebe povinost; v poriadku povyprávajúc činy svätého vojvody uhorského, od apoštolskej stolice žiadal tie odznačky, o ktorých sme hore hovorili. Čo keď slyšal biskup rímskej stolice, veľmi sa z toho tešiac, milostive posal korunu, ako vyžadovaná bola, kráľovi, nad to i kríž k noseniu²⁾, stably na znamenie apoštolstva; list apoštolského požehnania³⁾, ktorý s korunou a krížom spolu výsadou obdaréný bol, výrokom vylúčenia z cirkve potvrdil⁴⁾. Nezadlha Astrik, biskup uhorský, šta verný posol, dosiahnuť od apoštolskej stolice požehnania a vyprosiac si od kardinálov a dvoranov dvoru rímskeho privolenie, radostne a jasajúc rýchlym behom do Uhorska pospiechal. — Dňom na to ale⁵⁾ prišiel Lambert, biskup Poľský, a ponížene sa vrhnúc k nohám

1) *Habet autem nonuullorum assertio, quod summus pontifex non angelica visione permotus, sed certitudine, quia doctus erat, Mieczslau Poloniae ducem obiisse, coronam illi non dederit; — sed apparitionem angelicam ab Hungaria, quo corona missio eis a — papa facta foret celebrior, confictam et somniastam esse.* Dlugosz. *Hist.* II. 122. — Že v tom Otto III. a Henrik II. mali dáky podiel, deje polské nedajú o tom pochybovať. Sr. str. 17. atd.

- 2) *Crucem insuper ferendam, regi, velut in signum apostolatus misit.*
- 3) *Benedictionis ergo apostolicae literas, t. j. písomné potvrdenie usporiadania cirkve, o ktoré (sr. str. 93. pozn. 3.) sv. Štefan žiadal.* — Že Silvester II., r. p., posiel list na sv. Štefana, o tom nedá se pochybovať. Medzičim či bol zachovaný tenže list budúcnosti? Drievní dejepisci o obsahu toho listu nič nám nepoznačili, až kedy si čosi Inchofer (1644) vo svojich Ročníkoch uverejnil list, od Silvestra II., r. p., na sv. Štefana — vraj — písaný. Sr. Fejér. Cod. Dipl. Hung. I. 277. Medzičim list tento bol od Levákoviča z rozličných žriedel a z vlastných náhľadov jeho sostavený a podstredený. Sr. Büdinger. Oest. Gesch. I. 402. Rópell Geschichtte Polens. I. 162. Slovesnosť r. 1863. str. 246. Etc.
- 4) *Excommunicationis nodo roboravit. Spôsobom zakončenia výsudných listín pápežských, ktorým pápež krozi s vylúčením cirkve všetkým tým, ktorí by sa výsudným od pápeža daným právam zprotivili.*
- 5) *Crastina autem die. Medzičim crastina vyznamenáva i dáky prázdný deň.* Sr. Lexicon Du Cangii.

pápežovým, na pamäť mu uviedol korunu a požehnanie, ktoré . . Mečislavovi . . zasluženo bolo. Ktorému pápež odpovedal, reknúc: „Prišiel posol pokrevného pána tvôjho, vojvody uhorského, a odňal požehnanie ujca svôjho“. To keď biskup uslyšal, nariekajúc, s krikom začal prosiť svätého otca, reknúc: „či máš len jedno požehnanie, otče? prosím, aby si žehnal i pánu môjmu.“ Jemu svätý otec odpovedajúc riekoľ: „Čiňte pokanie z hriechov vašich, lebo bár i Pán Ježiš Kristus hnevá sa na vás do teraz, na potom nazpäk uvedie vás do milosti svojej, podobne ako s časnovou korunou, tak i s večnou“. Čo keď slyšal posol, oprev hlavu k zemi, zamračil sa. Pápež, pohliadnuc na neho a pozorujúc, že sa mračí, aby nezúfal, takto ho tešil: „Nech nábožnosť (*religio*) tvoja nezúfa nad milosrdenstvom Božím, ani nech sa nedomnieva, že Boh od vás sa odvrátil a na váš kresťanský národ zabudol, keď mi Kristus ¹⁾ kroz svôjho svätého andela vo videní rozkázal, abych vnuka vojvody tvôjho, Štefana, za kráľa národu Uhrov, ktorý je divý a neukrotený, korunoval a ho korunou poctil. Vám ale (Poliakom) na čest a slávu učinil Hospodin, že kroz jeho matku, ktorá je sestra vojvody Poľského, pána to tvôjho, Jezaslav (*Jesse*), jej manžel, vojvoda Uhrov, s vojskom svojim, jej premúdrrou prímluvou, na vieri kresťanskú (lat. obradu) sa obrátil a syna svôjho (Štefana) pod ochranu ss. apoštолов, Petra a Pavla, položil. Aby teda medzi vojskom Poľským a Uhorským oheň nenávisti a zásti nepovstal, — ustanovujeme a potvrdzujeme, vylúčeniu z cirkve a hnevu ss. apoštолов Petra a Pavla podrobujeme tých, ktorí by sa prví zbúrili, či Poliaci proti Uhrom, či Uhri proti Poliakom, dokiaľ by v poslušnosti oproti cirkvi a v čistej kresťanskej vernosti neobcovali“. Po tomto potvrdení a zapečatení výsady, posol poľský, chcejúc sa dostať k Štefanovi, kráľovi uhorskému, dostihnuł uhorského vyslanca v Benátkach, a — radovali sa vospolok; lebo tento (Astrik) niesol korunu a slávu kráľovskú, (Lambert) vyslanec Poliakov ale potvrdenie pokoja a priateľstva.

Jaknáhle už len jeden deň vzdialenosť boli od mesta Belohradu, poslali vopred posla a šťastný príchod svôj oznámili kráľovi; kráľ s biskupami a duchovenstvom a s veľkým počtom ľudu shromaždívšieho sa vyšiel im v ústrety a prijal ich slávne a počestne. Vykonavše modlitbu svoju, pred všetkým ľudom vyprávali, jako Boh

1) V osnote stojí „*christianitas*“; avšak súvislosť osnovy poukazuje na to, že sa má čítať „*Christus*“.

zázračne, ku cti a sláve mena svôjho s nimi učinil. Uhorský posol odovzdal udelenie názvu krála ¹⁾ a korunu, zo zlata a drahých kameňov shotovenú ²⁾, ako i kríž pre žezlo, pred sebou na znamenie apoštolstva nosiť sa majúci ³⁾, s listinou, výsady potvrzujúcou ⁴⁾. — Poľský (vyslanec) ale z naloženia pápežského doručil potvrdenie pokoja a priateľstva (medzi Uhrami a Poliakami); ktoré privili k nemu, predovšetkými, na pamiatku potomkom, v písme so stavíť rozkázať ⁵⁾ — Tak hovorí, temer doslovne menovaná kronika uhorsko-poľská ⁶⁾.

Na to nastal deň pre dejepis Uhorska najvýznamnejší, deň to korunovania sv. Štefana za krála pannonsko-uhorského. Dňa 15. augusta, vo slávny deň nanebevzatia bl. P. Marie ⁶⁾ vykonávala sa korunovacia slávnosť v chráme Belohradskom ⁷⁾ kroz arcibiskupa

- 1) V osnovе stojí: „*diadema regni*“; zo súvislosti osnovy ale vysvitá že sa tu ná rozumieť má dačo iného, nežli koruna. Lexikon Ducangii má: „*diadema regni*“ vysvetlené kroz: „*regis inauguration*“ — Ja myslím, že som to kroz „názov krála“ čili „kráľovský titul“ najpríhodnejšie vysvetliil.
- 2) Vôbec za to mali, že terajšia koruna uhorská je oná od Silvestra II., R. p., darovaná koruna. Medzi ľudí kritika novejšia na tom sa usmiesla, že terajšia koruna je složená zo dvoch korún, z rímskej (od r. 1000) a carihradskej (o. r. 1072). Temtá je koruna kráľa uhorského, táto ale kráľoviča uhorského, súťa vojvody slovenského. Sr. Slovesnosť r. 1863. str. 286. — Kalendár Mat. slov. r. 1867. str. 195.
- 3) Crucemque pro sceptro ante ferendam in modum apostolatus. Z čoho vysvitá, že pôvodne uhorsko-kráľ. žezlo (*sceptrum*) bol kríž. Sr. Stilting. Vita S. Stephani. §. 21. n. 214. — Toto križove žezlo sa potom stratilo (P. de Réva de s. Corona. ep. Schwandtnar. SS. RR. HH. Vindob. 1746. II. 439) alebo — čo je pravde podobnejšie — premeneno bolo v apoštolský kríž, jaký len cirkevným osobám (Tomasinus ap. Stilting I. c. n. 216) prislúchal.
- 4) Sr. str. 94. s pozn. 3.
- 5) Kdeže je to písma? Či je oto, o ktorom sme hore (str 10.) hovorili? Či sa kde drží v neprístupnom väzení archívov?
- 6) Sr. Katoua Hist. cr. regum Hung. I. 56.
- 7) Pray. Ann. Reg. I. p. 9. — Neskorej premenil svoju mienku na základe listiny Vladislava III., kr. uh., v ktorej stojí: „Quum ipsa sedes Strigoniensis, sanctissimi patris et domini nostri, s. Stephani regis, orta — decorata et sacro baptismo eiusdem sublimata, regalisque nostri diadematis impositione exstiterit redimita“ — Vo slovách týchto však nenie nič takého, čoby zabezpečilo tú mienku, že sv. Štefan bol v Ostrihome venčený, lebo v prvej stránke uvedených slov je reč o sv. Štefanovi, v druhej ale o kumanínskom

ostrihomského ¹⁾). — „Po tomto — tak vypráva ďalej kronika uhorsko - poľská — začaté boly hodinky (*officium*) svätej Bohorodičky a vždy Panny Marie: „*Salve sancta parens enixa puerpera regem*“; medzi omšou ale bol kráľ svätým olejom pomazaný a posvätený. Po omši ale dal iným ²⁾ bosk pokoja, iní ale poctili jeho posvätnú ruku a posvätný prsteň, a obsiahli od neho požehnanie. Čo keď bolo dokonano, arcibiskup s duchovenstvom, vojací s ľudom prevolávali *Kyrie eleison* ³⁾ s príslušnými oslavami, požehnávajúc Boha všemohúceho a svätých apoštolov Petra a Pavla, že svätý a bohumilý Štefan svätým olejom pomazaný ovenčený bol korunou kráľovskej hodnosti. Po tom (Štefan) vstúpil do dvoru kráľovského, nastalo hodovanie, a tak s radostou a plesaním strávili veselý deň.“

Korunovanie sv. Štefana nedotklo sa nikoho tak nemile, ako Boleslava chrabrého, že pápež korunu, už jeho otcovi slúbenú ⁴⁾, jemu odoprel a udelil ju Štefanovi; avšak znajúc žiarlivé oko, ktoré na neho —, a vliv, ktorý Henrik na sv. Štefana mal, o to pečoval, aby sa priateľstvo medzi ním a sv. Štefanom dáko nerozvyklalo. Keď teda tri mesiace po korunovaní sv. Štefana uplynuly, vyslal opäť Lambert, krakovského biskupa, k sv. Štefanovi, aby s ním jednal o potvrdenie priateľstva medzi poľským a maďarským dvorom. Na to sv. Štefan Astrika biskupa a Albu vojvodu poslal k Boleslavovi, prosiac ho, aby sa oni obidva na hraniciach Poľska a Uhorska k priateľskému rozhovoru sišli. Boleslav shromaždil

Vladislavovi III. — Za Belohrad sia korunovacie mesto hovorí ne len odo mňa použitá kronika, no i potomný obyčaj korunovania kráľov v Belohrade, zvláštna úcta sv. Štefana a jeho nástupcov k Belohradu, ba tuším i sám názov *Alba regalis, stolný Belohrad, ustulný Beligrad atd.*

- 1) Nemáme sice súčasného svedoctva o tom, že ostrih. arcibiskup korunoval sv. Štefana, avšak mienku túto potvrdzuje i potomné výlučné právo arcibiskupov ostrihomských, korunovať kráľa, i pečať ostrihomskej kapituly od r. 1141., na ktorej vyobrazený je arcibiskup korunujúci kráľa, pred ním klačiaceho. Sr. Pečať u Péterfího in Concil. Hung. P. 1.
- 2) V osnote stojí „*omnibus*“, avšak súvislosť osnovy neukazuje na takú všeobecnosť.
- 3) Či to nebola u prvých kresťanských Slovanov užívaná pieseň: „*Godz pomiluj ny*“, jakú pri slávnosťach veľkolepých spievaval slovanský ľud? Sr. moje Dejiny drevnych národov. str. 241. s pozn. 4.
- 4) Sr. str. 21. pozn. 2.

čestné vojsko svoje, dostavil sa skutočne na poľsko-uhorské hranice pred Ostrihom¹⁾. Na druhý deň sišli sa, a dajúc sebe vospolok bozk pokoja, spolu išli do stolného chrámu ostrihomského, ktorý práve na čest sv. Vojtecha, apoštola Poľska a Uhorska, stavali. Po slávnej bohoslužbe ohlášeno bolo ľudu potvrdenie priateľstva medzi Poľskom a Uhorskou, ktoré i vlastnoručnymi podpisami zabezpečili. Po osmidňových radovánkach Boleslav a jeho ľud mnohými dary uctení domov sa navrátili; vojvoda poľský do Solnohraďu²⁾, kráľ uhorský ale do milého sebe Belohradu³⁾.

Medzitým sv. Štefan nepožíval dlho pokoja. Královskou korunou a královskými výsadami zplnomocnený dal sa do usporadovania kráľovstva dla vzoru západného; slovenskú župnú sústavu premenňujúc na formu državnú. Okrem toho, pápežovi a cisárovi slovom zaviazaný, usiloval sa i o sriadenie cirkve západnej. Učinkovanie toto neobmedzil len na Pannoniu, lež snažil sa rozšíriť i na čierne Uhorsko čili Sedmohradsko⁴⁾. Z toho pôvstaly trenie medzi čiernym Uhorskou a Pannoniou, medzi Julom, vojvodom čierneho Uhorska, prfbuszným sv. Štefanom⁵⁾, a sv. Štefanom, kráľom Pannonie⁶⁾, ktoré i vo váku vypukly. Šťastie válečné prialo sv. Štefanovi, ktorý tiež Julu s manželkou a dvoma synama, *Bue a Bucne*⁷⁾, zajal a do Pannonie odviedol, čierne Uhorsko ale pod

1) O hraniciach týchto s. str. 19. pozn. 5.

2) Kronika uhorsko - poľská temer doslovne. Mon. Pol. Hist. I. p. 504 — 506.

3) *Castrum Salis*. Na inom mieste nazýva sa tiež *Castrum Galis*, čo je len chybňý prepis tamtoho. — Spomína hrad podohného mena i *Anonymus B. r. notarius* c. 17. — Hipolit Kovnacki domnieva sa, že je to Šariš, hrad na pol mile od Prešova nad riekou Torysou. — V diplomie r. 1285. stojí: „villae regales Soowar et Sowpothok in Comitatu de Sarus.“ Sr. str. 19. p. 5.

4) Sr. str. 55. pozn. 3.

5) *Contra suunculum suum, nomine. Gyulam. Turotsius. P. II. c. 29.* — *Super suunculum suum, regem Julum. Chron. Hildesh. ad a. 1003.* — *Dla Anonyma B. r. n. c. 27.* Juls bol bratranc Šaroltý, matky sv. Štefana. Sr. Katona Hist. Cr. Reg. I. 102. — Vida str. 99. pozn. 1.

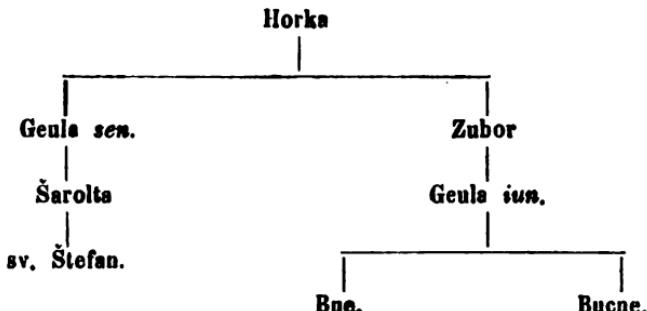
6) Takto nazývam sv. Štefana preto, lebo, bár i bol od pápeža menovaný za kráľa Uhrov, t. j. obyvateľov čierneho Uhorska a tých, ktorí s menom Uhrov z čierneho Uhorska prešli do Pannonie, — preča pred podrobenním čierneho Uhorska bol skutočným kráľom len Pannonie. Odtiaľ sa dá vysvetliť, prečo v žriedlach toho času tak často „rex Pannoniae“ sa nazýva.

7) Tak ich menuje *Anonymus B. r. n. c. 27.*, ktorých c. 24. menoval

svoju královskú korunu postavil, odovzdajúc ho správe Zoltana, svojho pokrevného ¹⁾.

Sv. Štefan spojac v jedno to územie na ktorom maďarský národ vojevodil, pokúsil sa, podrobiť korune svojej kráľovskej i slovensko-rumunské vojevodstvo ²⁾. Uskutočnenie tohto zámeru, požehnané bolo tým, že sám brat slovensko-rumunskeho vojevody,

Bisie a Bucne.

- 1) *Beatus Stephanus — bellum gessit contra avunculum suum, nomine Gyulam, qui tunc temporis totius ultra silvam regni gubernacula possidebat . . quum — Hungaris, in Pannonia habitantibus, infestus esset et multipliciter molestus . . Anno itaque domini millesimo secundo beatus rex Stephanus cepit Gyulam ducem eum uxore et duobus filiis eius . . per s. Stephannm regem in Pannoniā est deductus . . Hoc autem ideo fecit, quia saepissime admonitus a b. rege Stephano, . nec ab inferenda Hungariae iniuria conqueievit . . Et locavit ibi unum praovum (?) suum, nomine Zoltan. Cbron. Thur. P. II. c. 5. 29. 30. Sr. Chron. Bud. ap. Podhradczky. Budae. 1838. 65. — Chron. Hildesh. ad a. 1003. Ademarus Chabanensis ap. Pray A. R. P. I. p. 17.*

- 1) *Post haec autem movit exercitum super Keao, ducem Bulgarorum et Sclavorum, quae gentes loca, naturali situ munitissima, inhabitant; unde etiam multis laboribus et bellicis sudoribus praedictum ducem vix taudem devicit et occidit. Chron. Tur. P. II. c. 30. Sr. Chron. Budense I. c. p. 66. — Katona (Hist. Cr. R. I. 138.) nadhodil mienku, že vojna tato je totožná s tou, ktorú životopisec sv. Gerarda (c. X. ed. Wion. 8. 9.) opisuje, a na ktorú i Anonymus B. r. n. a Pelbart (Katona I. c. p. 133. 139.) naráža; vyslovil však svoju pochybnosť, žeby mienka jeho mala dosťatočného základu. Medzičím mienka jeho stoji, lebo: a) vojna proti Achtumovi, od sv. Štefana či prosriedne či bezprosriedne vedená, tak bola vyznávaná, že nenie možno, aby hu Turčiansky nebol chcel poznať: jestli ale toto miesto nebereme za zprávu o nej, vtedy inusíme priať, že hu ani nezpomennu. b) Turčiansky pod Bulharmi a Keonom nemohol rozumeť (Katona Hist. Cr. R. I. 107.) vlastných Bulharov s ich knieža, lež Romanov, so Slovanmi miesaných (Ne-*

Sunad, nelen prešiel na stranu sv. Štefana, no postavil sa i na čelo vojska, ktoré malo jeho brata, Achtuma, pozbaviť vojevodstva a slovensko-rumunské územie podrobiť novému královskému žezlu. — I teda šťastie prialo vojom Štefanovým, a tak sv. Štefan stal sa kráľom celého toho územia ¹⁾, ktoré dosial dľa župnej sústavy spravovali domáci vojevodovia ²⁾, velvojvodovi z krve árpádskej podriadení.

Netrvalo to dlho, čo sv. Štefanovi naskytla sa príležitosť, doplniť objem terajšieho Uhorska.

Dokial žil Otto III., cisár, priateľ to Boleslava chrabrého, kráľa polského, trvalo i srozumenie medzi sv. Štefanom a Boleslavom; keď však Otto III. 24 jan. umrel a po ňom Henrik II., vojvoda bavorský, dávny to sok Boleslava chrabrého, 6 jun. na nemecký královský trón povýšený bol, rozvyklaly sa dosť skoro i priateľské pomery medzi sv. Štefanom a Boleslavom chrabrým. Švagorské svazky viac pútaly sv. Štefana k mocnému Henrikovi nežli k Boleslavovi, a Henrik povždy naklonený bol k sv. Štefanovi, k západnej cirkve sa vinúcemu, nezli k Boleslavovi, o znovuzrodenie veľkej slovanskej državy rozmýšľajúcemu ³⁾; natoľko že hotový bol zadosť činiť žiadostiam Štefanovým ⁴⁾. Ba čím viac sa utvrdzovaly priateľské pomery medzi sv. Štefanom a Henrikom, tým viac slábly oni medzi týmto a Chrabrým, natoľko, že napnutosť

stor. ap. Bielovskí. Mon. Pol. Hist. I. p. m.), ktorí nekedy tvorili časť Bulharska na severnom brehu Dunaja; Keam ale je len zpotvorené meno Knesz, Kenas, atď. — O tom obšíornejšie v dejinách Rumunov.

- 1) Vidz zemevid k dielu tomuto pripojený, a str. 63.
- 2) Dáku zprávu dáme o tom v pojednaní o správnom sriadení Uborska pred sv. Štefanom.
- 3) Sr. Dudik. Mähreus allg. Gesch. II. 101. 105 atď. — Toto dielo, str. 24.
- 4) Dominus Bruno autem apud Bulizium consolationem non inueniens, ad sororem suam, Ungaricam reginam, configuit, et etiam semet ipsum recognoscens, intercessionem eius imploravit . . . Ibi (in Italia) ei (Henrico) dominus Bruno cum legatis Ungarici regis, qui ad intercedendum pro eo veniebant, ad se renersus, obuiem venit, et veniam pro commissis humiliiter postulans, fratris viscera movit et celeriter ad ignoscendum inflexit . . . Qua deinceps ergo pietate, recepit, et receptum (Brunonem Henricus II.), qua debuit familiaritate sibi colliguit. Adelboldus, Acta SS. Jul. T. III. p. 751. ad a. 1004.

medzi tymato i vo válku vypukla. Šťastie bolo pre Chrabrého, že zvítazil.

Boleslav víťazstvom opojený, dobre znajúc, že len kroz korunu a výsady pápežské položiť môže základ veľkej slovanskej državy, zaobieran sa opäť s myšlienou vyprosriedkovať si u pápeža korunu a hodnosť královskou. Práve vtedy jeden z mníchov sv. Romualda, ¹⁰⁰⁸ ktorých Chrabrý na Slovensko povolal, chystal sa do Rímu: Boleslav teda žiadal, aby tenže mnich, vezmúc vzácné dary k pápežovi, od tohto korunu pre neho vyžiadal. Henrik ale, zvedev sa o umysloch Boleslava, rozkázal všetky cesty do Rímu ostriehať, aby posol Boleslavov do jeho rúk upadol. Henrik o tom zámere poučený bol bez pochyby od českých a lužických vyslancov, ktorí na veľkú noc v Rezne prezradili Boleslava, že ustavične ich pudí proti Nemcom a nahovára k pristúpeniu k veľkej slovanskej države, ktorú od dávna založiť zamýšľal ¹⁾). I v skutku horespomenutému mníchovi stalo sa násilie, lebo lapený a do väzenia uhodený bol. Z väzenia však vyslobodený dostal sa k lode a preplavajúc rieku ²⁾ vyviaznul z nebezpečenstva ³⁾). Z týchto trenic povstala válka medzi Henrikom a Boleslavom, do ktorej i sv. Štefan, sťa spojenec a priateľ Henrika zapletený bol ⁴⁾.

Mal Boleslav chrabrý na hranici, medzi svojím územím a územím sv. Štefana jeden hrad ⁵⁾, ktorého veliteľom bol Procius starší ⁶⁾, ujec sv. Štefana ⁷⁾. Keď teda Henrik s nemeckým a Jaromírom s českým vojskom medzi Labou a Odrou na územie Bolesla-

1) Sr. str. 24. 25.

2) Ktorá to asi rieka byť mohla?

3) Imperator autem Heinricus Busclavi consilium non ignorans, undique vias custodiri praeceperat, ut, si Busclavus Romam nuntios mitteret, in eius ilico manibus devenirent. Monachus ergo, qui nuper missus a sanctis martiribus fuerat, demum captus est et mox carcerali custodiae mencipatus. Nocte vero illum angelus Domini in carcere visitavit, et consummatos esse eos, quorum legatione fungebatur innotuit. Statimque aperto divinitus carcere, praeparatum sibi esse navigium in fluvio, quem transiturus erat, asseruit; quo festinans monachus, angelicae promissionis fidem veram esse probavit. Vita S. Romaldi. ap. Bielovski. Mon. Pol. Hist. I. 330.

4) Dudik I. c. p. 118.

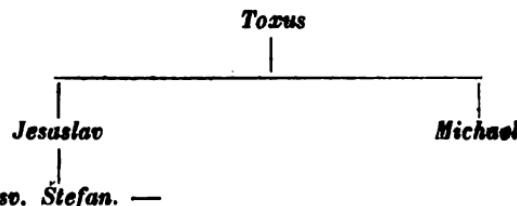
5) *Urbem*. V tom čase „urbs“ toľko znamenalo, čo hrad. Sr. Jireček. Slovanské právo. II. str. 21. Bol to iste Prešporok.

6) *Senior*. Lexicon Ducangii: *Seniores*, primates.

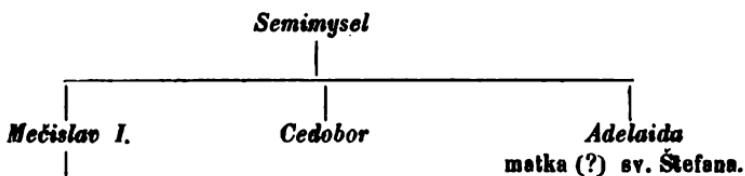
7) *Avunculus regis Pannonici, a suis sedibus ab eodem, ut modo (1018).*

vzvē dorážali ¹⁾), Štefan prekročiv Dunaj, na istý čas, opanoval Slovensko ²⁾.

antea (1009) expulsus. — Vážne, ale i temná je to otázka: kto bol tento *Procus*? Či to bol strýc sv. Štefana, t. j. Michal, syn Toxusa, brat Jesaslava, otca Štefanovho? Sr. str. 25. poz. 3.

Jestli ale slovo „*avunculus*“ bereme vo smysle *wiec*, Mutterbruder, bladejme ho na rodostrome Poľskom:

Vec túto tak temnú nemohúc rozhodnúť, ponechávam ju budúcim dejespýtcom.

1) *Ditmar. VI. 38.*

2) Mienku tú, že opanovanie Slovenska kroz sv. Štefana prihodilo sa r. 1009., vzbudil vo mne Dudik (Mähr. allg. Geschichte, II. 118), podotknuvší, že o. r. 1009. i sv. Štefan válečne si proti Chrabrému vystupovať začal. Mienka táto nedá sa ovšem dákym bezprosredným svedectvom dokázať, avšak pobočné svedectvá tak vážne sú, že nemôžno v tejto najtmavšej dobe dejepisu Uhorska jasnejšieho svede dosiahnuť. — Stavám ale mienku tuto (sr. str. 25. poz. 3.) na slova Dítmarové, listinu vesprímsku a najmä na listinu nitriansku. Túto listinu nitriansku kladú sice vôbec medzi podvržené, avšak — ako hovorí Dudik — bar ona nemá vähy diplomatskej, má ona preča aspoň vähu svedectva dejepisného. — Poneváč listina táto nemá na konci uvedený doslovne zaznačený rok vydania, Deseríč, ktorý túž listinu z archívu nitr. vypísal, dodáva, že je vydaná asi (*datum perhiberi*) r. 1006. Medzitým tuto lehotu na r. 1006. položenú prijať nemôžeme, lebo :

a) ako beh dejepisných udalostí ukazuje, sv. Štefan len r. 1009. nepristeňsky proti Boleslavovi vystupoval: teda mu ani prv nemohol odtrhnúť Slovensko, nežli r. 1009.

b) Potvrdzuju to i okolnosti smrti učedelníkov sv. Romualda. — Spomenutý mnich (str. 101. poz. 3.) r. 1008. dal sa na cestu do Ríma, majúc povolať učedelníkov Romualdových do Slovenska (qui

— *cum eis simul in Sclavorum partibus habitarent*). Bol sice od Henrikanov ľapený a uväznený, lež i vyslobodený, a tak nenie pochybnosť, že i do Rimu dorazil. Výsledok jeho posolstva bol, že Romuald s dvoma, za arcibiskupov posvätenýma, učedelníkama a inými 24 učedelníkmi dal sa na pochod ta (do Slovenska), kam od Boleslava volaní boli. Sv. Romuald s jednou časťou týchže mnichov vrátil sa už od hraníc Pannónie, tak, že len 15 z nich do Uhorska vkročilo. Jedni z týchto ubičovaní, druhí predaní a vlastníkom oddaní boli, žiadon z nich však mučedelnictvo nepodstúpil. Vita S. Romualdi. — Že mniši títo na území sv. Štefana r. 1010 tak prijatí boli, nedá sa to ľahko vysvetliť, ako že r. 1009. vyplukla v Uhorsku vojna proti Chrabrému. Z válečnej rozhorčenosťi teda zle nakládali v Pannónii i s mnichami, ktorých Boleslav do Slovenska povolal, a o ktorých ľahko sa domnievať mohli, že s kráľovskými výsadami sa idú, aby okolo Tatier založeno bolo i kráľovstvo i cirkev samostatná.

II.

Deje nopolitické.

Podavše každú možnú zprávu o politických dejoch Maďarov, jakú či domáce či cudzé dejepisy o nich, od prvoty až do prvých rokov bežiaceho tisícročia, podávajú, pristupujeme k vyprávaniu nopolitických dejov národu maďarského; chcejuc, nakolko bezpečné prameny historických žriedal stačiť budú, podať dáku vedomosť o náboženstve, o pomeroch, povahе, mravoch a obyčajoch triedy panujúcej a pod danej, ako i o zákonoch a správe štátu za počiatkov terajšieho Uhorska.

1. Predkresťanské náboženstvo Maďarov.

Otzážka: jaké bolo náboženstvo Maďarov pred ich pokresťanením? je tak ľažká, že bezpečnú a historickými svedoctvami potvrdenú odpoved dať, je vecou temer nemožnou. Súčasné dejepisné svedoctva o Maďaroch sú len cudzé, ktoré opisujú jedine tie válečné pohromy, ktoré od Maďarov sú sedné zeme zakúsily¹⁾; domáce ale dejepisné žriedla sú i neskoré i — čo sa najmä prvotného náboženstva týče — tak nedokonalé a sebe protivné²⁾, že i sami

1) Jediné tužím miesto čítame (SS. RR. Alem. Goldasti. p. 32.), ktoré hovorí: „postquam vero mero incinererant, horridissime *Dii suis* vociferabantur. Clericus autem linguae eorum bene sciolus (propter quod etiam eum vitse servaverant) cum eis volenter clamabat.“ — Ale miesto toto je veľmi neisté, nelen pre spomenuté v ňom mnohobožstvo, lež i preto, že strečky, v opilosti páchané, sú bohoslužbu považuje a nou i kresťanského knaza poškvŕňuje.

2) Quos cum Cesar requireret: quare Christianis essent sic crudeles? Dicunt: „Nos sumus ultio summi *Dei*, ab ipso vobis in flagellum destinati.“ Chron. Bud. ap. Podhradczky. 56. — Petiverunt ab Endre et Levente, quod permitterent universum populum ritu paganorum vivere, — Christianam fidem abiicere et *ydola* colere. Ib. 92. — Quia omnia bona aliorum regnorum circumiacentium dederat *Deus* in manus eorum. Anonymus B. r. n. c. 46. Castrum Hung. subin-

maďarskí dejespytci im vyhybajú¹⁾). To jediné je isto, že neboli krestania, keď na územie terajšieho Uhorska dorazili; ako i to, že majúc rozum, z jestvovania stvorených vecí uzavierať museli na ich pôvodca, Stvoriteľa²⁾.

Novejší maďarskí dejepisci zprávu o prvotnom náboženstve Maďarov kladú, stáby na základný kameň, na Theophilacta, ktorý píše: Turci veľmi nemúdro ctia oheň, a povetrie i vodu v úcte majú, prospevujú piesne zemi, klaňajú sa ale a název Boha dávajú len tomu, ktorý utvoril tento všehomir³⁾). Ostatné, čo maďarskí

trantes, diis immortalibus magnas victimas fecerunt. C. 13. — Omnes Hungari clamaverunt. Deus, Deus, Deus tribus vicibus. M. l. de Thwrocz. Chr. H. P. II. c. 3. Quos cum Caesar requireret, quare Christianis essent sic crudeles, dicunt: nos sumus ultio summi Dei, ab ipso, vobis in flagellum destinati. C. 25. Petierunt ab Ende et Levente: quod permitterent universum populum ritu paganorum vivere, — Christianam fidem abiicere et idola colere . . . Pfimus autem inter Hungaros, nomine Vatha, de castro Belus, dedicavit se daemoniis —; cuius filius, nomine Janus, — congregavit ad se multos magos et pythonissas et aruspices (a este?), per quorum incantationes valde gratiosus erat epud dominos(!). De multis autem deabus (?) suis, una, nomine Rasdi, capta fuit a christianissimo rege Bela, et tandem in carcere fuit reclusa, donec comedereret pedes proprios, ibi denique moreretur. Ib. c. 39. — Nenie potom divu, keď čítame že Ipolyi (alias Stummer) magyar mythologia. 497—503 je za modloslužobníctvo Maďarov, Kerégggyártó: Magyarorsz. művelődésének története 440 je za protivu. — Keď sa Knauz N. s odvodzovaním prvolného maď. náboženstva zo zend avesta namoril, potvrdil (na str. 137.) ten resultát Lányiho, že o zendovom náboženstve prvotných Maďarov ani slovo byl nemôže.

- 1) Georgii Bartel Comment. Posonii. 1847. T. I. p. 150. — Kerégggyártó (Wagner) Magyarország művelődésének története. Pest. 1859. 416.
- 2) Lányi Károly magyar egyháztörténelme. Eszterg. 1867. 117. st. 66.
- 3) Turci admodum stolidi ignem colunt, seremque et aquam venerantur, telluri hymnos concinunt, adorent autem tantummodo et Deum nuncupant, qui hanc rerum universitatem aedificavit. Sr. Liedeman Gesch. der Meinungen, II. Th. de Samoedis. Görres Mythengesch. der asiat. Welt. I. B. 210. — Jestli toto svedočstvo Theophilacta Simocata (629) o Turkoch znejúce bereme i o Maďaroch (o. r. 880 etc.), vtedy aspoň dáky základik máme, na ktorý bysmo opreli chudé zprávy o prvotnom náboženstve Maďarov.

Z posledných slov Theophilacta (*qui hanc rerum universitatem aedificavit*) vysvitá, jak nemúdre blúžiať ti, ktorým sa sniva o bohu, vlastnom Maďarov (*Magyarok istene*). Blúznenie toto je len porod

novejší dejepisci popísali o menách *Isten*¹⁾, *Ármány*²⁾ a *Ördög*³⁾, zakladá sa len na etymologickom a philologickom porovnávaní maďarskej mluvy s mluvami celého sveta božieho.

Medzitým o prvotnom náboženstve Maďarov dala by sa ešte tiež iná mienka postaviť. Ponevač totiž len to je docela isto, že Maďari neboli kresťania: nenasleduje z toho, že boli — vo vlastnom smysle vzäťi — pohania, klaňavší sa bolvanom⁴⁾. Či Maďari nemohli byť muhamedianmi vtedy, keď na územie Uhorska vrazili? —

bezuzdnej fantazie, ktorá sa usiluje, s dokym výborným mytologickým idealom vyfisiť pred svetom prvotú eurovošť Maďarov.

- 1) „*Isten*“. E szónak sanskrit, zend, kháldi és héber nyelvben található gyöke, *as*, *es*, *esta* tüzet, égést jelent atd. Kto sa chce s tým zabávať, nech číta: Lányi Károly, magyar egyháztörténelme (t. j. Magyarország' egyházi történelme). Átdolgozta (!) Knauz Nándor. I. kötet. Esztergom. 1867. str. 127. — Hunc (Deum) derivato a Chaldaeorum Eschta (ignem notat) vocabulo „*Isten*“. Georg.-Bartal. Comment. T. I. Posonii. 1847. p. 151. — Iní všetké tieto fantasie zavrhujú. Knauz I. c. 128. — Sr. Sokol 1866. 149.
- 2) *Ahuro mezdao* gyakran *szpento mainyus* (szórul szóra *szent mányos* —, vagyis szellem —, nemtő —) nek neveztetik zend avestában; *mainyus* szellem vagy nemtő. És *mányos* vagy *mány* nyelvünkiból atd. Kto sa chce s tým trápiť nech číta: Lányi Károly, magyar egyháztörténelme I. c. 128.
- 3) *Daemonem malum Ördög vocabent*. Georgii Bartal Comment. I. c. Ozsaj? O tom Bartal mlčí.
- 4) *Jako pogány* (sr. str. 29. pozn. 1.) tak i bálcány. Šafárik. Slov. Slovožitnosti. V Praze. 1863. II. Pridavky. str. 744. sú slova stároslovanské. Okrem toho latinskí letopisci s menom „*paganus*“ tak štedrý boli, že ho i tým dávali, ktorí s latinskou cirkvou, ba nekdy sú len s nemeckou hierarchiou nedržali. Sr. str. 27. 29. Novice r. 1867. č. 21. Magyar Sion. V. 248. 277. Corp. Jur. H. III. 25. 1481: 3. 4. Je potom, pri tomto tak neurčitom užívaní slova „*paganus*“, isto, že všeci ti boli modloslužobníci, ktorým sriedovekí letopisci prikladali název tento? Isto, keď Turotzi, Bonfin etc. ihned o mnichobožstve, modloslužobníctve a balvanoch (modlách) terajú tam, kde v starých žriedlach naišli název „*paganus*“? — Podobné mienky o prvotnom pohanskom náboženstve Maďarov plodia i tí, čo len povrchne vysvetľujú staré zákony uhorské. Synodi Szaboltsensis 22 lex: Quicunque ritu gentilium iuxta puteos sacrificaverint vel ad arbores et fontes et lapides obtulerint, restum suum bove redimant. Ign. Battian. Ep. Trans. aegre se ait posse assentiri Kollario dicenti: superstitiones illas neque Hunnicas, neque Hungaricas, sed vicinorum populorum eius aevi fere omnium fuisse. Rectam sane et historia certum dixit Kollár; neque haec inter Canonem Harduini vel in Richardi Anstysi conciliorum querere praesul

Myšlienka tato je sice opovážlivá, avšak zdá sa mať pevnejšiu pôdu, nežli všetké iné, dejepisné svedočtvá, nemajúce zmienky o prvotnom náboženstve Maďarov; a sice:

1. Vo vojne, r. 1152. medzi Grékami a Uhrami vedenej, nachodili sa i *Chalisi* (*Xalisi*), ktorí — vraj — od tej doby, čo Maďari prijali kresťanstvo, zostali pri zákonoch Mojžišových, ale nie pôvodných, a pridŕžali sa tých mienok, ktorých Peržania ¹⁾). No kto na to pamäta, že Mahomet zákony Mojžišové zvatša zadržal; že mahomedanstvo už r. 644 temer celú Persiu opanovalo, ľahko uverí, že i Maďari od strán Persie, po veku Theophilacta Simocattu (629) pomahomedčenej, mahomedánstvo so sebou do terajšieho Uhorska priniesli.

2. Isto je, že Chasarská država siahala od Volhy až k Dnepru. V nej v poddanstve Chasarských chánov, nedaleko čierneho mora, žili pod vlastnými vojevodami Maďari, po vyvrátení tureckej državy v Ázii (848) sem od Pečencov prihnaní. — Zo životopisu sv. Cyrilla ale známe, že sv. Cyril práve do takýchto krajov, kde i od Maďarov prepadnutý bol, vyzvaný bol od Chasarov, aby sa hádal s Mahomedánmi, ktorí ich na učenie Mahomeda nahovárali ²⁾. Tito Mahomedáni ku ktorému že národu náležali, keď nie k' maďarskému?

3. Súčasní dejepisci prikladajú Maďarom mena Turkov, Saracenov, Agarenov atď., jaké vôbec Mahomedánom dávali ³⁾.

(Battyan) debuissest, sed in *historia Francorum Longobardorum, Prusorum, Livonum et his vicinorum, in chronicis beatorum Emonis et Menconis Abbatum Verumensium ad a. 1214 et ante. Lege Luitprandi 30. libri VI., item apud Bollanditas ad 19. Febr. et 30. Aug., denique Caroli M. Capitularia T. I. p. 518. edit. Baluzianae. Merkur von Ungarn. II. Jahr. 11. Heft. 1787.*

- 1) *Nuntiavunt, innumerum in adversa ripa fluminis instructa acie stare exercitum; neque illum tantum ex indigenis, sed immensum etiam alium ex auxiliaris copiis conflatum, praesertim Hungaricis equitibus, et qui apud illos diversae sunt religionis Chalisiis. Hungaris quippe Christianam amplexis (religionem) isti Mosaicis legibus insue non omnino genuinis etiamnum vivunt . . . Chalisi — eisdem ac Persae opiniones habent. Jo. Cinnami. Patrologia graeco-lat. Migne. Paris. 1864. T. 133. p. 438. 611.*
- 2) Život ss. Cyrilla a Methoda. Štulc. V Brne. 1857. str. 37. — Sr. Palacký. D. N. C. I. 1. str. 163. I Szalay, Frankl atď. uznávajú, že Maďari v súsedstve Chasarov obznámili sa s kresťanstvom, ktoré tam sv. Cyril o. r. 855 ohlasoval.
- 3) Zdá sa potvrdzovať mienku tuto i Maďarov bojochtivosť a očakávanie

4. I dejepis ¹⁾ i zákon ²⁾ uhorský zná v prvom veku Uhorka na území Uhorska Ismaelitov a Saracenov, ktorí sa zdajú byť nie jedine kupcami a pozdejšími pristehovalcami ³⁾, lež nepokrstená časť Maďarov ⁴⁾, dľa zachovaného náboženstva svojho prvotného podobná svojim pokrevným asiastským Turkom ⁵⁾.

Jako o prvotnom náboženstve Maďarov sotva kde čo istého v letopisoch poznačeno, tak i o vierouke a bohoslužbe. Nechcejúc však ani marnou obrazotvornostou ⁶⁾ dopĺňovať nedostatok dejepisných zpráv, ani zas docela mlčať: podám aspoň to, čo sa na

smyseľného neba, i to, že po nich ani stopy či chrámu, či modly atď.; čo sa len so zásadami muhamédanstva srovnáva. Ba i samé, zo slovanského koreňa pochodiace, meno *Išten* (sr. Sokola r. 1866. str. 149.) — ēten, čten, halelujah, hala, je asi to čo alah.

- 1) Listiny Honoria, pápeža r. 1218. 1221. — Regestrum Varadinense. Sr. Béla Király Névtelen. Podhradczky. Budán. 1861. 419.
- 2) Ladislai Decr. L. I. 9. Colomanni Decr. L. I. 6.
- 3) Anonymus. c. 57. Thurotz. Chron. P. II. 22.
- 4) Sr. str. 11. odstav. 1. 3.
- 5) Offendi in urbe Haleb (Aleppo in Syria) magno numero genus hominum, qui Beschurdi (od Buškirie, kde Mađari pred prichodom do Európy prebývali, tak zvaní?) audiebant, — et scientiae Juris sacri, iuxta ritum Abu — Hanifae, operam dabant. Eorum aliquis, quem audieram, de ipsorum patria rebusque percontanti mihi — „Terra nostra, respondit — iacet in regno alicuius nationis Franciae (t. j. Europeae), cui nomen Hungerorum est. Nos Muhammedidis sacra profitentes, eorum regi subditi, in tractu Regni eius quodam, triginta admodum incolimus (incolimus?) pagos —; Rex tamen Hungerorum (Colomanus?) metu, ne ipsius detrectemus imperium, ullum eorum muris sepiiri vetat. (vetabat?); lingue cultusque et habitus par nobis ratio est cum Fransis (t. j. europejskými Mađarmi). C. M. Frach, de Chazaris excerpta ex SS. arobiciis. Petropoli. 1822. in 4. Append. p. 7 — 8. — Turcarum exercitus devictus fuit atque in duas partes divisus; et earum una quidem orientem versus partem Persidis incoluit —: altera vero pars occidentem versus sedes posuit cum boebodo (*βοεβόδω*, vojevodom) suo . Ad Tuross vero orientem versus in Persidis partibus habitantes — negotiatores (Ladislai deor. I. 9.?) suos mittunt etiamnum ii, qui Occidentem incolunt, praedicti Turcae (Mađari), invisuntque illos, et responsa saepe ab ipsis per hoc accipiunt. Const. Por. de adm. imp. c. 38. — Sr. Pray Disser. prævia de Hungar. 312. — Es feyert eine uralte Inschrift bei s. Peter am Bernardsberg (vo Šváiciku) das Zusammentreffen der Ungarn mit den aus der Provence heraufstreifenden Arabern. Goldene Chronik. str. 24.
- 6) Sr. Georg. Bartal Comment. I. 150.

dáke, bár i dosť nespolahlivé, dejepisné svedoctva zakladá, bez toho žebych na pravdivosť toho prisahal chcel.

Verili v nesmrteľnosť ¹⁾, menovite v nesmrteľnosť duše, očakávajúc dáke smyselné nebe, kde ím tí slúžiť budú, ktorých vo vojne zabijú ²⁾, kone ³⁾ a iné prírodniny ⁴⁾ obetovali; na zabitého psa alebo vlka prisahali ⁵⁾; smluvu i cedením vlastnej krve potvrdzovali ⁶⁾; ba ešte i v obžerstve a opilstve boha ctíť ⁷⁾ —, vo vraždení ale božiu vôlu plniť sa nazdávali ⁸⁾. Konečne od okolitých národov i rozličné povery prevzali ⁹⁾.

- 1) *Dius immortalibus.* Anonymus B. r. n. c. 13.
- 2) *Caesarem sic fortiter in fronte cum tuba fertur percussisse (Leel) —; dixitque ei: „Tu praeibis ante me, mihiique in alio seculo eris serviturus.“ Est namque fides Scythicorum, ut, quoscumque viventes occiderent, in alio seculo ipsis servire teneantur. Chron. Thur. P. II. c. 25.*
- 3) *More paganismo occiso equo pinguisimo magnum áldumás fecerunt.* Anonymus B. r. n. c. 16.
- 4) *Arpad vero cum suis, de aqua Danubii cornu implens, ante omnes Hungaros super illo coruu omnipotentis Dei clementiam rogavit, ut Dominus eis terram in perpetuum concederet. Fit itis his verbis, omnes Hungari clamaverunt: Deus, Deus, Deus tribus vicibus et ibi inventus (?!) est usus iste, et servatur apud Hungaros usque modo (?). Chron. Thur. II. c. III.*
- 5) *Nos praefati Schlavi criminabantur, cum Ungaris fidem catholicam violasse et per canem seu lupum aliasque nefandissimas et ethnicas res sacramenta et pacem egisse. Ep. Epp. Bavar. Fejér. Cod. Dipl. I. 232. — Pinguissimum pro munere eis proiiciunt canem. Vidukind. Abbas Urspergensis (ad a. 935). Či toto nemá ten smysel: Maďari cheeli Glomacom (Dalemincom) na znamenie smlúvy dať tučného psa, alebo im na tohoto prisahal; Glomači ale tuto ich posviatnosť (?) a prisahu na ňu odmrštili?*
- 6) *Tunc supradicti viri pro almo duce, more paganismo fusis propriis sanguinibus in unum vas, ratum fecerunt iuramentum.* Anonymus B. r. n. c. 5.
- 7) *More paganismo fecerunt áldumás —. Dux vero Árpád et sui primates ob hanc causam laetitia per totam unam hebdomadam solemniter comedebant et fere singulis diebus inebriabantur. Anonymus. c. 22. Tunc dux Almus et sui castrum Hung. subintrantes, diis immortalibus magnas victimas fecerunt et convivia per quatuor dies celebraverunt. Sr. str. 104. pozn. 1. 2.*
- 8) *Sr. na str. 104. v pozn. 2. Chr. Bud. c. 92. Chron. Thur. c. 25.*
- 9) *Sr. na str. 104. v pozn. 2. Chron. Thur. c. 39. — Že bosorkérstvo (Sr. moje Dejiny drievn. národov str. 188) atď. nebolo len vlastné Maďaram, poznal dosť i z listu Gerharda, lorchského biskupa, ktorý*

Mrtvých, najmä ale prednejších s veľkou slávou pri cestách¹⁾ alebo potokoch²⁾ pochovávali, nad ich hrobami i pomníky vyzdvihovali a tenže kraj, kde hrob stal, i menom umrlého pomenuvali³⁾.

2. Pokreštanenie Maďarov.

Žiadon v letopisoch zbehlý dejzpytec o tom nepochybuje, že na území terajšieho Uhorska kresťanstvo jestvovalo⁴⁾, bar i o jeho slovenskú a latinskú formu nejedon boj medzi Slovanmi a Nemcami, i rímskymi pápežmi vedený bol. Tento boj i po páde državy veľkomoravskej zostal na území terajšieho Uhorska, lebo i východná i západná cirkev na ňom sa usadiť usilovala: preto teda potrebno, považovať kresťanenie Maďarov i zo stanoviška východnej cirkve i západnej.

od Leva VII. r. p. o. r. 936 prosí poučenie, ako sa má s bosorkami, strigoni mi atď. zachodiť. Fejér Cod. Dipl. I. 247.

- 1) Chron. Bud. u Podhradczého. 16.
- 2) Sr. Anonym. B. r. n. c. 53. 56. 57.
- 3) Chron. Bud. l. c.
- 4) Že na území Slovenska kresťanstvo jestvovalo, o tom sme hovorili na str. 30—48. — Tuna hovoríť budeme len o tom stave kresťanstva, ktorý bol na území (Pannonie, Zátisia a Sedmohradská), ktoré Maďari opanovali.

Tí, ktorí sa bájkami Anonyma B. r. n. dejepisného zraku pozabili, na území, od Maďarov opanovanom, nevidia iné národnosti, a nasledovne ani ich kresťanstvo; ba i kresťanstvo cyrillo-methodejských odchovancov zapierajú, odvolávajúc sa na slova Konstantina Por. (de adm. imp. c. 40.): „Inde magna Moravis, baptismo carens, quam Turcae devasterunt, cuiusque princeps olim fuit Sphendoplocus.“ Medzitým: a) tuna je reč *len* o pannonskej časti Veľko-Moravy, ležavšej na tej strane Dunaja, kde ležal (srbský) Belohrad a Sries; b) Že Konstantin lebo si nepovšimnul latinskej cirkev v Pannonii (sr. str. 29.) alebo, pustošenie Pannonie kroz Maďarov vo väčšom rozmere berúc, chybne považoval ju za kresťanstva docela zbavenú, o tom sa dokonale presvedčíme.

A.) Účinkovanie cirkve východnej.

Účinkovanie cirkve východnej v Uhorsku za tohoto storočia (907—1009) týče sa Pannonie, Zátisia a Sedmohradská. — Pred príchodom Maďarov boli tuna slovenskí, romanskí a bulharskí kresťania; Maďari však vrazivší sem (888—893) z čiastky porúchali (v Zátiší), z čiastky ale potlačili (v Sedmohradsku) kresťanstvo¹⁾, a tak len po ochládnutej krve bojochtivých Maďarov kresťanstvo zotaviť sa mohlo.

Prvého zotavenia dosiahlo kresťanstvo vtedy, keď Theophanes svojou múdrostou nelen naklonil Maďarov, v Grécku po koristi sa šáňajúcich, k uzavreniu päťročného mieru, lež i k daniu zastavencov²⁾. Ano Bolosudes³⁾, *karchas* maďarský, v Carihrade prijav krst, od Konstantina Porph. hodnotou patricia⁴⁾ a mnohými dary poctený bol. — Nezadlha potom prišiel ta Točun, *gylas* maďarský⁵⁾, a podobne, prijav krst, od Konstantina cisára vyznačený bol. Tento vracajúc sa z Carihradu domov, vzal so sebou mnícha Hierothea, ktorý od Theophylakta († 956), patriarchy carihradského, za biskupa Uhorska posvätený bol, aby obrátil Maďarov na vieru kresťanskú východného obradu. Točún zostal verný Gré-

1) Tuna bude reč len o Pannonii a Sedmohradsku; o Zátiší budeme jednať v dejepise o Románoch.

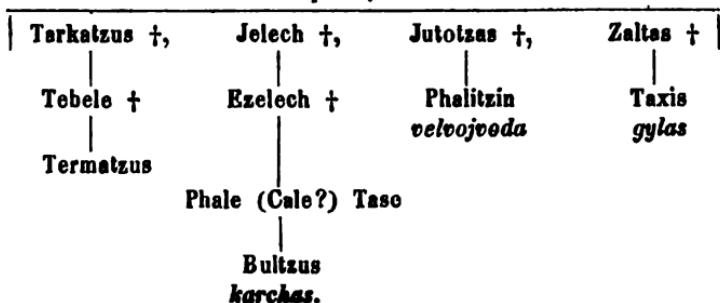
2) Sr. str. 78. s pozn. 1.

3) *Bolosudes* u Cedrena, *Bolesodes* u J. Scylitzesa, *Bologudes* u Zonara, *Bultzus* u Const. Porph.

4) O tejto hodnosti čítaj Konst. Porph. de Cerem. aulae Byz. ap. Migne, T. CXII. p. 127. n. 77.

5) Dla Constant. Por. de adm. imp. c. 40. takto bola rodina Árpadovská o. r. 949. (Sr. str. 78. poz. 2—6):

Árpád †

kom ¹⁾) a nerobil válečné vpády do gréckej državy; Bolosudes ale porušiac smlúvu, viackrát (o. r. 950) lúpežne vtrhol do Grécka ²⁾.

Bolosudes vojevodil asi v Sedmohradsku, Točún ale v Pannonií ³⁾, a tak pravdepodobno je, že cirkev východného obradu vli vom Bolosudesovým púštala korene v Sedmohradsku, Točúnovým ale v Pannonii.

Čo sa týče účinkovania východnej cirkve v Pannonii, veľkotma sice hatí dejespytecký zrak, avšak nestranný dejespytec, ktorý nezatvára si oči pred východnou cirkvou ⁴⁾, i v noci tejto nachodí dáke hviezdičky, ktoré nedopúšťajú mu pochybovať o jestvovaní a tak *a consequenti* i o predchádzajúcom účinkovaní cirkve východnej v Pannonii.

Jestli sídlo velvojvody maďarského bolo v Ostrihome ⁵⁾, tak ľahko sa dá uzavierať, že i Točún, na velvojvodský stolec povýšený (949—952), v Ostrihome stoloval s biskupom Hierothom ⁶⁾.

- 1) Ac Gylas quidem in fide permansit. Pod ſides nerozumie sa náboženstvo, lež vernosť a zachovanie mieru. Dokazuje to sama osnova
- 2) Cedrenus ed. Ven. p. 498. Par. 636. — Sr. J. Scylitzes a Zonaras. — Vidz. tiež str. 80. pozn. 2.
- 3) Dokazujú to boje ktoré Bolosudes podujímal (zo Sedmohradska) do gréckej državy, Točún ale (z Pannonie) do zemí západných. Sr. str. 79 a 80.
- 4) V dejepise nejedná sa o panegyriku východnej alebo západnej cirkve, lež o pravdu objektívnu. Bohužiaľ! mnoho je tých čo za Stiltinciom idú a nestrannictvo za nevyhnutelnú povinost si nepokladajú. Amicus mihi Aristoteles, amicus Plato, magis amica veritas!
- 5) Sv. Štefan narodil sa v Ostrihome, a tak Jesaslav, jeho otec, sľub velvojvoda, ba i jeho predchodcovia pravdepodobne tam prebývali.
- 6) Naťakaj sa, milý Čitateľu, tejto výpovede! Má ona svoje dôvody. Na strane hradu ostrihomského, ktorá ku Kövesdu hľadí (ešte za predošlého veku kresťanského), stály zrúcaniny chrámu — tuším sv. Štefana mučedníka —, v ktorého základových jamách neskôršie potomstvo naišlo spálené (?) ostatky dákeho dreveneho kňaza, s kalichom na päť prstov vysokým a s pozlacenou druhokamenenou (jakoby biskupskou) palicou, ako i obraz sv. Štefana mučedníka. O tom Ján Mathes v opise hradu ostrihomského takto hovorí: „Intra ipsa fundamenta sanctuarii (Ecclesiae s. Steph. Protomart.) meridiem versus repertum est sepulchrum lapideum. Erat in eo cadaver combustum, circa quod carbones ossibus mixti, cum Calice argenteo exiguae formae, non ultra quinque pollices alto, prae antiquitate iam tactu manuum in pulveres friabili ex uns, duo porro nodi Chrystallini lato hieroglyphici laboris Annulo aureo ornati ex altera parte deprehensi: horum major ad caput, minor autem ad pedes iacens; Operculum sepulchri Tabulam ex lapide calcario durissimo referebat,

Práce Hierotha, biskupa ostríhomského, v Pannonii niesu poznačené od stranníckych dejepiscov latinských; o tom však daromno je pochybovať, že Jesa-slav a Meči-slav, synovia Točúnovi, ked nie od neho, aspon od jeho učedlníkov pokrstení sú¹⁾. — Potomné

supra quod directe murus angularis dicti sanctuarii ad coram Epistolae extrectus fuisse videbatur. — Quisquis demum is fuerit, quem fata horum locaverunt, eundem saeculo nono aut decimo magnum Ecclesiasten, et infelici fato functum fuisse abunde liquet. Virum magnum Calix argenteus, cum iis saeculis potissimum vitreis, ligneis, vel fictilibus Sacerdotes uterentur, et Pedum Pastorale illo sevo pretiosissimo lapide chrystallo auro circumdato ornatum proslentur, Praesulem indubie denotant; sed forma calicis depresso, et vix ultra 5 pollices alti, nodosumque et non recurvum Pedum, Graecae Ecclesiae ritum sapit. Id vero, quod tantis attributis praeditus, non in, sed extra Ecclesiam sepultus fuerit; aut quod inter carbones ac cineres ossa ejusdem manifeste adusta collocata fuerint, non alia ex ratione fieri potuisse videtur, quam quod idem haereseos convictus, aut peste confectus (?), combustionis fatum subire debuerit. Aetatem ejus ad tempora Caroli Magni referrem, dum ejus iussu plurimi Catholici Sacerdotes Romano ritui se accommodare nolentes, simile exitium Mamerto perhibente subierunt; sed hoc vctat fides historiorum, qui Carolum Magnum nonnisi Jaurinum seu Arabonam usque victricem exercitum protulisse memorant. Monumentum hoc luculenter id quoque testatur, quod huius Ecclesiae Sanctuarium saeculo nono vel decimo jam extiterit, adeoque jam prius erectum fuerit.“ — Potvrduje mienku túto i jedna náboženska starožitnosť tamže nachodená (Ib. p. 83. & Tab. XIII. A.), ako i grécky peniaz, do r. 969—975. siabajúci, (tamže p. 88. & Tab. XIII. C.). — Či nieje s touto mienkou dáko vo spojení i to, že v sozname gréckych arcia a biskupství, od Leva cisára až do Andronika Palaeologa, stojí: „Σνημορ, η ννν Ο'γγρια, και Στρόμωος — Srem, terajšie Uhorsko, a (O)-Stríhom“ ?? Sr. Patrologiae graeco-lat. ap. Migne. Paris. 1863. T. CVII. p. 396.

- 1) Porro Toxun genuit Geycham et Michaelem. Chron. Thur. II. 27. — Chudobné prameny nič viac o Michalovi nepoznačili. Medzitým i z tejto jalovej zprávy vysvitá:

I. že Michal, či od Hierotha, či od tohto učedníka, bol pokrstený: jako by bol i bez krstu dostal kresťanské meno Michala čili Meči-slava?

II. že Gejsa (?) podobne bol pokrstený; jakoby bol i Točún jednoho syna (Meči-slava) daľ pokrstil, druhého ale (Gejsu) nie? Že ale tento bol ovšem pred sv. Vojtechom už pokrstený, o tom dejespytci, cirkvi východnej neprajní, darmo pochybujú; potvrdujú to ešte i nasledujúce dokazy: a) Sám Hartvik v životopise sv. Štefana piše o Gejsovi, sťa o pokrstenom. prv nežli by sa bol narodil sv. Štefan, — prv nežli by bol sv. Vojtech prišiel do Pannonie. —

osudy Mečislava ²⁾ v kronikách niesu naznačené ³⁾; o Jesaslavovi ale poznačeno stojí, že si vzal Caroldu ⁴⁾, dcéru gylasa ⁵⁾ sedmo-969 hradského, za manželku, s ktorou zplodil syna Václava ⁶⁾ a Judithu ⁷⁾.

- b) Gejsa vzal si najprv Šaroltu, potom Adelhaidu za manželky: či by boli tieto kresťanky za neho īšly, keby neboli bývali pokrstené? Sr. Slovesnosť r. 1863 str. 102. — c) I samo meno Gejsa, pôvodne *Jesa* čili vtedy užívané *Jes-a-slav* (Sr. Mon. Poloniae hist. Bielovskí. I. str. 666, 675 a i. — Naučný Slovník. V Praze 1865. IV. 122) je kresťanské; lebo: 1) Uhorsko malo viac Gejsov za kráľov, o ktorých žiadon zdravý rozum si myšiel nebude, že nosili dáke pohanské meno. — 2) Meno Gejsa nachodíme písané: Gejsa, Geysa, Gejza, Geycha, Geussa, Geche, Guotsa, Guotsco, *Γειτζας*, *Ιατζας*, *Ιασσα*; v najstarších latinských listinách ale užívanejšie je *Jesse* (Mon. Pol. I. 211, 499, 500, 503, 513. — Hist. Zagrab. 127.). Zo stručnej poznámky tejto teda vysvitá, že Jesse, Jessa, Géja je podobné starozákonným menam: Jesse, Jesai, Issai, Géfai, *Hοαλας*; že pôvodné jeho meno Jessaslav alebo Izaslav, od-hodením kroz Latinákov koncovky *-slav* (Sr. Vaic-slav = Vaic), zostało Géja, Gjsa, Žjsa, Géjsa, s tou premenou, jaká sa nachodí ku pr. v mene Jesus, Isus, Jezus, Jézus; alebo v mene Jesajas, Jézejas, Izajas. — Sr. Kalendár Matice Slov. na r. 1867. str. 193.
- 2) Mečislav = Michael, Miseco, Misca. Sr. str. 41. pozn. 1.
- 3) Pravdepodob o je, že Mečislav od otca svojho Točúna ustanovený bol županom nad južnou čiastkou Pannonie; lebo okolnosti to dokazujú, že jeho synovia: Ladislav a Vasil tuna prebývali; a sice: a) V kronike Budinskej stojí: „Tradunt quidam, istos tres fratres (Andream, Belam et Levente) filios fuisse Vazul Ducis, ex quadam puella, de genere Tatun, non de vero thoro, et ob hanc coniunctionem illos (posteros) de Tatun Nobilitatem accepisse.“ K čomu Podhradczky (Chron. Bud. 1838. p. 102.) doložil: „Huius Generationis nomen refert Praedium Tátóny in Simegiensi Provincia.“ — b) Jestli pod Damoslavom (ДАМОСЛАВ) rozumieme Ladislava (ЛАДИСЛАВ), vtedy bude nám pravdepodobno, že: α) kniežatský údel Mečislava, a deditio Ladislava a Vasila bola južná časť Pannonie; β. že onen župan (Copan) šomodský (sr. str. 89.) bol ešte jeden z týchto dvoch synov Mečislavových, alebo dáky syn lisého Ladislava. — Úsam, že budúcnosť lepšie to vysvetli. Sr. Slovesnosť r. 1864 str. 581. Sokols r. 1866. str. 63. Fuxhoffer Monasterologia. I. 77. etc.
- 4) Chr. Bud. ap. Podhradczky: *Zarolth*, *Sarolth*; J. Haugen: *Sarolth*; Chron. Thur. *Sarolt*; An. B. R. Notarius udáva dve dcery: *Carolda* a *Sarolts*; zdá sa ale, že tento rozlične písané toisté meno za dve držali. — Meno toto nedá sa inač vysvetliť, leda keď prímemu tu mienku, že to nie je meno osobné, lež názov hodnosti cárskej: cárins, cárens, carolina.
- 5) *Fvlas*. Sr. str. 78 a 116.
- 6) Václav, Vác, Vaic. str. 89.
- 7) *Boleslaus enim Dux Poloniae Juditham, s. Stephani sororem, an. 984.*

Medzitým, čo cirkev východná konala tieto pokroky v Pannonii, ruský a grécky štát počal klesať, na západe ale nemecký štát, politikou Otta prvého, dostával prevahu v Europe¹⁾. Následkom tejto západnej politiky začala i latinská cirkev púšťať mocné korene v Pannonii. — Za času Jesaslava sice latinská cirkev bola s východno-slovanskou len rovnoprávna²⁾, pod jeho synom, Václavom (Štefanom) ale dostala prevahu; bez toho však, žeby bola východno-slovanskú cirkev potlačila³⁾.

acecepit uxorem, postea repudiam. Podhradcsky ad Chron. Bud. 1938. p. 89. n. 2. — Adulto (Boleslavo) dein pater vivens adhuc uxorem accepit Juditham, Jesse Ungerorum principis, affinis sui, ex priori uxore (Carolda) susceptam. Nam ea (Carolda 969—970) mortua sororem suam Adeleidam Micislaus in uxorem (Jesae) colloccarat, a qua persuasus Geiza, cum Ungaris suis, ad Christianam et ipse religionem quinto post Polonus (965 + 5 = 970) anno suscepit. Cromerus.

1) Sr. str. 86. —

- 2) Gejza variis deorum (?) vanitatibus inserviens, cum ab antistite suo ab hoc redargueretur, reposuit: divitiae mihi abundant et ad haec agenda libera facultas est et ampla potestas. Ditmar Ann. L. VIII. Kto slova tieto kriticky bere (sr. str. 104.) ihned vidi, že je tunaj reč nie o modloslužobníctve a kreslanslive, lež len o dvojakom, východno-slovanskom a latinskem, obrade. — Potvrdzujú to i tie slova sv. Štefana: „Grave enim tibi est huius climatis tenere regnum, nisi imitator consuetudinis ante regnantium extiteris Regum (!) Quis Graecus regeret Latinos graecis moribus? aut quis Latinus Graecos latinis regeret moribus? Nullus. Idcirco consuetudines sequere meas, ut inter tuos habearis praecipuus, et inter alienos laudabilis. Monita s. Stephani. c. VIII.
- 3) Sophistiká nikomu toľkú službu neupreukazuje, ako maďarským dejespytcom, ktorí, chcejúc všemožne ignorovať slovanský pôvodný živel na území terajšieho Uhorska, ignorujú alebo aspoň šlapú všetké, bar ako zreteľné svedectvá o drievej východno-slovanskej, i do terajška starou vierou menovanej, cirkvi. Darmo im to i sami, aspoň trochu nestranni, maďarskí dejepisci (A magyar nemzet műveltségi állásának vázlata. Frankl; Virág; Tudományos Gyűjtemény. 1833. IV. k. 43—48 ll. Atď.) dokazujú, že pomenovanie dňov a iné náboženské výrazy zo sloveniny, resp. zo slovanskej cirkve majú: *vasárnap* (deň sv. večery), *kedd* (kedted, preklad slov. *vtorý* == *druhý*), *szerda* (sreda), *csöltörtök* (četertek, čtvrtok) *péntek* (piatok), *szombat* (sobota), *keresztség* (kreštenie); *szentség* (zo svätý, sviatosť, iεραρχικον), *karádesony* (kračún), *pap* (pop), *diák* (džiak, διακόνος), *únnep* (== szünnap, nedele), *pokol*, (pekle, καυματούστον) atď.

Málo je sice toho, čo nachodíme poznačeno o východnej cirkvi za panovania sv. Štefana; lebo latinskí kronikári zaľubovali si jedine v naznačovaní pokrokov, ktoré činila cirkev latinská: žriedla ale znejúce o východnej cirkvi v Uhorsku lebo zubom času a ne-hodou zahynuly, lebo zničené boly, alebo ešte na vskriesenie z archivských hrobov čakajú¹⁾). Navzdor tomu však naznačeno, že sv. Štefan tak sa choval naproti Grékom, ako naproti Latinákom²⁾; že pestujúc umenie grécke doma, do Rímu posielal učeníkov, aby odtiaľ zas latinské umenie priniesli do Uhorska³⁾; že vo Vespríme založil grécky kláštor⁴⁾; že v Carihrade vystavil kostol⁵⁾, v Jeruzáleme ale kláštor⁶⁾, iste nie pre Latinákov, lež pre Grékov, ktorí asi od r. 972 opäť stáli v obcovaní s Rímom⁷⁾, a tolikou priazeň od Jana XVIII. r. p. požívali, až sa nad tým nektorí Latináci horšili⁸⁾). Jak sa sv. Štefan asi ku slovanskovýchodnej cirkvi choval, poznáť to i z drahocenného kríža, ktorým ho Basilius, carihradský cisár vyznačil⁹⁾, i z oného staroslovenského nápisu, ktorým ozdobený bol meštok (?) sv. Štefana¹⁰⁾. Konečne pomery medzi latinskou a gréckou cirkvou v Uhorsku objasňuje tušim i to, že práve Grékovi pripisuje sa videnie duše

-
- 1) *Episcopus Albensis combussit privilegia monasterii de Clus.* Theiner. *Monumenta Hung.* I. Ep. 21. Jun. 1222. p. 34. N. LXIX. — *Zhraly listiny sv. Štefana, Damoslava a sv. Vladislava.* Fuxhofer. *Monasterologia.* I. p. 84. Etc. Sr. Dejiny drievnych národov. str. 242.
 - 2) Sr. str. 115. pozn. 2.
 - 3) *Sed etiam avebat suos Graecis literis eruditos Hungariam illustrare, non secus ac Latinis eos, qui Romae operam dabant.* Inchofer ad a. 1007.
 - 4) Fejér. *Cod. Dipl.* I. 312.
 - 5) *Constantinopoli quoque templum haudquaquam ignobile statuit, pari quoque liberalitate donatum.* Hartvik.
 - 6) *Hierosolymis spectabile monachorum coenobium fundavit, qui ad sanctissimum Salvatoris nostri monumentum Sacra quotidie pro publica salute operarentur.* Hartvik. — O tom Inchofer na r. 1010 piše; „qui Carmelitani en Basiliani fuerint, in medio est; de alterius quidam verosimiliter affirmant.“
 - 7) Sr. str. 86. Stiltung in vita s. Stephani. §. XXVIII. n. 310.
 - 8) *Cod. Dipl.* Fejér. I. 311.
 - 9) *Crucem bifurcatam (F), portionem notabilem Dominici ligni continentem, modico argento obductam, parenti suo Stephano Hungarorum regi a Graecorum Caesare ex Constantinopoli pro magno munere transmissam, quam vir Dei (Emericus) in pectore ex Patris largitione gestare consueuerat.* Dlugoš. L. II. coll. 149.
 - 10) *Slovesnosť r. 1863.* str. 307.

sv. Imricha, po tohto smrti do neba slavnostne sa povyšovavšej¹⁾; lebo toto svedoctvo, preukazujúce hlbokú úctu naproti sv. Imrichovi, sotva by stálo v súzvuku s trenicami medzi východnou a západnou cirkvou.

Či a kde okrem biskupstva ostrihomského a sriemskeho, a okrem kláštora svatodemeterského²⁾ a vesprímskeho³⁾, tiež inde boli grécke biskupstva a kláštory, pre nedostatok istých zpráv dokázať sa nedá⁴⁾.

Zostáva nám ešte podotknúť otázku, ktorej nestranný dejepisec vyhybať nesmie: či prvotná východná cirkev v Pannonii chovala s Rímom spojenie alebo nie? Okolnosti veku toho sú tie, že na otázku túto záporne sa dá odpovedať⁵⁾. Toto bola práve príčina i toho, že pápeži tak sa usilovali Pannoniu, k patriarchátu rímskemu náležavšiu si získať⁶⁾, i toho, že latinskí kronikári toľký

1) Emlékiratok. Szabó Károly. Pest. 1865. 45. 1.

2) Sr. str. 117. pozn.

3) Sr. str. 116. pozn. 4.

4) Domnievam sa, že z toľkých ešte podnes trvajúcich titulárnych opátství nejedno je pôvod gréckeho; lebo nedá sa myšľať, žeby králi uhorskí, ktorí ustavične rozmnzovali latinské kláštory všetkó tie opátstva — sú latinské — zrušili.

5) O tom biskupovi, v X. storočí v ostrihomskom chráme sv. Štefana Muč. pohrobenom, píše Mathes: „Id vero, quod tantis attributis praeditus, non in, sed extra Ecclesiam sepultus fuerit; aut quod inter carbones ac cineres ossa ejusdem manifeste adusta collocata fuerint, non alia ex ratione fieri potuisse videtur, quam quod idem haereses convictus combustionis fatum subire debuerit. Sr. str. 112. p. 6.

6) Gregorius Soror illustris regis Ungariae acquisiuit quandam terram, quae appellatur ulterior Sirmia ratione cuiusdam partis Ungariae, que citerior Sirmia nuncupatur, ac ad nutum et dispositionem prefata Regis Sororis regitur terra praedicta, adeo, quod quidam de Clericis Archiepiscopo ipsi subiectis per eam in maiori ecclesia, quam terre illius homines episcopalem appellant, provisor est deputatus ad tempus, donec de ipsa, que Grecorum ritum tenet et nondum sedi apostolicae obedivit, prout disponendum fuerit, disponamus. Sane idem Archiepiscopus humiliter supplicauit, ut cum prefata ecclesia Colocensis vicinior et contermina esse noscatur, ipsam nouo episcopatui, qui de licentia nostra in citeriori Sirmia debet creari, per ipsum annectere dignaremur: maxime cum ad honorem apostolice Sedis pertineat, ut Sclavi et Greci, qui inhabitant terram illam, in divinis officiis et ecclesiasticis Sacramentis ad Latinorum ritum et obedientiam Romanae ecclesiae, si potest fieri, conuertantur. Quocirca discretioni tue per apostolica scripta mandamus, quatenus si in

proticí proti nej preukazovali ¹⁾). Učinkovanie Otta I., potom sv. Štefana a pápežov však poštastilo sa, valnú časť cirkve východnej v Pannonii priviesť k poslušnosti naproti Rímu ²⁾.

ecclesia illa sit episcopus et sibi ecclesiae Romane obedientia esse voluerit, eum sine preiudicio inris alieni recipere non postponas: quodsi non sit episcopus in eadem, vel si existat ibidem et noluerit sedi apostolice obedire, predicto novo episcopatu, auctoritate nostra suffultus, adiiciass ecclesiam memoratam. Ep. 3. Mart. z 229. Theiner. Monum. I. p. 88. N. CLIX. Ked teda sriemske biskupstvo bolo nesjednotené, zdá sa, že pri ľom (Sr. str. 112. pozn. 6. na konci) i biskupstvo ostrihomské bolo také. — Jako sriemske biskupstvo potom skutočne privteleno bolo Kolockému, tak sa stalo i s kláštorom sv. Demetria. O tomto kláštore Monumenta Theineriana podávajú na r. 1344. 18. Mart. p. 667. N. MII. listinu, v ktorej stojí: „*Clemens . . Vito Episcopo Nitriensi, Administratori in spiritualibus et temporalibus Monasterii Grecorum S. Demetrii Cologensis dioecesis . . quod in confinibus regni Ungarie iuxta Scismaticos Regni Rosi versus Greciam in dioecesi Cologensi quoddam Monasterium S. Demetrii nuncupatum, in quo ex primaria institutione ipsius Greci, Ungari et Selci seruire debent et cuilibet nationum huiusmodi fuerunt inibi distincte et disposite mansiones, et ibi ponebatur Abbas Grecus per Patriarcham Grecum: qui Abbas non obediebat in Regno Ungarie alicui prelatorum, sed solum Patriarchae predicto etc.*

- 1) Že vraj Juhoslovenia neznajú Boha. Patrolog. lat. sp. Migne. Monum. de bello sacro. Raim de Agiles. Hist. Hieros. 155. 593. — „*Joannes . . Venerabilibus Archiepiscopis . . in Regno Hungarie constitutis. Significavit nobis Carissimus in Christo filius noster Carolus Rex Ungarie illustris, quod vos, cum contigit aliquos ex Cumaniis, Valachis et Sclavis et aliis infidelibus ad fidem catholicam . . converti etc.* Theiner. Mon. I. p. 519. 8. Maj. 1328. — Sr. str. 128.
- 2) Honorius . . Archiepiscopo Strigoniensi et Abbatii de Pelis . . quod Abbatia de Visagrade Vesprimiensis dioecesis, in qua ius obtinet patronatus, grecos habet monachos et habuit ab antiquo . . , latinos monachis nunc existentibus ibi provisio congrua toto vitae sue tempore assignetur. Theiner. Mon. p. 29. N. LIII. 20. apr. 1221. — Sr. Gabriel de iuxta Hornad Hung. Francof. & Lipsiae. 1740. — Medzitým darmo sa odvolávať na toto a iné svedoctva! Darmo nám dokazoval, že ešte doteraz naše nektoré zvyky (ku pr. svätenie vody na 3 krále) pochodia z východnej cirkve. Darmo sa odvolávame na tie slova Innocenta pápeža, ktoré r. 1204 písal Imrichovi kr. uhorskému: „*Quia vero neo novum est, nec absurdum, ut in regno tuo diversarum nationum conuentus uni Domino sub regulari habitu famulentur, licet unum sit ibi latinorum Caenobium, cum tamen tibi multa sint Graecorum*“: medarským dejespýtom, predsudkami oslepenným, nenie to *po vôle*, a preto nesmie to byť i *po pravde*! Sr. Slovesnosť r. 1863—1865 na mnohých miestach. — Sokol r. 1866 str. 223. 258.

Čo sa Sedmohradska týče, i sami Maďari uznávajú, že Carolda, manželka Jesaslava a matka sv. Václava (Štefana), bola krestankou obradu východného ¹⁾). Ano jej brat, gylas a vojvoda Sedmohradska ²⁾ nijak sa nechcel poddať či obradu latinskému či západnej kráľovskej hodnosti sv. Štefana, a tak od tohoto len násilne i tamtomu i tejto podrobený bol ³⁾).

-
- 1) Sr. Stiltinga, Katonu, Horvátha, Virága, Lányho atď.
 - 2) Tie mena: *Julus* (Гулуš), *Gyulas* čítam sľa *Gyles*; veď *y* = *u* často zamieňané nachodíme vo spisoch drievnych, nikde ale maďarské *Gy*. — I Anon. B. R. N. c. XXIV. dáva mu meno *Gyla*.
 - 3) Sr. str. 98. Vojne, od sv. Štefana proti sedmohradskému vojevodovi vedenej, pripisujú neLEN pohanom a toho opustiť nechcel. Medzitým: a) tie slova: „*Bulosudes autem pactis, quae cum Deo inierat, rescißis, saepe cum omnibus suis in Romanos expeditionem suscepit etc.*“ — nevstáhujú sa na náboženstvo, lež na nezadržanie smluvy miera, s Grékami uzavrenej; b) Carolta bola krestankou, jej brat ale pohanom? — Zaiste všetké okoliaosti na to ukazujú, že latinskí letopisci obrátenie na obrad latinský mali za obrátenie pohana na vieru krestanskou! Či ale div tomu, keď v uhorských zákonomoch (*Tripartitum. III. tit. 25. — 1481: 3*) veriaci východnej cirkve ešte ani v XV. storočí kresťanmi sa nemenujú?
-

B) Učinkovanie cirkve latinskej.

Že kresťanstvo a menovite cirkev latinská, ktorá už od drie-
vnych časov v Pannonii jestvovala ¹⁾, tuná docela nezahynula, lež
jedine kroz Maďarov štátnej verejnosti zbavená bola, za isto držať
môžeme ²⁾.

946 Ked' však kresťania potom oddychu dostali, biskupi, solno-
hradský, a pasavský, opäť zamýšlali učinkovať v Pannonii: poneváč
ale povstaly medzi nimi roztržky o arcibiskupskej právomocnosti,
Agapit, r. p., tieto vyrovnavše, nariadił, aby arcibiskupovi solnohradské-
mu pripadla západná časť Pannonie, pasavskému (lorchskému) ale vý-
chodná, s územím Avarov, Moravanov a Slovanov ³⁾. Medzitým
učinkovanie toto latinskej cirkve prekazeno bolo, nelen novými vá-
lečnými maďarskými výletami do krajín nemeckých, no i vlivom,
ktorý práve vtedy dostala na Pannoniu cirkev východná, obra-
cajúc mohamedánskych Maďarov ⁴⁾, vôbec len pohanmi zva-

1) Sr. Dejiny drievnych národov. str. 203.

2) I maďarski novejší dejepisci opúšľajú ako tú *auxesis*, že Maďari
všetkých obyvateľov Pannonie vykantrili, tak aj že všetko kresťan-
stvo — ako biskupi bavorski r. 899. bedákali — vyhubili. Vy-
svitne to z pritomného pojednania.

3) Heroldo Archiepiscopo occidentalis Pannoniae cura committatur et
custodia, tibi autem (Gerardo Archiepiscopo Laureacensi). pro-
videntiam Orientalis Pannoniae, regionemque Auarorum, atque Mara-
horum, sed et Schlauorum, qui modo Christiani, vel adhuc per
baptisma Christo lucranti sunt, circumquaque manentium credimus.
Epistola Agapiti R. P. a. 946. Cod. dipl, Fejér. I. p. 253.

4) Že Maďari boli istotne mubamedani (sr. str. 106), a že meno *Ma-
gyar* nevyznamenáva národnosť lež *Mahamedánov*, práve tak, jako i
mena Saracenov, Agarenov, Ismselitov, Chalisiov atď., o tom sa
každý nepredpojalý dejespytec presvedčí, keď si prečíta Scaligera,
ktorý píše: „Hagreni etiam ab Hebraeis dicuntur Hagrim ab ancilla
Sarae, uxoris Abrahami, et ab Arabibus ipsis Erab - el - Hagiari.
Dicuntur etiam el - Magar — in.“ — „Magarizare — saracenicam
vel mahometricam impietatem non modo profiteri, ut quidam volunt,
sed maxime post abdicatam et desertam Religionem Christianam, a
qua qui transibant ad Musulmanismum *Μαγαριζεῖν* dicebantur“. Sro-
vnaj: Tudományos Gyűjtemény. 1828. XII. köt. 103 - 124, §.
1—24. Lexikon Du Cangii: Magarizare. Hebrejský list Chedaja
Mon. Pol. Historica. I. p. 65. — Či na musulmanismus neukazuje i
slovo *menyország*? Zdá sa, že je to mohamedanský pojem o „nebi
panenskom“.

ných ¹⁾), na kresťanstvo a pripojujúc ich územie k patriarchátu carihradskému. Keď teda cirkev východná v Pannonii učinkovať začala ²⁾, pápež učinkovanie toto nemohol nechať nedotknuté, ponеváč Pannonia náležala k jeho patriarchátu ³⁾. Očakával teda len príhodnú k tomu príležitosť. Táto sa naskytla, keď Jezaslav po smrti Caroly vzal si Adelhaudu, sestru Mečislava, vojvody polského, ~~z manželku~~ ⁴⁾, ktorá sa usilovala nakloňovať manžela svojho k 971 Rimu ⁵⁾. — Na tom bol teda teraz pápež, aby — jaknáhle priaznivejšie okolnosti nastúpā — i právo svoje na Pannoniu zastal ⁶⁾ i cirkev západnú v nej oživil.

Naskytla sa k tomu príležitosť, keď pri klesaní moci gréckej Otto I., mocný cisár nemecký, nelen pečoval o diplomatické spojenie štátov európskych, no i o rozšírenie cirkve západnej ⁷⁾.

- 1) Bar i Mađari boli Mahomedáni, preča im prikladali meno *paganov*. Tak v „Instrumentum concordiae inter Andream R. H. et Clerum“ spominajú sa na jednom mieste „Judei, Sarraceni sive Ismahelitae“ na druhom ale „Iudei, pagani sive Ismahelitae“. Theiner I.
- 2) Sr. str. 112. — 6.
- 3) Šarlatoedenec o. r. 950. píše, že pod Rimom, t. j. patriarchátom rímskym, je 7 provincií: Italie, Noriky, Gallie, Spanie, Britannie, Pannonie etc. Migue. T. CXIII. p. 146. Sr. Sokola r. 1866. str. 223. — Dissertatio in Alex. Nat. de Schismate Graec. Vien. 1780.
- 4) Jesse (Jesaslav, Gejsa) accepit uxorem de regione Polonia, de civitate Cracovia, sororem Meschonis ducis, nomine Ethelgidam. Kron. uh. poľska. Mon. Pol. H. I. p. 498 cum notis. 313 s pozn. 2.
- 5) Bruno in vita s. Adalberti: „qua duce erat christianitas (t. j. učinkovanie cirkve západnej v Pannonii) coepit.“ — Breve Chron. Silesiae: „iste Mesco habuit sororem, nomine Adilbeidem, quam Jesse rex Ungariae accepit in uxorem, que cum esset christiana, virum suum Jesse convertit ad fidem Christi.“ Sr. Mon. Pol. Hist. I. 211 a 408 s poznámkami. — S týchto slov uzavieram, že Jesaslav vzal si poľskú Adelhaudu za manželku po narodení sv. Štefana (969) sice, lež pred sjazdom Quidlingburgským (973); lebo inéč by sa počištky učinkovania cirkve západnej v Pannonii nedaly pripisovať jej.
- 6) Sr. Const. Porph. de adm. imp. c. 30. — Fejér. Cod. Dipl. I. 244 — 257.
- 7) DCCCCLX. Venerunt legati Russiae gentis ad regem Ottонem, et deprecati sunt eum, ut aliquem *suorum veritatis...* et professi sunt, se velle recedere a *paganismo* (?) et accipere nomen et religionem Christianitatis. Et ille consensit deprecationi eorum, et transmisit Albertum Episcopum fide *catholicum* —. Chronic. Quedlinburg. ap. Mencken. III. 182. Jestli to padá na Rusko, vtedy teda spomenutý *paganismus* označuje cirkev východnú, lebo medzi metropolami, za

Dialo sa to najmä vo sjazde Quedlinburškom, kde nelen ustanovenou založenie latinského biskupstva v Prahe pre Čechy, Moravu a Slovensko ¹⁾, no i získanie Uhorska pre cirkev latinskú ²⁾.

Prvý pokus bol, keď Otto I. vyslal Brunona k uhorskému veľvojvodom, Jesaslavovi ³⁾. Výsledok vyslanstva bol, že Jesaslav vstupil do smlúvy so súseďnými kniežatami ⁴⁾. I Adelhaida, Velekňahyna ⁵⁾, ktorá slovanským vtipom svojim celú správu zeme viedla ⁶⁾, učinkovaním svojim otvárala bránu latinskej cirkvi do Pannonie.

Následkom toho začalo sa už latinským missionárom veselšie slinco usmievat nežli dosiaľ. Práve toto vzbudilo tiež chuť v solnohradskom i pasavskom biskupovi na Pannoniu, nad ktorou kedysi ich predchodcovia pastiersku správu mali ⁷⁾. — Zdá sa, jakobi bol chcel predist jedon druhého. Sotvaže Piligrin odvolał sv. Wolfgang-

času Leva cisára (911) čítame i metropolu Rossie. Patrol. graecolat. Leo Sapiens. ap. Migne. Paris. 1863. T. CVII. p. 369. — Sr. Const. Porph. de adm. imp. ap. Migne. T. CXIII. p. 303. in nota.

- 1) Sr. str. 42.
- 2) Foedere pacto, sub occasione pacis fiduciam sumsimus operam exercere praedicationis. Ep. Piligrini.
- 3) Ungrorum confinio honorifice ac cautissime perducatur. Nobis enim illuc erit delegandus, quo Rex (!) eorumdem nostro quampropere arbitrio sit colligandus. Ep. Ottonis I. ad Piligrinum A. Eep. Patau. Fejér. Cod. Dipl. I. 257.
- 4) Ritu paganismo (?) licet adhuc quidem obvolutus, tamen appropinguente spiritualis fulgore cherismatis cum omnibus circumquaque positarum provinciarum vicinis de pace caepit attente tractare. Chartistius in vita s. Steph. c. 1.
- 5) Uxor autem eius Beleknegini, id est pulchra domina, sclavonice dicta. Ditmar. Mon. Pol. Hist. p. 313. — Dla Ditmara teda bola zvaná „bielou knahynou“. Zdá sa však, že to on vysvetluje dla latinského „*bella*“ čili „*pulchra*“, kdežto vysvetlovať to mal dla slovanského ВЕЛЕКНАГИНА, čili Veleknahyna, veľká knahyna, t. j. manželka veleknaza čili veľkého kniežata.
- 6) Miserat his diebus ad Ungrorum seniorem magnum (kniazovi veľkému, Jesaslavovi), inmo ad uxorem eius, quee totum regnum manu tenuit, virum et quee erant viri ipsa regebat. Bruno in vita s. Adalberti. — Haec autem christiana erat, et literis imbuta, documentisque Sanctis per Spiritum sanctum repleta. Chron. ung. pol. — In equo more militis iter agens, quendam virum iracundiae nimio fervore decidit. Ditmar. I. c. —
- 7) Sr. Dejiny drievnych národov. str. 194.

ga od missionárenia v Pannonii ¹⁾), už Fridrik, arcibiskup solnohradský uchádzal sa v Ríme o potvrdenie drievej právomocnosti solnohradskej na Pannoniu. Medzitým ale, čo Benedikt VI. r. p. zaslal mu žiadane potvrdenie ²⁾), už Piligrin, ktorý len r. 971 stal sa biskupom pasavským, prikapsil do Uhorska a na to hned nasledujúceho roku vypravil posolstvo svoje do Rímu s listom ³⁾), v ktorom hovorí: „Nech vám, najvyšší Pastieru kňazov, ráči byť známo, že bych sa teraz nad všetku túžbu srdca svojho tešil, i navštíviť prahy apoštolské a použiť vašej žiaducej blahosklonnosti, i to pred najsvätejším otcovstvom vašim z tvary vo tvár vyložiť, čo sdelujem písmu a tlumočeniu prosriednikov, kebych nebol od cestovania ta zdížaný kroz novoveriaci národ Uhrów, u ktorého, po uzavretí mieru, z priležitosti pokoja, vzali sme si dôveru k vedeniu diela kazateľského; ktoréhož hrôza od dávneho času zatvorila prístup tiež vierožvestom z iných provincií mojho biskupstva, do ktorých však ist pohodlnosť terajšieho času ma povoláva. Ktorým Boh všemohúci, poneváč obyčajnou svojou dobrotvorosťou vždy shromažduje, čo je rozptýleno, ráčil otvoriť bránu srdca svojho, dlho zatvoreného, aby, po roztrhnutom zavoji svojej tvrnosti, a po odloženej divej krutosti, podložili šije svoje pod útle jarmo Pánové. Od ktorého

1) Erat . natione Alamanus . . Wolfgangus . . Is per Alamaniam deuenit exul in Noricum, ad cuius orientalem partem cum humili comitatu pertendens, praedicandi gratia Pannoniae petiit confinia ; ubi veterum frutices errorum exstripare et steriles squalentium cordium agros euangelico ligone proscindere semenque Dei inseminare frustra laborabat. (Arnulfus Wohburg. de mem. B. Emmier. L. II.) Piligrinus, quod dolebat (?), tantum colonum in sulcis sterilibus expendere laborem, redditum eidem imperavit (!). Itaque revocetus omniisque humanitatis studio susceptus Wolfgangus, apud Piligrinum rogatus commorabatur aliquot dies, hoc inter cetera prudenti tractans mente, quare prohibitus sit ab adducenda ad Deum Pannoniorum gente. Biogr. ap. Hans. G. S. T. I. p. 205.

2) Benedictus . Friderico Salzburgensis Ecclesiae archipraesuli . . Concedimus itaque vicem apostolicam Fridrico . . eiusque Successoribus in tota Norica provincia et in tota Pannonia, superiori videlicet et inferiori, quomodo sui antecessores eandem potestatem a nostris habuere antecessoribus ; ita scilicet, ut nulli liceat in praefatis provinciis sibi usurpare pallium, nec episcopos ordinare, nec ullum officium, quod ad archiepiscopum pertinentere debet, praeter praefatum archiepiscopum eiusque successores. Fejér. Cod. Dipl. I. 258. ad a. 974.

3) Fejér. Cod. Dipl. I. 260.

teda výšerečeného národa Uhrov mnohými prosbami povolávaný som býval, prísť sam alebo ta poslat poslov mojich na prácu evangelia. Ku ktorým keď som bol poslal dosť spôsobných mužov z mníchov a kanonických kňazov i klerikov zo všetkých cirkevných stupňov, — milosť božia ihned poskytla toľký zdar, že som Kristu získal asi 5000 z týchže šlechetných, vo vjere vyučených a posvätenou vodou obmytych Uhrov obojho pohlavia. Kresťania ale, ktorých väčšia časť ľudu je, ktorí zo všetkých stran sveta ta privlečení sú stať zajatí, ktorým nikdy nebolo volno, jedine potajomne, obecňa dietky svoje Pánu: teraz o závod, bez každej prekážky strachu, prinášajú ich ku krstu; radujú sa všeci, staby zo svojho potulovania sa do otčiny navrátení, že smia dla kresťanského obyčaja stať modlitebne, a, obdržavše slobodu, opovážiť sa môžu rozviazať jazyk, dosial sputaný, k oslavie Spasiteľa. Ved i sami barbari, divným účinkovaním dobrovitosti Boha všemohúceho, bar i z nich mnohí ešte pohanstvom viazaní sú, preca žiadnemu zo svojich poddaných nezabráňujú sa dať pokrštíť, ani nezakazujú kňazom ist kamkolvek; lež pohania s kresťanmi tak sú svorní a tolkú dôverlivost majú vospolok, že sa zdá tam plniť proroctvo Jesajáša ¹⁾: „*Vlk a baránok pásť sa budú spolu; lev a vôl jest budú plevy.*“ Stalo sa teda, že skoro celý národ Uhrov náchyný je k prijatiu svatej viery; lež i iné provincie Slovanov hetové sú k viere. I je tam žatva sice veľká, lež pracovníkov málo. Z toho tiež vidno, že je treba, aby Vaša Svatosť nariadila tam vysvätiť nekoľko biskupov, poneváč i nekdy za času Rimanov a Gepidov táže východná Pannonia a Moesia mala 7 vlastných biskupov, podriadených mojej svatej Lorchskej cirkvi, ktorej ja nehodný slúžim; z ktorých tiež štýria, dokial Uhria nenapadli Bavorské kráľovstvo, ako terajšiemu veku známo je, na Morave zostali. . Vypravil som ale poslov mojich, nosičov prítomného listu, k Vašej Jasnosti, ktorých dobrovitosť Vaša ráčiž vyslyšať a udeliť privolenie i ich i mojim společným prosbám, týkajúcim sa (arcibiskupského) plášta a biskupskej šapky; jaký dar len od svatej stolice udelovaný býva metropolitanom; čo i moji predchadcovia od slávnych Primatov tejto hlavnej (rínskej) stolice obdržiavalí. Mne ale to isto s dobrovitým srdcom kroz tých (poslov mojich) zaslať ráčiž; spolu žiadam i potvrdenie a upevnenie výsad apoštolskej právomocnosti pre moju cirkev, dla obyčaje predchodcov Vašich, kroz týchže poslov mojich Vaším posvätným očiam

1) Is. 11, 7.

predložené; abych, týmto apoštolským potvrdením a požehnaním opatrený, zákonite viesť mohol správu scbe svereného ľudu, a v den súdny k vašim účtom pripočítano bolo, že v tých končinách nová cirkev z pohanov sa získa. Poneváč ale treba sa obávať rozličných a prevrátených roznoklńctvi kacírskych, ako často pozorovať toho skutočnosť, že tých, ktorí predstavení sú, svojim bludom kazia, ktorých poznaním pravej pravdy mali osvetiť: aby toto, tak zkázosné podozrenie odo nina vzdialeno bolo, za dobre som uznal sdeliť vašemu apoštolstvu to slavnostné vyznanie viery katolíckej, ktoré sám držím a učím.“

Nevyšla sice ešte na svetlo listina, z ktorej bysme videli, čo na to odpovedal pápež Piligrínovi. Medzitým máme inú listinu pápeža Benedikta na nemeckých biskupov ¹⁾, v ktorej pápež im oznamuje: „Za hodno sme držali, privoliť k slušným prosbám naj- 975 ctihodnejšieho Arcibiskupa (Piligrina), ktoré nám predložil kroz hodnoverné osoby — : abysme mu plášť a jeho stolici, svatej Lorchskej cirkvi, pri hraniciach Uhrov ležiacej, metropolitanskú hodnosť navrátili; čo že ovšem tejže cirkvi podľaň sme, dokazujú to starodávne, so sebou prinesené svedoctva výsad . Teraz, prečo i jasajúce hlasy na chválu Božiu pozdvihujeme, nelen — svätá Lorchská cirkev, po prestaní hrôzi nepriateľov, požíva pokoj a ticho so súsedmi svójmi, lež i sami dávni nepriatelia, toho Krista, ktorého dla pohanského zviku prenasledovali, už už vyznávajú, a žiadajú mať teraz kňazov, i — jako sta nevzdelaní znať môžu — ich v úcte majú; a nektoré chrámy svojej zeme, ktoré ich otcovia popálili, zdajú sa potomkovia obnovovať. Dla požiadavky príčiny tejto te- da, — užitočným byť sa zdalo, abysme k ziskaniu národom Bohu, z nových to ctiteli viery, Uhrov a Moravanov, ako tiež iných provincií Slovanov, s jeho biskupstvom súsediacich, ustanoviac tamže biskupov, jeho nad nimi ustanovili Arcibiskupom . My však v podobných ustanovizňach každú omluvu a príčinu roztržky, s Božou pomocou, ľahko odstraňujeme, kroz rozdelenie od seba určitých hraníc pre oboje (solnohradské a pasavské) biskupstvo Svätú Lorchskú cirkev a jej Správcov, už Arcibiskupov, odteraz na vždy od všetkej od biskupov solnohradskej cirkve odvislosti a držebnosti oslobodzujeme, a čestou metropolitanskou povyšujeme. A ako za týchto časov pápež Agapit, blahej pamäti, hranice týchže biskupství od seba rozdelil ²⁾: a to tak, aby svätá solnohradská cirkev mala

1) Pejér. Cod. Dipl. I. 266. — 2) Sr. str. 120.

biskupov vyššej Pannonie za podriadených, nad ktorými dosial vladnutie jej biskupov pozorovanou bolo, s tou a takou diecesou, jakú dosial v nižšej Pannonii požívali. Svätá Lorchská cirkev ale nad územiami nižšej Pannonie a Moesie, ktorých provincie sú Avaria a Maravia, kde za dávnych časov bolo 7 biskupských okresov, a jej biskupi nech majú napotom moc arcibiskupskú, s toľkou a takou diecesou, jakú doteraz vo vyššej Pannonii požívali. Po tomto vyrovnaní teda, ctihoného spolubrata, našeho Piligrina arcibiskupa, zákonnými listami opatreného, ustolovali na stolici svatej Lorchskej cirkve, a jemu plášť, dla dávneho obyčaja tejže cirkve, sme poslali, a v provinciach Auarie i v krajoch nižšej Pannonie čili Moesie, a u Slovanských národov, v okolí bývajúcich, s ňou susediacich, sverujeme a odovzdávame vedenie našej apoštolskej právomocnosti a námestnosti; aby tam dla obyčaje svojich predchodcov, Arcibiskupov svatej Lorchskej cirkve, mal moc svatiť a ustanovať kniazov a biskupov, a z výšemenovaných národov svojim svatým kazateľstvom pripravovať Pánu dokonalý ľud.“ —

Medzitým Piligrinové apoštolské práce v Pannonii boli prekazané; lebo práve tedy, čo očakával arcibiskupský plášť, vypukla vojna medzi Ottom, cisárevičom, a Henrikom, vojvodom bavorským. Pannonia držala s Henrikom, Piligrin ale s Ottom, a tak prišiel do nemilosti u Maďarov, ba jeho zeme od týchto viackrát i nepriateľskym mečom pustošené boly¹⁾.

Čo sa nepoštastilo Piligrinovi, poštastilo sa sv. *Vojtechovi*²⁾, Slavníkovičovi. Dôležitý muž tento v mladosti svojej nadobyl prvého vzdelania v otcovom sídle, hrade Libickom nad Cidlinou a Labom, od pestúna svojho Radly, z čiastky tiež i od ušlachtilej matky svojej, Střezislavy. Potom (asi r. 972.) poslan byv do slavnej oného veku školy Magdeburgskej, sverený je péči tamejšieho prvého arcibiskupa Adalberta, ktorý mu pri birmovaní i svoje meno udeľil³⁾. Za učiteľa mal tam Othericha, muža učenosťou proslulého a v celom Nemecku váženého. Medzitým Otherich vzatý bol k 981 cisárskemu dvoru, arcibiskup ale umrel: Vojtech teda vrátil sa do Čiech, kde na knázstvo vysvätený pod správou Ditmara, prvého

1) Sr. str. 87.

2) V rukopisoch prichodi Voïech, ba v jednom rukopise dákeho kláštora v Ríme (meno mi z pamäti vypadlo) i Vencianus. — Je to asi: Voïech, Vaïek, Václav = Venceslav, Vençianus = Στεφανος = Stephanus. — Meno krstné kresťanské!

3) Mon. Pol. Hist. I. 164. 191.

biskupa pražského, zastával úrad kníazký ¹⁾). Po smrti Ditzmara vyvolený je za jeho nástupca. Pre investitúru a vysvatenie za biskupa bolo mu isté ku cisárskemu dvoru do Nemecka. Poneváč ale Otto II. zabavený bol nešťastnou válkou saracenskou v dolnej Italii, protiahlo sa to až k júnu r. 983, ku ktorej dobe cisár bol ustanovil snem vo Verone. Ta teda šlo i české posolstvo s Vojtechom, ktorého cisár dňa 3. júna prstenom a biskupskou berlou ozdobil, dňa 29. ale kroz Willigisa, arcibiskupa Mohúckeho, vo Verone za biskupa vysvätiť dal. — Účinkovanie Vojtechovo však potkalo sa v Čechách s veľkým odporom, lebo on v nemeckom duchu a v latinskej bohoslužbe vychovaný, staval sa nelen proti verejným neporiadkom a nemravom, no i proti národným zväkom a slovanskej bohoslužbe. Túto horlivosť prevodzoval nelen v Čechách, lež i na Morave a Slovensku, ba i v Poľsku ²⁾ a Pannonii, kde z čiastky kroz poslaných ta vierožvestov, zčiastky i osobne na rozširovaní cirkve latinskej učinkoval ³⁾). Pri takýchto návštevách Pannonie, so svojim biskupstvom súsediacej, stalo sa ⁴⁾, že Vojtech, v Ostrihome slavnostne priyatý ⁵⁾, pri knižterstve Deodata, z Apulie do Pannonie sa pristehoval všieho ⁶⁾, Vác-slava ⁷⁾, syna Jesaslavového (Gesovho),

1) *Alumnus utem ille patriam carosque propinquos revisens, sub sacrae civitatis Prague episcopo arma christiana militiae militaturus assumisit.* Mon. Pol. Hist. I. 165.

2) Staroslovanská legenda o sv. Cyrillovi a Methodovi, prof. Pogodinom v Moskve 1825 pri spise Dobrovského vydaná, str. 118. sl. praví: „Potom mnogim létom minuvším i prišed Wojtech latinskij w Morawu i w Čechy, w Ljachy, razruší weru prawowěrnu i ruskuj gramotu i wěru powisi. Sr. Časopis česk. Mus. 1846. str. 9, — Dlugos Hist. Pol. L. II. p. 116. — Stredovsky S. Moraviae hist. p. 571. Sr. str. 32.

3) *Non tacendum, quod iuxta positis Ungeris nunc nuncios suos misit, nunc seipsum obtulit: quibus etiam ab errore suo parum mutatis umbram Christianitatis impressit.* Acta SS. Hung. 1743. p. 219.

4) *Puer adhuc scientia grammaticae artis ad plenum imbutus est.* Hartvicus. — Zo slov týchto iste nasleduje, že sv. Štefan už sia chlapec (970—989) bol údom latinskej cirkve, keď latincine vyučovaný bol.

5) *Dux (Gesa) obviam (Adalberto) tironi christi cum fidelibus quibusque procedit et honorabiliter suscepit.* Hartvicus.

6) *Intravit igitur primum (Hungariam) Deodatus de Comitibus Sancti Severini de Apulia . . Iste eciam cum S. Adalberto, Pragensi episcopo, S. Regem Stephanum baptisavit.* Chron Poson. — Turótszky. P. II. c. 40. — Chronicon Budense ap. Podhradczky. p. 47. — Belae IV. R. H. diploma a. 1263 in Cod. Dipl. IV. Vol. III. p. 103—105.

7) Sr. str. 89.

sta neplatne od Photianských Grékov pokrsteného ¹⁾), privedúc ho k uznaniu viery a bohoslužby cirkve západnej, znova pokrstil ²⁾,

- 1) Je sice a bolo vždy učenie katolickej cirkve, že raz *platne* pokrsteného neslobodno druhýkrat krstiť; avšak tajíť sa nedá, že v sredoveku mnohí Gréci od Latinákov, a naopak —, pre domnele chybnú —, a nasledovne i neplatnú formu krstu, znova krstení bývali. Dokazujú to nelen také svedoctva, ktoré veriacich východnej cirkve označujú, súta neveriacich a pohanov (sr. str. 27. 106.), lež i príme svedoctva. — Item dicunt (Rutheni), omnes obedientes Romanae Ecclesiae veros Christianos non esse. Monumenta H. Russiae. Petropoli. 1841. p. 123. — Že katolíkov znova krstili Graeci... ut eorum nonnulli schismatici baptizatos a Latiniis rebaptizare ausi fuerint, ut colligimus ex concilio Later. IV., c. 4. sub Innoc. a. 1215. — Innocentius IV. negat legitimum fore Baptismum, quem Graecus in occidentali Ecclesia conferret in forma apud Graecos consueta. — Tempore S. Thomae, quidam existimabant, ut ipse refert in 4. dist. 3 q. 2 art. 2 in responsione ad primum, formam Graecorum invalidem esse. Conf. Theologiae Curs. Compl. sp. Migne. Paris. 1862. T. XXI. p. 347. — V životopise sv. Gerarda c. X. Edit. Wion. p. 8. 9. Canadin, potom keď na rozkaz sv. Štefana pokrstený bol, hovorí: „Christianus nouus sum, noviter baptizatus“. Že pred týmto pokrstením bol kreslanom, dokazujú to nelen výrazy „*nouus*“ a „*nouiter*“, no i to, že bol brat Achtuma — „qui secundum ritum Graecorum — fuerat baptizatus“. — „Item Scavi Districtus de Lippa, dure cervicis populus, ad Fidem erat conversus et baptizatus; cui Sacerdotes Catholici, secundum Translationem Hieronymi — Sacra menta ministrabant, sed nunc, ut narratur, in apostasiam sunt illapsi“. Chron. Bud. apud Podhradczky. p. 337. — Práve vtedy Ludvik, kr. u. r. 1366. v Lippe rozkaz dal, aby *Sclavos seu Schismaticos Sacerdotes* v župe Keve a Krasov, so ženami a dieťkami, v den od Heema Benedika, hlavného župaňa, ustanovený, pred neho pohnali. Tudományos gyűjtemény. 1822. VII. 104. ^{ss).}
- 2) Pokrstenie sv. Štefana je ešte dosiaľ otvorenou otázkou; a sice:
 - a) Nemeckí letopisci pripisujú pokreslenie sv. Štefana vlivu Otta a Henrika, pokrstenie ale Brunovi. Sr. Slovesnosť. 1864. str. 231. atd. Stilting. Vita s. Stephani. Lányi-Egyháztörténelme.
 - b) Domáce žriedla ale, predstavujúc si sv. Štefana pred krstom Vojtešským podobne súta pohana, pripisujú to sv. Vojtechovi. Sr. str. 127. poz. 6. Slovesnosť. 1864. str. 231. atd. Stilting. Lányi.
 - c) Dlugoš L. II. o. 116, ba tuším i Hartvik (Sr. Slovesnosť r. 1863. str. 103. a r. 1865 str. 407.) majú sv. Štefana za pokrsteného, a sv. Vojtechovi pripisujú len obirmovanie sv. Štefana.
 - d) Cromer, ktorého nasleduje i ostrivomské „officium, proprium“ pod oktavou sviatku sv. Vojtecha, necháva vec nerozhodnutú: „baptisavit — ut alii volunt —, aut confirmavit.“

a jeho slovanské meno „Vác-slav“ premenil na latinské „Stephanus“¹⁾.

Neposlušnosť Čechov a ustavičné politické trenice naplnily trpkostou život Vojtechovi, tak že, odíduc do Rímu, s privolením Jana XVI r. p. odriekol sa biskupstva, a s *Radimom*²⁾, mladším bratom svojim, *Velichom*, prepoštom pražským, a *Radlou*, nekdajším pestúnom svojim, chystal sa v Ríme na cestu do Jerusalema. Medzitým prišiel na vrch Cassino, kde opat benediktinov odradil mu cestu do Jeruzalema a primal ho k tomu, aby zostal medzi Montekassinskými. Poneváč ale tuna neprestávali mu vzdávať úctu ťa biskupovi, aby tomuto vyhnul, šiel ku gréckym mníšom vo Valliluke; odkial, poneváč ho tam ťa latináka prijať sa obávali, výbral sa s Radlou³⁾ do rímskeho kláštora sv. Alexia na hore Aven-

Ku ktorej z týchto mienok pristúpime? Pre stručnosť diela tohto, do rozberania prvej chybnej mienky ani sa nedávam, lebo vôbec už od dejepytcov je zavrhnutá. Mienky *b)* *c)* a *d)* ale dajú sa spriateľiť i v spoloči s okolnosťami tehdejšími len tak, keď prímemme, že sv. Štefan r. 969. (Sr. Lányi — Egyháztörténelme. Esztergom, 1867. 181. l.) narodený, pokrstený bol od khaza gréckeho (sr. str. 113.), potom ale r. 983—989 od sv. Vojtecha, cirkvi východnej nepriaznivého (sr. str. 32. pozn. 2.), k latinskej západnej cirkvi naklonený, privedený a z novu pokrstený a birmovaný bol; ponéváč Gréci sviatosti krstu a birmovania spolu udelovali. Mienku tučo potvrdzujú nasledujúce dôkazy:

α Jedine tato mienka je v stave do súzvuku prirodzone priviesť mienky *b)*, *c)* a *d)*.

β Jestli rodičia sv. Štefana boli kresťania, a dla snemu Milevianského nebolo slobodno s krstom dielsta čakať výše 40 dní: jankoby boli čakali s krstom sv. Štefana od r. 969 až do 983 alebo práve do r. 994?

γ Sv. Štefan nosil slovanské meno Vác-slav (sr. str. 89), ktoré len z výhodno-slovenskej cirkve pôvod svôj dostal mohlo; lebo sv. Vojtech, tejž cirkvi nepriazniví, ani nechcel ani nepochal tože meno synovi Jessslavovemu, lež, učinivše tohotu údom latinskej cirkve kroz opakovany krst, pomenoval ho latinským prekladom.

- 1) Podobné premenenie sa stalo i s menom srbského kniežata „*Vencianus*“ (*Vencianu*, *Venčanu*, *Vence-slav*, *Vác-slav*, *Vaic-slav*) na meno „*Stephanus*“, keď tenže knieža Rímu sa podložil. Sr. Acta SS. Hung. 14. Jan. p. 20.
- 2) V latinskom preklade *Gaudentius*.
- 3) *Hic in monasterio S. Alexii, seu Bonifacii, Romae vitam monasticam agebat sub Leonis abbatis regimine, eo tempore, quo Adalbertus, Pragensium Antistes, in idem (?) monasterium denuo se recepit. Quum vero idem Adalbertus, agente Willegiso, archiepiscopo Mogun-Dej. Uhorska.*

990 tínskej, kde i po noviciate složil reholný slub. — V kláštore tomto nemohol dlho sotrvávať. Už po dvoch rokoch prišlo z Čech zvláštne posolstvo. Medzi poslami bol i Radla ¹⁾). Z rozkazu pápežovho
992 teda, vezmúc so sebou 12 roholníkov, vrátil sa do Prahy.

Vojtechová spokojnosť v Čechách opäť dlho netrvala, a zvláštne po smrti Boleslava II. vypuklé domáce trenice medzi Vršovcami a Slavníkovcami, svojmi pokrevnými, prinútily ho opäť k tomu,
995 že opustiv Prahu vrátil sa do kláštora rímskeho. — Avšak tuná opäť nemal sotrvania; Arcibiskup Mohúcky a Otto III. nahovárali ho opäť k návratu. K tomu ešte i Rehor V. r. p. naložil mu, aby sa ku svojim navrátil, dovoľujúc však jemu, keby ho Češi náskrze poslúchať nechceli, aby mohol ich opustiť a ist do zemí po-hanských, rozširovať vieru kresťansku. Tiahnul teda prez Mohúč, odkial vylety činil i do Francie, k Prahe. Keď sa však na ceste zvedel o pohromách, ktoré jeho bratov a reholníkov, od neho z Rímu do Čiech privedených, potkály, ako i o odchylnosti Čechov od neho, uderil na cestu do Pannonie.

Spomenuli sme už, že sv. Vojtech s 12 reholníkmi prišiel z Rímu do Prahy. Boleslav II. založil pre nich kláštor v Břeowne, kde Vojtech ustanovil Radlu, ktorý nosil kláštorské meno: *Anastasius*, za prvého opáta ²⁾). Do roztržok medzi Vršovcami a Slavníkovcami zapletený bol i opát Anastas. Po páde Slavnikovcov teda s nekoľko svojimi spolumníchami utiekol do Pannonie. — Vojtech teda sišiel sa s Anastasom v Pannónii. Oba boli pohostinne prijati, a pre Anastasa i spolumníchov jeho založený bol kláštor pod železným vrchom ³⁾.

tino iterum in Bohemiam ad suam ecclesiam redire coactus fuisse;
sex (?) monachi Alexiani, inter quos noster Austricus (Radla) erat,
sese ipsi in iteris comites adiunxere. Mabillon. I. 72.

- 1) Post populus terra Episcopum suum revocat: pappatem Radlam (?) qui frater carnis suo duci erat. Anon. Chrop. Boh. Mencken. 3, III. c. 24. Poneváč nie Radla, lež Radim bol pokrevný brat Vojtecha, nasleduje, že je tusa reč o tom a nie o tomto.
- 2) . eumque Bohemiam sequuti sunt; quod condendo celebri Breunoviae asceterio occasionem praebuit. Mabillon I. c.
- 3) Saxonica tellure in breui rēcendens, in Poloniā (Pannoniā) regionē cursum direxit (Adalbertus), et ad mestr f. (montis ferrei) locum diuertens, coenobium ibi construxit; monachosque quamplures congregans Aschricumque abbatem eos ad regendum constituit; qui postea archiepiscopus ad Sobbotin (!?) consecratus est; in quo loco aliquantis per (Adalbertus) moratus est. Mon. Pol. Hist. I. p. 154. — Austricus abbas cum suis honorifice susceptus, ad radicem

Sv. Vojtech sa zdržoval pri dvore Jezaslavovom. — Nič ho tak nebolelo, ako, že ho nemôže získať pre jedinú cirkev latin-skú ¹⁾; ba pre daké, i tuna zakúsené, neprijemnosti ²⁾ opustil Pannoniu a odišiel s Radimom do Poľska ³⁾, odkial darmo sa ešte konečne hlásiy k Čechom ⁴⁾, písal Jezaslavovi a Adelhaide do Pannonie. Menovite tejto písal ⁵⁾: „*Učitela ⁶⁾ mojho, jestli to prospech a potreba požaduje, zadrž; jestli ale nie, pre Boha pošli mi ho.*“ Radlovi však poslal potajomne list iného úmyslu a obsahu: „*Jestli — vraj — môžeš pri dobrém povolení, príď; jestli nie, bar úzbehom ubehnúc pokús sa príť k tomu, ktorý ta s toužbou si žiada, svojmu Vojtechovi.*“ Radla však, či nemohol či nechcel, neučinil zadost jeho žiadosti ⁷⁾.

Konečne Vojtech dostanúc zprávu z Čiech, že Česi ani počuť oňom nechcú, dal sa na cestu k Luticom a Prusom, aby im hlasal vieri katolickú; kde i mučednickú smrt podstúpil ⁸⁾. 997

montis ferrei cenobium sub titulo sancti patris Benedicti construxit.
Endl. Mon. Arp. I. 171. — Dlug. Hist. II. 121 a 124. — Fuxhoffer.
Monasterologia. I. 77.

- 1) Huius (S. Stephanii) pater erat Deuuix (? Jesa) nomine . . . Hic Deo omnipotenti variisque Deorum (?) in lusionibus immolans, cum ab antistite suo ob hoc accusaretur, divitem se et ad haec facienda satis potentem affirmavit. Ditmar. Mon. Pol. Hist. I. 313. — Hic (Dewir, Drjux, Jesa) Deo vero variisque deorum vanitatibus inseriens, cum ab antistite suo ob hoc argueretur, inquit: Divitiae mihi habundant, et ad haec agenda libera facultas, et ampla potestas est. Ms. ap. Stilting. Vita s. Stephani. §. IX. n. 101.
- 2) Sed et ibi (in Pannonia) quoque facta persecutione (?!), ob manum violentam invectionem (injectionem?), non maledicens, nec repugnans, sed benedicens, Pannonia discessit. Dlugos. II. 116. Stilting §. IX. n. 101.
- 3) Declinavit ad praefatum ducem (Polonorum, Boleslaum), quia sibi amicissimus erat. Canap. Vita S. Ad. Mon. Pol. H. I. 179. — Sr. Brun. Vita S. Ad. Mon. Pol. Hist. I. 2010.
- 4) Nuncios suos miserat ad populum sibi commissum et multocies contradicentem. Brun. Vita S. Ad. Mon. Pol. H. 210.
- 5) Miserat his diebus ad Ungrorum seniorem magnum, immo ad uxorem eius. Ad quam tunc per venientes illuc nuncios in haec verba epistolam misit: Papatem meum si necessitas postulat et usus, tene; si non, propter Deum ad me mitte eum. Ib. 211.
- 6) Papas=Paedagogus, puerorum eruditio; instituteur, precepteur. Sr. Lexikon Du-Cangii.
- 7) Brun. Vita S. Ad. Mon. Pol. Hist. I. 211.
- 8) Monum. Pol. Hist. I. p. 154. 180. 212.

Po odchode Vojtecha z Pannonie umrel i Jesaslav, a to v ten istý rok jeho mučedníckej smrti. Sotva ale že sv. Štefan pochoval otca svojho a po ňom kráľovské žezlo do rúk vzal, ihned chopil sa musel zbroje proti šomodskému vojvodovi, ktorý chcel si vziať Adelhaidu, jeho macochu, za manželku a tak z velekniežatského stolca shodiť jeho ¹⁾). — Príčinou toho bezpochyby bolo, že sv. Štefan dal sa do rúk cudzincom, sveriac im i kniežatský dvořec ²⁾ i vojsko ³⁾, a snažil sa, povýšiť západnú cirkev nad grécku ⁴⁾). Takto popúdil proti sebe národnú stránku v Pannonii. K tejto stránke pridala sa iste i pod Jesaslavom panovať navyklá ⁵⁾ a teraz od žezla odstránená macocha, Adelhaida. Na šťastie zvíazil ⁶⁾). Vidiac však, že k vyvedeniu západno-cirkevných a západopoliticých zámerov spoľahnúť sa môže najviac na západno-cirkevné

- 1) *Sanctus Stephanus contra Cupan Ducem fortē et potentē bellum gessit gloriosum. Erat autem Cupan filius Galvi Ziriud, qui etiam vivente Geycha Duce Ducatum tenebat. Mortuo autem Geycha Duce, Cupan voluit matrem Sancti Stephani Regis sibi per iacestuosum copulare connubium, et Sanctum Stephanum occidere, Ducatumque eius sue subdere potestati. Chron. Budense.*
- 2) *Že Anas tas bol pri kniežatskom dvore radcom, vysvitá to i z listu sv. Vojtecha (sr. str. 131.) i z jeho posolstva k pápežovi (sr. str. 93.). — O Deodatovi hovorí Bela IV. (r. 1263. dipl. ap. Fejér. Cod. Dipl. IV. III.): „ . merita comitis Deodati, qui erat unus ex praecipuis principibus tunc regni Hungariae; qui quidem comes adiutor convertendi gentes incredulas et rebelles, fidei, veritatis ac legis divinae propagator, una cum Geysa supra dicto et ceteris nobilibus, terrigenis et advenis, et episcopis exstitit gloriosus. —*
- 3) *Post hæc de Almania Volphgerus cum fratre suo Hederico Houmburch ortus, cum trecentis dextrariis (iažkými jazdcami) introivit, cui Dux Geycha montem Kiszen (Güssing) pro descensu eterno contulisse comprobatur. Descendit quoque de Bavaria Vencellinus —, qui — in Simigio Cupan Ducem interfecit; Capitanus enim exercitus extitit illo die . Adierunt etiam — Hunt et Paznan (duo fratres carnales coridati, orti de Svevia. Sim. Keza.) qui Sanctum Regem Stephanum in flumine Garan gladio, teutonico more, accinxerunt. Chron. Budense ap. Podhradczky. p. 47. etc. Sr. Tud. gyűjt. 1817. III. 243.*
- 4) *Post obitum vero patris Stephanus adhuc adolescens (969—987—28) ardentiori animo coepit veritatis propagator existere, — apud se coepit mediteri, qualiter subiectum sibi populum unius Dei cultui manciparet. Hartvik.*
- 5) *Quae (pod Jesaslavom) totum regnum manu tenuit, virum et quae erant viri, ipsa regebat. Bruno in vita s. Adalb.*
- 6) *Sr. str. 92.*

a na západno-politickej moci ¹⁾), hľadal si získať pápeža kroz zakladanie latinských biskupstv a kláštorov ²⁾), západné kniežatá ale kroz vstúpenie do stavu manželského s Giselou, dcérou Henrika vojvody bavorského ³⁾). Podobne istým bol i k hraniciam slovenským a ruským, lebo choval priateľstvo i s vojvodom poľským i s cárrom ruským ⁴⁾.

Takto zabezpečený naliehal na mahomedanských Maďarov, či srdečnou prímluvou či prísnou hrozbou a viedol ich ku kresťanstvu a poslušnosti ⁵⁾; naproti gréckej cirkvi ale, bár i latinskej cirkvi prednosť dával, choval sa snášanlive ⁶⁾). On rozposlal posolstvá na všetky strany západu, povolávajúc latinské kňažstvo do Pannonie. Následkom toho, okrem horespomänutého Anastasa ⁷⁾, prišlo mnoho kňazov a mníchov rozličných ⁸⁾). Tak sa mu naskytla prfležitosť pracovať na sriadení cirkve západnej v Pannonii.

- 1) *Sed quis perpendebat, id absque vicinrum gentium confederatione minime fieri posse, pacem cum exterarum provinciarum populis habens, et fideliter institutam roboravit fidem (t. j. obnovil smluvu), ut eo securius, quod in mente tractabat, in novella plantatione Christianitatis explore sufficeret.* Hartvicus.
- 2) *Imperatoris praedicti (Ottonis III.) gratia et bortatu, gener Henrici, ducis Bavariorum, Waio (Vác-slav=Venceslav=Στέφανος), in regno suo episcopales cathedras faciens, coronam et benedictionem (od Silvestra II. r. p.) accepit.* Ditzmar. Mon. Pol. Hist. I. 264.
- 3) *Postea vero ipsi filio eius, Stephano, Otto imperator sororem Henrici (postea) imperatoris in coniugio dedit. Ademar ap. Kalona Hist. Duc. p. 634. — Huius (Henrici II.) soror Gizela Stephano, regi Ungariorum, quem se ad fidem Christi converteret (converteret?) quasi vere iuxta nomen suum fidei obsec, (Geissel) in coniugium data.* Hermannus Contractus ad a. 995.
- 4) Sr. str. 17. pozn. 5.
- 5) *Ploresque Nobiles Hungari Duci Kupan adhaerentes, baptismum fidemque respuentes, ad turpia servilia sunt detrusi; ille namque in gerendis (rebus) iudicatus erat nobilior, qui fidei citius adhisset.* Chron. Rud, 49. — *Ouos vero alienae sectatores viae reperit, minis terroribusque subiugavit, ipsosque secundum ecclesiasticam doctrinam instituens, iugum et legem disciplinae suppositis cervicibus adhibuit, omnesque immunitias malorum prorsus destruxit.* Hartvik.
- 6) Sr. str. 116.
- 7) *Radla, Austriacus?* Sr. str. 130. Lányi Egyhártört. 294. I.
- 8) *Nunciis et litteris in omnes partes suum divulgavit desiderium. Inde multi presbyteri et clerici, Spiritus paracleti compuncti visitatione, relicitis sedibus propriis, elegerunt pro domino peregrinari (in Pannoniam). Abbates et monachi, nil proprium habere cupientes, sed*

Už pod jeho otcom Jesaslvom založený bol kláštor železného vrchu ¹⁾) a započatá stavba kláštora na vrchu pannonskom. Stavbu túto dovršil sv. Štefan, a r. 1001. výsadami montekassinskými i mnohými statkami vyznačil hlavné toto opátstvo pannonské ²⁾). — Zdá sa však, že tamten kláštor železného vrchu v zburách šomodských rozkotaný bol, tak že r. 1000. musely byť položené základy k novému, ktorý až r. 1015. dokonaný bol ³⁾). — Okrem založenia týchto a iných kláštorov ⁴⁾ zamýšľal tiež rozdeliť zem na biskupstvá, nad ktorimi by ostrihomské bolo metropolou ⁵⁾ a prvým cirkevným prestolom ⁶⁾.

*tam religiosi principis moderamine regulariter vivere deliberauerunt
Inter quos vitae regularis pater Astricus cum suis discipulis advenit
Hartvicus.*

- 1) Sr. str. 130. 3.
- 2) Fejér. Cod. Dipl. I.
- 3) Fuxhofer. *Monasteriologia*. I. p. 77. seqq. — Som tejto mienky preto, lebo: a) ináč životopis sv. Vojtechu nedá sa priviesť do súzvuku či s diplomom vrchu pannonskeho či železného. b) Astrik so spolubratami svýjimi musel mať už r. 996 dáke prístrešie. c) Sám Hartvik píše: „Astricus abbas cum suis honorifice susceptus, ad radicem montis ferrei cenobium — construxit, ubi usque hodie congregatio monasterialis, — temporalium sustentatione copiarum, ex donativis sancti ducis superabundans etc. Sr. Vita S. Steph. ap. Podhradczky. p. 56. — Teda sv. Štefan ešte sla velkouieža opatril železny kláštor.
- 4) Quod si . . . , licuit mihi, quo volui loco episcopatus et abbatias struere. Dipl. montis S. Martini.
- 5) Rrovincias in decem partitus episcopatus, Strigoniensem ecclesiam metropolim — fore constituit. — Myslím, že z potomného uskutočnenia úmyslu mohol Hartvik a posteriori hovoriť, že župy podelil na 10 biskupství, nie ale a priori; lebo niektoré biskupstvá už jestvovaly (sr. str. +.) a k založeniu nektorých biskupství len neskorej naskytla sa príležitosť. Veď ku pr. už pred porazením šomodského kniežala sv. Štefan učinil slub „astante domino dominico Archiepiscopo.“ To sa už len ozajst stalo pred rímskou cestou Astrikovou! Sr. Dipl. s. Martini. — Môže byť, že: a) Dominik už r. 997. menuje sa arcibiskupom kroz prenesenie pozdnejšieho titulu z r. 1000 na na 997; b) alebo — jestli listina pannonská, už toľko podozrivensá, je pravá — tie slová: „Necum enim episcopatus et abbatiae praeter ipsum locum in regno Vngarico sitae erant,“ majú sa rozumieť o latinských biskupstvách a opátstvach.
- 6) Tak sa mi zdá, že i pôvod primatialnej hodnosti arcibiskupstva ostrihomského hľadať treba už vo veku sv. Štefana, tak že Silvester II. r. p., túto hodnosť, po prijatej unii s Rímom len potvrdil. Zdá sa to vysviatať nelen a tých slov Hartmanových: „Strigoniensem

S vylíčením týchto podnikov a osvedčením cirkevného spojenia s Rímom, potom s prosbou o potvrdenie učinených cirkevných ustanovizní, ako i s prosbou o korunu a královský název poslaný bol Anastas do Ríma. Silvester II., r. p., s radostou — jako sa dalo predvídať — prijal zprávu o cirkevných podnikoch Štefanových v Pannonii a osvedčenie cirkevného obcovania so sv. Stolicou, a potvrdil učinené cirkevné ustanovizne, udelil i žiadanú korunu s královským názvom Štefanovi ¹⁾.

Sv. Štefan však zvláštne bol vyznačený plnomocenstvom sriaďi novú tvár cirkve v Uhorsku ²⁾.

Po slavnostnom ovenčení kroz Dominika, arcibiskupa ostrihomského ³⁾, dovršil stavbu chrámu sv. Vojtechu na hrade ostrihomskom ⁴⁾, a po smrti Dominikovej (1003.?) na metropolitanský prestol povýsil Sebastiana, jednoho z učedelníkov sv. Vojtechu, s Anastasom z Čiech do Pannonie príslých ⁵⁾; Anastasa ale, sta mu-

*ecclesiam metropolim et magistrum caeterarum fore constituit*⁶⁾, no i z toho, že Gréci takým krajinským metropolitom tenže titul dávali. — „*Sacratissime metropolita civitatis N. percolende primas etc.*“ Leo sapiens ap. Migne. *Patrologiae graeco-lat.* T. CVII. p. 403. Sr. Sokol r. 1866. str. 258.

- 1) Mnohí tuči vec tak predstavujú, ako dáke *usonicum* v dejepise, kdežto v dejepise toho času nachodíme dosť príkladov podobného sa chovania ku kniežetám horvátskym, srbským, rumunským atď.. ked tito osvedčili svoje cirkevné obcovanie so sv. Stolicou.
- 2) Ego, inquiens, sum Apostolicus (tak menovali pápežov vtedy vôle), ille vero *Apostolus*, per quem sibi tantum populum Christus convertit. Quapropter dispositionem eiusdem, prout divina gratia ipsam instruit, Ecclesias Dei simul cum populis, nostra vice, iure ordinandas relinquimus. Hartvik.
- 3) Prichodí jeho meno r. 1001. v diplomе sv. Martina, a tāk on bol (sr. str. 97.), čo korunoval sv. Štefana.
- 4) Sr. str. 98. — *Sanctus Stephanus teste Alberico Monacho ad annum decimum post millesimum majorem Ecclesiam Strigonii in honorem Beati Adalberti exstruxit, et quidem in Arce, ut clarius habet Damalevitius in serie Archiepiscoperum Gnesnensium; audita sit, caede Martyris (Adalberti) Stephanus Rex Pannoniae, primus in eius honorem templum in Arce Strigoniensi condidit. Mathes: Arx. Strigon. S. 45. p. 27. — Medzičim i chrám Sv. Štefana Mučedníka (sr. str. 112.) ešte r. 1397. tenže jestoval. Vita S. Steph. ap. Podhradczky. Budae. 1836. p. 47.*
- 5) *Illum ergo — pontificali honore dignum iudicans, regendo strigoniensi archiepiscopatu eum prefecit. Hartvik.*

ža ostrovtipného ¹⁾), pokoriv práve dolňouhorské strany ²⁾, posadil na arcibiskupský stolec v Koloči ³⁾). Medzitým Sebastian oslepnul a tak k sprave cirkevnej neschopným sa stal: Anastas teda bol mu daný dočasne ku boku, aby metropolitanský úrad zastával. Po troch rokoch vyzdravel Sebastian a tak Anastas vrátil sa do arcibiskupstva svôjho ⁴⁾). — Ďalej vesprimské biskupstvo, ktorému už

- 1) *Interuentu, consilio et consensu Domini Anastasii, Abbatis de Monasterio S. Martini. Dipl. S. Martini.*
- 2) Sr. str. 99.
- 3) *Abbatem ascricum pontificalis dignitatis insula decoratum, electione canonica (!) sublimavit et colocensi episcopatui prefecit. Hartvik.*
- 4) *Deus . sebastianum, ad probendam ipsius patientiam, corporalium oculorum lumine ad tempus priuauit. Sed ne novellus in fide grex absque pastoris regimine a recti tramitis regimine deuiaret, per consensum romani pontificis, sepe dictum ascricum colocensem episcopum in illius locum substituit. Euulutis dein trium annorum circulis sebastianus, ex dei misericordia recepto lumine, rursum per apostolicí (t. j. pápeža) consilium, sue sedi restitutus est, et ascricus ad suum ecclesiam, uidelicet colocensem, cum pallio (archipiscopali) rediit.*

O biskupstve kolockom panujú rozličné mienky. Jedni ste po príhajúc na tie slová Hartvíkove: *Provincias in decem partitum episcopatus, Strigoniensem ecclesiam metropolim et magistrum ceterarum constituit*^a majú ho za jednoducé biskupstvo, hovoriac, že *pallium*, od Hartvika spomenuté, bolo len osobnou výsadou (S. Katona in Hist. Metr. Coloc. Eccl. Colocae. 1800. 8.). Iní (Piker. Topograph. Magni R. Hung. Viennae. 1780. p. 542. — Timon Imago Nov. Hung. Cassoviae. 1734. p. 71) povstanie kolockého arcibiskupstva ale pripisujú tej dobe, v ktorej Anastas slá arcibiskup zastupoval miesto Sebastianovo a po tohto vyzdravení vrátil sa s pláštom arcibiskupským do Kaloče. — Iní zas vystavujú tú mienku, že Anastas hneď s počiatkom ustanovený bol kolockým arcibiskupom (M. Szentivány. Diss. Paral. Tyrnaviae. 1699. p. 79.) K tejto mienke môžeme bezpečne pristúpiť, lebo: a) Anastas menuje sa arcibiskupom. — „*Anastasius Ungrorum* (Čierneho Uhorska?) *Archiepiscopus Interfui et subscripsi!*^b“ Dipl. Jána XVII., r. p., potvrzujúci bambergské biskupstvo. 1. Nov. 1007. — R. 1015. v diplomе železného vrchu je tiež spomienka „*Astrici, Coloc. Archiepiscopi.*“ Labbe Concil. XI. p. 1056. — „*Aschricumque abbatem* (o. r. 996.) eos ad regendum constituit, qui postea archiepiscops ad Sobottin (?) consecratus est.“ — Žeby bol musel byť arcibiskupom, keď sa stal administrátorom metropolitana ostríhomského, nezdá sa mi byť prevdepodobným. — b) Jestli sv. Štefan chcel urobiť stolec ostríhomský prvou a hlavnou čili primatialnou (sr. str. 134.) metropolou, vtedy lahko sa dá pochopiť, že pokoriv dolňouhorskú zem, pre túto založil potomue (1003?) druhé arcibiskupstvo, prvému zadunajskému metropolovi

r. 1001. nahradu dal za Šomoďské desiatky ¹⁾), r. 1009., keď na stolci tohož biskupstva sedel biskup, menom Štefan, obdaril novými dôchodkami ²⁾). Toho istého roku založil a hranicami vyznačil biskupstvo Pečúchovské, ustanoviac tam Boniperta ³⁾ za biskupa už r. 1008. vymenovaného ⁴⁾). —

Príklad sv. Štefana nasledovala i manželka jeho Gisela, ktorá nelen chrám vo Vespríme vystavila, lež i zlatými a sriebornými nádobami, rúchami a inými k bohoslužbe potrebnými vecami obohatila ⁵⁾). Túto jej zvláštnu úctu oproti biskupskej vesprímskej stolici potvrdzuje i to, že keď kráľ kroz arcibiskupa ostruhomského pomazaný a korunovaný bol, ona vyznačenie toto dočiahla kroz biskupa vesprímskeho ⁶⁾.

Medzitým ako Gisela ⁷⁾, tak i sv. Štefan nelen biskupské, no

(Primášovi) v dákyh ohľadoch podriadené. No i v samom rukopise slová Hartvíkove tektó sú poznáčené : „*Et (Stephanus) ei (Anastasio) colorem secundum (secundam) episcopatus dignitatem contulit.*“ Stiling in vita s. Steph. p. 184. f.

- 1) *Et ne adhuc Ecclesia S. Michælis vacua esse videretur, vel Episcopus parochianus iniurias querimonissive in collectione decimarum patetatur, ei curtem, quae vocatur Cortou, cum hominibus eidem pertinentibus, tradidi. Quod si ipse contra mea statuta quid inique agere vel adquirere voluerit, ante Deum iudicem vivorum et mortuorum in die iudicii se contendere tecum sciat.* Fejér. Cod. dipl. I. 281.
- 2) *Habent etiam prelibata S. Michælis Vesprimiensis Ecclesia, quas Stephanus Sanctæ illius Ecclesiae Episcopus regit, predictorum civitatum etc.* Fejér. Cod. Dipl. I. 290.
- 3) *Erectionem Episcopatus, qui vocabitur Quinqueecclesiensis, statuimus in honorem dei et omnium Sanctorum, Boniperto ibi Episcopo facto.* Fejér. Cod. Dipl. I. 292.
- 4) *Sancto ac venerabili Coepiscopo suo Boniperto F(ulbertus Carnotensis episcopus).* Fejér. Cod. Dipl. I. 287.
- 5) *Pro cunctis tamen domus episcopatus bespremierensis, quam ipsa a fundamento ceptam, omnibus sufficientiis ad servitium dei in auro, vel argento, uestimentisque multiplicibus nobiliter adorauit.* Hartvik.
- 6) *Quem unctione crismali perunciam, gestamine corone, regni sociem esse constituit.* Hartvik. — *A tempore primæ fundationis venerabilis Vesprimiensis ecclesiae, episcopus loci eiusdem, ex privilegio ipsi ecclesiae super hoc indulto (quod etiam priuilegium nobis, nostris proceribus assidentibus exhibuit, vicibus pluribus itelleximus, eius serie studiose perfecta) habuit, et debuit regions Hungarise dieremate coronare.* Dipl. Sigism. ap. Katona Hist. Crit. R. H. I. 149.
- 7) *Que qualis erga dei cultum ornandum extiterit, quam frequens et beneficis circa deo servientium congregations apparuerit, multarum ecclesiarum cruces et uasa, vel paraments, opere mirifice facta, vel*

i ostatné chrámy a po vojne sloveno-rumunskej ¹⁾), najmä chrám, v Stolno-Belohrade ²⁾ už predtým vystavený ³⁾, veľkou obeťou vyznačil; lebo bohatú, zo sedmohradskej a sloveno-rumunskej vojny sohnatú korist na jej ozdobenie a opatrenie vynaložil ⁴⁾.

„Právom teda medzi hranicami državy svojej obsiahol meno apoštola; lebo bár on i nevzal na sebä úrad vierožvestovania, preča, sta vôdca a učiteľ kazateľov; pripravil im potechu ochrany a výživy,“ — hovoríme s Hartvikom ⁵⁾ o prvom desaťročí kráľovania sv. Štefana.

Že slovanský živel mal najväčší vliv na pokreštanenie Maďarov, či to považujeme zo stanoviska východného či západného obraďu, upierat sa nedá; lebo na území Pannonie ⁶⁾ a Dacie ⁷⁾ zostalo

contexta usque hodie (Binas hodieque supersunt casulae; altera Regis nostri Apostolici tempore coronationis pro chlamyde utuntur, altera vero inter Augustae Domus cimelia Vindobonae asservatur. Vita s. Steph. ap. Podhradeczy. Budae. 1838. 65.) testantur. Hartvik.

- 1) Sr. str. 99. Sr. Thur. Chron. II. XXX.
- 2) Sr. Slovesnosť r. 1863. str. 186. atd. potom r. 1864. 240. a 585.
- 3) In ipsa regalis sedis civitte (Столный Белоградъ), que dicitur alba sub laude et tytulo virginis eiusdem perpetue (Mariae) famosam — basilicam — construere cepit. Hartvik. — Et hac itaque gaza multiplici sanctus rex Stephenus plurimum locupletatus, Albensem Basilicam, quam ipse fundeverat, datus. Zo slov týchto, týkajúcich sa asi r. 1003. alebo 1004., vidno, že vystavenie basiliky tejto padá pred vojnu sloveno-rumunskej, ba i sedmohradskej (1002). Svedectvo uh.-pol. kroniky teda, sv. Štefan v Belohrade korunovan bol (sr. str. 96.), neprieti sa okoloosťam. — „Circa Albensem Ecclesiam intenti, nec immerito, utpote, ubi solium Regni et Corona conservatur; et ubi Reges Hungariae sacro consecrationis munere perungantur; ubi nostrorum etiam Antecessorum sacra corpora requiescent.“ Dipl. Belae IV. ad a. 1254. Cod. Dipl. T. IV. II. 231.
- 4) Sr. Hartvika u Podhradeczého, str. 67. — Thuroc. Chron. P. II. c. XXX. — Bonifacius. Ranzanus.
- 5) Hartvicus l. c. p. 70 — 71.
- 6) Sr. list Piligrina na str. 123. — Multitudo (Slovanov v pannonskej časti Velkomoravy dissipata configit ad finitimas gentes, nimis ad Bulgaros, Turcos, Chrobatos et ad reliquas nationes. Const. Porph. de adm. imp. c. 41. — Cnm autem post victoriam fluvium, qui Drava dicitur, pertransisset, — hoc ei bonum visum est consilium, si uxores Scleaves et Chrvatas copularent. Missis autem nuntiis suis accepit (Aquila; tak chybne mennje Árpéda) a principe Scavororum filiam etc. Chron. uh. poľská. Mon. Pol. Hist. I. 497.
- 7) Nestor. Mon. Pol. Hist I. 568. Potom zas (čierne) Ugri vyženúci Velachov a zdedivše tú zem, sedeli so Slovanami, pokerivše si ich.

muho Slovanov pod madarskou vládou. Okrem toho, tam na všetky strany, súsedili so Slovanmi, uzavierajúc s nimi nelen manželstvo ¹⁾, no i válečné smluvy ²⁾. K tomu keď pripočítame — nakoľko chudobné pramene stačia — tých, ktorí do Pannónie sa dostavše, na pokrestanenie Maďarov a sriadenie cirkev účinkovali: nemožno len slepému pochybovať o slovanskom vlivе na pokrestanie Maďarov a sriadenie cirkev v Pannónii! Účinkovali na tom: polská *Adelhaida* ³⁾, sv. *Vojtech* ⁴⁾, ktorý len prosředkom slovanskej mluvy účinkoval mohol v Pannónii ⁵⁾; *Radla*, učiteľ ⁶⁾, *Radim*, brat ⁷⁾, a *Bohuš*, podjameň sv. Vojtecha ⁸⁾, *Bonipert*, kapellán sv. Štefana ⁹⁾ a *Bonifác* ¹⁰⁾, učedelníci sv. Vojtecha ¹¹⁾. Medzi-

- 1) *Sr. predostatnie poznamenanie. — Caeteri vero Chrobati versus Franciam commorabantur, et spellantur hodie (950) Belochrobati . . . affinitatem cum Turcis et amicitiam contrahunt.* Const. Por. c. 30.
- 2) *Sr. sr. 17.*
- 3) *Quae totum regnum manu tenuit, virum et quae erant viri ipsa regobat, qua duce erat christianitas coepit.* Bruno in vita s. Adalberti. Mon. Pol. Hist. I. 211.
- 4) *Sum nativitate Sclavus, nomine Adalbertus. Canaparius in vita s. Ad. Mon. I. c. 181. — O quam pulchre ridet coelum, quando cum corona intratum videt Sclavum.* Bruno I. c. 215. —
- 5) *Hunc (Jesem) ubi in humanitatem propensum atque erga Christianos satis hospitalem, et praeterca linguae Sclavonice haud ignorarum accepit Adalbertus, etc.* Dubravský Hist. Boh. L. 6.
- 6) *Radla—Aschricus—Astricus—Anastasius.* Sr. str. 129.
- 7) *Gaudentius qui et Radun (Radim), Sancti Adalberti frater.* — Frater autem eius Radim, mutato nomine, Gaudentius dictus. Mon. Pol. Hist. I. 154. Cosmas. Prag. ap. Mencken. I. 2004.
- 8) *Cespite hoc aprili consideus, congressoribus suis, Radim et Bugusse — inquit. — Bugussa vero subdiaconus suua.* Vita s. Ad. Mon. Pol. Hist. I. 154. 155.
- 9) *Sacellanus D. Stephani Regis.* Fejér. Initia Rel. p. 124. — Fejér. Cod. dipl. I. 292 ad a. 1009. — Tu abba nosti — tak hovorí Bonipert, biskup pečuchovský, k Anastasovi ok. r. 1022. — a diebus, quibus sanctus Adalbertus, magister noster, intravit regnum Ungarie, qui hunc regem, adhuc cum parvulus esset erudit. Acta et Ser. S. Ger. p. 312.
- 10) *Ascricus cum suis discipulis aduenit, quorum unus nomine bonifacius in loco patris (Anastasii), abbas deinde constitutus, dum a beato rege causa predicationis in inferiores hungarie partes esset missus, in ceruice percussus gladio, licet propterea superuueret, non est martyrio prius.* Hartvik.
- 11) *Jestli by nekdo o týchto dvoch posledných povedal: že boli asi z rímskeho kláštora, neznajúci mluvu slovanskú, odvetil bych: že ich*

tým nelen slovanskí kňazi a mnísi mali vliv na pokresťanenie Maďarov, lež i svetskí bohatieri, ktorí sa pristehovali do Pannarie¹⁾. Medzi inými *Volfger* a *Hederik*, župani Hamburgskí, s 300 ľažkými jazdcami²⁾. Podobne vliv slovanského živlu na pokresťanenie Maďarov dokazujú i slovanské mená osobné toho času³⁾, ako i náboženské, dosiaľ užívané názvy, ktoré bezprosredne⁴⁾ majú svôj pôvod len vo slovanskej mluve; ku pr. *vasárnap* — večera nap; *kedd* (= keted nap) — vtorok; *szerda* — sreda; *csötörtök* — čtertek; *péntek* — pětnek; *szombat* — sobota⁵⁾; *keresztény* — krestian⁶⁾; *pokol* — peklo⁷⁾; *szentség* — svetosť⁸⁾; *szent* — svätý, *bérmálás* — birmovanie; *pap* — pop; *rend* — ręd, rád; *malaszt* — milost; *karácsony* — kračún; *keresztség* — krestenie; *oltári ssentség* — oltárna svetost; *kép* — kip; *kántor böjt* kantry; atď.

sv. Vojtech z Ríma do Čiech len pre vyučovanie českého ľudu povolať mohol, a tak že znali slovansky.

- 1) Intraverunt Hungariam, tam tempore regis Geychae et s. regis Stephani . . Bohemi, Poloni. Thur. Chron. c. 22.
- 2) Post hec de Almania Volphgerus, cum fratre suo Hederico de Comitibus Houmburch ortus, cum trecentis dextrariis faleratis intravit, cui Dux Geycha etc. Kto by sa nezdával, že *Almania* vykazmenávala len zeme mluvy nemeckej, a že *Hamburg* bolo mesto podobne mluvy nemeckej: ten by preukázal veľmi veľkú nesbehlosť v dejepise polabských Slovanov. — Sclavania igitur amplissima Germaniae provincia. Adamus Breun. (1073). — Quo tempore (r. r. 804) cum Sclavorum quoque gentes Francorum imperio subiicerentur, fertur Karolus Hammaburg (Chram-burg) civitatem Nordalbingorum (severných Polabanov), extracta ibidem ecclesia, Heridago cuidam sancte viro, quem loci episcopum designauit, ad regendum commendasse . disponens eandem Hammaburgensem ecclesiam cunctis Sclavorum Denorumque gentibus metropolem. Id. p. 472. — Mox (po r. 1013.) quoque favente Unwanno, Sclavos tributo subiiciens, pacem reddidit Nordalbingio et metri Hammaburg. Id. p. 535. ap. Migne Patrologiae Iat. Paris. 1853. T. CXLVI.
- 3) Jese-slav (sr. str. 114.), Vác-slav (sr. str. 89.), Ladislav (sr. str. 114.), Vencelinus de Weizenburch (Chron. Bud. Podhradczky. 48. Vencel — Vence-slav — Vác-slav — Vaic-slav — Weiz-slav, Weizenburg), Zar Ladislav (sr. str. 91). Cárulta (sr. str. 114.) atď.
- 4) Ku pr. *alamissna*, pochodi bezprostredne zo slovanského: *almušna*, a len prosredne z gréckeho *ἀλημοσύνη*.
- 5) Sr. Tudományos gyűjtemény. 1833. IV. 43. — Slovesnosť. 1865. str. 328.
- 6) De eleink a katholikus nevezetet, úgy látszik, sokat nem használták, s elégelték a *Christianus* vagy *Kreslán* szóból képezet *keresszien*, czimet. Lányi egyháztörténetme. Knesz N. Esztergom 1867. 288. I.
- 7) Szláv nyelv szerint megnevezett pokol (pucul). Tamže. 289.

Vidno teda, že Maďari bezprosredne prijali kresťanstvo najmä od Slovanov, a tak poklad tento majú prosredne čo dakováť našim sv. apoštolom slovanským, Cyrillovi a Methodovi ¹⁾; to tým viac, že s nimi a s kresťanstvom, nimi hlásaným, koľko toľko obznámení boli už i v susedstve Kozarstva ²⁾.

3. O pomeroch, povahе, mravoch, obyčajoch a správe Maďarov.

Jaké boli medzinárodné, národné a rodinné pomery u starobytych Maďarov, to je neodkrytelným závojom zahalenou. Prvý, ktorý nám to bezpečnejšie odhaluje, je Konstantin Por. Dla neho Turci, pre jakúsi príčinu *Σαβαριτάρατοι* (?) zvaní ³⁾ ktorých dla ich predkresťanského, mahomedánskeho náboženstva ⁴⁾ Maďarmi dosiaľ nazývame, dokiaľ na severovýchodnej strane kozarskej državy prebývali, nemali kniežat ⁵⁾, lež viedli život patriarchálny ⁶⁾. Spôsob tento však nezadlho bol premenený. Pečenci uderili na nich, tak, že jedna strana odtiahla do východného, druhá ale do západného susedstva Kozarov ⁷⁾. Maďarov takto oslabnutých Kozarský chagan priviedol pod svoju nadvládu, ustanoviac nad nimi domorodné dedičné kniežatstvo. Prvým kniežatom mal byť Lebedias; poneváč ale tento s manželkou svojou, dcérou to kozarskou, nesplodil potomkov, táže kniežatská hodnosť, s privolením národa, prenesená je na Árpáda a jeho potomkov ⁸⁾. Tento zárodok monarchickej sústavy vlivom slovanských susedov počal sa zavčasu vyvinovať u Maďarov.

-
- 1) S. Cyrilus pene omnium Scivorum Apostolus etc. Chronicon Mيندنسه ad a. 868.
 - 2) Sr. Szalay. I. I. 55. l. — A magyar nemzet műveltségi állásának vázlata. Pest. 1861. 296 l. s. a t. — Časopis „Pesti Hirnök“ 4. május 1862. č. 103
 - 3) Et quidem tunc temporis non Turcae, sed Sabartoeaspheli quadam de causa dicebantur. Const. Por. de adm. imp. c. 38.
 - 4) Sr. str. 120.
 - 5) Principem vel indigenam vel alienigenam habuerunt nunquam. Const. I. c.
 - 6) Erantque gentes eorum septem; — erant inter ipsos boēbodi (*βοέβοδοι*, voēbodi), quidam, quorum primus . . . Lebedias. Const. I. c.
 - 7) Turcarum exercitus devictus fuit atque in partes duas divisus; et earum una quidem orientem versus partem Persidis incoluit: altera vero — in locis Atelcusu, quae nunc (950) Patzinacitarum gens incolit. Censt. I. c. Sr. str. 57.
 - 8) Chaganusque Chazariae princeps primo Turcarum boēbodo Lebedias — uxorem dedit Chazaram nobilem, — ut ex ea prolem tolleret:

Po domácej vojne Kozarov pokorená časť, Kabarmi ¹⁾ sa po-menovavšia, spojila sa so siedmimi maďarskými rodinami (*Nece, Megere, Curtugermati, Tariani, Genach, Care a Case*), a tak Maďari podelení boli na osem rodov (*tribus*) a s pomocou Kabarov vydobyli si neodvislosti ²⁾. — Kozarski Kabari však, poneváč válečnou hrdinskostou svojou prevyšovali sedem ostatných rodov maďarských, zaujímali prvé miesto medzi nimi, a jeden z nich vždy bol pohlavárom rodu kabarského ³⁾.

Kabaro-Maďari, ktorých potomne len Madarmi chceme nazývať v novoutvorenom kniežatstve svojom na boj a lúpež, nie ale na orbu a stále sídlo navyklí, hotoví stáli k boju za kohokoľvek, kto dobre zaplatil. Najatí boli od Leva cisára gréckeho, proti Bulharam ⁴⁾ od Arnulfa, cisára frankshého, proti Svätoplukovi I. a Mojmirovi II. ⁵⁾; od Berengára proti jeho sokovi ⁶⁾; od Glomačov

et tamen casu factum est, ut ex Chazara illa liberos non susciperet Lebedios . . . Paulo vero post Chaganus illo — per legatos petiit a Turcis, ut ad se Chelandiam mittant primum eorum boebodum. Itaque ad Chaganum Chazariae prefectus Lebedios interrogavit: quae ipsius vocandi causa esset? cui Chaganus: ideo se eum vocasse, ut sibi subasset . . . visum potius illis (legalis Chagani ad Turcas) fuit, Arpadem principem constituere, quam patrem Salmutzem —, quem etiam solemni Chazarorum more et consuetudine (χατά τό τώρ Χαζάρων ἔθος καὶ ζάχαρων) in scuto erectum princepem fecerunt. Const. P. I. c.

- 1) Contractaque mutua amicitia (cum Turcis), Cabari spellati sunt. Const. I. c. 39. — Z tohoto vysvitá, že ich národné meno bolo *Kozari*; meno ale *Cabari* len priezvysko. Jestli jazyk Kozarov bol ozaj slovenský, domnievam sa, že Cabari je tiež čo Chrabari, Chrabri.
- 2) Vysvitá to z toho, že Maďari potom vo vojnách, pri smluvách atď. jednali samostatne.
- 3) Quique (Cabari) victi, pars occisi sunt, pars fugientes ad Turcas in Patzinacitarum terram (do Multansko-Valaske) se contulerunt, ibique sedes posuerunt, contractaque mutua amicitia Cabari spellati sunt. — Quia vero fortitudine bellica et strenuitate octo (jedna kabarská a ostatné maďarské) alii gentibus praestabant, iisque in praelis antecellebant, primum in tribubus locum obtinuerunt; unusque in illis tribus Caberorum populis princeps (*ἄρχων*) est ad hodiernum usque diem. Const. Por. c. 39.
- 4) Const. Por. I. c. c. 40. — Continuator Theophanis in vita Leonis imperatoris, nec non Symeon Magister in ejusdem Augusti vita. Sr. sr. 59. — Neque enim (Turci) prope nos sunt, neque hostes nobis nunç (o. r. 900.), sed se subjectos potius conantur ostendere. Leo sapiens. Tactica. Const. XVIII. n. 76.
- 5) Sr. str. 59.
- 6) Sr. str. 71.

proti Ludvikovi, cisárovi nemeckému ¹⁾; od nemeckých vojvodov, pozdvihnúvších odbojnú zbraň proti cisárom svojim ²⁾; od Bulharov proti Rusom ³⁾; od Rusov proti Grékom ⁴⁾, a uplatení preukazovali výdatnú pomoc všetkým, ktorí popleniť chceli územie nepriateľa svôjho.

Tak stáli veci, keď Árpád (885—907 ?) Zaltas (907—944 ?), Phalitzin (944—952 ?), Taxis (952—955 ?) a Jesaslav (955—997) sedeli na kniežatskom stolci.

Naraz po toľkom napínaní válečných sôl stalo sa, ako keby bola Europa do mdloby klesla. Z tejto mdloby pomôcť jej mal Otto I. rozumom svojím. Na sjazde Kvedlingburskom položil on základ i cirkevného i politického pokoja. V okolnostiach týchto najšťastnejších povodilo sa dvoru árpádskému; lebo Jesaslav, najmä ale jeho syn a nástupca, Václav (Štefan), dostal veľkých patrónov v Silvestrovi II., r. p., v Ottovi III., cisárovi, Henrikovi, vojvodovi bavorskom, a Henrikovi II., královi nemeckom; poneváč týmto založenie kráľovstva uhorského zdalo sa byť západu menej nebezpečným, nežli uskutočnenie tej veľkej idey ríše slovanskej, jakú Boleslav Chrabrý, kráľ poľský, prechovával v srdci svojom.

Čo sa týče rodinných pomerov dvoru árpádského, nemožno bezpečnými a určitými zprávami slúžiť. Árpád s manželkou — vraj — Horvátkou ⁵⁾, zplodil štyroch synov, ktorých mená sú: Tarkatzus, Jelech, Jutotzas a Zaltas ⁶⁾. — Okrem týchto synov mal Árpád i dve dcéry: Anežku a Beatriku, vydané za Arnulfa a Verneru synov Arnulfových; ktorá rodina potomne kroz sv. Štefana bola obnovená ⁷⁾. Tarkatzus zplodil Tebelu, Jelech Ezelecha, Jutotzas

1) Sr. str. 67.

2) Sr. str. 80.

3) Sr. str. 84.

4) Sr. str. 85.

5) Sr. str. 130. pozn. 6.

6) Const. Por. I. c. c. 40

7) Rodostrom tento nech. vysvetli vec (Sr. Slov. r. 1864. str. 70—81.):

Arnulf, cisár, (888—898)

Arnulf,	Verner
Anežka	Beatrix

|

Judita

Henrik, kn. saský.

|

Henrik, vojvoda bavorský

Gisela, dcéra Conrada, kr. burg.

|

Gisela

Sv. Štefan, kr. uh.

Phalitzina, Zaltas — vraj — s bulharskou manželkou, dcérou to Menumorouta, vojvody Byharského ¹⁾, ale Taxisa; ba tuším ešte jednoho Zultana II., ktorý o. r. 1003. bol vojevodom sedmohradským od sv. Štefana ustanoveným ²⁾.

Vtedy, keď Phalitz sedel na veľkokniežatskom prestole, z krve árpádskej boli na žive len Taxis, vnuk, Phale (Cale), Tase a Termatz, pravnukovia —, a Bultz, pravnuk Árpádov ³⁾.

Taxis mal synov: Jesaslava, Michala ⁴⁾ a dľa mienky nekto-rych — i Petra ⁵⁾. — Jesaslav s Cároltou, prvou manželkou svojou, zplodil Juditu ⁶⁾, a Václava čili Štefana, s poľskou Adelhai-dou ale Giselu a Šaroltu; avšak zpráva o týchto dcérach nenie do-dostatočne zaručená ⁷⁾.

- 1) *Menumorout — misit nuntios suos cum diversis muneribus ad Usubum et Velec, et rogavit eos, ut — legatos suos ad ducem Árpád — dimitterent, qui nunciarent ei: Quod Menumorout, qui duci Árpád primo per legatos proprios, bulgarico corde, superbe mandando, terram cum pugilio se daturum negabat, modo per eosdem nuntios, victus et prostratus, . . . Zulta filio Árpád, filiam suam dare non dubitaret . . . Et dum (Árpád) filiam Meumorout eiusdem setatis, ut filius suus Zultus, iam esse audivisset, petitionem Menumorout differe noluit, et filiam suam in uxorem Zulta accepit . . Dux Árpád accepto juramento Primatum Hungariae, filium suum Zultam Ducem cum magno honore elevari fecit . . Menumorout post istam causam in secundo anno, sine filio mortuus est, et regnum eius totaliter Zulta, genero suo, dimisit in pace. Post haec anno Dominicae Incarnationis 907. dux Árpád migravit de hoc seculo. Anon. Belae R. Not. c. 51 et 52. — Jestli Anonymus, miešajúci koše s baňami, rozumel pod *Menumorout* (menom Morout), ako Turčiansky pod *Moroth*, Mojmíra II., krála Veškomoravy, — pod *Byhor*, pri obyčajnej premene g na u, ВУГОР *Vugor*, *Ugor*: vtedy by sme sa lahko, tuším, dali pokúšať tou hypotesou, že Mojmir II. r. 905 umrel za-nechav kráľovstvo svoje zálovi svójmu Zaltanovi; pre ktorú príčinu mohla potom vypuknúť vojna medzi Poľskom, Českom a Pannoniou.*
- 2) *Et locavit ibi unum proavum suum nomine Zoltan, qui postea hereditavit illas partes Transsilvanias; et ideo vulgariter dici solet Erdél Zoltan. Chron. Thur. P. II. c. XXX.*
- 3) *Const. I. o. sr. str. 78.*
- 4) *Thur. Chron. P. II. c. 27.*
- 5) *Vojvoda benátsky, otec Petra, ktorého sv. Štefan ustanovil za nástupca svójho. Sr. Slovesnosť r. 1864, str. 87.*
- 6) *Sr. str. 114.*
- 7) *Hist. pragm. R. Hung. Spányik. Budae. 1834. p. 56. — Schwandtner SS. RR. Hung. Tyrn, 1765. III. p. 171. — Lányi egyháztörténelme 241 l. Ba či Sarolta nenie Sára?*

Čo sa týče mluvy maďarskej, ľažko je povedať, či terajsia mluva maďarská je mluvou prvých Árpádovcov; lebo Konštantín — súveký to svedok — nikde nespomenul dáke slovíčko maďarské, kdežto pripomänil slovenské¹⁾, ba zretelne svedčí, že kozarskí Kabari vyučovali ich mluve svojej²⁾, ktorá dla pravdepodobnosti bola mluvou slovanskou³⁾. Zaiste na stá slovanských slov ešte dosial nachodí sa v maďarcine⁴⁾: jestli tieto nepochodia z mluvy kozarskej, sta slovanskej, ktoré sú tie neslovanské slová v maďarčine, od Kozarov pochodiace?

Tie slovanské, od Kozarov a iných Slovanov do maďarčiny prevzaté slová však neľen dokazujú, že Maďari kroz Slovanov k orbe, remeslám atď. vedení boli⁵⁾, no i surovosť a nevzdelenosť

- 1) *Βοεβοδος*, Boëvodъ. Ausëlmi Band. Nota: *Latine Vasivoda*, dignitas apud Slavos Voëvoda. Idem quod apud Latinos *Capitaneus*. *Tribunus*, *Dux* militum. Const. Por. L. c. c. 38. n. 95.
- 2) Contractaque mutua amicitia, Cabari spellati sunt; unde et Chazarorum linguam ipsos Turcas docuerunt, habentque etiam hodie eandem dialectum; aliaque item Turcarum lingua utuntur. Consł. L. c. c. 39. Smysel slov týchto zdá sa mi byť ten, že Maďari okrem mluvy, ktorej sa od Kabarov učili, mali i svoju vlastnú mluvu, — Kebari ale vyučovali Maďarov mluve kozarskej preto, lebo chudobná mluva maďarská nedostatovala k označeniu pojmov a predmetov, ktoré di-vým Maďaram nové boly.
- 3) Chazarorum more ac consuetudine (*Σάκαρον*) in scuto erectam (Ar-padem) principem fecerunt. Const. l. l. o. c. 38. — *Σάκαρον* vox Illyrica seu Slava corrupte scripta videlicet *Sakon* vel *Sacon*, et in plurali *Sakona*, legem et consuetudinem significat. Ans. Band. Notae. ib. n. 3. Conf. c. 8. n. 93. — Jako tuná c. 38. nenic slovo *Σάκον* uvedené sľa slovo Maďarov, lež Kabarov: tak i c. 8. užíva sa ono, sľa slovo Pečencov. Darmo teda si Jerney hlavy nälámal, aby z neho urobil (*sakon*, *szakon*, *szak*, *szok*) maďarský *szokás*. — Sr. Dejiny drievnych národot Uhorska, str. 192. — „Slávi et quicunque iis (Chazaris) corteinant, sub eius (Chagani) imperio serviliter sunt, eique obedientes parent.“ Ibin Foszlán.
- 4) *Leška Etrenchus vocabulorum etc.* — *Magyaricae linguae Lexicon critico etymologicum*. G. Danskovský. Posonii. 1833 — 36. — A M. nemzeti irodálom. Toldy. Pest. 1852. I. k. 30. l.
- 5) Ku pr. *széna* szeno, *szalma* slama, *gereblye* hrable, *kapa* kapa, *kasza* kosa, *kosár* košár, *borona* brána, *ross* raž, *polyva* pleva, *mező* medzie, *aczél* ocel, *aczét* ocoť, *gunya* huňa, *szoknya* sukňa, *palást* plášt, *höpenyek* kepeň, *dorong* drúk, *ablak* oblok, *abraz* obrus, *asztal* stôl, *kemencze* kamenica, *udvar* dvor, *pitvar* pitvor, *zsír* žleb, *égrész* iħráč, *pénz* peniaz, *villa* vidla, *juh* jahnica, *kád* kád, *pászma* pásmo, *pecsenye* pečenka, *pálinka* pálenka, *poloska* ploška, *barát* brat, *bútya* bálo, *kalapács* klopáč, *kovács* kováč, *pad-*
Dej. Uhorska.

tehdajšieho maďarského národa, neznavšieho označiť po maďarsky i tie všedné predmety.

Čo sa týče povahy a mravov, vyjmúc Leva cisára, ktorý im vďakou zaviazaný bol ¹⁾, ostatnie, najmä latinské, dejepisné svedocťá predstavujú nám drievnych Mađarov sťa ukrutných divochov a sotva kde chvalitobné slovo o nich poznačili. — Opisujú ich sťa národ hrozný a hovadský, jediaci nelen surové zvieracie mäso, no i ľudské, a pijúci ľudskú krev ²⁾; sťa divochov ukrutných, neznajúcich milosrdenstva, zajímajúcich a ubíjajúcich ľud, mníchov a kňazov, podpalujúcich a rúcajúcich hrady, kláštory a chrámy, zneuctievajúcich sväté veci a len po lúpežiach sa ženúcich ³⁾. Takú su-

lás podlaha, deszka deska, pálca palica, účza ulica, pohár pohár, kulcs kľúč, ugorni vahorovať, akó okov, mérő miera, osztop stíp, borázda brázda, gát bat atď.

- 1) Sr. str. 58. Leo sapiens ap. Migne. *Petrologiae graeco-lat.* Paris. 1863. T. CVIL. p. 955. n. 42.
- 2) Vivunt non hominum, sed belluarum more. Carnibus siquidem, ut fama est, crudis vescontur, sanguinem bibunt, corda hominum, quos capiunt, particulatim dividentes, veluti pro remedio devorant. Regino. — Haec (gens Ungarorum) eo tempore (o. r. 890) tam immanis et tam belluina fuisse dicitur, ut crudis caraibus uteas, humano quoque sanguine potaretur. Otto Parisiensis. — Ut magis magisque timeantur, interfectorum sese sanguine potant. Abbas Ursperg. — Postea vero jam dicta gens, fatigata in bello ad tantam crudelitatem peruenit, ut quidam dicunt historiographi, quod iracundia ducti humanam manducassent carnem et sanguinem bibisseat. Anonym. Belae. R. Not.
- 3) Gens Hungarorum ferociissima et omni belua crudelior. Carantanorum Marathesium ac Vulgarorum fines crebis incursionum infestationibus irrumpunt, per paucos gladio, multa milia sagittis interimunt . . nulla miseratione flectuntur, nullis pietatis visceribus commoven- tur . Huius igitur nefandissimae gentis crudelitate nos solum memoratae regiones, verum etiam Italie regnum ex permaxima parte devastatum est. Regino. — Ungariorum gens, cuius omnes pene na- liones expertae sunt saevitiam . . . Arnulfus — proh dolor — Un- gariorum gentem scelerum cupidam in auxilium vocavit . . . pau- lo post eo moriente cum genti sua tum caeteris in macridie occasu- que degentibus, grave periculum, in exitium fuit . . Saxoniam per- currentes, urbes et oppida incendio dedere, tantamque caudem ubique fecerunt, ut depopulationem ultimam communarent . . Ex illorum vero parte turpis et diabolica vox *hui, hui, hui* auditur. Chron. Abb. Urspergensis. — Ungros scilicet incensis Ecclesiis, ante alta- ria frucidasse sacerdotes, clerum vulgo mixtum, aut impune occi- sum, aut in captivitatem ductum. Tunc etiam cruces a paganis trun- catae, ludibrio sunt habitae; cuius signa furoris usque ad nostram duraverunt statem. Ad. Bremensis. — Castella dirupunt, ecclesias igu-

rovost pripisujú i ženskému pohlaviu¹⁾). — Medzitým než odievali sa jedine z lúpeže²⁾, lež, vedúc kočovný život, sebou veľký počet dobytka, na ktorom si veľmi mnoho zakladkom; ktorý im poskytoval i mlieko k výžive³⁾: preto tiež najväčšou prekážkou maďarskému vojsku bolo, jestli nenašlo dostačnej paše pre dobytok svôj⁴⁾. Pri tom ale i hoľbou a lovením hľadali si výživu⁵⁾.

Práve tenže ich kočovný život to sebou prinášal, že maďarský národ pri svojej slobode nevšímal si toho, čo iní za krásno držali; že mužský snášal každé práce a tarchy, či horúčosť, či zimu, či iné nehody⁶⁾; keď však prišli k jedlu a nápoju, tak ľahko mieru nenašli⁷⁾.

consumunt, populos iugulant. Abb. Urspergensis. — Quantam autem stragem fecerunt illis diebus, aut quanta monasteria succenderint, melius iudicamus silere, quam calamitates nostras verbis quoque iterare. Annales Viticbindi. — Ungari iterum succenderant ecclesiam S. Petri cum capella et S. Viti ecclesiam. Et ipsi Ungari interfeccerunt sacerdotes in ecclesia ante altare et alias, quoscunque inveniebant, sive clericos, sive laicos, sive pueros, sive mulieres. imagines conculcabant, cruces destruebant et incendebant. Chron. Bremensis. — Non enim servitute et militia ulla, sed lucri et libertatis cupiditate, vel potius praedandi studio Genus Turcarum est pecuniarum cupiditate inexplebile. Cognoscunt enim omnes suos — lucri appetentes esse. Leo sapiens. Tactica. Const. XVIII 24, 47. 66. etc.

- 1) Eandem feroicitatem feminis, quam viris adsignauit. Regino.
- 2) Quia enim (Ungari) Christianis nostris longe a nobis positis — imminebant et persecutione affligebant, donavimus illis nullius practiosae pecuniam substantiae, sed tantum nostra linea vestimenta. Epistola. Epp. Bavariae, a. 900. — Sr. Anon. Belae R. N. c. 11.
- 3) Reliquarum rerum egestatem, quemadmodum reliqui, qui nomades sunt, — aequo animo perpetiuntur. Leo sapiens, l. c. n. 46.
- 4) Pastionibus pecoris vitam transmitunt . . nomades sunt, id est pastionibus pecudum se totos tradiderunt. Equos assidue tum hieme tum sestate alunt. Leo sapiens, l. c. 43, 46, 53:
- 5) Bestiarum multitudinem secum habent, equarum, iumentorumque siorum, tum ad lac bibendum, tum propter opinionem multitudinis . Pastionum inopia maximo impedimento Turcarum exercitui est, quia multitudinem jumentorum secum semper vehunt. Leo sap. l. c. n. 52, 62.
- 6) Venatu ac piscatione victimum cottidianum querant. Regino. — Sr. An. B. R. N. 7. 9. 14.
- 7) Populosa et libera haec natio est, reliquarum rerum, quae sunt in homiibus splendida, minorem curam habentes . Labores atque verumq; omnes strenue perfert; ad calores frigora toleranda satis paratur, reliquarum rerum egestatem — aequo animo perpetiuntur . Laboriosum admodum genus Turcarum est. Leo sap. l. c. 45—47.
- 8) Cumque more suo super viride foenum singuli ad prandendum absque

č, tak tiež o ich kroji málo poznačeno.
úcha¹), nezdá sa, žeby boli priniesli do
To čo o ich kroji naznačeno, je, že sa
nechajúc si po troch stranách viseť
lastňuje im Regino ducha naduté-
vátavého⁴). Tak tiež nie veľmi
i priateľské pero Leva cisára: „Plemá
je skryté a tajné v úmysloch; nenie spolkovité,
oažení po peniazoch nenasytelné, prísahou opovrhujúce
uvolomné. I darmi nedá sa udržať; lebo už vtedy, prv nežby
prijali dary, myslia na úklyady a porušenie smlúvy . . . To ich veľmi
hryzie, jestli ktorý z nich uskočí ku Grékom; lebo všetci znajú, že
ich ľudia majú ducha nestáleho, a že sú ziskuchtiví, a z rozličných
rodov pozostávajúci, i preto malý ohľad majú na svojich pokrevných
a na spoločné priateľstvo⁵“. Tieto poslednie slová potvrdzuje i
Turčiansky⁶: „Keď — píše — pokoj dali cudzím veciam a cudzej
krvi, cedili krv jeden druhého, a, byvše ukrutní na sebä samých,
chalupy (*gazas*) kroz rodičov a kroz sebä nashromaždené, obrátili
na lúpežnú korist!“

Bár i o stave ženských nemáme správ, predca o drienej ne-
volnosti dostatočne svedčia dosiaľ u Maďarov užívané slova: *vôle-
gény* čili *mládenec kupujúci*, a *eladó leány* čili *panna predajná*.

Najvýznamnejšia vlastnosť maďarského národa však bola bo-
jovnosť⁷), v ktorej už zavčašu čvičili dietky a služobných svo-

sedilibus recumberent, . . armos et cæteras victimarum portiones
semicrudas absqne cultellis dentibus laniando vorassent, ossa obesa
inter se unus quidem in alterum ludicro iecerant. Vinum quoque
plenis cubbis in medio positum. Postquam vero mero incaluerunt,
horridissime — vociferabant. Ekkeherd. Chron. S. Galli. — Sr. Anon.
B. R. N. c. 13, 16, 22, 29, 43, 46, 49, 50, 52.

1) Sr. str. 147. n. 2.

2) Capillicium usque ad cutem ferro caedunt. Regino. — Ipsi (Moravi) —
more corum (Ungarorum) capita suorum pseudochristianorum penitus
detonderunt. Epist. Epp. Bav. a. 990.

3) Vatha — radens caput suum et cincinno dimittens sibi per tres
partes ritu paganorum. Chron. Thur. P. II. c. 39.

4) Ingenia illis tumida, seditiosa, fráudulenta, praecocia.

5) Leo I, c. 47. 66.

6) Chron. Thur. P. IV. c. 31.

7) Nam incolae illius, ut hoc Veterum produnt præconia, semper tristi-
bus insudeverunt armis. Ib.

jich ¹⁾); o čom Lev cisár podáva nám obširnu zprávu. — „Veľká a zdarná zbraň sú luky a šípy, zvláštne proti Saracenom a Turkom; lebo celá ich nádej víťazstva leží v šípoch. Oni pomätene prenasledujú utekajúceho nepriatela: preto ľahko porazení bývajú, keď tí, čo pred nimi utekajú, činia to bez pretrhnutia šíku a opäť so zadržaním šíku na nich uderia. Nenie teda radno uderiť na nich shromadených, lež z boku alebo zo zadu . . Na tom jedine sú, aby v boji s nepriateľom boli udatní, a za takých držaní boli Veľmi sa riada dla príhodnosti času, a nebojujú ani tak rukama a silami, nežli ľstou, nenazdajuými vpádmi a odňatím zásoby. Ozbrojení sú mečami, pikami, šípmi a prilbicami. Vo vojne teda mnohí z nich nosia dvojakú zbraň: na ramenách nosia piku a v ruke luk, a, keď toho potreba žiada, oboje upotrebujú. Keď ich ale prenasledujú, vtedy ich luk viac platí. Ale nelen oni nosia zbraň, no ozbrojujú (*cendūclo (?) aut ferro*) i kone vznešenejších mužov. Veľmi mnoho kladú na metanie šípov z koní. Leženia svoje nekladú medzi priekopami, lež do dňa vojny rozčriedení sú dla rodín a pokolení. V čas vojny zadržia len pre vojnu potrebné kone a chovajú ich zapútaných nedaleko svojich búd. Stráže majú opodial rozložené a tak po riedku, aby nenaždajným prepadnutím tak ľahko potlačení neboli. Vo vojne nedelia vojsko svoje na tri oddiely, ako to Gréci činia, lež v skupeniach spolu a husto majú svoje oddiely tak málo od sebä vzdialené, že sa zdajú byť jedným vojoradom. Okrem toho vyčystaného vojoradia majú tiež iné vojsko, ktoré lebo posielajú na úkly proti nepriateľovi ta, kde tento nedbalý je, alebo ta, kde oslabnutá strana potrebuje podporu. Zásobu svoju majú za chrbátom vojska, či na pravo či na ľavo, asi na jednu lebo dve cestomillery (mle), ponechajúc dáku malú vojanskú stráž na jej ochranu. Nekdy postavia svoje zbytočné kone za chrbátom vojska rozloženého. Používajú bitiek opodialných, úkľadov, otočení nepriatela, odskokov, prískokov a šíkov roztrhaných. Jestli dali do nôh nepriateľovi, na tom sú, aby ho všetkým úsilím prenasledovali. Ani niesu — jako Gréci a iné národy — s tým spokojení, jestli ho len tak obstojne ženú a z peňazí oblúpä, lež dotiaľ ho stíhajú, dokiaľ ho každým možným spôsobom docela nezhľadia. Jestli sa nepriateľ utiahne do dákej pevnosti, ihned sa usilujú svedeť o stave premávky, mužstva a dobytka, a potom tam zostanú na obleženie, dokiaľ nepriateľa nedo-

1) *Liberos ac servos suos equitare et sagittare magna industria docent.*
Regino.

statkom nezkazia alebo neprinúta k podrobeniu sa alebo k dákemu smlúveniu sa. Najprý predkladajú ľahšie výminky, potom ale keď týmže privolia, nakladajú fažšie. Nedostatok pastvy je najväčšou prekážkou vojsku tureckému. V dobe bitky pechota veľmi mnoho im škodiť môže, tá totižto, ktorá sa postaví proti takým ich jazdcom, ktorý z koní nesliezavajú; lebo, ustavične len jazdiť navyklí, na nohách stáť nemôžu. Protiví sa im rovné a poľné miesto, jazdecký, hustý a ustavične ich prenasledujúci šík; potom potýkanie z blízka a nočne prepadnutie, jestli tak sa stane, že strana ich napadajúca má jednu časť vojska vychystanú, druhú ale utajemnú alebo skrytú. Jestli kto chce z blízka bojoval proti nim, nech má mnohé stráže, po riedku a s malou medzipriestorou rozostené; potom ale, na každú prípadnosť válečnej šťasteny, nech pripraví dáku pevnosť, v ktorej by ich, jestli by na útek do nej sa utiahli, oblahnul. Na tom tiež nech je, aby, pre úklydy turecké, na rovných a otvorených miestach svoje vojsko rozložil, kde ani husté lesy, ani močiare, ani húšťavy niesu na prekážku. Stráže nech sú postavené vo štyroch stranach vojska. Jestli im bitka zle vypadne, ani veľmi lenive ne-prenasleduj ich; lebo Turci, v prvej bitke prevýšení, neutečú hned, lež hľadajú každý spôsob, jakoby opäť na nepriateľa sa vrhli a ho prevýšili.¹⁾.

Jak silný mohol byť počet zbrojnošov maďarských, s istotou udat nemožno; poneváč pramene, ktoré o tom poskytujú zprávu, sú i nestále²⁾ a nedôsledné³⁾ i pochodia z pozdejšieho veku, z veku takého, ktorý viac bájil, nežli aby bol značil skutočné udalosti. Jestli však chceme dať tuná miesto i týmto zprávam, Maďari s príchodom svojím počítali 7 plukov. Každý pluk mal svôjho vo-

1) Leo Sap. I. c. N. 22 – 74.

2) Chron. Thur. P. II. c. 2. v nektorých rukopisoch kladie 30,857 zbrojnošov jednoho pluku. v iných ale 30,000 bez 100 mužov. Sr. SS. RR. H. Schwandter. Tyrnaviae. 1765. I. 132. — Chron. Bud. ap. Podhradczky: p. 37. ale kladie ich na 30,000.

3) Dla Chron. Bud. I. c. píše: „in septem exercitus sunt divisi, ita, ut unusquisque exercitus unum haberet Capitaneum sine Centurionibus et Decanis, consveto modo positivis; unus namque exercitus habebat 30,000 virorum armatorum, sine Centum viris (Centurionibus?) Ex Centum itaque et octo Tribubus in secundo egressu de Scitis, ducento et tria millia virorum armatorum sunt egressi.

$$30,000 + 100 \times 7 = 210,700$$

$$30,000 - 100 \times 7 = 209,300$$

$$108 \times x = 203,000$$

$$210,209 = 209,300 = 203,300?$$

jevodu a 30,857 mužov, počítajúc k nim i stotníkov a desiatníkov, tak, že počet maďarských zbrojnošov obnašal 216,000 mužov ¹⁾.

Medzitým počet tento rozmnožený bol, keď slovanskí Kabiri, odtrhnuvší sa od Kozarských súkmenovcov, pridružili sa k Maďarom a postavili sa v popredie maďarského vojska ²⁾). Vezmeme-li počet mužstva Kabirského — šta ôsmeho pokolenia v pomere predošlom, vtedy počet celého sdruženého vojska položiť môžeme na (216,000 + 30,857 =) 246, 857.

Okrem Kabirov iné tiež národy potomne rozmnožily válečné sily Maďarov ³⁾, v ústavičných bitkách preriedených.

Jestli ale už i o počte válečnej sily s istotou málo čo povedať môžeme: tým menej určiť môžeme počet celého ľudu, ktorý v mestách a dedinách pod hradami ⁴⁾ a hvozdami býval ⁵⁾). — To však opäť isto je, že počet ľudu sa množil nelen kroz národy, pod árpádsku vládu sa podloživšie ⁶⁾, no i kroz zajatých a v rabstvo postavených ⁷⁾.

Na vzdor kočovnému a bojovnému životu neboli Maďari bez všetkej správy. — Knieža, dla slovansko-kozarského spôsobu usta-

1) Chron. Thur. P. c, II. píše: „irruptionem circum edificantium gentium formidantes, universum coetum armorum. quem ducebant, in septem exercitus divisorunt, et unicuique exercitu Capitaneum specialem preficientes, Centurionesque ac Decanes, more scito, constituerunt, et unusquisque exercitus triginta millia virorum armatorum nec non octingento scipem continebat. Nam in secunde eorumdem de Scythia egressu de centum et octo tribubus ducenta et sedecim millia de unaquaque scilicet tribu 2,000 armatorum — eduxisse perhibentur.“ — Teda:

$$20,857 \times 7 = 215,099 + 1 = 216,000$$

$$108 \times 2000 = 216,000.$$

2) Sr. str. 58.

3) Sr. str. 140.

4) O slovenských mestách, dedinách a hradoch predštěfanských budeme hovoriť pri vysvetlení zemevídu, k dielu tomuto pripojeného.

5) In montibus, qui Gozd dicuntur. Sim. Keza, K II, c. 4. — Sr. Cod. Dipl. Fejér. IV, 1, 101; 164; 301. V, 3, 227. — Slovanské právo. I, 4.

6) Sr. str. 62. 140.

7) Sr. str. 124. — Cumque more, suo super viride foenum singuli (Ungari) ad prandendum absque sedilibus recumberent (nenie-li to dosiaľ u Turkov užívaný spôsob sedenia krížmonohého?) ipse (Heribaldus) sibi et clericu cuidam *praeda capto sellulas posuit*. Clericu autem linguae bene eorum sciolus, propter quod etiam eum vitæ servaverant, cum eis valenter clamabat. Chron. S. Galli ab a, 925.

novený ¹⁾, mal pri boku svojom dvoch ²⁾: stolnška ³⁾ a poharníka ⁴⁾ ktorí zastupovali miesta najvyšších dvoch zemských radcov ⁵⁾. Hodnosť stolnškova však bola väčšia, nežli poharníkova ⁶⁾. Okrem toho každé z osem kabaro-maďarských pokolení malo svôjho zvláštneho vojevodu ⁷⁾. — Hlavné tieto vrchnosti prísne záchodili so súrovým ľudom svojím, ktorý nie láskou, lež bázňou na uzde držaný byť musel ⁸⁾.

Obznámení a pomiešaní však viac a viac s našimi slovenskými predkami, prevzali od týchto i ostatníu formu vlády, a tak zavrhnuúc predošlú absolutistickú formu, s predkami našimi spolupožívali dobrodenia slovenskej ústavy. Na čele bol kráľ ⁹⁾, za ním boli *vojevodovia*, z krve árpádskej pošlé kniežatá, vládnúci nad kniežat-

- 1) Sr. str. 145.
- 2) *Habent autem primum ducem exercitus* (*κεφαλήν*) principem e prosapia Arpade, cum quo alii duo. Const. Por. de adm. imp. c. 40.
- 3) *Γύλας*. Maďarski spisovatelia darmo naľahajú slovo toto, aby z neho utvorili *ggylés*, (snem); lebo toto označuje *mnohosť*, kdežto *γύλας* týče sa len jednej osoby. — *Γύλας* je názov grécky, majúci koreň vo slove *γύλος* — nádoba na chlieb. Sr. I. kn. Mojž. 40, 2. — Magister Dapiferorum.
- 4) *Κάρχας*. I toto slovo darmo Maďar pristahuje na *káros* býró, kárt, istélo býró atď., a Slovák na *karchát*; lebo *κάρχας* má svôj koreň v gréckom *καρχίστιον* — veľký pohár, veľká časa. Sr. I. kn. Mojž. 40. 2. — Magister Pincernarum. — Sr. Tud. Gyüjtemény. 1837 VIII. 46.
- 5) *Qui iudicium vicem obtinent* . *οῖτινες ἔχονται τάξιν κροτοῦ* — ktorí hodnosť sudcov zastávali. — Dla Ducangihho, *iudex* v stredoveku označovalo ministrov, radcov krajských.
- 6) Suntque *gylas* et *karchas* non nomina propria, sed dignitates . . . cum *karchas* sit dignitas, quemadmodum et *gylas*; quae dignitas (*gylas*) tamen major est, quam *karchas*.
- 7) Et habet unaquaeque gens peculiarem principem (*ἀρχοντα*). Const. Por. de adm. imp. c. 40. —
- 8) Haec igitur natio sub unius dominatu cum sit (*μοναρχούμενον*), graves acerbasque poenas dat praefectis suis (*ἀρχόντοι*), si cuius delicti tenetur; neque amore, sed timore ab improbitate coeretur. Leo s. Tactica. Con. XVIII. N. 46.
- 9) Vôbec hľásajú, že sv. Štefan, obsiahnuv z Rímu název kráľovský bol prvým kráľom uhorským. Keď to tak rozumejú, že sv. Štefan bol prvý od Rímu uznáný kráľ, alebo, že prvý vládol nad celým terajším Uhorskrom: pravdu majú; nie vtedy, keď sa domnievajú, že žiadon z predkov sv. Štefana nenosil název kráľa. Slovenský název kráľ, alebo jako u Grekov, ba i v listine vesprímskej (sr. str. 116.) a na korune uhorskej prichodí — *κραλες* od neslovanského západu iste neboli daný kráľom uhorským! No, sám sv. Štefan riekoval k sv. Imrichovi: „*Grave enim tibi est huius climatis tenere regnum, nisi*

ským údelom¹⁾; potom *dvorník* čili nádvorný župan (nádor-ispán), *stotník* (magister dapiferorum), *pohárník* (pohárnok, magister pincernarum), *továrník* (tavernicus), *klučiar* (clavicularius), *komorník* (camerarius), *župani* (ispányok), *udvorníci* (udvarnokok), *pristalci* (pristaldi). *biloši* (tortores), *županci* (s franc. vyslovením *juobagiones, castrenses*), starší a iní²⁾.

Jako ale krajinské hodnosti prijaté sú zo slovenskej ústavy: tak je z nej i krajinský *rákoš* či *rokoš* (rakوش = snem), kde sa o záležitosti celej krajiny *rokovalo*, i župné súdy (stolice), v župnom meste (градъ, городъ) alebo na župnom hrade (*vár*) vydržiavané, o záležitostach územia, župnej medzou (*vár-megye*) otočeného³⁾.

Slovenský ústavný život tak si Maďari obľúbili, že — bár i sv. Štefan popustil prístup nemeckému feudalizmu do krajiny⁴⁾ — preča ho, spoločne s uhorskými Slovanmi, až dosial ubránili.

S ústavným životom spojená bola i rovnoprávnosť všetkých národov i z ohľadu národnosti i z ohľadu náboženstva⁵⁾. Takto ne-

*imitator consuetudinis ante regnantium extiteris regum.*⁶⁾ Monita.
s. St. c. VIII. — Bartal. Comm. I. 110.

- 1) Toxovičia v Šomoďsku (sr. str. 114.) sv. Imrich a po ňom Bola I., Gesaslav I. atď. na Slovensku, Koloman. v uhorskom Rusku (o čom budúce Dejiny jednať budú), jeden strýc či ujec sv. Štefana (sr. str. 101.) atď. — Srovnej Dejiny drievnych národov str. 219.
- 2) Srovnej tieto hodnosti u slovenských tiež Bulharov. Tnd. Gyüjt. 1837. VIII. 46. I. — *Udeornik*. Corpus Juriā. Hung. Tyrnaviae. 1751. Decr. S. Steph.. L. II. 55. — *Discutiens ad Praedam, per Pristaldum misit Varadinum. Ritus explor. veritatis. Varad. §§. 253, 380, 381, 584. str. 52. Magyarország alaptörvényei. Pest, 1831. 27. I. Corpus Juris H. 1222: 9. — Biloči máskép Biloči Magyarország alaptör. 25. I. Slovesnosť r. 1864. str. 75. Corpus Juris H. 1222: 5. — Látá az komornyik. Magyar Szentek Legendái. Toldi. Pest. 1859. 110. I. — Zontravia Slava vox Regionem significat et a Zupa deductiur, quod populum vel regionem aliquam habitatam significat. Hiuc autem Zupsnus, seu Jupanus, dignitas apud Servios, Hungaros et universim apud Slavicam gentem, etc. Ansel. Bardurii notes in Const. Por. de adm. imp. ap. Migne. Paris. 1864. T. CXIII. p. 278. n. 71. — Slovesnosť r. 1863. str. n. 1864. str. 75. — Volumus, ut unusquisque senior suum habeat militem, nec quis alter illi suadest, antiquum deserere seniorem. Sr. Slovanské právo. H. Jireček. V Praze. 1864. o kmetoch, baľoch a starešine.*
- 3) Sr. Dejiny drievnych národov str. 224.
- 4) Preto sa hnevali na sv. Štefana a chopili sa zbrane proti nemu, že prijal nemecké zákony. Voyage en Austriche. Marcel de Serres. Paris. 1814. III, 243.
- 5) Ipsi (Slavi) Vngarorum non modicam multitudinem ad se sumserunt.

len udržovali domáci pokoj, no i spojenie so súsednými nemadar-skými národami ¹⁾). Ba ničoho nebolo, čoby bol i sv. Štefan tak odporúčal synovi svójmu, nádejnému to nástupcovi svójmu, sv. Imrichovi, ako šetrnosť oproti západnej a východnej cirkvi, snášanlivosť oproti mluve a národnosti všetkých národov Uhorska ²⁾.

Epist. Epp. Bav. a. 899. — (Albi Chrobati) *affinitatem cum Turcis et amicitiam contrahunt.* *Const. Por. de adm. imp. c. 30.* — *Ita concordes sunt pagani cum christianis, tantamque ad invicem habent familiaritatem, ut illuc videatur Isaiae Prophétia impleri: Lupus et agnus pacentur simul.* *Cod. Dipl. Fejér. I. 261.* — (*Rebelles Chazarorum*) *victi - fugientes ad Turcas - se contulerunt, ibique sedes posuerunt, contractaque mutua amicitia, Cabari appellati sunt; unde et Chazarorum linguam ipsos Turcas docuerunt, habentque etiam hodie eodem dialectum.* — *Quia vero fortitudine bellica et strenuitate octo aliis gentibus praestabant, siisque in præliis antecellebant, primum in tribubus locum obtinuerunt; unusque in illis tribus Cabarorum populis princeps est ad hodiernum usque diem.* *Ib. c. 39.* — *Clericus antem lingue eorum bene sciolus — antiphonam de sancta Cruce (coram Ungaris) — decantabat.* *Chron. S. Galli ad a. 925.* — *In dioecesi Cologensi quoddam Monasterium s. Demetrii —, in quo ex primaria iustitatione ipsius Greci, Ungari et Sclavi servire debent et cuilibet nationum huiusmodi fuerunt inibi distincte et disposite mansiones.* *Ep. Clem. R. P. ad a. 1344.* *Theiner. I. 666.* — *Quia vero nec novum est, nec absurdum . . . in regno tuo diversarum nationum conventus.* *Ep. Innoc. R. P. ad Emericum R. H. a. 1204.* *Fuxhoffer Monaster. I. 144.* — *Tieto a iné svedoctvá o suášanlivosti Maďarov nachodia potvrdenie i v tom, že si prisvojili nelen slovenske (sr. str. 145.) a polom i nemecké (ház Haus, istaló Stall, istáb Stab, old.) slová, no i grécke, ku pr. tanyisztra τάγωρης, persely περσιχος, paripa παριππα, atd.* *Sr. Const. Por. de Cerem. ap. Migne. Paris 1864. p. 592, 16; 715, 44; 911, 66.*

- 1) *Principales (Ungari) per interpretes interrogantes (Heribaldum monachum)* Sed custodes . (Heribaldum et Clericum Ungerorum) exploratores putantes; sociis clamabant. At illi agiliter erumpentes Heribaldo agoito, de clero primo hesitant, jo munitionem tamen eum recipiant, et — hospitaliter tum pro Christo, sed et pro captivo suo, cuius linguam noverant, tractant curando. *Chron. S. Galli. I. c. 1000.*
- 2) *In hospitibus et adventitiis viris tanta inest utilitas, ut dignae sexto in dignitatis regalis loco possint haberi. Unde in primis Romanum crevit imperium Romanique reges sublimati fuerunt et gloriosi, nisi quod multi nobiles et sapientes ex diversis illuc consuebant partibus? — Sicut enim ex diversis partibus provinciarum veniunt hospites, ita diversas linguis et consuetudines diversaque documenta et arma secundum duocunt. Quae omnia regiam orant et magnificant eam et perterritant exterorum arrogantiam. Nam unius linguae uniusque moris regnum imbecille et fragile est. Propterea inheg te, fili mi,*

Dávna sloboda však pod sv. Štefanom nemalo premeny podstúpila; lebo nelen, že mnohých Maďarov, pre neprijaté kresťanstvo, do porobstva snížil, druhých ale povýšil¹⁾), lež povolal do krajiny mnohých tiež cudzincov, ktorí výsadami a dôverou kráľovskou vyznačení, dali potom podnet západokultúrnemu rozdeleniu občanov na hodnosti, na triedy a stupne²⁾.

Čo sa týče zákonov veku predsvätoštefanského, jedinú pamiatku poznačil *Anonymous Belae regis notarius*, ktorého však hodnovernosť na veľmi slabých nohách stojí pred nestrannou kritikou³⁾. Hovorí, že sedem vojevodov (Almus, Eleud, Cundu, Ound, Tosu, Huba, Tuhutum), vyvolivších si Almusa za veľvojvodu⁴⁾, otvoriac žily svoje a cediac vlastnú svoju krv do jednej nádoby, zaviazalo sa, týmto surovým spôsobom prísahy k nasledujúcemu základnému zákonomu: 1. že dokiaľ oni a ich potomkovia trvať budú, ich knieža bude z krve Almusa; 2. aby, keď čo spoločným úsilím nadobudnú, žiadon z nich nezostal bez podielu; 3. aby tito vojevodovia, ktorí si dobrovoľne Almusa vyvolili za knieža, ako i ich potomci nikdy neboli vytvorení z kniežatskej rady a z kniežatskej hodnosti; 4. aby krv toho, ktorý by z ich potomkov stal sa neverným oproti kniežaťu a činil rozbroje medzi kniežaťom a jeho pokrevními, tak cedená bola, ako cedená bola ich krv pri tej prísahe, ktorú robili kniežaťu Almusovi; 5. aby ten, ktoroby z potomkov Almusa a ostatných voje-

ut bona voluntate illos mutrias et honeste teneas, ut tecum libertius degant, quam alibi habitent. Monitum s. Steph. VI. — Sr. str. 115. — Rex — crudelitate foedatus, incassum sibi vendicat nomen regis; quia tyranus est dicendus. Ob hoc ergo — iubeo, ut — non solum parentale et cognitioni, vel principibus, sive ducibus, sive dicitibus, seu vicinis et incollis sis propitus, verum etiam extraneis et cunctis ad te venientibus. Monitum X.

- 1) Plures nobiles Hungari Duci Kapun adhaerentes, baptismum fidemque respueantes, ad turpia servitia sunt detrusi; ille namque in gerendis iudicatus erat nobilior, qui fidei Christi citius adhesisset. Chron. Bud. 49. — A király osztán birtokaikról mind földkében mind falvakban bölcsen intézkedék. — Magokat pedig és maradékaikat mai nepig az egyház szolgáival rendelé. Később országgyűgynak kérelmére hozzá szt a határozatot, hogy csak tizedet adjanak abból, a mit birnak vala nehogy elkeseredve a földröl elszélejdenek. Sz. István kisebb. Legend. Szabó Károly. Pest. 1865. 28. I.
- 2) O tom jednať náleží do budúceho diela.
- 3) Sr. str. 53.
- 4) Udanie toto protiví sa však hodnovernému svedoctvu Konstantinovmu. Sr. str. 58.

vodov chcel zrušiť stanovy tejto prísahy, padol pod kliatbu ¹⁾). — Jestli tieto základné zákony sú skutočné, isté je, že oni u prítomnosti Kozarských poverenkov uzavrené boli keď docela nepochodia od týchže povereníkov ²⁾). I sám duch tejto smluvy srovnáva sa so slovanským duchom Kozarov ³⁾.

O iných predsvätoštefanských zákonoch Maďarov neznáme. Pravde podobno je, že Maďari prisvojivše si slovenskú ústavu, prisvojili si i slovanské zákony. Výrok tento potvrdzuje i sám slovenský spôsob hradných súdov a očistov, ešte dlho po veku sv. Štefana v Uhorsku zachovávaných.

- 1) An. B. R. n. Hist. Duc. Hung. c. 6. — Tie slová (*anathemati subiaceat in perpetuum*), ktorými zakončený je pisty odstavec, páchnu tuším, viso duchom cirkevného sredoveku, nežli duchom tých vojevodov !

- 2) *Turcarum gens olim prope Chazariam habitabant .. Bello autem inter Turcas et Patzinacitas — exorto — , Turcarum exercitus devictus fuit, atque in duas partes divisus; et earum una quidem orientem versus partem Persidis incoluit — : altera vero pars occidentem versus sedes posuit cum βοσθόδῳ suo ac duce Lebedia in locis Atelcusu*

*. Paulo vero post Chaganus ille Chazariae princeps per legatos pettit a Turcis, ut ad se Chelandiam mittant primum eorum βοσθόδον. Itaque ad Chaganum Chazariae profectus Lebedies interrogavit: quae ipsius vocandi causa esset? cui Chaganus: ideo se eum vocasse, ut — gentis suae principem faceret, eo pacto, ut ibi subesset. At ille respondit: — est alter a me βοσθόδος, Salmutes nomine. qui et alium habet Arpadem nuncupatum: horum sive ipse Salmutes, sive filius eius Arpades princeps fiat, tibique subjiciatur. Placuit itaque haec oratio Chagano, virosque cum ipso ad Turcas misit, qui ubi cum sis sermonem communicassent, visum potius illis fuit, Arpadem principem constituere, quam patrem Solmutzen — quem etiam solemnni Chazarorum more ac consuetudine (*χατά τῷρ Χαζάρων ἔθος καὶ ζάκαρον*) in scuto erectum principem fecerunt. Const. Por. de adm. imp. c. 38. — Z tohoto vidno, že Kozarski povereníci dla svjohho — teda Kozarského — zákona (*ζάκαρον*) ustanovili Arpáda kniežatom nad Maďarmi, kniežatom to ad Kozarského chagana odvyslým.*

- 3) Srovnejme to so slovenskou ústavou (Vids: *Dejiny drievnych národov na území terajšieho Uhorska*, str. 219.) a uvidíme, že táto smluva maďarských vojevodov je len nápodobnenie drievno-slovenskej ústavy. Jako nitrianske knieža odvísle bolo od veľkomoravského kráľa: tak i Árpád odvíslym bol od kozarského chagana. Jako údelné knieža malo svojich kmetov a župnov dedičných: tak sa oni i v tomto základnom zákone ustanovujú. — Naproti ale celý tento zákon proti sa nemeckému feudálnemu vládovzoru.

Súdy sa držaly na hradách ¹⁾, u prítomnosti župana (*jupanus*) alebo biskupa, súdcov ²⁾, a bilošov ³⁾). — Jestli ochodzný či obmedzový (*parochianus, mega jupanus*) župan nemohol sa domôcť pravdy, vyslal svôjho náimestníka (*pristaldum*) s obžalovaným ku stolici biskupskej, aby u jeho *pristojenstve* podrobene bol *Pravde*, t. j. očistom ⁴⁾). — Okrem župnej súdnej stolici bola i královská súdna stolica ⁵⁾, ktorá viedla súd nad županami ⁶⁾ a prijímalu odvolanie sa na ňu ⁷⁾.

Nestopujúc spôsob iných súdov, podotknúť musíme aspoň očisty želeža, vody ⁸⁾ a meča ⁹⁾, ktoré podobne s inou slovanskou ústavou prešly do ústavy uhorskej ¹⁰⁾.

Čo sa ale týče počiatkov veku sv. Štefana, tento učinil nemalú zmenu vo slovanskej ústave, menovite kroz zákony, v zájmosch západnej cirkve vydané ¹¹⁾.

Sv. Štefan sice pri korunovaní svojom vydal dáku listinu,

- 1) Štred obmedzia (ochodze) bol hrad, (vár-megye, *mega*), ktorý pre tamže vybavované súdy *stolícou*, t. j. *súdnou stolicou* nazvaný bol.
- 2) Consentientesque sint Comites et Judices Praesulibus suis ad justitias. S. Steph. Decr. II. 2, 2.
- 3) Fures et latrones Bilochi regales discutiant, ad pedes tamen Comitis. Bulla aurea Andrae R. H. 5, 2.
- 4) Discutiens ad *Pravdam*, per Pristaldum misit Varadinum. Ritus explor. verit. §§. 253 etc. — Sr. Decr. s Steph. II. c. 31 et 32.
- 5) Bezpochyby v Bielohrade; preto i toto mesto nazvano bolo stolčím Bielohradom, t. j. královskou súdnou stolicou. Sr. Bulla aurea. And. R. H. 1. — Regalis Senatus, regale Consilium, regale Judicium. Decr. s. Steph. II. cc. 14. 19. 20.
- 6) Si quis Comitum . . . secundum decretum regalis Senatus etc. Ib c. 14.
- 7) Si quis militum, judicium a suo Comite recte judicatum spernens, ad Regem appelleverit, etc. Ib. c. 43.
- 8) Judicium ferri et aquae — in sede Episcopi et majoribus Praepositoris, ut Posonii et Nitrise. Colom. Decr. L. I. c. 22. — S. Ladsl. Decr. I. c. 28.
- 9) Duellum, quod valgo *Boy* dicitur. Cod. Didl. Fejér. VII. 4, 80.
- 10) Sr. Dějiny dřievnych národov str. 226. — Sloves. r. 1864. str. 52.
- 11) Convenienter doctrinæ Ecclesiasticae illos instituens, in eorum cervices disciplinae iugum et legem imposuit. — Postea vero . . Astrictum . . ad S. Apostolorum limina misit. Hartvicus. — Azért a népet az egyházi törvény szerint oktatván, a fegyelem jármát, és törvényét megalázott nyakára alkalmaza —. Azomban némely nemesek —, látván, hogy a mit megszoktak kénytelenek lónek elhagyni, a király parancsait ördögi összetörzsből megvetetiék, s. a t. Sz. Ist. Kis. Leg. 28. I.

obsahujúcu smluvu medzi Maďarmi a Poliakmi (ku ktorým vtedy ešte Slovensko náležalo); avšak listina tátó sotva už dojde vzkriesenia¹⁾. — Okrem toho bezpochyby tiež už pri — alebo v krátkom čase po korunování vydal vydal nektoré zákony, týkajúce sa unie s Rímom, západnej cirkve a kráľodvorskej hodnosti²⁾; lebo — ako sa zdá — tieto zákony zapríčinili vojnu so sedmohradským gylasom a románskym kniežaťom³⁾.

Konečne čo sa týče vlastného kupectva pred svätoštefanských Maďarov o tom ani stopy nieto; lebo čo iné národy kupectvom vydobývali, to suroví Maďari lúpežením a násilím si zaopatřovali. — Podobne nieto u nich ani stopy vlastných škôl a písma, lebo s týmito ich z jednej strany východná⁴⁾, z druhej ale strany zá-

1) Sr. str. 11. 98.

2) Poznať to zo svedectva menšej legendy sv. Štefana (sr. str. 155. a poz. 1.), kde ešte pred svätomartinským diplomom (r. 1001.) premenil nektoré prisnejšie nariadenia proti šomodským povstalcom. — že tam pri tej príležitosti u prítomnosti biskupov a županov vydané sú i nektoré zákony, nedá sa — tušim — pochybovať. — Coronatur. Ea autem dignitate suctus, quam ille vitam egerit, qua prudentia et moderatione fuérit, illud satis declarat edictum, quod ab illo, cum Episcopis et Hungariae primoribus promulgatum est; quo singulorum vitiis singula adhibuit remedia. Hartvik. — Facta autem processione (in solemnitate coronacionis), verbum Dei praedicant, privilegia sanctae romanæ curiae aperint, audiente omni populo legunt. Chron. ungaro-pol. Mon. Pol. Hist. I. 505. — Corpus Jur. na konci Decr. s. Steph. II. sice hovorí, že ono r. 1035 v Ostrihome, dla iných v Tolne bolo vyhláseno, avšak pravde podobno je, že sa toto rozumel má len o sobraní zákonov, už predtým (997—1035) čas po čase vydaných. Sr. Katona Hist. Crit. Regnum. I. p. 202 etc.

3) Sr. str. 98.

4) Spisovatelia, ktorí všemožne chceli dáko ošaťiť nahotu Maďarov, tárali o dákom hunskytiskom písme prvotných Maďarov (Sr. Valasszy: Conspectus, Reip. lit. in Hung.): odvolávajúc sa na Chron. Thüróciho, ktorý P. I. c. XXIV. píše: „Tandem occidentales nationes, quius vivente Attyla infesti erant, metuentes, ad Erdevelve, confusa videlicet Pannonicæ regionis, se transtulisse, et non Hunnos sive Hungaros, sed ne illorum agnoscerentur esse residui, Siculos, ipsorum autem vocabulo Zekel (MS. Zekul) se denominasse perhibentur (!). Hi Siculi Hunnorum, prima fronte in Pannonię intrantium, etiam hac nostra tempestate, residui esse dubitantur per neminem, cum in ipsorum generatione, extraneo nondum permixta sanguine et in moribus severiores et in divisione agri ceteris Hungaris multum differre videantur. Hi, nondum Scythicis literis obliiti, eisdem, non encausti et papyri ministerio, sed in baculorum excisionis artificio, dicarum (ro-

padná cirkev oboznámila ¹⁾).

vás od sy-jem, jako krov od kry-jem) ad instar utuntur.“ Medzitým práva Székelyov, vypísané od Majlátha, dla súdu V. A. Maciejovského, plné sú ducha slovenského, tak že ich lebo za pomádarených slovenských Sakulatov (sr. Dej. dr. nár. str. 146.) alebo za prvotných maďarských osadníkov (*székhelyiek*) Sedmohradska, slovenské obyčaje prevzavších, držať môžeme. Sim. Keza Chrom. Hung. ed. Horányi. Bud. 1782 p. 62. hovorí: *Isti enim Zaculi Hunorum sunt residui, qui dum Hungaros in Pannonię iterato cognoverunt remeasse, rediuntibus, in Rutheniae finibus occurrerunt insimulque Pannonia conquestata, partem in ea (?) sunt adepti, non tamen in pleno Pannoniae (?), sed cum Blackis (Blachis, Vlachis) in montibus confinii sortem habuerunt. Unde Blackis commixti, litteris ipsorum uti perhibentur.*⁴⁾ Teda ako toto užívanie kyrillského písma, tamto vrývanie alebo vrezavanie písmen do dreva (Dejiny drevných národov, str. 233.) a slovanský duch székelyského práva podvračia bezzákladnú mienku o hunskytiskom písme: tek zas z druhej strany odvodzovanie Sékelyov od pádu Attilovho (r. 454.) nemá žiadneho základu. Sr. Pray. Ann. vet. p. 388. — Šafárik. Slov. Starožitnosti 1863. II. 220. pozn. 24.

- 1) Strigoniensi vero oppido (Stephanus) nativitatis exordium habuit, et puer adhuc scientia grammaticae artis ad plene imbutus est. Hervicus. — Či okrem tohto súkromého vyučovania už na počiatku veku svätoštefanského jestvovaly i verejné školy latinské, nedá sa s istotou povedať. Poneváč teda isté svedocťvá o tom padajú len do neskoršieho času: preto o tomto jednať náleží do budúceho diela.

Časť III.

O ostatných národoch Uhorská.

(Od pádu državy veľkomoravskej do sriadenia Uhorska.)

Od r. 907, až do r. 1009. po Kristu.

Dejepis tohto storočia (907—1009) spomína okrem Slovákov a Maďarov ešte iné národy na území terajšieho Uhorska, menovite Románov, Rusov a Pečencov; o ktorých jednať tiež treba, bár je práca tátó s najväčšou ťažkostou spojená. Ťažkosť tátó leží najviac v tom, že dejepisné žriedla častokrát tomu istému národu rozličné mená prikladajú; čo že veľký smätok zapričiniť musí, každému zrejmo. Tak je to najmä s Pečencami a Románmi. Ba sú, ktorí i tieto dva národy za jeden považujú. — My však prv, nežli by sme o totožnosti lebo rôznosti týchto dvoch národov jednali, považovať ich budeme za dva od sebä rôzne národy a o oboch zvláštne pojednáme.

I. Pečenci.

Pečenci ¹⁾) prvotne prebývali nad Volhou a Geechom, v susedstve Kozárov a Uzov.

Na konci IX. storočia uderili Kozári, s Úzami spojení, na Pečencov, porazili a vytisli ich so sídel svojich.

Pečenci, sídel svojich zbavení, usadili, sa v susedstve Maďarov ²⁾, vtedy v Lebedii prebývavších. — Medzitým súsedstvo toto nebolo dlho pokojné. Medzi Pečencami a Maďarmi vypukla válka, v

1) Grécki: Πατζινίται, rusky: Печеиѣгы, polsky: Pieczyngowé.

2) Sciendum est Patzinacitas a principio ad Etel (Volga) et Geech flumina habitasse, iisque conterminos fuisse populos illos, qui Mazari (Chazari) atque Uzi cognominantur. Ante annos vero quinquecenta ii, qui Uzi nuncupantur, cum Chazaris conspirentes armis Patzinacitas aggressi, superiores facti sedibus eos suis expulerunt. Const. Por. de adm. imp. ap. Migne. Paris. 1864. p. 311. cum notis. — Patzinacitae, — armis contra Chazaros summis, victi terram suam deserere — coacti fuere. Ib. p. 318.

ktoréj Pečenci zvíťazili. Jedna časť Maďarov tiahla k východu do Persie, druhá ale s vodcom svojím Lebediašom do Atelkusu¹⁾.

V tom čase stalo sa, že Bulhari kroz Maďarov, od Leva cisára gréckeho, navedených, porážku utrpeli. Aby sa teda nad Maďarmi pomstili, práve vtedy, keď títo Arnulfovi proti Svätoplukovi pomáhalí, nahovorili Pečencov, aby uderivše na územie Maďarov, do vojny odtiahnuvších, tože sebe vydobili. Pečenci skutočne to i učinili a, zvíťazivše nad Maďarmi, týchto z Atelkusu (Multansko-Vaslaska) vypudili a sami tamže sa usadili²⁾.

Pečenci nad Maďarmi zvíťazivše, územie svoje podelili na 8 okresov nasledujúcich: *Ertem, Tzur, Gyla, Kulpeé, Charaboe, Talmat, Chopon a Tzopon*. Každý z týchto okresov mal svoje vlastné knieža, a súce v Ertem bol *Maitzan*, v Tzur *Kuel*, v Gyla *Kurkutan*, v Kulpeé *Ipaon*, v Charaboe *Kaidum*, v Talmat *Koslan*, v Chopon *Giaze* a v Tzopon *Batan*. Po smrti týchto stali sa ich nástupníkmi ich vnukovia (*patrueles*); poneváč jejich podľa starého zákona a obyčaje nezanechávali dedične hodnosť synom, a kniežatá museli byť spokojními s tým, že vláduň mohli kniežatstvom, dokial žili; po ich smrti ale už synovia, už zas vnukovia nasledovali, aby hodnosť nezostávala len pri jednej stránke pokolenia, lež aby ona i na pobočné haluzy prechádzala.

Spomenané okresy zas podelené boli na 40 podokresov, z ktorých každý mal zas svoje knieža, avšak menšie.

Majúc ohľad na rieku Dneper, štyri pokolenia čili okresy Pečencov, totižto: Kuartzitzur, Syrukalpeé, Borotolmat a Bulatzospon, ležaly z tamtej strany Dnepru na severo-východ, k Uzii, Kozársku, Alanií, Chersonu a iným krajinám; ostatné štyri ale z tejto strany Dnepru k severo-západu, a súce: Giazichopon súsedilo s Bulharskom, Gyla s Uhorskou, Charaboe s Rosívu, Jabdiertím ale s územím poplatným Rosii; totižto s Ultimani (Uličiami) Derble-ninami (Drevljanami), Lenzeninami (Lučičami) a inými Slovanami.

1) *Turcarum gens olim prope Chezariam habitabat, in loco, cui nomen Lebedias. — Bello autem inter Turcas et Patzinacitas — exerto Turcarum exercitus devictus fuit, atque in duas partes divisus; et earum una quidem orientem versus partem Persidis incoluit — : altera vero pars occidentem versus sedes posuit cum boebodo suo ac duce Lebedia in locis Atelcusu.* Ib. pt 318.

2) *Post aliquot vero annos Turcas invadentes Patzinacitae, eos cum principe Arpade persecuti sunt. Turcae itaque profligati fugientes, et terram ad sedes colloquandas quaerentes, magnam Moraviam (t. j. pannonskú časť Veľkej Moravy) ingressi.* Ib. p. 319.

mi. — Vzdialené bolo ale Pečensko od Uzie a Kozarska 5 dní, od Alanie 6, od Mordie 10, od Rosie 1, od Uhorska 4, od Bulharska $\frac{1}{2}$ dňa. Ležala nedaleko Chersonu, ba ešte blíżej k Bosporu.

Za Dneprom, z tej strany, čo hľadí k Bulharsku, u prievozov tejže rieky stály pusté hrady ($\ell\sigma\eta\mu\kappa\alpha\sigma\tau\varrho\alpha$): *Biclohrad, Tugkatae, Kraknakatae, Salmakatae, Sakakatae a Giaiukatae*. — Za času Konstantína Por. pôd srúcaninami týchž hradov nachodily sa ešte ostatky chrámov a krížov, z tophinského kameňa kresané; proto i mnohí dľa ústneho podania sa domnievali, že tam nekdy Gréci prebývali ¹⁾.

Pečenci menovali sa tiež Kankar: nie ale všeci, lež len obyvatelia troch okresov, totižto Jabdiertí, Kuartzitzur a Chabuxingyla, akožto nad iných silnejší a šlachetnejší; poneváč to samo už meno Kankar vyznamenávalo ²⁾.

Nosilo tiež územie Pečencov, kde pred nimi prebývali Maďari, i názvy riek, ktoré tam boly, totižto: *Baruch, Kubu, Trullus, Brutus* (Pruth) a *Seret* ³⁾.

Konstantín Por. vo svojich radách, ktoré písal k diplomatickému vzdelaniu syna svôjho Romana, odporúchal tomuto veľkú pozornosť a priateľstvo oproti Pečencom; poneváč medzi Chersonom, Rosiou, Uhorskou a Bulharskou, počnúc od dolného Dunaja, v oči Distre, až po Kozársky hrad Sarkel ⁴⁾, postavení a samostatní, týchto od nápadov na grécku državu zdŕžali, dokiaľ gréckymi darmi oplývali ⁵⁾. — I sami Maďari obávali sa ich meča a vyhýbali všetkému, čoby ich do vojny s nimi zapletlo ⁶⁾, ba dovolovali im

1) Či to neboli pamiatky účinkovania sv. Cyrilla v okolí Chersonskem?

2) Const. Por. de adm. imp. c. 37.

3) Ib. c. 38.

4) Ib. c. 41.

5) Ib. c. 1—8.

6) Cum aliquando Gabriel Clericus iussu Imperatoris (Leonis?) ad Turcas legatus esset, sicque ipsos compellaret: „Vobis imperator denunciat, ut admoto exercitu Patzinacitas sedibus pellatis eorumque regionem obtineatis; nam istic olim habitastis, ut imperio meo finitimi sitis, et mittere cum velim quam celeriter vos inveniam“; omnes Turcarum principes uno ore clamaverunt: „Nos Patzinacitis bellum non inferimus, neque enim illis oppugnandis pares sumus, siquidem illorum regio per ampla, infinita populi multitudo et admodum pugnaces sunt. Ne igitur nobis in posterum tam ingrata verba facias: adde quod Patzinacitae elapso vere ab ulterioribus Danapris partibus venientes, trajectoque flumine isthic semper aestatem transigant.“ Ib. c. 8.

i slobodný prístup do uhorského územia menovite za času Zalta-
na ¹⁾), najmä ale za času pokojného Točúna, ktorý im vyznačil
rozličné miesta k osadeniu-sa nad Dunajom a Tisou ²⁾). Takto teda
pošťastilo sa im i rozmnožiť sa na 13 pokolení a roziahnť sa od
Dniestru až k Pápponii ³⁾; čo — okrem mena Pešti ⁴⁾ — potvr-
dzujú i tie mnohé osady v Uhorsku, ktoré dosiaľ nosia názvy ale-
bo prímená, od Pečencov pochodiace ⁵⁾.

- 1) Sr. koniec predošej poznámky. — *Dux vero Zulta — fixit metas — et ex parte Teutonicorum — ultra Iutum Musun collocavit etiam Bissenos (Picenos, Pecenos) non paucos habitare, pro defensione regni sui.* Anon. Bal. R. N. c. 57.
- 2) *De terra Bular (Multansko-Valaska) venerunt quidam nobilissimi Domini cum magna multitudine Hismehitarum, quorum nomina fuerunt: Billa et Bocsu, quibus Dux per diversa loca Hungarorum condonavit terras, et insuper castrum, quod dicitur Pest, in perpetuum concessit. Billa vero et frater eius Bocsu, a quorum progenie Ethey descendit, inito consilio, de populo secum ducto duas partes ad servitium praedicti castri concesserunt, tertiam vero partem suis posteris dimiserunt. Et eodem tempore, de eadem regione, venit quidam nobilissimus miles nomine Heten, cui etiam Dux terras et alias possessiones non modicas condonavit. Dux vero Tocsun genuit filium nomine Geysam, quintum ducem Hungariae. Et in eodem tempore (o r. 936.) de terra Bissenorum venit quidam miles de ducali progenie, cuius nomen fuit Thomizoba, pater Urcund, a quo descendit genus Thomoy, cui Dux Thocsun dedit terram habitandi in partibus Rémy (?) usque ad Tysciam, ubi nunc est portus Obad (?). Sed iste Thomizoba vixit usque ad tempora s. Regis Stephani, nepotis Ducis Thocsun. Et dum Beatus Rex Stephanus verba vitae praedicaret et Hungeros baptizaret, tunc Thomizoba, in fide vanus, noluit esse christianus, sed cum uxore Vivuros ad portum Obad est sepultus —; sed Urcun filius suus, christianus factus, vivit cum Christo in perpetuum. I. — Sr. Névtelen. 419.*
- 3) *Patzinacarum gens Scythica est, eorum Scytharum, qui Basilii (Kaukar?) dicuntur, magna et populosa, et cai nulla alia gens Scythica resistere sola possit. Dividitur autem in tredecim tribus, quae ut universae commune Patzinacitarum nomen usurpant, ita quaevis a suo generis principe atque auctore peculiarem sortita est appellationem. Incolunt trans Istrum planities a Borystene fluvio ad Pannoniam usque porrectas, incertis sedibus errantes, semperque in tabernaculis degentes. Cedrenus (1058). Sr. Const. Por. de adm. imp. sp. Migue. Paris. 1864. p. 314. n. 76. — Marchi (Moravia) sunt populi Slavorum, qui sunt ab oriente Boemorum, habentque in circuitu hinc Pomeranos et Poldanos, inde Ungros et crudelissimam gentem Postinagos, qui humanis vescuntur carnibus. Vet. Schol. in Ad. Brem. c. 66. Slovesnost r. 1864. str. 708.*
- 4) *Pešl—pec, Pest—inagi—Pec—enegi.*
- 5) *Pečenice, Bósenyő, Mária-Besenyő atď. Sr. Slov. Neuč. VI. 196.*

Že toto osadenie sa Pečencov v Uhorsku nestalo sa následkom priateľského povolania, lež následkom násilného vrútenia sa Pečencov do Uhorska, dá sa to nelen myšľať, no i svedectvom dokázať ¹⁾. Pečenci zaiste boli príčinou, že Maďari, keď r. 934. obliehali Carihrad, naraz uzavreli mier a nazpäk pospiechali k obrane domova ²⁾. Maďari, či z dobrej vôle či prinútení prijali Pečencov na územie terajšieho Uhorska.

Od doby tej Pečenci uhorskí, od ostatních súkmenovcov odtrhnutí ³⁾, stali sa súdruhami Maďarov, menovite keď neštastlive s týmito bojovali za Rusko proti Zimíškovi, cisárovi gréckemu ⁴⁾.

Konečne ako iné národy, tak najmä uhorskí Pečenci, poslednou porážkou rozriedení, klesli a ochábli natoľko, že ich nevidíme viac samostatne dejstvovať na území uhorskem; bezpochyby sliati s príbuzným živlom maďarským, s týmto každé potomné osudy delili.

Pečenci uhorskí však na Potisí docela nevyhynuli ⁵⁾; ale ani

- 1) O vojnách, ktoré Pečenci podujímali proti Rusku, Grékom a Bulharsku, jednať nepatrí do oboru diela tohto. Vidz str. 85. — Pray: *Dissertatio V. in ann. vet. p. 109.* — Slovanské Starožitnosti. Šafařík. II. čl. o Slov. ruských. — Nestor. Mon. Mon. Pol. Hist. I. 558. atď.
- 2) Pray. l. c. — Nestor in *Chron. T. I. collēct. rer. Russicarum p. 20.*
- 3) Zdá sa, že zásada Pečencov bola: „*ubi bene, ibi patria.*“ Preto vidíme, že jedna (uhorská) časť Pečencov bojovala pod práporom ruským; druhá ale (čiernomorská) porážkou potrela vojsko ruske. (Sr. str. 85 dla Čedrena.)
- 4) *Quo barbarorum (Russorum, Scytharum, Tauroscytharum. ap. Leon. Diac.) dux Sphendostlavus intellecto Bulgaris armatis et Pacinacis Scythis, nec non Turcis, qui Pannoniam tenent, ad bellum societatem ascitis, exercitu circiter 300,000 coacto Thraciam omnem populatur. Zonoras. — Rossi eorumque duxor Sphendostlavus, auditio, Romanos copias triecisse, coniunctis, quos iam in sua habebat potestate, Bulgaris, adscitis etiam ad bellum consortium Patzinacis et, qui in Pannonia versus occasum habitabant, Turcis . Erant barbari in tres divisi classes. In prima erant cum Rossis Bulgari, seorsim Turci, seorsim etiam Patzinaceae. Fors ita tulit, ut Joannes primo omnium in Patzinacas incideret; quumque — fugam simularent Patzinaceae, turbatis suis ordinibus, instabant, spe fugientes subito omnes delendi Vehementi autem cum impetu Bardae exercitu irruente, atque altera quoque a tergo phalange, compositis ordinibus, ingruente, statim fortissimi quique Scytharum ceciderunt, et — Patzinaceae — circumventi — prope universi sunt occisi. Credens. Sr. Pray. Ann vel. p. 369. — Katona Hist. Crit. Duc. p. 492.*
- 5) Katona Hist Cr. R. H. I. p. 276—281.

na Slovensku, kde pod Boleslavom chrabrym podobnej pohostinnosti nalezli ¹⁾.

Čo sa týče povahy, obyčajov a života Pečencov, nič chvalitobného o nich neposkytujú nám pramene. Požívali vraj surové a nečisté koňské a mačacie mäso ²⁾; boli nečistí, kočovní; bojovní sice, lež falošní, nájomní, zisku- a koristichtiví a ukrutní ³⁾.

Jaké bolo ich náboženstvo, nedá sa udať s istotou. Bruno v

- 1) Post haec vero (Bolislavus a. 1013) Ruciam, nostris ad hoc auxiliabantibus, petiit; et magna regionis illius parte vastata, cum commotio inter suos et hospites Peziniegos fieret, eosdem, quamvis suimet factores iussit interfici omnes. Thietmar. Mon. Pol. H. I. 292. — Jesa-slav I.. kr. uh, v listine, danej r. 1075. kláštoru sv. Benedika, hovorí: „Dedi etiam villam Bissenorum ad arandum, nomine Tazzar, super Sitoua.“ — Inter Austrum et Orientem Roma: inter Aquilonem et item Orientem, Pecenarorum et Falonum, maximam venationum copiam habente, sed vomere ac rastro pcne expertise, Campania (formatur Hungaria) Ottonis Phris. abbreviator. L. I. c. 31.
- 2) Gens Ungarorum — eo tempore tam immanis et belluina fuisse dicitur, ut crudis carnibus utens, homano quoque sanguine potaretur. Quod ne cui incredibile videatur, audiat, quae Pecenati, et hi qui Falones dicuntur, crudis et immundis carnibus, utpote equinis et caninis, usque hodie (o. r. 1158) vescuntur. Otto Phris. L. VI. c. 10.
- 3) Gens pastoralis (*γοραδικον*), frequens, pediculivora, domiporta, in carnis plerumque victitans. Leo Diac. Hirst. L. X, 12. — Incolunt trans Istrum planities a Borysthene fluvio ad Pannonię usque porrectas, incertis errantas sedibus, semperque in tabernaculis degentes. Cedrenus. — Imperioris Romanorum esse, ut cum Patzinacitis pacem semper agat, amice cum illis paciscatur et foedera ineat, singulis annis Apokrisiarium cum donis genti competentibus ad illos mittat Haec quippe Patzinacitarum gens parti Chersonis finitima est, et nisi amice nobiscum sentiat, in Chersonem impressionem et excursiones facere valet, ipsamque Chersonem et regiones infestare ac depopulari . . Sed neque ad bella quae extra fines geruntur, ire omnino Russi possunt, nisi cum Patzinacitis pacem servent; quoniam dum illi extra fines abscedunt, ipsi irrumptentes possunt terram eorum pensum dare et devastare. Et quia strenua illa et admodum bellicosa est, cam sibi ad belli consortium et auxilium pellicere curant, uti simul et ejus inimicitiam devitent et auxilio fruentur . Turcarum gens memoratos Patzinacitas magnopere reformidat, quis frequenter in praeliis ab iis devicti et ad internacionem fere caesi sunt Ideoque Turcis Patzinacitae semper formidolosi sunt, ab iisque coercentur. Const. Por. de adm. imp. c 1 — 3. — Ad omnium paganorum crudelissimos Pezenegos viam arripiimus. Ep. Brua. ad Heur. Mon. Pol. H. I. 224.

liste k Henrikovi cisárovi nazýva ich pohanmi ¹⁾; avšak toto je tak všeobecné, že sa pod tým vôbec len nekresťan rozumie. Pravde podobno je, že boli Mohamedáni ²⁾.

O ich obleku podáva nám Konstantin bočnú zprávu, že nosili krátke, ku kolenám len siahajúce rúcho bez rukávov. ³⁾.

Vedúc pastiersky život, kupčili s volmi, koňmi a ovcam ⁴⁾, berúc za to zlato, súkno, červec, remeň, peper, pardové kože a iné veci ⁵⁾.

Najväčšia však neistota točí sa okolo národnosti Pečencov. Jedni ich držia za totožných s Valachami čili Rumunami ⁶⁾; iní ich majú za Slovanov ⁷⁾; a tretf za prsbuzných Maďarov ⁸⁾. —

- 1) Sr. Konieg pradchádzajúcej poznámky. — Ketona Hist. Er. R. H. l. 272, etc.
- 2) Nam de terra Bular venerunt quidam nobilissimi Domini cum magna multitudine Hismaelitarum, quibus Dux — condonavit — castrum Pest. Anon. Bel. R. Not. c. 57. — Proventus Saracenorum de Pest. Cod. Dipl. Fejér. VI. 1, 67.
- 3) Sciendum est, quo tempore expulti sua regione Patzinatitae fuere, nonnullos eorum sponte sua illic mansisse et Uzis cohabitasse. Suntque inter eos etiam nunc, ea hohentes indicia, ut facile discerni possint, congnoscique quales sint, et quomodo avelli a suis contigerit; siquidem utuntur vestibus decuratatis et ad genua tantum perligentibus, et manicis abscissis. Const. Por. I. c. c. 37
- 4) Russi operam dant, ut pacem cum Patzinacitis habeant. Ab ipsis enim boves, equos et oves comparant, atque horum ope facilius svariisque vitam agunt. Jb. c. 2.
- 5) Cum Chersonitis negotiationem exercent. — Eiusmodi porro merces exportant: *blattas* (červce), *prandeas* (brandea, bandea, das Band), *pannos rariores*, *segmenta* (hrdlové retiazky), *piper*, *pelles pardorum purpureas* ceteraque rerum species, quas exquirunt. Const. Por. ap. Migne. Paris. 1864. T 113. p. 166. cum notis. — Takože i k Pečeniegem posla (Roman, cisár grécky) pavoliky i zlata mnogo (Jgorovi). Nestor na r. 944. Mon. Pol. Hist. I. 587.
- 6) Lucius de regne Dalmatiae et Croatiae, L. VI. c. 5.
- 7) Porro gentes . . . Pecenigarum, aliaeque finitimarum, quamvis divisae sub diversis Dominis contra se invicem semperque pugnaverint, omnes tamen Sarmaticae, seu Roxolanicae fuere eandemque originem antiquitus habuere. Nam Pecenigae a combustione (piecf), quod hi-præ reliquis forsitan crudeliores idolotrae vivos in sacrificia idolorum comburere consueverint. Kulzinski. Specimen Eccl. Ruth. p. 107.
- 8) Sr. Slovník Naučný. VI. d. — Pay. Ann. vet. p. 323. Dissert. VI. in ann. vet. p. 109.

Medzitým ani prvá ¹⁾ ani druhá mienka ²⁾ nezdá sa mi byť pravde podobnou. Zdá sa mi, že o mnoho bezpečnejšie chopiť sa môžeme tretej mienky. — Pray sice, aby dokázal maďarský pôvod Pečencov, odvoláva sa na maďarskosť mien pečenských okolí a ich pohlavárov; avšak je to len tak za vlasy pritiahnutá etymologia ³⁾. Na pevnejší však základ stavá, keď sa odvoláva na to, že ich dejepisci Čudami ⁴⁾ a Turkami nazývajú. ⁵⁾. Potvrdzuje to nelen porovnanie povahy, zvykov a mravov Maďarov ⁶⁾ s povahou zvykmi a mravmi Pečencov ⁷⁾, no i zrečednejšie svedectvo Anny Comn., ktorá ich

- 1) Že Pečenci boli docela iný národ nežli Rumuni (Valaši), o tom nížej v dejinách Rumunov.
- 2) Že Pečenci neboli Slovania, o tom môže presvedčovať nelen spôsob ich života kočovného a výbojného, jaký nesrovňáva sa s rázom slovanským, ale i to, že, keby boli bývali Slovanmi, o tom by iste ani Konstantín Por. ani Nestor neboli mlčali, keď tak podrobne o slovanských kmenoch písali.
- 3) Jaká maďarskosť je v menách: *Ertem* (értem, *nomen proprium?*) *Tzur*, *Gyla*, *Kulpeeé*, *Charoboe*, *Talman*, *Chopou* a *Tzopon*; potom v *Maitzan*, *Kuel*, *Kurkutan*, *Jpaon*, *Kaidum*, *Kostau*, *Giaze* a *Batan*; podrobne v *KuartzizTzur*, *Syon-Kulpeeé*, *Boro-Talman*, *Bula-Tzopon*, *Jabd-Ertem*, — to uchápeš. Tým menej pochopil môžem to, keď čítajúc: „*thema Gyla Turciae proximum est*“ mám uveriť, Prayovi, že *Gyla* je Sedmohradsko; lebo tieto by oné slová museli znieť: *thema Gyla in Turcia est*.
- 4) Patzinacorum gens Scythica est, — magna et populosa, et cui nulla alia gens Scythica resistere sola possit, Cedrenus. *Curopalatas*. — Medzitým grécki dejepisci i Slovanom dávajú meno Čudov. Sr. Kattona Hist. Er. Ducum. p. 496. — Cibrobi gens Scythica. *Scriptores post Theophanem*. Migne. Paris. 1863, T. CIX, antiquae editionis paginæ 288, 291, 411, 412, 740, 904.
- 5) Deguign. *Introductio*. p. 279. — Bielovski Mon. Pol. Hist. I. k Pečencom, v Nestorovi na str. 558. pripomänutým, pridal na str. 841. toto poznamenanie: Pečenezi szczep turecki. Jedna z hord jego zwała się Bedźnak (Hammer Purgst. Gesch. d. G. O. S. 25.) i od niej dostalo się imię to całemu szczepowi. Porphyrogeneta zowie ich *Πατζινακίται*; zródła węgierskie Biseni. — Sub hac septima parte climatis continentur reliquae regiones Bese-gert; — et major pars *Begenac* (Pečenci?), — copiosae tamen sunt eae gentes, de genere Turcorum. Nubi. Parisiis. 1619 p. 277.
- 6) Sr. str. 141.
- 7) Sr. str. 168. — Díviditur (Patzinacia) in 13 tribus, que ut universe Patzinacitarum nomen usurpant, ita quaevis a suo generis Principe atque auctore peculiarem sortita est spellationem. Cedrus p. 776. — Turcarum gens — habitabat in loco, cui cognomen Lebedias, a primo ipsorum boebodo; qui — Lebedias appellabatur. Const. Por. de adm. imp. c. 38.

udáva za pokrevných Maďarom ¹). Ba pravde podobno je, že potomne ako Turkom (Maďarom), tak i Pečencom, pre ich muhamedánske náboženstvo ²), pridano bolo totožné meno Magarov, Agarenov a Ismaelitov ³).

Zdá sa, že uhorskí Pečenci ešte dosiaľ žijú vó svojich potomkoch: Polovcoch, Kumánoch a Jásoch ⁴).

II. Románi čili Vlasi.

Po Pečencoch nenie národa, o ktorom by boli v dejepisectve tolké mienky panovaly, ako národ Románov, ktorých Vlachami nazývame ⁵), najmä kde politické chútky vyznačujú strannícku dráhu peru spisovateľskému. Jedni ich majú za totožných s Pečencami ⁶), druhí za Bulharov, len pre pastiersky (valaský) život Valachami zvaných ⁷); iní ale za potomkov vlastských osadníkov. — Títo sa zas

1) *Gens quaedam Scythica genus ducens a Sauromatis.* Anna. Comn. Alex. L. VI. ap. Migne. Paris. 1864. T. CXXXI, 522. cum n. 71
— *Sauromatae* (ib. p. 295. n. 16.) *Zonarae et Scylitzae in Isaacio Hungari* dicuntur.

2) Sr. str. 168.

3) Sr. str. 106. — Mon. Pol. Hist. Bielovski. I. str. 782.

4) Sr. Pray. Dissert. in ann. vet. VI. 109.

5) Príčina tohto pomenovania udaná bude níżej.

6) *Lucius de regno Dalmatiae et Croatiae.* L. VI. c. 5. — že však tátó mienka nestojí, možno dokázať mnohými dôvodami, ktoré nám predstavujú Vlachov sú národ od Pečencov rôzny. Už Anon. Bel. R. N. c. 25. hovorí: *Habitatores terrae illius Blasii* (c. 9. Blachii) et Sclavi —, et non auderent stare contra audaciam Hungarorum, quia a Cumaniis et Picenatis multas injurias patarentur. — Andrej II. kr. u. v listine r. 1224. hovorí: „*Praeter supradicta, silvam Blachorum et Bissequorum cum aquis eisdem contulimus.* — Otto Phrisingensis L. VI. c. 10. piše: „*Pecenati et bi qui Falones (Valones, Valachones) dicuntur.* — Ottonis Phr. abbreviator podobne piše: „*Inter Aquilonem et item Orientem Pecenorum (Pecenacorum) et Falonum.* — Nestor v Mon. Pol. Hist. I. str 558 spomína, že po Obroch (Averoch) prišli Pecenyezi, po týchto ale čierni Ugri, ktorí (str. 567.) podmanili si Vlachov. — Anna Comnena ap. Migne. Paris. 1864. T. CXXXI. spomína p. 194., 198., 228., 230. ed Regiae Pečencov, p. 138, 227, 274. Blachov *Bλάχοι*, Vlachoi). Etc. — Jako by sa i latinsko-slovenská mluva Vlachov dala vysvetliť z dejín Pečencov, to nechápe.

7) Erweis, dasz die Valachen nicht Römischer Abkunft sind, und dies nicht aus ihrer italienisch-slawischen Sprache folgt. Vom k. Rath v ***. Halle. 1823. — Spis tento podvrátený bol iným: „Widerlegung der Abhandlung, welche unter dem Titel vorkömmst: Erweis,

rozchádzajú na tri mienky: jedni sa domnievajú, že Valasi sú rímskí, kroz Aurelia (274) z Dacie za dolní Dunaj prenesení osadníci, ktorých potom Bulhari do Dacie nazpak preniesli¹); druhí ich majú za osadníkov, kroz dákehosí Flacusa privedených²); iní

dasz die Valachen nicht römischer Abkunft sind etc., durch S. T. in Ofen 1827; und Beweis, dasz die Wallachen der Römer unbestreitbare Nachkömmlinge sind; wozu mehrere zweckmässige kurze Abhandlungen, endlich eine Anmerkung über die in dem Anhange vorkommende Antikritik desselben S. T. beygefügt werden. Verfasst, von E. Murgu. Ofen. 1830.“ — Tamto týmto spisom podvrátená mienka zakladá sa hlavne na slovách Anny Comn., ktorá o rozkázanom od Alexia sbieraní vojanských novákov hovorí: „nempe Bulgarios et pastoritiae duratos vitae laboribus, agrestes juvenes incertis sedibus vagos, quos communis dialectus Blachos vocare consuevit. Ap. Migne l. c. p. 615. — Že však Anna nemá tuá úmysel vysvetlovať, prečo Vlasi Vlachami sa zovú, lež opísat bojovnú schopnosť Vlachov, to každý vidi. Okrem toho dobre hovorí že ich communis dialectus Vlachami nezýva; lebo proto, že sebä menovali Romanami, alebo proto, že ich cudzinci i Bulharmi, Dákemi, Mysami atď. nazývali.

- 1) Zwischen dem Merosflusse und zwischen Orsova herrschte ein Bulgarischer Fürst Glad, der aus Widdin gekommen war und Petschenegische Soldaten mitgebracht hatte; seine Unterthanen scheinen eigentliche Rumunier (Walachen) gewesen zu sein die aus Thracien über die Donau verpflaust waren. Im heutigen Siebenbürgen endlich herrschte ebenfalls ein Fürst Gelou, wahrscheinlich bulgarischer Abkunft, dessen Unterthanen aber lauter Rumunier waren und von den Einfällen der Petscheneger aus der heutigen Moldau viel litten. Auch diese Rumunier in Siebenbürgen scheinen durch die Bulgaren, über die Donau aus Thracien nach dem alten Dacien zurück verpflanzt worden zu sein Geschichte des Ung. Reiches. Engel Wien. 1834. I. 68. — Avšak Engel toto, na bájky Anonimi B. R. notarii postavené bájenie nepotvrdil žiadnym hodnoverným svedectvom. Je to len samé „scheint.“
- 2) Pius II. R. P. de Valachis: Postremo Romanis armis subacti ac deleti sunt (Daci), et colonia Romanorum, quae dñces exerceceret, co deducta duce Flacco, a quo Flaccia nuncupata. Exin longo temporis tractu corrupto. ut sit, vocabulo Valachia dicta et pro Flacciis Valachi appellati. Joan. Cinnamus ap. Migne. Paris. 1864. T. CXXXIII. p. 626 n. 26. — Dla Reichersdorffia mienka táto povstala, z Ovidia, ktorý de Ponto P. IV Eligia IX. ad Graecinam hovorí:

Praefuit his Graecina locis modo Flaccus, et illo

Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit.

Hic tenuit Mysas gentes in pace fideli,

Hic arcu fisos terruit ense Getas!

Avšak ako Lucius de regus Dalmatiae etc. l. c. poznamenal, za času Ovidia ešte Dacia, otčina Vlachov nebola v rukách Rimanov.

konečne ich majú za potomkov tých rímskych osád, ktoré Trajan v opanovanej Dacii založil ¹⁾). K tejto poslednej mienke pripojiť sa môžeme, a to bezpečne, lebo to dokazuje i ich slovansko-rímský jazyk ²⁾ i význam mena (Roman, Romanu), jakým sebä sami nazývajú ³⁾, ba i samé žriedla dejepisné.

Ked Aurelius (274) videl, že Dáciu oproti Gothom viac neuchráni, popustil im ju, a rímskych osadníkov, ktorých po pre-

- 1) Sr. Dejiny drievnych národov, str. 41. — Bár Románi neboli kroz Flaccusa do Dacie zaprovodení, preca temer isto je, že sú potomkovia rímskych (italských, vlaských) osadníkov. — Joan. Cinnamus (1172) ap. Migne. Paris. 1864. T. CXXXIII. p. 626. píše: „Leonenem autem, Batatzem nomine, aliunde cum exercitu perinde magno, maxime varo Valachorum ingenti multitudine, qui Italorum coloni quondam fuisse perhibentur ex locis Ponto Euxino vicinis irruptionem in Hungariam facere iubet, qua ex parte nemo adhuc a primis saeculis eos invaserat.“ K tomu Ducange priložil v poznámke 26.: „Sed licet hanc de Valachorum (a Flaco) origine sententiam, ut fabulis innixam respuat damnetque Leunclavius, illud tamen in confessu esse debet, non extremis duntaxat natam saeculis, sed iam Manuele ipso imperante invaluisse. Quod practer Cinnanum docet satis superque Innocetius III. I. II. Epist., dum Joannicio Bulgarorum et Valachorum regi de stirpis origine quodammodo ad blanditur: Nos autem, inquit, audito, quod de nobili urbis Romae prossapia progenitores tui originem traxerint, et tu ab eis et sanguinis generositatem contraxeris etc.“ — Historica Russiae Monumenta Petropoli. 1841. I. 123 píšu: „Rutheni Valachii incolunt propriam terram Moldaviam sive Mysikam, idioma habent commune cum Rutenis et Italico vulgari. Nam dicunt se esse Romanorum quonden milites ad praesidia Pannoniae contra Scythas missos.“
- 2) Sed et Georgius a Reychersdorff Transilvanus in Chorographia Moldaviae adnotat adstipulari huic opinioni Romanum sermonem, qui adhuc in ea gente perdurat, licet adeo ex omni parte corruptum, ut vix ab homine Romano intelligatur. Nota Ducangii ad J. Cinnatum l. c. — Unde est, quod pro magna parte idioma habent Italicum, sed ritum Ruthenicum. H. Rus. Mon. l. c. — Lepšie však tamten (Reykersdorff) hovorí, že Vlasi majú „sermonem Romanum“. lebo rumunské nárečie viac sa bliží k rímskej mluve nežli k italskej, ku pr.:

latinsky :	rumunsky :	italsky :
<i>Caput</i>	<i>Capu</i>	<i>Testa</i>
<i>Lutum</i>	<i>Lutu</i>	<i>Fango</i>
<i>Mensa</i>	<i>Mesa</i>	<i>Tovola</i>
<i>Legumen</i>	<i>Legume</i>	<i>Guscio</i> etc.

- 3) Jako Slovania kedysi Keltov nazývali Valechami, poneváč z Italie (Vlachy, Wälschland) prišli (sr. Dejiny drievnych národov str. 75),

výšenom. Decebalovi zaviedol ta Trajan (o. r. 105), preložil do novej Dácie, na južný breh Dunaja¹⁾). Avšak mnoho rímskych osadníkov zostało pod vládou gótskou.

Jaký bol stav Vlachov pod Góthami a Hunami, nenie naznačeno, poneváč v tej trme mrve stehujúcich sa národov i ľažko bolo rozoznať jednotlivé národy, i dejepisci mali obrátený zrak len na bojovné národy. — Prvé jasnejšie svetlo poskytuje nám Nestor²⁾, keď píše: „Potom prišli bieli Uhri³⁾ a zaujímali slovenskú zem⁴⁾, vyhnavše Vlachov z nej. Tito (bieli) Uhri objavili sa (na zemi slovenskej) za cisára Heraklia, ktorý robil výpravy na Chosroesa, kráľa perského. V tých časoch boli i Obri⁵⁾ i robili výpravu na cisára

tak i Rumunov podobne a z tej istej príčiny nazvali Vlachami. — Polonorum quidem atque Slavorum lingua nonmodo hi populi veram et omnes, qui sunt Italici generis, *Wlesi* et *Wlosi* dicuntur, quod ipsorum argumentum est, Italicam (lepšie: romanam) hanc gentem esse. Lucius de Reg. Dalm. L. VI. c. 5.

- 1) Sr. Dejiny drievnych národov, str. 41. — Sed Gallienus Duces, dum regnaret amisit. Aurelianusque imperator, evocatis exinde legionibus, eos in Moesia collocavit. Jornandes de Succes. Reg. et Temp. — Eutropius L. IX. — Vopiscus in Aureliano. — P. Braidae Diss. in S. Nicetam. Patrolog. lat. ap. Migne Paris LII, p. 883.
- 2) Mon. Pol. Hist. I. 557. 568.
- 3) Do veľkého smätku prichodia dejazptyci, držiaci týchto *bielych Uhrov* za Maďarov, nepamatujúc, že je tuná reč o takých hielych Uhroch, ktorí sa nad Dunajom octli za času Heraklia, eirára gréckeho (610—641), ako o tom práve tuná Nestor hovorí. — Tito bieli Uhri (Bielo-Uhorci, naši Slováci) boli teda práve ti, ktorí na povolenie Heraklia, prekročivše Dunaj, položili základ Horvatsku. Sr. Dejiny drievnych národov, str. 152. — Const. Porph. de adm. imp. c. 29. — Ludovici Tubero ap. Schwandtauer. 1746. L. I. 119. Nenie tuná miesto obšírne rozoberať prirodzenú skutočnosť túto; pripomínam ju len preto, že proti nej p. J. Z. v „Sokolovi“ r. 1867 ráčil vyslovit dáke nepredvedenie. Že nás terajší slovenský jazyk náleží k západnej, jazyk Horvátov ale k východnej mluve slovanskej; to tuším netrpí ľažkosťou; lebo ako stoletia zapričinili našu odchýlku od jednej Matky Slávy, tak sa to stať mohlo i u Horvátov. Drievnosť dla terajšnosti nedá sa bezpečne posudzovať. Platí najmä tuná: *Distingue tempora et concordabit* — ! — Tým chybnejšia je mieuka Horváth M. (kisebb. történ. munkái. I. 79. l.) keď číta: „*Ugri velci — nagy mayyarok*“ !!?
- 4) Terajšiu dolnú zem uhorskú, ktorá u Grékov tehdejších prichodí pod menom *Σκλαβία*. Sr. Dejiny driev. národov, str. 151 a zemevid k nim pridaný.
- 5) *Ἄβαροι*, Avarcs. Poneváč skoro v jedou čas na dolnú zem dotazili Bielo-Uhri od Bielo-Hory, Obri ale od Černohory, Konst. Por. c.

Herakiia, a málo chýbalo, že ho nezajali ¹⁾). — Po nich prišli Pečenci a potom za Olega (879—912) išli čierni Uhri ²⁾ mimo Kijevo ³⁾ horu, ktorá sa teraz menuje uhorskou. Prídúe k Dnepru, zarezili svoje búdy; lebo chodili, ako Polovci ⁴⁾). Idúc od východu, preplavili sa prez hory veľké, ktoré sa zvaly uhorskými ⁵⁾, i počali vojovať proti tuná žijúcim Vlachom a Slovénom; lebo tuná sedeli, prv Slověni ⁶⁾). Vlasi podrobili sebe slovenskú zem ⁷⁾. Potom zas Uhri (čierni, Maďari), vyhnavše Vlachov i opanovavše túže zem, sedeli so Slovenami, pokorivše ju pod sebä.“ Tak Nestor.

Zo stručnej zprávy tejto nasleduje, že Slovania od nepamäti v Dacii prebyvali; menovite pod Trajanom pod rímsku berlu príšli, tak že Vlasi i potom ešte, po odtiahnutí rímskej vlády, ba ešte viac po Hunoch a Avaroch mali prevahu nad Slovenami. Po Ava-

29 pomiešal tamtých s týmto v jedno, píše: „invenerunt Sclavinos, qui et Abari nuncupantur.“

- 1) Práve kruté vojny, ktoré viedli Obri proti Herakliovi, primali tohoto k tomu, že povolal Bielohorcov na juh. Sr. Dejiny drievnych národov. 158.
- 2) Čierni Uhri, Maďari. Sr. str. 55. — V dejinách Maďarov sice najprv týchto pripomíname a potom Pečencov: avšak tam sme mali príčinu hovoriť o pomere Maďarov a Pečencov k terajšiemu Uhorsku, kdežto tuná hovorí Nestor o stehovaní-sa Pečencov a Maďarov v pohraničí Ruska. — Či sa nazývali Maďari čiernymi Uhrami od Multanských Čiernych hôr, alebo od Rusov už predtým tak zvaní boli od ursulských, alebo dákych čierno-morských hôr, ľažko je s istotou rozhodnúť; lebo oboje je pravde podobné. Sr. Nestora l. o. 551. 837.
- 3) Na druhom mieste, t. j. na str. 568., píše Nestor: „Leta 6406 (po stvor. sveta, 898 po Kr.) išli (čierni) Uhri mimo Kijeoa“; avšak tento rok vzťahuje sa na poslední rok tých rokov (6396—6406), ktoré položil si na čelo dejeprávy o vojnách Maďarov, až do r. 898. vedených, nie ale na ich chod vedľa Kyjeva. Dokazuje to i dejesled osnovy samej.
- 4) Rozumie kočovanie Polovcov za svôjho času († 1116).
- 5) Nestor pod „uhorskými horami“ nerozumie jedine Karpaty, lež hory kauknzké, ktorých časťou západnou sú Karpaty. Mon. Pol. Hist. I. 551. 837. — Maďarskí dejepýtci sú teda v omyle, keď sa domnievajú, že Neštor jeduo hodie s Anon. B. R. notárom.
- 6) Rozumie tuná Slovenov sťa od nepamäti bydlivších, Sr. Dejiny drievnych národov. 103.
- 7) Či tuná rozumie Keltov (Dejiny drievnych národov, str. 76.) lebo Rímanov pod Trajanom, zdá sa byť neisto; avšak poneváč Keltovia už dávno pred Kr. boli z územia terajšieho Uhorska vypúdení, — prisne berúc vec — neopanovali ho; za isto držím, že tuná rozumel len opanovanie Dacie kroz Rímanov pod Trajanom.

roch prišli pod berlu bulharskú¹⁾). — Práve vtedy, čo bulharská država pod Simeonom kvitla, zahrozila im veľká nebezpeč od severu. Gréci závistlivým okom hľadiac na zmáhajúcu sa državu bulharskú, zakúpili lúpežných Maďarov, aby od severu vtrhli do državy bulharskej. — Stalo sa to, a Maďari odtrhli im dolnie zeme (Sedmohradsko, Moldaviu a Valachiu) až po Dunaj. Takto Vlasi dostali sa pod vládu maďarskú²⁾. Na to Pečenci, od Bulharov nahovorení uderili na Maďarov práve vtedy, keď tisto, od Arnulfa zakúpení, bojovali proti Svätoplukovi. Výsledok vojny tejto asi bol, že Vlasi prišli i pod vládu pečenskú³⁾.

Jak dlho zostali Vlasi pod vládou pečenskou, určiť sa nedá; avšak jakoby isto je, že v polovici X. stoletia západní Vlasi tvorili samostatné kniežatstvo⁴⁾, ktorého kniežatom na konci tohož sto-ročia bol Achtum. O tomto nelen *Anonymous B. R. notarius*⁵⁾ píše,

- 1) Sr. Dejiny drievnych národov, str. 138. Preto snáď nektorí dejepisci Vlachov Bulharmi nazývali.
- 2) O tom mal i Anon. B. R. Not. dáku pomštenu známost, keď c. 44. písal: „Mitterent exercitum contra Glad (Vlad?) Duce, m qui dominium habebat a fluvio Morus (Maroš) usque ad castrum Horom (?) — — Deinde a(d)moto exercitu venerunt versus fluvium Temes, et castra metati sunt iuxta vadum arenarum; et cum vellent transire amnum Temes, venit obviam eis Glad, — Dux illius patriae cum magno exercitu equitum et peditum, adjutorio Cumanorum et Bulgarorum atque Blacorum. — Sr. Horváth M. kisebb munkái. Pest. 1868. 56. I.
- 3) Odhal sa dá asi vysvetliť, prečo od nektorých dejepiscov za Pečencov držaní boli.
- 4) Máme o tom podanie v hebrejskom lište, ktorý Rabbi Chasdej o. r. 959 písal zo Španie k židovskému kniežaťu Kozárov (sr. Horváth M. kisebb munkái. Pest. 1868. n. I.); v ktorom o poslancoch kráľa Gibalimov (arabsky *gibal*, slov. *hora*, U-horecov) hovorí: „Potešili ma, hovoriac: daj nám tvoje listy, oddáme ich královi Gibalimov; on — odošle list tvój k Izraelitom, meškajúcim v kraji Hangryn (Agrin, Agarenov, Maďarov sr. str. 120.) a tí pošlú ho k Rum (unom) a ztadiaľ k Bulharom, až dojde list tvój dla tvojej vôle na žiadane miesto (ku Kozarom).“ — Kto si dobre rozváži toto vyznačenie cesty z kraju u-horského (hagiblim), kde prebývajú Slovania (Ciklab, Sklav) k potisským Maďarom (sr. str. 63.), odhalí k Rumunom nad Tisou a severo-východne okolo Sedmohradska sa točiačim, odhalí ku Bulharom, nad Čiernym morom bývavším, vidí, že tuná pod Rumami (Rum) len terajší Rumuni čili Valasi rozumel sa dejú. Sr. Mon. Pol. Hist. I. 65. — Ru(mu)nos Suppl. I. Vestig. Com. Kovachich. p. 393.
- 5) Ex eius (Glad) etiam progenie, longo post tempore, descenderat Ohtum, quem Sunad interfecit . . . venit obviam eis (Husgaris) Glad

no zvláštne a obširnejšie životopisec sv. Gerarda podáva zprávu nasledujúcu ⁴⁾: „Bol jeden knieža, na Marošskom hrade ²⁾ prebývajúci, veľmi hohatý, menom Achtum ³⁾, ktorý dla obradu gréckeho pokrstený bol vo Vydine ⁴⁾). Tento chvastal sa veľmi mocou svojou a zemou svojou, a mal 7 žien; lebo v kresťanskom náboženstve nebol dokonalým ⁵⁾). Královi Štefanovi však ničmenej úctu nepreukazoval, spoliehajúc sa na množstvo svojich vojakov, a šľachticov, nad ktorými prevodzoval panovanie. Osoboval si vládu nad soľnými baňami královými ⁶⁾), a sdržujúc sa na hrade Marušskom ⁷⁾, ustanovoval mýtnikov a strážcov v prístavoch tejže rieky až po Tisu a nakladal všetkým daň. Mužovi tomuto poddaná bola zem od Köröša ⁸⁾), ktorý tečie od strán Sedmohradská, až po Vidyn a Celin ⁹⁾; čo všetko svojej vláde podrobil. I mal on dákeho mnoho

a cuius progenie Othum descendit. Anou. Bel. R. N. c. 44. — Gaad . . ex cuius progenie Othum fuit natus, quem postea, longo tempore sancti regis Stephani, Sunad, filius Dobuca, nepos regis, in castro suo iuxta Morisium interfecit; eo quod praedicto regi rebellis fuit in omnibus. Cui (Sunad) etiam praedictus rex pro bono servitio suo uxorem et castrum Othum cum omnibus appendiciis suis condonavit . . Quod castrum nunc Sunad (Čanad) nuncupatur. Ib. c. XI. — Athon, qui in Nyr morabatur. Pelbartus iu laudibus S. Stephani.

- 1) C. X. Edit. Wion. p. 8. etc.
- 2) in urbe Morossena. — Anon. B. R. n. má: in castro suo iuxta Morisium. Sr. urbs v Dejinách drievnych národom, str. 222.
- 3) U Pelberta Athon, u Anonyma B. R. n. Ohtum, Ohtum. Čoby toto, ovšem krstné meno známená mohlo, ľažko je určiť.
- 4) Buda; nižej ho piše Budin (ВУДІН).
- 5) Môže byť, že mal jednu právnu manželku a 6 súložnic. — Zprávu túto však drží za výpliv ducha legendárskeho, ktorý dla „*opposita iuxta se posita magis eluescunt*,“ preto srujuje Achtuma, aby čin sv. Štefana oproti nemu ľahšie dal sa ospravedlniť.
- 6) Z toho poznáť, že Achtum mal kniežatstvo, od árpádskeho veľknieža, *respective* kráľa odyislé.
- 7) descendens in Morossum. Descensus, zolazina. Sr. Slovesnosť r. 1865. str. 261.
- 8) Chrysius. Snáď je toto (*Χοισιος*) preklad názvu „zlatej vody,“ dla toho slovanského zvyku, ricky pomenúvať dákym prímenom ku pr. čierna voda, modrá voda, dobrá voda; biely potok, biele jazero atď.
- 9) Celin. Ketona Hist. Cr. R. H. I. 134. U Batyana (S. Ger. Ep. Chanad. Scripta et Acta. Albo-Carolinee. 1790. p. 318 stojí Zeren (Čeren, Černec ?). — Terram vero, quae est a fluvio Morus, usque ad castrum Urscis (Oršova) praeoccupavisset quidem dux Glad (Vlad), de Budyn (Viddin) castro egressus. Anon. Bel. R. Not. c. c. XI. — Mitterent exercitum contra Glad (Vlad) ducem, qui dominium habebat

vážneho vojáka menom Canadin¹), ktorý hodnosťou prevyšoval iných, nad ktorými ho (Achtum) pánom ustanovil. Tento obžaleovaný bol u pána svójho veľkou žalobou²), pre ktorú ho jeho pán zamýšľal usmrtiť. Vyhladajúc sa v čase, v ktorom by ho zmárnil, povolal ho k sebe na lstivý rozhovor; čo keď Canandinovi tajno nebolo, ubehnuv odtiaľ prišiel ku královi (Štefanovi); ktorého kráľ (Štefan) obráťac ku Kristu rozkázal pokrstiť³). Chcejúc ale vyskúmať jeho vernosť a vyzvedajúc sa o tajných úmysloch pána (Achtuma), vyzrozumel, že neutiekol k nemu so lstou. Preto poznajúc jeho vernosť a vytrvalosť, hovoril (Štefan) k pohlavárom svojim: *pripravte sa do boja proti Achtumovi, nášmu protivníkovi, a predbehnime ho opanovaním jeho kráľovstva!* Hladiac na Canadina, i rečou touto ho zkúmal, aby ešte lepšie vypátral jeho vernosť. Čo keď slyšal Canadin, veľmi sa potešíl. Kráľ ešte dodal — hovoriac k prednejším svojim —: *vyvolte si takého muža, ktorý by bol vôdcem vašim v boji!* Ktorí odpovedajúc rieksi: *i kto by sa dal najst schopnejší nad Canadina?* Čo keď rieksi uchopili Canadina a vôdcem ustanovili. Odpovedajúc ale Canadin rieksi: *jako sa našemu pánu královi páči, tak sa staní. Som novým hrešanom, pokrstený znova⁴), podujat chcem nový boj, hotový žiť i mŕtvi s vám. Podme a bojujme proti nepriateľom môjha pána kráľa!* Za dobrú uznaná bola odo všetkých táto výpoved. Shromážďac teda vojsko, dali sa na vojnu, a keď prekročili Tisu, podujali bitku proti Achtumovi a jeho vojsku. I stal sa vresk a hluk veľký, a trvala bitka až do poludnia, a padlo mnoho ranených z obidvoch strán; lebo boli mužia udatní k bojom.

a fluvio Morus usque ad castrum Horom. Ib. c. XLI. — Vidin, Černec, Oršova a Haram na hraniciach medzi Velachiou, tur. Srbskom a vojanskými hranicami Sr. Pray. Hier. II. 107. — Engel. Gesch. dr. Ungr. Reich. Halle. 1798. II. 6.

- 1) *Chanadinus.* — Anon. B. Not. píše: *Sunad.* Zdá sa to byť len rozličný spôsob písania mena САНАД. — Poneváď toto meno i po svätoštěfanskom krste zachoval, pravde podobno je, že je to meno kresťanské. Vedľaju podobné u Grékov užívané mená sú: Canides (Menol. Basil. Migne. T. CXVII. p. 494.) Cyndeus (Ib. p. 535.), Synetus (Ib. p. 203.), Synadenus (Joan. Scylitz. Migne. 1864. p. 475.). — že Sunad (СУНАД) bol kresťanom, potvrzuje to tá analogia, že i jeho brat Achtum bol kresťanom. Sr. str. 181. pozn. 2.
- 2) Čažko je sice domýšľať sa, v čom bol obžaleovaný; avšak z výsledku tušíme vysvitá, že chcel pomocou sv. Štefana shodiť brata s trónu a na tento sa posadiť.
- 3) Dla obradu západného. Sr. str. 128. a pozn. predposledniu.
- 4) *Christianus nouus sum, nouiterbaptizatus.* Sr. str. 128.

Vojsko Canadinovo teda, dajúc sa na útek, ukrylo sa v kríčkoch, za brehami a v každej hústi až po Tisu¹⁾). V noci nato Canadin položil tábor na jednom vršku, ktorý potom pomenoval Oroslanom²⁾; Achtum ale položil svoj tábor na poli, ménom Čierne³⁾). Špeh úni oboch strán ale sem i ta sa premávali. — Canadin strávāc tú nec bez spánku, prosil sv. Jura, mučedníka, aby mu u Pána nebies vyprosil pomoci. I učinil sľub, že — jestli vyslyšaný stane sa víťazom nad protivníkom — na tom mieste, kde sa modlil, kde ohnul kolena svoje k zemi, na jeho čest založí kláštor. Keď potom pre veľké práce a unovanie spánok sa ho zmocnil, zjavila sa mu vo sne podoba lva, stojacia mu u nohách a hovoriaca: ó človeče, čože spíš? *Vstan rychlo, zahuč rohom; ber sa do boja, a prevýši svého nepriateľa!* Prebudiac sa, zdalo sa mu, ako keby bol nabral sily dvoch mužov. Povolajúc teda vojsko, vyprával im, čo vo sne videl... Bezodkladne teda vytiahli do boja, očakávajúc kroz žásly blahoslaveného Jura pomoci z neba, ktorý ich v podobe lva navštívil. V túže noc vojsko Achtuma, ktorý ležal na poli, obráťac chrbát jedon druhému, dalo sa na útek. Pulchtron⁴⁾ ale na bojišti zabity bol od vojska Canadinovho. Hlavu jeho odtnúc, poslali ju kráľovi (Štefanovi), a shabavše mnoho koristi, naplnení sú radostou veľkou, poneváč padol nepriateľ kráľa (Štefana). Mrtvoly kresťanov, ktorí padli v boji, vezmúc odviezli do Maruši⁵⁾, a pohrobili v cemiterí sv. Jána Krstiteľa v gréckom kláštore, poneváč v tejže provincii vtedy iného kláštora nebolo. Mníchom tohož miesta ale tretia časť hradu slúžila za obydlie⁶⁾, ktorých Canadin neodohnal, lež v tomže

1) *Latuit in veribus, et in Zeroreg et in omni domo* (? snad *dumo*) usque ad Sterziam. — J. Bathyan ale takto má: *Latuit in veribus Kwyner et in Zewreg et in omni Canysa usque ad Ticiam.* — Jestli sa nepáči smysel, jaký som dľa tomuto miestu, nech si láskavý čítateľ pomyslí, že tuná vystopovať pravý smysel temer nemôžno.

2) *Aresianum*; čo Ketona (H. Crit. RR. H. I. 136) má za Aradin. — J. Bathyan číta: *Orozlanus*. že sa asi takto dobre číta, vysvitne snád z videnia, nízzej uvedeného.

3) *Niger*. — J. Bathyan má: *Magenz*. — Podhradszky. Névtelen. Budén. 1861. má: *Nagenz*.

Spojíme-li tieto dve poslednie poznámky, tak sa mi vidí, že je tuná reč o Hradu — Haradu, Gradu či 'Aradu na čiernom poli. Či to nenie reč o Čierno-grodu čili Čorngradu?

4) J. Bathyan má: *Achtum*. Ponénako meno piše sa Achtum i Ohtum a Othum: či nenie-li to mene Ot, Ot-ec, Atha, Atya?

5) *Morossena*. — J. Bathyan číta: *Moroswar*.

6) *Monachorum autem ipsius loci urbis pars deseruiebat*.

stave v jakom najdení boli, ich ponechal. Čo keď učinil, Canadin vezmúc opáta s nekoľko bratmi z tohto kláštora, prišiel na miesto, kde sa mu zjavila podoba lva, aby slub, ktorý slúbil sv. Jurovi, vyplnil. V ktorý deň tiež spoločnosti svojej prichystal veľkú hostinu. Potom prejdúc prez Tisu, prišli ku královi (Štefanovi). Hlava Achtumova ale už vytýčená bola na väzi mestskej brány. Kráľ ale viac Canadina, zaradoval sa radosťou velikou . ; ktorého ustanoviac kniežaťom královského domu a domu Achtumovho, riekoł : od tohoto dňa ten hrad nebude sa menovał Marošským, lež Canadinským, preto že si vytrel z počtu živých nepriateľa môjho. Budeš županom tejže provincie, ktorá, tiež dla mena tvôjho pomenovaná, provinciou Canadskou nazývať sa bude na pokolenia a pokolenia.“

1007 Takto územie Rumunov ¹⁾ prišlo pod korunu sv. Štefana.

Čo sa týče drievneho náboženstva Rumunov, bolo ono bezpochyby mnohoženské, ako iných Rímanov ²⁾, avšak kresťanstvo ako vôbec Daci ³⁾, tak nepochybne i Rumunom už dávno známo bolo, a bár ako husté tmy a spisovateľské predsudky zahalujú dejepis veku tohoto, nedá sa tajíť, že ako od Slovanov prevzali mnohé slová do mluvy svojej, tak prijali od nich i cyrillo-methodejské kre-

- 1) 1433 : 5 pripomína „*Runos et Bissenos.*“ *Supplementum ad Vestigia Comitiorum.* Kovachich. Budae. 1798. I. 393. — Zdá sa mi, že tuná prepisovateľ mal položiť: „*Ru(mu)nos et Bissenos.*“ — Jedna o Vlachoх i Migne in *Patrologia graeco-lat.* Paris. 1864. T. CXIII. p. 58. — *Tudományos Gyűjtemény.* 1827. I. 9.
- 2) Sr. *Dejiny drievnych národov Uhorska,* str. 28.
- 3) *Imperator Justinianus Augustus Castelliano viro beatissimo Archiepiscopo Justinianae . . ut primae Justinianae Patriae nostrae, pro tempore sacrosanctus Antistes non solum metropolitanus, sed etiam Archiepiscopus fiat et terrae provinciae sub eius sint auctoritate, id est: tam ipsa mediterranea Dacia, quam Dacia Arripensis, nec non Mysia secunda, Dardania et Praevalitana provincia et secunda Macedonia et pars secundae Pannoniae, quae in Bacensi est civitate . . Cnm igitur in praesenti, Deo auctore, ita nostra Respublica sucta est, ut utraque ripa Danubii iam nostris civitatibus frequentetur, et tam Viminacium, quam Recidua et Litterata, quae trans Danubium sunt, etc.* *Tudományos Gyűjtemény.* 1817. VIII. 149. — Mikuláš I. r. p., písal Michalovi, cisárovi gréckemu, že dla starobyleho spôsobu biskup Solunský, sťa námestník pápeža, bol i nad medzizemnou Daciou až po Tisu. *Harduin. Concil. T. V. 126. Tud. gyűjtemény. 1716. 8. — Sr. Constantinus Por. ep. Migne. Paris. 1864. CXIII. p. 127. 1083. Petri Braidae Dissertatio in Nicetam. Patrologiae lat. Tom. 52. Migne. Paris. 1864. p. 875 etc.*

stánstvo so svojou východnou slovanskou bohoslužbou i písmo kyriiské¹⁾.

Že kresťanské veriacie ovce neboli bez pastierov svojich, isto je; kto nám ale povie o ich biskupských sídlach? Jestli mnohé dejepisné veci, k nám o mnoho bližšie, neznáme sú: čo div, že o veku tak ďalekom od nás sotva kdejaké potratene klásky nachodíme? Jasnejšie svetlo poskytuje sa nám až v životopise sv. Gerarda, ktorý pripomína Vidin, kde Achtum dla obradu východného bol pokrstený²⁾. Že vo Vidine, ako i na iných miestach Valachie bolo vtedy už viac biskupství, z toho uzavieram, že nezadlho potom tiež biskupstvá obdržaly hodnosť metropolitanskú³⁾. Zdá sa, že pre Rumunov jestvovalo i biskupstvo Argické, ktoré potomne do Milkova bolo preneseno⁴⁾.

Istejšie zprávy máme v životopise sv. Gerarda: že Achtum

- 1) *Gregorius . Belze . In Cumanorum episcopatu .. populi, qui Valathi vocantur, existunt; qui etsi censeantur nomine christiano, sub una tamen fide, varios ritus habentes et mores, illa commitunt, quae huic sunt nomini inimica. Nam Romanam Ecclesiam contempnentes non a venerabili fratre nostro episcopo Cumanorum, qui loci dioecesanus existit, sed a quibusdam pseudoepiscopis, Graecorum ritum tenentibus, universa recipiunt ecclesiastica sacramenta. Monumenta Theineriana ad a. 1234. 14. Nov. p. 131. N. 225. — Item ad a. 1238. p. 159 – 171. — Rutheni Valachii . incolunt propriam terram Moldaviam sive Mysiam, idioma habent commune cum Rutheno et Italico vulgari. . Unde est, quod pro magna parte idioma habent Italicum, sed ritum Ruthenicum. Hist. Russ. Monum. Petropoli. 1841. p. 123.*
- 2) *Qui secundum ritum Graecorum in civitate Buda (Budyn, Vidyn) fuerat baptizatus.*
- 3) *Posteris temporibus constituti sunt in Ungrovalachia duo metropolitae, quorum alter tenet locum Nicomediensis, et dicitur exarchus totius Ungariae et Plagenorum (?) Alter dicitur metropolita partis Ungrovalachiae, geritque vices Amaseni. Factus est etiam nostra aetate metropolitanus antistes Vidynae (Βιδυνης), et alias in Moldavia seu nigra Valachia. Graecorum Episcopatum Notitiae a Leone sapiente (888—911) ad Audronicum Palaeologum (1258—1328). Patrologiae graeco-lat. T. CVII. Migne. Paris. 1863. p. 402. — Provincia Dacie mediterranea sub consulari urbes 5. Sardica metropolis, Panatalie, Germae, Naensus (Naisus), Rhemesiana. Const. Por. ap. Migne. Paris. 1864. CXIII. p. 146. 1101.*
- 4) *Gebhardi. Geschichte des Groszf. Siebenbürgen. Pesth. 1803. S. 33. N. m. — Pray. Dissertatio VII. in ann. vet. Vindobonae. 1775. p. 137.*

v Maruši (Čanáde) založil kláštor grécky ¹⁾, Canadin ale v Orosláni ²⁾. Nezdá sa však, že títo grécki mnísi, nasledovne i Rumuni, boli vo spojení s Rímom ³⁾: z čoho sa dá vysvetliť, prečo sv. Štefan potom tak horlil na založení západnej cirkve medzi Rumunami ⁴⁾.

O ich mravoch a obyčajoch, spôsobe života a pomeroch politických podobne málo čo poznačili dejepisci. Viedli život kočovný a pastiersky; pri tom ale pracovitosťou utvrdrení ⁵⁾, a udatní ⁶⁾ i bojovní so svojimi lukami, kopiami a mečami znali bojovať i na otvorenom poli i v záruboch a tvrdziach, ktoré na neprístupných skalách zakladali ⁷⁾.

- 1) *Accepta autem potestate a Graecis, construxit in praefata urbe Morossena monasterium in honore s. Joannis Baptistae, constituens in eodem abbatem cum monachis Graecis iuxta ordinem et ritum ipsorum.* Vita s. Gerardi.
- 2) *Assumens Canadinus abbatem de eodem monasterio cum aliquibus fratribus, venit ad locum, in quo ei apparuerat leonis imago, ut votum, quod sancto Georgio promiserat adimpleret . . . Orozlanos, ubi monasterium in honore beati Georgii martiris edificabat.* Vita s. Gerardi ap. J. Battlyan.
- 3) *Corpora vero Christianorum, qui ceciderunt in prelio, tollentes duxerunt ad Morossemam, et sepelierunt in caemiterio s. Johannis Baptistae in monasterio Graecorum, quia in eadem provincia aliud monasterium tunc non erat.* Vita s. Gerardi. — Toto ospravedľňovanie pohrobenia sväto-štěfanského mužstva v gréckom cimiteri, — tá protiva medzi Christianorum a Graecorum nemala by žiadneho významu, keby boli tí mnísi bývali v unii s Rímom. Z toho dá sa tiež vysvetliť: prečo Canadin na dvore sv. Štefana znovupokrstený bol. Sr. str. 178.
- 4) O tom v budúcom diele.
- 5) Sr. str. 172.
- 6) Sr. str. 178.
- 7) *Angustiis et castellis freti, quae plurima habent praeruptis sexis in-aedificata, — per causam abacti pecoris et vexationum, quas tolerassent, sperte (a Graecis) defecerunt . . . Praeda cohortibus aliquot suorum tradita, eos compendia itinerum sectari et accelerare, dum montana attingerent, iusserunt. Reliqui congregati romanum (i. e. graecum) equitatum intrepide exceperunt, patrio rito pugantes. Nam cum accederent, sagittas coniiciebant et hastis congregiebantur. Paulo vero post impetu in fugam converso, hostibus ad consequendum irritatis, rursus instar volucrum subito reversi adversa fronte multo fortius dimicabant. Quo saepe facto, cum iam superiores esset, omissis ipsis anfractibus gladios strinxerunt, et horribili clamore sublati, dicto citius in Romanos (i. e. Graecos) irruerunt, et pugnantes ex aequo occiderunt.* Nicetas ap. Migne. Patrol. graecolat. p. 730. 762. Bonf. 795.

Bár sa oni i — čo do obleku, stravy, zbrane a mluvy — mnoho srovnávali s Italianami¹⁾ preca mnoho, najmä štátne sriadenie prijali od Slovanov. Územie rozdeleno bolo na kniežatstvá (*Kenezatus*) čili župy a vojevodstvá. Správu viedli vojevodovia, kňazi (t. j. kniežatá), veľmoži a bojari, dvorníci, kľučiari a iní hodnostári²⁾.

III. Rusi.

1. Deje politické.

Na území terajšieho Uhorska máme i *Rusov*, ktorých vôbec, ale chybne, *Rusinami*³⁾, alebo *Rusniakami* nazývame. Obývajú Beregskú, Užhorodskú, Ugockú a Marmarošskú župu z väčej, Zemlinskú a Šárišskú z menšej čiastky⁴⁾.

Žeby tito teprv od Maďarov boli privezení na územie terajšieho Uhorska, to je bájka, od nemenovaného notára Belovho⁵⁾ nejapne vymyslená, ktorú žiadny dejepisec zdravého rozumu prijať nemôže⁶⁾.

Tažko je sice preboriť tú hustú tmu, ktorá zahaluje najmä deje uhorských Rusov vo veku tomto; avšak tento náš bratský národ zaslúži, abysme aspoň vypátrali to o ňom, čo nám chudobné žriedla poskytujú.

Dla Jornandesa jedna časť Vidinov na západnej strane Karpatov nosila meno Slovanov, druhá ale na severovýchodnej strane meno Antov⁷⁾, o ktorých Procopius dokazuje, že tito zaujmali krajinu za národmi, na moeotskom a pontickom prínorí kočujúcimi⁸⁾. K týmto asi pripočítanu nádobno i uhorských Rusov, lebo ich mluva ukazuje na príbuznosť s Antami, čili Rusami zakarnatskými.

1) Sr. Lucii de R. Dalm. I. c.

2) Sr. Erweis, dasz die Walachen nicht Römischer Abkunft sind. Halle 1823. S. 14. — Pray Dissertatio VII. in ann. vct. §. III.

3) *Rus* je podstatné, *Rusín* ale príavné meno.

4) Vnúttri toho ohraničenia slyšal maloruské nárečie v roztrúsených ešte osadách, pred i za Tisou ležiacich; dve osady, Kucura a Kerestúr až v Bácke, a jedna, Šíd, až v Sŕiemskej župe za Dunajom. Slov. Národopis. Šafarík. V Praze. 1842 str. 24.

5) Anon. Bél. R. Notarius c. 10.

6) Slov. Starozitnosti. Šafarík. V Praze. 1863. II. 114. pozn. 62.

7) Scilicet a civitate Novitetunense et lacu, qui spellatur Musianus usque ad Danastrum et in boream Vistula tenus commorantur. Antes vero —, qua Ponticum mare curvatur, a Danastro extenduntur usque ad Danaprum. Slov. Staroz. Šafaríka. II. 689. Sr. Čechy drev. národot — Uhorska, str. 138.

8) Ulterioris ripae Istri partem maximam habent — Ulteriora (Maeotis

Jako sa mi zdá, Nestor označil ich menom Duljebov a kladie ich medzi Horvátov, Bužanov a Uličov, na západo-severné územie rieky Buhu ¹⁾.

Avarovia medzi r. 559. a 561. prekročivše Volhu, začali dorážať na Antov, najmä ale na Duljebov, ktorí sú na dráhe do terajšieho Uhorska v ceste stáli, tak že Duljebi najprv pred nimi uhybovali prez Karpaty na územie terajšieho Uhorska, potom ale v ťažkú porobu upadli. O tom zachoval nám Nestor nasledujúcu zprávu: „Obri, bojujúc proti Slovanom, podrobili Duljebov a činili násilie ženám Duljebským; lebo mal-li kto z Obrov nekam íft, nedal zapriahat koňa lebo vola, lež rozkázav zapriahnuť troje lebo štvoro alebo pätero žien do teligy (voza), dal sa nim voziť. Tak tito mučili Duljebov. Boli zaiste Obri veľkého zrastu a pyšnej myсли; ale Boh ich potrel, tak že všetkých pomoril, a nezostal z nich ani jedon Obrín. I je porekadlo v Russii až do tohto dňa: „Vyhynuli ako Obri, po ktorých nezbýva ani plemena ani následníka“ ²⁾.

Neľudské jednanie Avarov bezpochyby zapríčinilo to, že časť Duljebov sa vystehovala do rozličných krajov slovanských ³⁾, menovite i do Pannonie ⁴⁾.

Po páde Avarov dostali sa karpatskí Duljebi pod vládu Rusov ⁵⁾, tvoriac hranice Ruska, ku Polsko-Slovákom a Maďarom. Majú teda s Rusami spoločný dejepis ³⁾.

Taneis et Ponti) ad septemtrionem habent Antarum populi infiniti.
Slov Starožit. Šafarik. II. 693. 694.

- 1) *Monumenta Poloniae Hist.* Bielovskí. I. 557 a 559. — Položime-li sídlo Chorvátov čili Belohorcov a Povežauov na územie Slovenska (sr. str. 6. Dejiny drev. národov Uhorska str. 149.), Ulicov medzi Buh a Dniester, Bužanov ale na severné kraje Buhu; nemôžeme Duljebov inam položiť, nežli na územie haličských Rusov. Čo i nižej potvrdeno najdeme.
- 2) To, že oné porekadlo platilo v Russii, bezpochyby pohlo Šafarika k tomu, že Duljebov položil len za Karpaty, aby boli bližej k Rusku; avšak Nestor práve pred touto zprávou jedná o drevnych Slovencach na území medzi Karpatami a Dunajom: teda i o Duljeboch, sú prebývajúcich pod Karpatami, kde teraz prebývajú uhorskí Rusi. Sr. Mon. Pol. Hist. I. 557 a 558.
- 3) Slov. Starož. Šafarík. II. 129.
- 4) Sr. Dejiny drevnych národov — Uhorska. str. 180.
- 5) Mon. Pol. Hist. I. 572.
- 6) Poneváč nepretrženosť dejepisu uhorských Rusov to požaduje, musíme tu nadpliesť dejepis Rusov od r. 906., prenechájúc dejiny Rusov od pradoby; o ktorom vidz: Slov. Starožitnosti Šafarikove II. str. 56 — 86. Naučný Slovník. VII.

Ked Duljebi a iné slovanské kmeny spojení boli vo veľkú ruskú državu, na cárskom prestole sedel Oleg. Tento podnikavý cár, použijúc tehdajších európskych roztržiek ¹⁾, vytiahol k výboju proti cisárstvu Gréckemu. Duljebi ²⁾ a ostatné jemu podriadené národy shromaždili sa pod jeho praporom. Dniper pokryl sa 2000 ľahkými loďmi, z ktorých každá niesla 40 mužov; jazda ale brala sa pobrežím. Udatný Oleg prekvapil nepripraveného Leva Mudrca, cisára gréckeho, poplenil jeho krajiny a s loďstvom svojim tiahol po suchu k Carihradu ³⁾. Gréci prestrašení predložili Olegovi mier i daň. Oleg, prijav oboje, navrátil sa s nesmierou koristou domov. Po päť rokoch, vyslav poslov svojich, jednal o potvrdenie mieru; čo i písomnou smlúvou dokonano bolo.

Po ľom sadnul na cársky stolec Igor, ktorý pokoriv Drevánov a zvíťaziv nad Širvanom, uzavrel mím s Pečencami; s Grékami ale ho obnovil, áno zarovň Maďarom poslal vojsko, ktoré by im v Italii pomáhalo ⁴⁾. Chcejúc ale osláviť meno svoje válečnými činami, vstúpil s 10,000 lodí do čierneho mora a počal obracať v popol okolie Bosporu; ale grécke vojsko prinútilo ho k návratu. Potom však sobrav nové vojsko a prizvav Varjahov zo zámoria a najav Pečencov, vybral sa opäť na Grékov; ale darmi ukojený s Lecapenom uzavrel smlúvu, v ktorej Igor — medzi iným — slúbil, neosobovať si právo nad okolím Chersonským a nedopúštať vpádov čiernych čili zadonských Bulharov do neho; okrem toho pripovedali sebe vzájemnú pomoc proti nepriateľom. — Toho ešte roku Igor vyjel s vojskom do Drevian k vybieraniu dane; títo ale pod vôdcovstvom svôjho kniežaťa, Mala, chopili sa zbrane, zajali Igora a, priviazavše ho ku dvom stromom, roztrhli ho na poly.

Po nešťastnej smrti Igorovej zostal maloletý Svätoslav, prvý knieža z kmene Varjaho-Ruského. Olga jeho matka, vzala do rúk žezlo, a už z počiatku chvátala pomstiť smrť svôjho manžela nad

906

912

935

941

945

1) Jaké boli medzi Nemcami, Morave-Slovákami, Maďarmi, a Poliskami, ako i medzi Grékami, Bulharmi a Pečencami.

2) Poslední krát spomína sa tuná meno Duljebov. Potomne o nich v letopisoch ruských zmienka viac sa nedeje; bezpochyby lebo pod iným menom prichodia, alebo zahrnutí bývajú do spoločného názvu Rusov. Sr. str. 184.

3) Podivný tento spôsob ľaženia s malými, zvláštne k tomu pripravenými loďkami po suchu u severnych národov, Skandinavcov. Čudov a Slovanov, zhusta býval užívavý. Sr. Const. Por. de adm. imp. c. n. — Krug Vers.-Bericht. d. byzant. Chronol. 1810. — Geijer v Dorpat. Jahrb. 1834. I. 20 — 27.

Drevanmi. Drevania, honosiac sa tým zavraždením sťa víťazstvom, a pohŕdajúc maloletstvím Svätoslava, ponúkli Olge manželstvo s kniežaťom svojím, Mala. I stavala sa na oko, jakoby hotová, svoliť k žiadostiam. Medzitým, nastrojac úkladov, pomstila smrť Igorovu smrťou predných mužov drevianskych, a podrobila si celý ten odbojný národ. — Sprevádzaná vojanskou družinou, vo spoločenstve mladého Svätoslava jazdila po drevianskej zemi, ustanovňúc 946 platky pre zemskú pokladnicu. Nasledujúceho roku nechajúc Svätoslava v Kyjeve, vyjela do severného Ruska a vykonala tam, čo za potrebné držala k napomoženiu obecného dobrého. Navráťať sa 947 do Kyjeva, strávila v ňom život v pokoji a tichosti.

Svätoslav, dospev k mužskému veku a prejav vládu, dychtil jedine po hrdinských činoch. Soberúc mnohočentné vojska, pospiechal do poľa. Podrobiv si Vjatičov, Kozarov, Jasov, Kasohov a všetké krajiny kozarské, požiadany a veľkou sumou obdaréný od Nicefora, 967 cisára gréckeho, oboril sa so 60,000 mužstva na dunajských Bulharov a snáď i Maďarov, ich spojencov ¹⁾, vybojoval u nich mnohé mesta, a po smrti bulharského cára začal panovať v drienej Moesii; ba mienil zvoliť si za sídlo mesto Preslavu (*Marcianopolim*), oplývajúcu — dla jeho pojmu — všetkými vzácnosťami umenia i prírody; lebo národy posielali mu ta dávky (благаю); a sice: Gréci zlato, súkna, tkaniny, víno i rozličné plody zemské, Česi a Maďari sriebro a kone, Rusi kožešiny, vosk, mäd a čelad. — Po smrti matky svojej Oly, sveriac správu ruskej državy synom svojim, chcejúc vyplniť dávny úmysel svôj vybral sa do Bulharska; lež tamejší národ sa mu zprotivil sťa nepriateľovi. Neohrozený Svätoslav však zmocnil sa útokom mesta Preslavu a znova zaujal bulharské cárstvo. Toto opanovanie vplietlo ho do vojny s gréckym cisárom ²⁾. Ján Cimisk, cisár grécky, závidel mu Bulharsko a snáď i obával sa náramnej moci Svätoslavovej; vypravil teda poslov svojich do Bulhár so zprávou, aby uspokojiv sa so zlatom, za poskytnutú pomoc obdržaným, opustil Bulharsko, ktoré mu neprislúcha. Svätoslav nad týmto rozhorený, podujal vásku naproti Grékom. Slyšav, že Bardas Sclerus, Petor a Ján, patriciovia, s trojakým vojskom gréckym idú, rozdelil vojsko svoje na trojо: v prvom pluku boli Rusi a Bulhari, v druhom panonskí Maďari, v treťom ale Pečenci. Bitka pre Svätoslava zle vypadla; lebo Ján Pečencov, od Svätoslava vo-

1) Sr. str. 84, pozn. 2.

2) Slov. Starožitnosti II. 92.

pred poslaných, pri Adrianopoli porazil. Ěste krvavejšia bitka stala sa na brehu Dunaja u Dristry. Jedenástkrat jedno i druhé vojsko domnievalo sa, na svojej strane mať víťazstvo. Naposledy Svätoslav ustúpil, a i pre soslabenie válečných sôl i pre nastupujúcu zimu odhodlal sa žiadať o pokoj¹⁾. Mier bol uzavren: cisár grécky povolil Svätoslavovi slobodný odchod, ba opatril ruské vojsko i potrebnou zásobou, kupcom ruským ale dovolil slobodný obchod i v samom Carihrade: Svätoslav ale naproti zaviazal sa nenaapádať budúce na Bulharov, Grékov a Chersonské kraje.

Medzitým Svätoslav na zpiatočnej ceste padol do nového neštastia. Východní lúpežní Pečenci, majuc zprávu o vyslábnutých silih Svätoslavovych alebo o koristi, ktorú Svätoslav v nepriateľskej zemi nahabal, u dneprovských prahoch čshali na lode ruské. — Svjeneld, znamenitý vojevoda z časov Igorovych, radil cárovi, aby obišiel prahy po suchu; Svätoslav ale chcel zimovať v Bielobreží nad ústím Dnepru. — Na jar Pečenci nenazdajky prepadli nepripraveného Svätoslava a pobili. V bitke padol i Svätoslav, a len 972

So smrťou Svätoslavovou pretrhla sa jednovláda v Rusku: Jaropluk prestoloval v Kyjevě, Oleg na území Drevanskom, Vladimír ale v Novohrade. Brzo opakovaly sa medzi nimi žalostné a záhubné roztržky nekdajších nesvorných Svätoplukovičov! Brat po-vstal proti bratovi! — Svojeneld totižto, z nenávisti proti Olegovi, ktorý na love vo svojom, údeli usmrtil jeho brata, Ljata, nabadurkal Jaropluka, aby si pripojil Drevansko ku Kyjevsku. Oleg, dovedev sa o tom zavčasu, prihotobil sa sice k obrane; avšak premožený a, keď hľadal spásu v úteku do mesta Ovrúče, v podhradovej hlbokej príkope prišiel o život.

Slabosti Ruska roztrojeného a nesvorného použili i susedné Rusom poplatné národy²⁾, najmä uhorskí, medzi Dunajom a Karpatami bývajúci Pečenci, Románi a Maďari, a vydobili si neodvislosti: naproti tomu ale Bielo-Uhorsko (t. j. Slovensko) padlo pod berlu českú³⁾.

1) Sr. str. 85. Katona. — Hist. Cr. Dux. p. 491. — Za to mám, že teda spomínati Pečenci sú alebo Rumuni alebo te časť Pečencov, ktorá od východných Pečencov odtrhnutá, osadila sa na západe, t. j. na území terajšieho Uhorska. Sr. str. 166.

2) Sr. str. 85.

3) Cosmæ Chron. Boh. Pelzel et Dobner. I. 66. Huius Regni (Bohemiae)

Jaropolk majúc vládobažné úmysly, hľadel sa opreť i na západ a vstúpil do spolku so západnými kniežatmi, aby mal pomoc od nich, keby mu snad potom jej treba bolo proti bratom ¹⁾). — Na to Vladimír slyšav o ukrutnej smrti brata svôjho a annexie Drevanska, i obávajúc sa podobného osudu, vybral sa na more k bojovným Varjahom. Jaropluk ale medzitým, použív jeho neprítomnosti, rychle poslal do údelu Vladimirovo svojich námestníkov, kroz vtipné *fait accompli* stal sa samovládcom Ruska. — Po dvoch rokoch Vladimír prikvapil s varjažským vojskom a kroz vyhnanych 980 námestníkov Jaroplukových vyhlásil bratovi vojnu. Tento chcejúc ujíst srazeniu v Kyjeve, utiekol do mesta Rodne, kde ho však zpreneverilý vojevoda svôj, Blud, zradným úmyslom naklonil k mieru s Vladimirom, ano — na vzdor výstrahe — išiel i do bytu jeho. Tuná však usmrtený bol.

Vladimír pomocou Varjahov a zločinu, na bratovi spáchaného, sadnuv na samovládny stolec Ruska, dosť skoro dokázal, že je povolaný, stať sa veľkým panovníkom. On odňal Poliakom Premysel, Červen a iné hrady ²⁾, zkrotil odboj Vjatičov, vybojoval zem Jatvezov a rozšíril pánsstvo svoje od Buhu až do samého baltického mora, i vybieraný daň od všetkých obyvateľov medzi kuronským a čudskej zálivom. Po smierení Radimičov, usilovavších vydobyť si samostatnosti, zachcelo sa Vladimírovi opanovať kamské Bulharsko, krajinu to kupeckú, majúc na pomoc jazdu tureckú ³⁾. Premohol sice Bulharov, ale na radu vojevodu svojho, Dobrinu, uzavrel s nimi priateľstvo, chcejúc radšie mať dobrého súsedu, nežli nepokojného podanca.

Takto oslávený Vladimír cez viac rokov zaobieran sa záležitosťami náboženskými. Až po smrti poľského Mečislava vychystal sa

terminos . ego (Boleslaus II) dilatavi usque ad montes, qui sunt ultra Krakow, nomine Tryn (Tatry). Sr. str. 6. 14.

- 1) Huo (ad Quidilingeburg) confluebant inperatoris (Ottonis I.) edictu .. legati Graecorum .. et Sclavorum. Ditmar. — Legati .. Bulgarorum atque Russorum. Lamb. Schaffa. ad a. 973.
- 2) Od hradu Červena i ostatnie vydobité hrady nazvané boli Červenskými, kraj ale, kde ležaly, „červenou Rusiou.“
- 3) Turkov má s Turkmanmi, Pečencami, Kumánami a Polovcami za potomkov Izmaelových. Mon. pol. Hist. Bielovskij. I. 782. — Či to bolo najaté vojsko madarské? Či je s týmto dákovo spojení to, čo píše Kadlubek: „Hunnos seu Ungaros, Croatios et Mardos, gentem validam suo mancipavit imperio.“ Kadl. I. II. ed. Krause p. 648.

do vojny proti Poliakom ¹⁾, chcejúc si podrobiť severno-východnú časť Bielohorcov ²⁾). Ked sa ale vracal z vojny, Pečenci ho zastavili na rieke Trubeži. Na jednom brehu stáli Rusi, na druhom ale Pečenci. Poneváč ale ani tamtí sem, ani títo ta sa nebrali, Pečenci učinili návrh, aby jeden Rus s jedným Pečencom súbojoval. Rusín stal sa víťazom, a Pečenci dali sa na útek ³⁾.

Od doby tej Vladimír, pečujúc horlive o cirkevné záležitosti, choval mier so súsednými kniežaťami: s Boleslavom poľským, Štefanom uhorským a Oldrichom českým, údelným to kniežaťom Slovenska ⁴⁾, a prinútený bol zapásiť len s Pečencami ⁵⁾. Medzitým oslobodiv sa i od tohto nepriateľstva, zabezpečil si dlhý pokoj i zostrany tejto. — Jediná premena vecí stala sa v tom, že Česi, od Poliakov z Bielo-Uhorska (Slovenska) vytisnutí, prestali byť súseďmi Rusov ⁶⁾.

2. Deje nepolitické.

I. Náboženstvo..

Prvotné náboženstvo Rusov bolo pohanské, podobné pohanskému náboženstvu iných Slovanov. Z pomedzi iných bohov Perun a Volos požívali najväčšiu úctu. Na týchto, položiac na hromadu svoje štíty, meče, náramníky a oružia, s preklínaním sebä prisahávali vernosť spojencom svojim, ba na podávanie i ludí obetúvali. Perún, čo bôh vojny a pomsty, stál vonku na pahorku; Volos ale, čo bôh domáceho blaha, pod strechou ⁷⁾.

2) Bolizlovo vero Misaconis filius, per se ipsum ad dominum regem (Ottonem II.) venire nequaquam valens, imincbat quippe illi grande contra Ruscianos bellum. Chron. Hildesch. an a. 992.

3) Vastatis eo anno dux Russiae Carvatis, infertur illi a Pieczyngis bellum, contra quos egressus ad fluum Rubiessa (Nestor má: Trubecž) eos offendit. Dlugoss Hist. Pol. L. I. ed. Krause. l. p. 123. — Že je tuná reč o tej časti Belohorcov, ktorá ležala na severno-východnom podnoží Karpát je pravdepodobno; lebo Bielo-Uhorsko (Slovensko) na západno-južnom podnoží Karpát náležalo pod berlu českú. Sr. str. 14.

4) Sr. str 18. — O priateľstve tomto (Mon. Pol. Hist. I. 673) svedčí i to, že Vladimír mal dve české manželky; s jednou zplodil Vyšeslavu, s druhou ale Svatoslavu, Mstislava a Stanislava. Ib. p. 622.

5) Mon. Pol. Hist. I. 640. 673 – 673.

6) Sr. str. 19. pozn. 5.

7) Nestor. Monum. Pol. Hist. Bielovski. I. 574. 594. 595. 625.

Zvláštne Vladimír, domnievajúc sa, že pohanstvo ochráni Rusko v úplnej neodvislosti od juhu a západu, na javo dával r. 980 neobyčajnú horlivosť v udržaní pohanstva už k úmoru pracujúceho. Povolením jeho shotovená bola nová socha Perúnova, so sriebornou hlavou, a postavená na posvätnom pahrbku nedaleko kniežacieho dvoru, spolu s inými modlami. V Novohrade podobne, pričinením Dobrinu, vyzdvihnutá bola na brehu Valchova ¹⁾.

Dla Leva Diakona po zakončenej vojne vyhľadali mrtvole svojich, pokládli ich na spôsob múrov v hranice a spálili, hádzuc na oheň i zajatých, bez rozdielu veku a pohlavia. Tiež vydržiavali karvy ²⁾ a udusili nemluvniatka i kohútov, do Dunaja jich pohružujúc. Súc pohanmi, dla obyčaje Grékov žertvy a treby prinášali; čomu — vraj — lebo od Anacharsa a Zamolxa, svojich to mudrcov, alebo od súdruhov Achilesových vyučení bolí. Pridŕžali sa tiež tej poverty, že tí, ktorých nepriatelia vo vojne zabijú, ubijcom svojim i po smrti slúžiť musia ³⁾.

Ale nezadlho po tomto i poslednie ostatky pohanstva ustúpiť museli pred slnkom spravodlivosti, pred Kristom, a to účinkovaním i východnej i západnej cirkve.

Západní dejepyzci navykli stopovať len účinkovanie západnej cirkve v pokreštanení národov slovanských, a toto bolo príčinou, že oni i pokreštanenie Rusov položili až do posledných dôb X. storočia. — Chceme-li teda nestranným bádaním dosiahnuť lepšieho svetla, musíme i tuná jednať o účinkovaní oboch cirkví, jak východnej tak západnej, na pokreštanení Rusov.

A) Účinkovanie východnej cirkve.

Že semä krestanstva, ktoré sv. Cyrill a Method rozsievali na brehoch čierneho mora a dolného i sredného Dunaja, ako vôbec padlo na široké územie Slovanstva ¹⁾, tak zvlášte na zem rusko-slovanskú, je pravde podobno ²⁾, bár i pre nedostatok dejepisných

1) Šafarik. Starožit. Slov. II. 94.

2) Umrlčie hostiny, ἐναγίτημός, inferiae.

3) Leo Diaconus. Hist. L. IX. ap. Migne Patroł. graecolat. Paris. 1864. T. CXVII. p. 874. n. 18. 875.

1) S. Cyrilus pene omnium Scleuorum Apostolus etc. Chron. Mind. ad a. 868.

2) Huiusmodi pestis (schisma), in orientalibus exorta regionibus, occidentales quoque plagas pervadens, populos nonallos, qui evangelicam

zpráv ľažko je udať podrobne známosti o tom. Medzitým, kde sa v dojepise Rusov už brieždiť počína, tam vyskytujú sa i stopy kresťanstva už i v samom cárskom dvore. To ale i sám duch kresťanstva činí pravdepodobným, že s ním bol ruský ľud oboznámený prv, nežli sa dostalo ku trónu a na prestol štátneho náboženstva.

Prvý pokus pokreštanenia Rusov stal sa v Carihrade práve vtedy, čo Photius carihradský patriarchat opanoval, a trvaly nesťastné trenice medzi ním a sv. Ignácom, z patriarchálneho trónu shodeným. — Rusi uderili na čierne more, ba, pleniač grécku državu, dorazili až temer k Carihradu; avšak zbúrené more prinutilo ich k návratu ¹⁾, ba neskorej prišli i vyslanci z Ruska, prosivší kňazov, ktorí by v Rusku ohlašovali Evangelium ²⁾. Vyslanci tisto skutočne sa i dostavili, ale nie už k Michalovi, lež k jeho nástupcovi, macedonskému Basilovi. Rusi nelen že uzavreli s cisárom smlávu, no prijali i od Ignáca, na patriarchálny stolec nazpak posadeného, arcibiskupa pre Rusko ³⁾. Udalost táto nachodím takto naznačenú: „On (Basil), s veľkou radosťou ich prijav, hned pridal im k boku učených a prevznešených mužov, ktorí by im v meste čo najkrásnejšie veci poukazovali, a mohli i rozumet i zadostučiniť ich dotažom. Títo, potom ked im mnohé videnia hodné veci v meste poukazovali, vkrčili s nimi do toho najviehlasnejšieho a veľkého chrámu, sv. Sofie. Isto je, že vtedy podivná a veľká slavnosť sa odbyvala. Potom tí štyria mužovia, ktorí s našimi pohlavárm boli, poobzierali celý kostol a to, čo k slavnosti náležalo. Vidiac svetlú a

fidem ab apostolicis viris Cyrillo et Methodio susceperant, miserrima infecit: et quemadmodum unitatis adsertores in orientali Ecclesia caedibus ipsa mutilaverat, ita slavicas gentes effuso iterum martyrum sanguine purpuravit. Pius IX. P. M. in Decr. Canovic. 6. Josaphat Kunevicii, archip. Poloc. et Ruthen. 1865. VI. Nonas Majas.

- 1) Historiae Byzantine Epitome. Kéri. Tyrnaviae. 1743. II. 41.
- 2) Exinde factum ut Rossi (Scythica illa gens immitis ac fera) Romanos agros vastarent ipsumque Pontum (hanc sane etiam Euxinum) igni desolarent, ac quasi indagine ipsam urbem (Michale in expeditione adversus Ismaelitas occupato) cingerent. Verum hi quidem abunde Dei ira exsaturati, Photio, qui ad Ecclesiae gubernacula sedebat, Dcum exorante urbique propitiū reddente, domum rediere; nec multo post legatis in urbem missis divinum effigiantes baptismum, etiam impetravere. Theophanes Contin. ap. Migne. Patrol. graeco-lat. Paris. 1863. T. CIX. p. 210.
- 3) Praeterea genti Russorum . divini quoque baptismatis participes fieri perswasit, ac archiepiscopum ab Ignatio patriarcha († 877) ordinatum suscepserint effecit. Ib. p. 359.

slyšiac nápevy piesni, podivom ustrnuli. Potom keď v čas večernia a juternia sem boli prišli a mnoho — uslechli, prišiel čas svätej a božskej bohoslužby, a opäť spomenutí mužovia s pohlavármi, od cisára poslanými, do velebného a najväčšieho chrámu vstúpili, aby sa stali divákmi nekrvavého a božského tajomstva. Keď tí pohania a barbari do preveľkého chrámu prišli, a stojac všetko, čo sa tam dialo, pozorovali a všetečne sa dotazovali: prečo sa deje najprv menší vchod, jaký mi prvým nazývame, potom ale veľký? prečo poddiakoni a diakoni so svietelnami a oháňkami vychodia z chóru, — ba i kňazi a biskupi, dľa obyčajného zvyku s úžasnými a božskými tajomstvami, ako i patriarcha, ktorý vtedy prestolom vládol? a ľud padajúc na dlážku sa modlí a volá: „*Kyrie eleison*“? Tí ale štyria pohania sami s napnutýma očima bez úcty na toto hľadeli a všetky tieto posvätné obrady pozorom sprevádzali. — Po tom božskom a veľkom pochode, keď na dané znamenie všetci stali, .. tí mužovia .. cisárskych, vedľa stojacích, pohlavárov (*proceres*) takto oslovili: „Že úžasné a veľké sú to veci, ktoré sme videli, neupierame; čo ale sme teraz videli, to prevyšuje ľudskú prirodzenosť. Videli sme totižto jakýchsi kriedlatých mládencov v drahocennom a neobyčajnom odeve, ktorí sa nedotýkali dlážky, lež povetrim nesení, spievali: „*Svätý, svätý, svätý.*“ Čo nás všetkých zaiste viac nežli iné do úžasu a veľkého podivu uvrhlo.“ Čo keď slyšali cisárski pohlavári, tak odpovedali: „Asnáď neznajúc žiadne kresťanské tajomstvá, neviete, že sami andeli z neba sostupujú a s našimi kňazmi svätú službu konajú?“ Na čo oni: „Zaiste pravdivo a patrno je, čo hovoríte; ani nenie treba dákeho dôvodu, lebo sme to všetci vlastnýma očima videli“ . . . Navrátvívše sa ale dô kraju svojich a predstavivše sa najjasnejšiemu a veľkému kráľovi (Rurikovi), po vzdanej jemu obyčajnej pôcte, riekli: „Čo sme v Carihrade videli, to úžasom napĺňuje všetku myseľ ľudskú.“ Čo mu všetko podrobne vypravovali. Veľký ale knieža, nimi o pravde poučený a ubezpečený, bez odkladne vypravil poslov do Carihradu k najzbožnejšiemu cisárovi, aby vyprosili biskupa, ktorý by tam vyučil a pokrstil nesčíselné množstvo ľudu Macedonský Vasil. prijav s veľkou radosťou týchže vyslancov, poslal ta biskupa, zbožnosťou a cnostami sa skvíceho, s dvoma sprevádzateľmi, Cyrillom a Athanasiom, ktorí tiež sami cnostou, učenosťou ozdobení, a nelen známostou božieho Písma naplnení, lež dobre vzdelaní boli i vo vyšších vedách ľudských, ako o tom ich písma svedčia. Ta teda dostavše sa, vyučili ich všetkých a pokrstili . . . Poneváč ale učení mužovia

nemohli ich vyučiť 24 gréckymi písmenami¹⁾, žeby potom opäť od pravého náboženstva neodpadli, odovzdali im 35 písmen, ktoré sami vynášli a utvorili²⁾; ktorých mená sú tieto: *As, buky, vědy, glagol, dobro, jest, živéte, zélo, zemlja, iže, kako, ludi, myslete, nás, on, pokoj, rci, slovo, tverdo, uk, fert, chér, ot, ci, červ, ša, šta, jer, jery, jeř, jař, ju, ižica, ja.* Toto je 35 písmen ruských, jakým sa dosiaľ všetci učia³⁾ a pravú známost pravého náboženstva dosahujú⁴⁾. — Vyprávajú ale nektorí⁵⁾, že v krajoch týchto prihodil sa taký zázrak. Keď totiž ten knieža a veľmoži, ba celý ich národ ešte pridŕžali sa predošej povery a pozorovali obrad, nedávno zavedený, a kresťanské náboženstvo: povolali pred sebä biskupa, ktorý nedávno ta prišiel. Knieža sa ho tázal: čoby mal proti jeho náboženstvu, a' čo on učiť bude? Keď však on, otrčiac posvätnú knihu božieho evangelia, vyprával o nektorých zázrakoch, kroz Boha pri jeho ľudskom príchode konaných, zvolal zástup Rusov: „Neuvídíme-li i my dačo podobného, — menovite ale čo takého, čo — dla slov tvojich — stalo sa troma mládencom v peci, žiadnym spôsobom nebudeme veriť na to, čo budeš hovoriť.“ On ale majúc dôveru v tento pravdivý výrok: „Čokoľvek prosit budete v mene mojom obdržíte, a kto verí vo mňa, skutky, ktoré ja konám, i on konáť

- 1) Nerozumie sa tuná tvorenie písmen, lež grécke a im nesrozumiteľné pomenovanie týchže písmen.
 - 2) Boli to písmená, ktoré nedávno sv. Cyrill (855) sostavil. Čo i zo samého, tuná uvedeného pomenovania písmen vysvitá.
 - 3) As, Mpuci, Bett, Glaod, Dopro, Geesti, Zbjit, Zelo, Zegles, I, Zej, Kako, Ludia, Mj, Nás, On, Pokoj, Ritzij, Sthobo, Nteberdo, Ik, Pherot, Cher, Ot, Tzj, Tzerbj, Sas, Sthia, Geor, Gerj, Ger, Geat, Giu, Geus, Gea. Že tieto písmená chybne boli z pôvodiny vypísané, každý vidí.
 - 4) Slúži toto za dôkaz mojej mienky, že sv. Cyrill pre východných kresťanských Slovanov zanechal kyrillčinu, a nie glagolčinu (Sr. Dejiny drievnych národot Uhorška. str. 236 — 238. c. 1.); lebo: 1. azbuka tuná uvedená nemá v sebe glagolské písmeno *derv*; 2. Rusi povážy užívali kyrillicu, nie ale glagolicu: teda o. r. 868. dostali z Carihradu kyrillicu, nie ale z Veškomoravy glagolicu.
 5. Poneváč preto kroz spomennutých missionárov uvedeno bolo slovenské pomenovanie písmen, aby Rusi neodpadli od pravého náboženstva, a písmenám týmito vyučovaní dosahovali známosť náboženstva: zdá sa i toto potvrdzovať mienku moju, že s menami kyrillských písmen spojovali myšlienky náboženské. Sr. Dejiny drievnych národot Uhorška. str. 239.
 - 6) In Theophane Continuo Constantius Porph. ap Migne. Paris. 1863. T. CIX. p. 359.
- Dej. Uhorška.

bude, ba väčšie z nich vykoná“ — odpovedal im: „Bár i nenie slobodno, pokúšať Pána Boha, preča, jestli zo srdca uzavreli ste pristúpiť k Bohu, žiadajte čokoľvek chcete, a Bôh, naklonený k prosbe vašej, učiní to, bár sme mi jakokoľvek maličkí a nehodní.“ Oni ale ihneď žiadali, aby kniha evanjelií uvrhnutá bola do ohňa, ktorý založili, a — jestli táto neporušená zachovaná bude — že pristúpä ku cteniu toho Boha, ktorého ohlašoval. Prijatá bola podmienka. Keď bol kňaz pozdvihol oči a ruky k Bohu a poviedal: „*Ježišu Kriste, Pane náš, oslav svätého Ducha svôjho!*“ Kniha svätého evagelia pred očima celého národu hodená bola do pece. A keď cez viac hodin horela pec, bola v nej, po zcela uhasnutom ohni, tá svätá kniha neporušená a celá najdená, a žiadna známka alebo úraz nezostal na nej. Čo keď videli barbari, pohnutí velikosťou zázraku, bez meškania a pochybovania, dobrovoľne k svätému krstu pristúpili ¹⁾.

Od tejto doby nemáme zreteľných stôp o stave východnej církve v Rusku. — V sozname gréckych biskupství od Leva cisára († 911) až do Andronika Palaeologa († 1332) spomína sa sice, že carihradský patriarchát pod sebou má Cherson, Avergiu, Choldiu a Chazariu až ku Kappadocii, a celé severné územie ²⁾; spomína sa i ruský metropolit, podriadený carihradskému patriarchovi ³⁾; avšak nenachodíme dačo podrobnejšieho o kresťanstve v Rusku až do času Olgy.

955 Vypráva sice Nestor, že Olga, príduc do Carihradu, tam od patriarchy vo viere vyučená a pri kmotorstve Konstantina pokrstená dostala meno Oleny (Heleny); vráťať sa ale z Carihradu domov, horlive napomínila i Svatoslava, syna svôjho, aby prijal kresťanskú vieru ⁴⁾. — Medzitým, bár i prímeme túto podozrivú zprávu Nestorovú, ako i tú, že celá cárská rodina ešte nebola kresťanskou,

1) Cod. MS. Colbertinus ap. Migne. Patrol. graecolat. Paris. 1864. T. CXIII. p. 304. n. 61. seqq. — Šaſerik. Slov. Starož. II. 85 — Hist. Byz. Epitome. Kéri. II. 75.

2) Leo Sapiens. Patrol. graecolat. ap. Migne. Paris 1863. p. 354.

3) Ib. p. 369. Num. 60.

4) Zpráva táto Nestorova je však veľmi podozrivá, lebo: a) Konštantín Por. sám, a to obšírne opísal slavnostné prijatie Olgy v Carihrade (ap. Migne. Patrol. graecolat. Paris. 1864. T. CXII. p. 1107 seqq.) bez toho, žeby bol pripomolený krst Olgy, pri ktorom sám miesto kmotra zastával mal. b) Olga i potom menovala sa Olgou, lebo sa zdá, že meno toto je už samo v sebe meno Ol-eny. c) Takými idyllickými vecami ozdobil udalosť túto, jaké sa s jej vysokým ve-

nemožno nám pochybovať, že v Rusku už vtedy bolo kresťanstvo ¹⁾, ktoré potom účinkovaním Olgy tým viac rozšíreno bolo.

Dielo pokresťanenia Rusov dovršeno bolo až pod Vladimírom. Uznav pohanský blud a zavrhnúc ním, stál na rozcestí: jaké náboženstvo na stolec štátneho povýšiť má? Vypočúval on nelen kresťanských kazateľov, no i mohamedánskych a židovských zákonníkov. Osvedčil sa konečne za kresťanstvo, lebo jeden Grék najjasnejšie vysvetlil mu učenie kresťanské a najsilnejšie pohnul myseľ jeho. — Shromaždil teda bojárov a starších zeme, a dľa ich rady vypravil desatero rozumných mužov ku zpytovaniu kresťanskej viery rozličného obradu. Tito pochodili s úmyslom tým bulharskú, nemeckú a grécku zem, a navrátiť si sa do Kyjeva, s vytržením vypráviali kniežaťu o spôsobe služieb božích v Carihrade. Vladimir ustanovil teda u seba ťať sa kresťanom dľa gréckeho obradu; z druhej strany však nechcel sa ponížiť pred Grékmi a prosiť ich o krst. V tom vyskytla sa vojna. S mnohočetným vojskom vybral sa na koráboch ku gréckemu Chersonu (blízko Sebastopolu), a prinútil toto dávne a bohaté mesto k poddaniu sa. Obznámiť sa s metropolitom Chersonským, kroz tohto obznámený bol i s kresťanstvom, a tak i s bojarmi svojimi prijal krst. Na to nasledoval sňatok s Annou, sestrou gréckych cisárov, Basilia a Konstantína, sňatok obom štátom výhodný. Potom vzav so sebou nevestu, biskupa Chersonského a mnoho kňazov, vrátil sa do sídelného mesta a vyhlásil aby všecí nepokrstení Rusi pristúpili ku prijatiu krstu. Na to všetok ľud, pokáčav daramné modly, nasledujúc príklad kniežaťa a bojárov, valil sa po zástupoch a hrômadách na breh Dnepru, kde od kňazov pokrstený bol ²⁾.

Tak Rusi stali sa opäť ³⁾ prosredne účastnými ovocia apoštolských prác, ktoré nekedy sv. Cyrill a Method u brehov Chersonských konali. ⁴⁾.

Horlivé účinkovanie Vladimíra a jeho nástupcov na cirkevnom poli bolo tak zdarné, že v temer súčasných soznamoch biskupství pa-

kom nesrovnávajú. d) Konstantin spomína medzi jej sprievoditeľmi popu Gregora (*πατέρας*, latinský preklad má: *pappas vel confessarius*), do jej dvorského kňaza označovať sa dú.

Isto je len to, že 9. sept. r. 955. vo štvrtok odbývala sa v Carihrade slávnosť veľkolepého prijatia Olgy.

1) Nestor. Mon. Pol. Hist. I. 625.

2) Šaferík: Starozitnosti. II. 94. Nestor. Monum. Pol. Hist. Bielovesky. I. 627. etc.

3) Sr. str. 190.

4) Sr. Dejiny drievnych národov uhorska. str. 193.

triarchátu carihradského nachodíme tieto biskupstvá Kijevskému metropolitovi podriadené ¹⁾):

I. vo veľkej Rosii: Veľký Novohrad, Černikov, Susdal, Rostov, Veľký Vladimir, Preslava ²⁾, Aspocastrum pri Kijeve, Sv. Georg pri rieke Rus, Poloskov ³⁾, Rozana ⁴⁾, Typherne a Saragium;

II. v malej Rossii: Galitz, Vladimir, Premysl ⁵⁾, Ducisca ⁶⁾, Turube, Cholm a Molesmum ⁷⁾.

Cirkev konečne slovansko-východná, ako ju Vladimir sriadił v Rossii, stála nelen v obcovaní s Carihradom, no i so západným Rimom ⁸⁾. Ba chrám sv. Zofie v Kijeve takú mal vážnosť, že i pútnici z Uhorska ta chodievali ⁹⁾.

B) Účinkovanie západnej cirkve.

Že i západná cirkev usilovala si vydobyť vliv na Rusko a jeho pokrestanenie, o tom pochybovať sa nedá, bár i tenže vliv žiaducným zdarom korunovaný neboli; lebo jeho sväté úmysly kalené boli nešťastnou politikou Nemcov ¹⁰⁾.

Rusi, majúc zášť oproti Grékom, s ktorými ustavične válčili, už r. 960. kroz vyslancov svojich prosili Ottu I. o biskupa ¹¹⁾, ktorý tiež zamýšľajúc najprv cirkevne, potom ale i svetsky podrobiť vláde svojej slovanské zalabské krajiny, najprv poslal na slovenské územie, vtedy Rusom poddané, Adalberta Treverského, mnícha to za biskupa vysväteného ¹²⁾, aby tam v zájmoch latinskej cirkve účinkoval. Po-

1) *Leo sapiens l. c. p. 386.*

2) *Περιεστάθη Ρουσικός.* —

3) *Alia lectio: Ρουσίσκο.*

4) *Alia lectio: Πολόζκα.*

5) *Alia lectio: Παζάνη.*

6) *Alia lectio: Ηλαρμόνη.*

7) *Alia lectio: Αούτζκα.*

8) *Dôkazom toho je, že neleu, Rusi, s Rímom nespojení, no i Rusi s Rímom spojení, Davida a Romana (ináč Boriša i Gleba), synov Vladimirových, ctia to svätých.* — Sr. Const. Porph. apud Migne. Patrol. graecolat. Paris. 1864. T. CXLI. p. 310 in nota.

9) Od tejže Kajaly Svätopluk rozkázal vziesť otca svjóho medzi uhorskými mimochodci ku svätej Sofii ku Kijevu. Slovo o polku Igorové. Hattala. V Praze. 1858. str. 4. 15.

10) Sr. Dejiny drievnych národov — Uhorska. str. 244. atd.

11) Sr. str. 121. poz. 7. Šafarík. Starozit. Slov. II. 95. poz. 77.

12) Aethelbertumque Treverensem, professione monachum, sed Russiae — ordinatum praesulem. Ditmar Mon. Pol. Hist. I. 247. — Adalbertum episcopum, Rugis olim praedicatorem. Epist. Ottonis I.

neváč ale účinokovanie Adalbertovo zostało bez výsledku, áno poneváč Adalbert i zo slovenského územia vyhostený bol, sriadił v Devíne (Magdeburku) už dávno zamýšľané arcibiskupstvo a sveril ho práve spomenutému Adalbertovi, ustanoviac ho metropolitom celého, obráteného a obrátiť sa majúceho, národu slovanského, prebývajúceho za Labou a Salou¹⁾.

Nezadlho potom na sjazde Kvedlinburskom, kam sa i ruskí vyslanci dostavili²⁾, naskytla sa Ottovi príležitosť, obnoviť vliv latinskej cirkve na Rossiu. Medzitým, keď Slovensko až po Buhu a Stryj odtrhnuto bolo od Ruska a pripojeno k Česku, ba i podriadeno latinskému biskupstvu pražskému³⁾, osnovanie vlivu latinskej cirkve na samé Rusko zostało bez výsledku. Zdá sa, že Vladimír, vidiac, ako i Nemci i Gréci spojujú politické hegemoniálne chúšky s náboženstvom kresťanským, ba že sa juh so západom, kroz svazky manželské medzi Ottonom a Theophaniou spojuje proti slovanskému severu a východu⁴⁾: práve naopak robil úmyslom Ot-

Pertz. Legg. I. 561. — K tomu dodáva Bielovskí tamže toto poznámenie: Część dawnych Moraw nazwano Rugią w nadaniu cesarza Ludwika z roku 906. Mon. Boic. 28. II. 203. Wippo nazýva Słowaczynę naddunajską, w której Otto, brat naszego Mieszysława II. (o r. 1026) panował (Somesb. II. 26.), raz Ruscę, drugi raz Rubbię (Pertz. XI. 264.) a rocznikarz hildesheimski Emeryka węgierskiego xięcem Ruzów (dux Ruizorum. Pertz. III. 98.). — Slovensko teda rozumie sa tuná pod Rusiou, bud preto, že tuná nekdy prebývali Rugi (Sr. dejiny driev. národov — Uhorska, str. 101. 129.), alebo poneváč Slovensko vtedy nležalo k Rusku. Sr. st. 41. 84.

- 1) Secretum mentis revolvit, scilicet facturum se in urbe Partenopolitana (Devin, Magdeburg) archiepiscopatum . . . Imperator vocavit ad se Richarium Magadaburgensis ecclesiae abbatem tertium — volens hunc dignitate sacerdotali (summa seu episcopali) decorare. Sed visa quadam epistola quae clanculum sibi deferebatur, omisit, Aethelbernumque Treverensem, professione monachum, sed Ruscioe prius ordinatum presulem, et hinc a gentilibus (?) expulsum, ad archiepiscopatus apicem — anno dominicae incarnationis DCCCCLXX. 15. kal. Nov. apostolica auctoritate promovit. Ditmar. l. c. — Adalbertum episcopum, Rugis olim praedicatorem destinatum et missum; archiepiscopum et metropolitanum locius ultra Albiam et Salam Sclavorum gentis, modo ad Deum conversae vel convertendae, fieri decrevimus. Ep. Ottonis ad a. 968. Pertz Legg. I. 561.
- 2) Sr. str. 86.
- 3) Sr. str. 14.
- 4) Theophania, knáhyňa grécka, bolá manželkou Ottona. Sr. Codex. Dipl. Anhelthinus. Dessau. 1867. I. 48. etc.

tonovým, horliac za upevnenie pohanstva v Rusku, aby tak država jeho nezakúsila stratu samostatnosti ¹⁾.

Ked' potom Vladimír videl, že pohanstvo je blud a v Rusku, rozličným náboženstvom pretkanom, udržať sa nedá; — ked' sa od-hodlal k závrhnutiu pohanstva, a k prijatiu dákeho iného nábožen-
987 stva: povolal k porade o budúcom štátom náboženstve Ruska vedľa kresťanských mudrcov z Grécka, Židov z Kozarska a Mahomedánov z Bulharska, i mudrca z Nemecka. Ale mudrc grécky svojou výreč-nosťou zvíťazil ²⁾. Podobne i sami ruski vyslanci vyslaní k zpytovaniu bohoslužobných obradov do Ríma a Carihradu, vrátili sa, s veľkým vytržením opisovali a odporúčali obrad východnej cirkve ³⁾. Takto
988 prekazený bol vliv západnej cirkve na Rusko.

Západná cirkev však i potom neprestala činiť pokusy v Rusku. Činily to bezpochyby dve české manželky Vladimírove ⁴⁾ a menovite Bruno, ktorého kňažtorské meno bolo Bonifacius. Túžac po muče-delnickej korune, vybral sa prez Rusko k Pečenegom. Na ceste tejto bavil sa v Rusku pri dvore Vladimírovom jeden mesiac, a potom sa vybral k Pečenegom. Od týchto bol čo ruský špehún lapený, uväzne-ný a k smrti odsúdený. Medzitým omilostený stal sa vyprosredkovate-lom pokoja medzi Rusami a Pečencami, ktorí mu dali slab: „Mier tento kroz tebä je uzavrený. Jestli bude stály, ako dokazuješ, všetci radi budeme kresťanmi; jestli ale pohlavár (*senior*) Rusov viklať sa bude vo vernosti, budeme museť mysliť jedine na vojnu, nie ale na pokrestanie.“ — Odtiaľ vrátil sa do Ruska a doplnil vypro-sriedkovanie menovaného mieru, tak že Vladimír dal syna svôjho čo zastavenca Pečenegom, ba Bonifáč vysvätil jednoho so svojich učedelníkov za biskupa Pečenegov ⁵⁾.

II. Mravy, obyčaje, zákony a osveta Rusov.

Rusi — hovorí Leo Diaconus ⁶⁾ — nosili gombískový odev, mali rusé vlasy, belavé oči. Roztržky medzi sebou vyrovnávajú vraž-

1) Sr. str. 190.

2) Sr. str. 195.

3) Sr. str. 195. — Const. Porph. ap. Migne. Patrol. graecolat. Paris. 1864. T. CXIII. 304. etc. in nota 61.

4) Mon. Pol. Hist. I. 622.

5) Monum. Pol. Hist. I. 184—188. 224

6) Leo Diaconus. Hist. apud Migne Patrol. graecolat. Paris. 1864. T. CXVII. p. 874. 863, 850. 862. 866. 882. — Leo sapiens. *Tactica. Const. XIX.* 69.

dou a krveliaťom. O záležitostach obecných rozhodoval snem, ku ktorému prednejší rodov povolení bývali. Smelosť, hrdiulosť a silu, súsedom všetkým hroznú, okrem iných, dokazuje — vraj — sám prorok Ezechiel: „Ejhla ja priviediem na tebä Gog a Magog, knieža Rusov.“ — Boli národ bojovný, nezvyklý útekom pred nepriateľom vrátiť sa do vlasti, lež bud žiť čo víťazi, alebo po vykonaných hrdinských skutkoch umret so slávou; hotoví radšej spáchať seba-vraždu, nežli padnúť do rúk nepriateľských. Na koňoch nenavykli bojovať, lež peší, a prvýkrat ruská jazda ukázala sa vo vojne Svätostlava proti Jánovi Cimiskovi. Bojovali i na suchu i na vode, majúc svoje koraby a lode, člny a iné, ľahko prenášať sa dajúce, loďky. Ich zbraň bola: stroje k hádzaniu šipov, skál a iných vecí na nepriatela; pevné a veľké štítiny, ktoré zakryly celého muža, tak, že štítom ozbrojené rady stály ako mury. Nosili hákovité brnenie a ozbrojení boli kopijami a sekérami.

Vynikali Rusi ale najviac plavectvom a kupectvom.

Plavbu konali svôjmi korábami ¹⁾, člnami ²⁾ a ľahkými ladi-kami ³⁾ po Dnepre do čierneho mora; odtiaľ tiahli do aegejského mora, alebo vylezúc na skalnaté brehy ⁴⁾, na prekladišti ⁵⁾ prenášali loďky svoje do Dunaja.

Medzi predmetami ruského kupčenia spomínajú sa zvlášte voly, kone, ovce ⁶⁾ atď.

Čo sa konečne písomníctva týče, bár i písmo a knihy známe boli Rusom ⁷⁾, preca dejepisné zprávy o skutočných písemnosťach v Rusku padajú až do veku, o pár rokov pozdejšieho ⁸⁾.

IV. Horváti.

I. Deje politické.

Poddunajské územie bolo práve ono, po ktorom stehujúce sa národy blúdili; nenie teda divu, že i dejepis podunajských národov je plný smätku. Jestli k tomu pridáme i osud, ktorý slovanské pi-

1) Καράβια. Const. Porph. de Cer. aul. Byz. ap. Migne. p. 1223.

2) Χελαυδιον. Const. Por. de adm. imp. ap. Migne. pag. 167.

3) Μορόξυλα. Const. P. I. c. p. 170.

4) Σκαλόσαρτες. Const. Por. I. c. p. 173.

5) Πλαραχλάδιον. Const. Por. I. c. p. 175. sr. 163.

6) Const. Por. I. c. p. 162.

7) Sr. str. 193.

8) Šafarík. Starož. Slov. 1863. II. 743.

somné pamiatky podstúpily ¹⁾), nebudeme sa diviť tej tme, ktorá v dejepise slovanských národov vôbec, a v dejepise Juhoslovanov zvlášte panuje ²⁾.

Medzitým isto je, že už o. r. 600. veľký počet Slovanov, s Avarmi pomicaných, bol na západnom brehu Dunaja ³⁾; ponevač ale o. r. 630. sväzky medzi severovýchodnými Slovanami a Avarami trhať sa počaly ⁴⁾, Heraklius, tažko nesúc ztratenie Dalmacie, od Avarov práve opanovanej, vypravil poslov k uhorským Slovanom ⁵⁾,

1) *Dejiny drievnych národov — Uhorske, str. 240.* atď.

2) *Nullus de caetero in lingua slavonica praesumeret diuina mynisteria celebrare, — nec aliquis eiusdem linguae promoveretur ad sacros ordines. Dicebant enim gothicas litteras a quodam Methodio haeretico suisse repertas, qui multa contra catholicam fidei normam in eadem sclavonica lingua mentiendo conscripsit. Coucil. particul. Spalat. (1061 — 72) Ginzel. Geschichte der Slawenapostel. C. 89.*

— Ked' už v XI. storočí tolká tma o slovenskom písme bola, čo div, že dosiaľ nemožno ju rozrazil? Ked' vtedy tolká antipathia panovala proti slovanskej bohoslužbe, nemôžno pochybovať, že mnohé slovenské knihy podstúpily osud Sázavských slovanských knív, o jakom Sázavská kronika hovorí: *libri lingue eorum deleti omnino et disperditi.*" Ib. p. 88.

3) *Et quidem de Scleavorum gente, quae vobis valde imminet, et affliger vehementer et conturbor. Affliger in his, quae jam in vobis patior: Conturbor, quia per Historiae aditum iam in Italiā intrare coeperrunt. S. Greg. P. I., cognomento Magni, opera omnia. Venetiis, 1744. T. II. coll. 1066. Epist. L. X. 36. ad Maximum Episc. Salon. — Conf. T. II. coll. 933. Epist. L. IX. Ep. 9. ad Callinicum, Ital Exarchum. — Timorem vero sic fortem sua concusserat. — Paulus Diac. L. VI. c. 24. Irruerunt latrunculi Scleavorum super gregem et pastores ovium (ad Forojulum), quae in eorum vicinia pascebantur. — Sr. Dejiny drievnych národov — Uhorska, str. 104. Kercselich. Notitiae. p. 32. etc., — Lucii de Regno Dalmatiae, etc. L. I. c. 7. p. 63 — 70. 73.*

4) *Sr. Dejiny drievnych národev — Uhorska, str. 105.*

5) *Ked' slovenský národ, ako sme rieki, žil nad Dunajom, . . . prišli bieli Uhri a opanovali slovenskú zem. výhnavše Vlachov . . . Beťo Uhri zjavili sa za cisára Heraklia, ktorí robil vyprava proti Cosroesovi, kráľovi perskému. Nestor. Mon. Pol. Hist. I. 537. Že je tuná reč o Slovanoch bieleho čili veľkého Uhorska, čili považských Slovákoch (*Baxiβapoi*) o tom nepochybujem. Sr. Dejiny drievnych národov — Uhorska, str. 149. a str. 6. 55. tohto diela. — Partim septentrionem versus projectos Vistulaque amne transmisso, usque ad Albitum pervenisse, ac regna Bohemorum, Polonorumque condidisse, partim ad Austrum concessisse, pulsique Dacis, non solum Transistranas (t. j. severo-východný breh Dunaja), — sed totum etiam Illy-*

popúšťajúc im Dalmaciu pod tou výminkou, aby ju, vyhnavše z nej Avarov, osadili a pod nadvládou gréckou stáli. Tak meno uhorských Slovanov čili Horvátov ¹⁾ preneseno bolo na západoužnú stranu Dunaja a stalo sa počiatkom (?) slovančenia Dalmacie ²⁾.

Jedna časť tých Horvátov potom prešla na územie, medzi Sávu a Dravou ležiace.

Celé teda tehdajšie Horvátsko bolo dvojaké: dalmatské a posávské. Medzitým napriek tomuto rozdeleniu zachovávali medzi sebou spolčenie ³⁾. Kto bol prvým ich kniežaťom nemožno udáť ⁴⁾; jeho nastupcom ale stal sa jeho syn Porga ⁵⁾. — S priatím kresťanstva prijali na sebä i povinnosť, nečiniť válečné výpravy, k rozširovaniu pánstva svojho ⁶⁾. Toto poskytlo podnet k orbe a kuptectvu ⁷⁾.

ricum occupasse. Lud. Tuberonis Comm. Schwandtner. Vindob. 1746.
r. 119.

- 1) Nemyslím, žeby bolo treba ospravedlňovať písanie „Horvátov“ a nie „Choréatov;“ poneváť *Xόρβατοι*, Horvati, Horiti, Ugrí (sing. Ugor) sú mená totožné, pochodiace z koreňa ὄρος, χωρα, hora horba, gora, chrebet, atď. Sr. str.
- 2) Ešte za času Konštantína Por. o. r. 950. nachodili sa ostatky Avarov v Dalmácii. Const. Por. de adm. imp. c. 30. — Snď ľak rečení Morliaci sú oné ostatky Avarov Sr. Šafárik. Star, II. 295.
- 3) At a Chrovatis, qui in Dalmatiam venerunt, pars quaedam secessit, et Illyricum atque Pannoniam occupavit, habebant que etiam ipsi principem supremum, qui ad Chrovatiae tantum principem amicitiae ergo legationem mittebat. Const. Por. c. 30. ap. Migne. Paris. 1864. CXIII. 275. n. 68.
- 4) Erat autem Chrobatus illis tunc temporis princeps Porgae pater. Const. Por. c. 31.
- 5) Chrobatus baptizavit. Et tunc quidem temporis Chrobatorum princeps erat Porga. Ib.
- 6) Chrobati siquidem post acceptum baptismum pepigerunt et chirograffis propriis, datis s. Petro apostolo juraverunt, nunquam se alienam terram armis invasuros, sed pacem habituros cum omnibus volentibus, et imprecationem vicissim a Romano Pontifice acceperunt, ut si quando aliae gentes ipsorum Chrobatorum terram invaderent, belloque infestarent, pro iis pugnaret, vindexque esset eorum Deus, victoriem conciliante Petro, Christi discipulo. Const. Por. c. 31.
- 7) Quapropter neque saganae ipsorum Chrobatorum, neque condurae u quam ad aliquem bello infestandum abeunt, nisi quis eos adorariatur. Sed huiusmodi navigiis Crobati, qui mercatus frequentant, ad emporia proficiuntur, oppidatim circumdeentes Paganiam et sinum Dalmatice, Venetas usque. Ib.

Za panovania bezdejných cisárov carihradských, od Konstanta II. až do Michala II. (641—829), Horváti docela vyviazli z poddanosti gréckej, vydobyvše — sebe početnou svojou válečnou silou ¹⁾ a dorozumením-sa s Bułharmi ²⁾ — samostatnosti ³⁾.

Po čase objavil sa človek vládochvívý, ktorý pokalil patriarchálny život juhoslovanských rodín. Bol to Karol veľký. Vyvrátil longobardské kráľovstvo, opanoval Furlandsko, podrobiv si Slovanov v Korutanoch ⁴⁾ a poraziv v Itálii Byzantincov, vrútil sa i na posávskych Horvátov. Nevládali odolať a museli sa podvolať jeho nadvláde ⁵⁾. Tým spôsobom posávsko-horvátsky veľžupan sídlací v Sisiku, podelený názvom správca (*rector*), podriadene bol Furlandskému markhrabátu. — Dalmatskí Horváti ale kroz poslov svojich uchádzali sa zavčasu o priazeň Karolovu ⁶⁾.

814 Po smrti Karolovej franský područník Kadolach vojevoda Furlanský, rozniel rozopru s Levom Arménom, cisárom gréckym, 817 o hranice dalmatské; nad čím na sneme v Cachách od Grékov i stažnosť vedená bola. Okrem toho utiskoval i Horvátov: Ľudevit, 818 správca (*rector*) posávskych Horvátov teda podobne na sneme kroz vyslancov svojich obviňoval ho z ukrutensťa ⁷⁾; ale žaloba jeho, jakožto žaloba Slovana, vyhlásená bola za utrhanie na cti Kadola-

1) *Exhibitque equitum sexaginta millia, peditum centum millia, et sagenes octoginta, conduras centum; et sagenae quidem quadraginta viros habent, conduræ vero viginti, nempe quae majores, nam minores decem viros tantum habent. Atque bæ quidem Chrobatiae potentia et copiae fuerunt usque ad principatum Crasemere.* Ib.

2) *Neque Bulgarus cum Chrobatis bellum gessit. — Neque Chrobati unquam Bulgaris tributum dederunt, sed alteri alteros saepe amicitiae ergo donis cohonestarunt.* Ib.

3) *Rebus occidentis majorem in modum Michaeli imperatore neglectis . . qui in Pannonia et Dalmatia, ac qui ultra hos Scythæ, Chrobati scilicet . . excusso Romani imperii jugo . . sui juris atque liberi facti, suis duntaxat regulis ac magistratibus parebant.* Theoph. Cont: L. V. 52. — Const. Por.

4) Sr. Déjiny drievnych národov — Uhorska, str. 158

5) *Utramque Pannoniam et adpositam in altera Danubi ripa Datiam, Histriam quoque et Liburniam, atque Dalmatiam, exceptis maritimis civitatibus . . ita perdomnit, ut illas tributarias efficeret.* Einh. Vita Car. ap. Petr. I. 451.

6) Einh. ad a. 806.

7) *Tanta in eos crudelitate utebantur Franci, ut lacientes adhuc eorum pueros occidentes, canibus objicerent.* Coust. Por. c. 30.

chovej! Tak zbavený nádeje k dosiahnutiu spravodlivosti po dobrotku, umenil si ju hľadať mečom, a, spojiv sa so súsednými Slovincami, vypovedal Frankom poslušenstvo. Medzitým bojoval mu bolo na dve strany: proti Bornovi, vojvodovi dalmatského Horvatska, a Frankom. — Borna bezpochyby už na sneme v Cáchach vyjednával s Frankami na záhubu Ľudevíta; potom ale, s Kučanami a Timočanami spojený, najprv sviedol Dragomusa, tchána Ľudevítovo, na svoju stranu, potom ale pri Kulpe oboril sa na Ľudevíta. — Z druhej strany ale, po trojom víťaznom boji, byv po štvrté od Frankov s trojnásobným valným mužstvom prepaden a od Slovincov opusten ¹⁾, utiekol ku Srbom, odtiaľ do Dalmacie; kde ho však Ľutomysel, strýc Barny, veľkého župana to dalmatských Horvátov, chcejúc sa bezpochyby zavdačiť Frankom — o hrdlo pripravil. — Posávske Horvatsko spojeno bolo s dalmatským ²⁾.

Borna mal za svôjho nástupca Vladislava, vnuka svôjho, ktorého franský cisár na žiadosť ľudu potvrdil ³⁾. Medzitým ale čo tento na vojevodský dalmatsko-horvátsky stolec povýšený bol, Frankovia strašné veci páchali na Horvátoch; čo nemohúc sniesť, s pomocou Bulharov zobili kniežatá, od Frankov ustanovené ⁴⁾, a po sedmoročnej vojne dosiahli neodvislosti nelen od carihradského, no i od francského cisára ⁵⁾.

Následok vojny tejto bol ale i opanovanie východnej časti posávskeho Horvatska kroz Bulharov, ktorí odtiaľ prez Drávu i do samej slovanskej provincie Pannonie róbili výlety ⁶⁾: následkom čo-

- 1) *Carniolenses, qui circa Savum fluum habitant et Foro juliensibus penne contigui sunt . . . et pars Carantanorum, quae ad Liudeuiti partes a nobis defecerat .* Einh. ad a. 720. 821.
- 2) *At a. Chrobatis, qui in Dalmatiam venerunt, pars quaesdam secessit et Illyricum atque Pannoniam occupavit; habebantque etiam ipsi principem supremum.* Conſt. Por. c. 30. — Conf. Kereselich I. c. p. 59.
- 3) *Barna, dux Dalmatiae atque Liburniae defunctus est, et petente populo atque imperatore consentiente, nepos illius, nomine Ladasclavus, successor ei constitutus est.* Einh. ad a. 821. — Conſt. c. 30. menuje Bornu Porinom.
- 4) *Quae res cum intollerabilis Chrobatis esset, facto dissidio, principes quos ex ipsis habebant, interemerunt, unde magnus contra eos exercitus movit e Francia, et post septem annorum bellum (823 + 7 = 830) aegre tandem superiores facti Chrobatii, omnes Francos eorumque principem Cotzilin e medio sustulerunt.* Conſt. Per. c. 30.
- 5) *Conſt. Por. in Theoph. Cort. ad a. 826. — De adm. imp. c. 29.*
- 6) *Bulgari quoque Sclavos, in Pannonia sedentes, misso per Dravum*

ho Balderik, franský markhrabá Furlanský ¹⁾, po odstránení Bulharov z Pannónie, pre netečnosť svoju, hodnosti zbavený bol, Furlanská marka ale podelená bolá medzi štyroch grófov ²⁾: Furlanského, Istrianského, Korutanského a Dolno-Pannonského. Poneváč ale práve v tom čase domáce rôznice boly medzi Frankami, kniežatá Horvátske, pri rozdrobení súl drievej marky Furlandskej, dľho udržať mohli svoju neodvislosť.

Velivojvodom Horvátov po Vladislavovi stal sa Mojslav, ktorý obnovil smlúvu s Petrom Tradonikom, vojvodom Benátským; bánom posávskeho Horvatska ale bol Ratimir, u ktorého Pribina, ktorý pred Mojmirom I. z Nitry utiekol, hľadal útočište ³⁾. — Nastupcom Mojslavovým stal sa Trpimir ⁴⁾; po ňom Kriesimir. Za jeho panovania asi vypukla válka medzi Bulharmi a Horvatami; avšak Michal — Boriš uspokojoiv sa s darmi, ktoré prijal od Horvátov, mier s nimi uzavrel ⁵⁾. — Nastupcom jeho stal sa Miroslav, ktorý však po štvornočnom panovaní v domáčich roztržkách od bána Pribiny, nástupca Ratimirovho v banátstve posávského Horvatska ⁶⁾, zavraždený bol. Potom Sedeslav, pokrevný Trpimirov, pričinením cisára Basilia Macedonského stal sa veľupanom dalmatsko-horvátsky, ba poddal sa i pod ochranu Basilia Macedonského ⁷⁾; Kocel ale, syn Pribinov, vládol nelen pod ochranou Frankov kniežatstvom blatenským ⁸⁾, no i posávskym Horvatskom ⁹⁾. Nastupcom jeho bol

navali exercitu, ferro et igne vastaverunt, et expulsis eorum Ducibus, Bulgaricos eis Rectores constituerunt. Einh. ad a. 827.

1) *Frauchochorium, Francojulum, Forojulum, Francovilla.* Sr. Star. II. 300.

2) *Einh. ad a. 828.*

3) *Sr. Dejiny drievených národov — Uhorska, str. 181.*

4) *Sr. Jura Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae I. Kukuljevič. Zagrabiae 1861. P. I. V. I. p. 3.*

5) *Const. Por. c. 31. — Michal — Boriš panoval r. 843 — 885.*

6) *Je to beypochyby ten istý Pribins Nitriansky, o ktorom sme (pozn. 3.) hore hovorili. Sr. Kercselich. Notit. p. 76. Lucius de Regno Dalmat. L. II. c. VIII. p. 123.*

7) *Const. Por. c. 29. — Šafarik, Star. II. 303.*

8) *Dejiny drievených národov — Uhorska, str. 182.*

9) *Pervenit igitur ad notitiam Ludovici piissimi regis, quod Privina piissimus fuit ac benevolus erga Dei servitium et suum; fidelibus suis quibusdam saepius emmonentibus concessit illi in proprium totum, quod prius habuit in beneficium. Ano. Salisb. Ginzels. Gesch. der*

Braclav¹⁾; avšak potom jeho vláda obmedzená bola len na posávské Horvátsko: preto, keď Svätopluk, kráľ veľkomoravský, vtrhnuł do Pannonie, Braclav pripojil sa k nemu. Ked' nasledujúceho roku Svätopluk opäť pobil Arnulfa v Panonii a potom v Königstettenu s Karolom tktým vyjednával o mier, prišiel ta i Braclav²⁾.

Následkom mieru Königstettenského Svätopluk obdržal vládu nad Panoniou a stal sa pri Dráve súsedom Braclavovým. — Nezadlho rozvíklalo sa zas priateľstvo medzi Arnulfom a Svätoplukom. Braclav následkom pozvania prišiel k Arnulfovi, ktorý sa s ním radil o výprave proti Svätoplukovi³⁾, zaviazav ho slubením mu drieveneho kniežatstva blatenského. Braclav nelen sadol na lep, no i privolil, aby poslovia Arnulfovi k Maďarom a Bulharom cez posávské Horvatsko svoju cestu konáť a tak Svätoplukovu Pannoniu obíť mohli. — Arnulf, Árpád a Braclav zo troch strán oborili sa na Svätopluka; avšak len po smrti Svätoplukovej pošťastilo sa im vytisnúť Mojmíra II. z Pannonie. Arnulf teda — dľa sľubu Hengsfeldského — kniežatstvo blatenské odovzdal Braclavovi⁴⁾, Maďarov ale odbavil darmi a nahovoril na lúpežný výlet do Italie⁵⁾. Medzitým unrel Arnulf, a Maďari priškriepili si Pannoniu⁶⁾.

Teraz nastáva tma v dejepise blatenského a posávského kniežatstva. Čo sa stalo s ním? Keby sme chceli použiť bezmenného notára Bélovho, mali bysme odpovedť pri ruke; avšak s bájkami je-

Slawenapostel. B. 54. — Posávské Horvatsko si vydobil, Blatensko ale obdržal od Ludvika. Ib. 52. Kercselich. p. 76.

- 1) Ecclesiam . . ei contulit. Praeterea Abbatiam Mossaburch, ubi S. Adrianus requiescit, in loco scilicet, quem olim Privina, deinde filius ejus Cecilio ac modo Wratislaus sive Braslavus nepos possidebat. Hansic. II. 139. ex Ann. Franc. de Arnulfo.
- 2) Postea veniente Brazsclavo duce, qui in id tempus Regnum inter Dravę et Savo flumina tenuit. Ann. Fuld. ad a. 884.
- 3) Ann. Fuld ad a. 891.
- 4) Ann. Fuld. ad a. 896.
- 5) Quod nos praefati Sclavi criminabantur, cum Ungaris fidem catholicae violasse, et per canem seu lupum aliasque nefandissimas et ethnicas res sacramenta et pacem egisse, atque ut in Italiam transirent pecuniam dedisse . Quia enim Christianis nostris longe a nobis positis semper imminebant et persecutione nimia affli gebant, donavimus illis nullius pretiosae pecuniam substantiae, sed tantum nostra linea vestimenta. Epist. Epp. Bavor. ad a. 899.
- 6) Sr. Dejiny drievnych národov — Uhorská, str. 187 atd. — Diela tohto str. 59 atd.

883

891

892

896

899

ho rozsekáva sa len gordický uzel, nie ale rozpletáva! Že Maďari nepodmanili si celé Horvatsko — ako *Anonymus* tára¹⁾ — to je isto z Konstantina Por., ktorý hovorí, že, keď Maďari opanovali Pannoniu, mnoho obyvateľstva utieklo k Bulharom, Maďarom a Horvátom²⁾, s ktorými na juhu súsedili³⁾, opanovavše Pannoniu, za Sriemskom ležiacu⁴⁾.

Maďari — dla môjho presvedčenia — opanovali len kniežatstvo blatonské⁵⁾, ktoré Braclav obdržal od Arnulfa, nie ale i posávske Horvatsko, s ktorým, akožto horvátskym banátom, Arnulf nerozkažoval.

Dejiny posávského Horvatska, akožto horvátskeho banatu, sú i po roku 899. totožné s dejinami dalmatského Horvatska.

Za panovania Sedeslava⁶⁾ Basilius, cisár grécky, nariadil, aby mestá i ostrovy, dalmatské splácali ročný svôj poplatok a odvádzali horvátskému veľžupanovi⁷⁾; preto na vzájom Horváti pri boku Srbov pomáhali Basiliovi proti Saracenom v Italii u mesta Baru. Toho času Nariečania učinili vpád do Horvatska.

868 879 Po Sedeslavovi Branimir sadol na veľžupanský stolec Horvatska. — Nástupcom Branimira bol Mutimir, mladší syn Trpimirov, odstrčivší staršieho brata svôjho od veľžupanského kresla. — Za

1) *Anon. Bel. r. n. e.* 42.

2) *Const. Por. de adm. imp. c. 41.*

3) *Confines autem Turcis sunt . ad meridiem Chrobati. Ib. c. 40.* — *Pannoniae, ejus scilicet, quae Danubio et Dravo interjacet, limes erat ipsemet Dravus, qui Hunnos haud ita pridem ad Christianam religionem conversos, separabat ab Sclavis, qui tum Interamniam sive regionem Dravo et Savo interjectam incolebant, quae vocatur Slavonia . . Pannoniam ab ortu Danubius, ab Iazygibus Metanastis et Dacis antiquis, quos nunc Transistrenos vocant, a meridie Dravus ab Slavis Interamniae, sive Slavonise propriae incolis sejungebat. Farlatus. I. 485. in notis ad Vitam B. Lietberli, a Radulpho monacho s. Sepulcri scriptam et a Bollandianis ad 23. Junii editam.*

4) *Ad cursum fluminis exstat Sirmium, quod Belgrada abest duorum dierum itinere; inde. (t. j. Sirmio) Magna Moravia, quem Turcae devastarunt. Const. Por. c. 50. Tuná sa nerozumie mesto Sirmium (Mitrovice), lež pars pro toto, t. j. sriemsky banát. Ved pannonská časť Veľko-Moravy tiehľa se len po Drávu!!*

5) Z neho povstala *provincia Simigii*. Sr. str. 89.

6) Dejepis nasledujúci teda pripliesť načim k dejepisu celkového Horvatska, ktorý sme na str. 204. pretrhli.

7) *Const. Por. de adm. imp. c. 30. ap. Migne. p. 279.*

panovania tohto uprchli do Horvatska Petor Gojnikovič, a Pribislav, Bran i Štefan Mutimirovičia, srbské kniežatá, vadivšie sa o vladárstvo a znepokojovali od Bulharov, chcejúc v Horvatsku dočakať príhodného času k návratu. —

Nástupcom stal sa Kriesimir II., starší syn Trpimirov. — Po 900 ňom kráľom Horvátov ¹⁾ bol Tomislav ²⁾. Za jeho panovania Záchariáš, srbský knieža, s veľkou čiastkou svôjho ľudu učívnul pred nasilím bulharským do Horvatska. Priažnenie sa Srbov s Horvátami snáď zavdalo príčinu bulharskému Simeonevi k nepodarilému vpádu do Horvatska, pod vojevedením Alogobutura; lebo vojsko jeho bolo zbito. — Áno Horváti, Srbi, Maďari a iné Bulharom sú sedné národy, slyšiac o smrti bojovného Simeona, hodlali sa vrhnúť na Bulharov ³⁾; Peter, nástupca Simeonov, ale uzavrel s nimi mier ⁴⁾. Nástupcom Tomislavovým bol Kriesimir III.; po ňom panoval jeho syn Drzislav, ktorý odznaky kráľovskej hodnosti prijal od cisára gréckeho. Za jeho panovania Petor Urseolus, vojvoda Benátsky, uviedol v benátske poddanstvo pomorskú Dalmaciu (t. j. mestá Zader, Trogír, Splet a ostrovy Krk, Rab i Korčulu). Jeho nástupcom bol jeho syn Svetoslav, po ňom jeho mladší brat Kriesimir IV., dosiaľ od cisára byzantského hodnostou patricia vyznačený ⁵⁾.

927

II. Deje nepolitické.

A. Náboženstvo.

Jestli je kde územie, na ktorom udalo sa kolísanie medzi východnou a západnou, slovanskou a latinskou cirkvou, je to predomovom Horvatsko. Medzitým bár je účinkovanie obojej cirkve jaka-kolvek zapleteno jedno do druhého, preča pokúsím sa podať stručnú vedomosť o každom z nich zvláštne.

1) *Rex Croatorum et Dalmatarum. Jura Regni Croaciae etc.* p. 8.

2) Šafárik kladie Miroslava medzi Kriesimira II. a Tomislava. Starož. II. 305. Zaisté chybne. Sr. str. n. 204.

3) *Vicinæ igitur gentes, Turci, Servi, Chrobatae atque alii, audita Simeonis morte Rulgaros bello petere statuebant. Cedrenus ap. Migne. Patrol. graecolæt. T. CXXII. p. 42.*

4) *Peracto negotio pacis inter Bulgaros et Croatas. Jura regni Croaciae etc.* p. 12

5) Sr. Šafárik. Starož. II str. 303. std. — Slovník Nauč. III. 1124. — *Lucius de R. Dalm. L. II. c. 8.* Udať letopočet určitý, je vyjímajúc nektoré data listín — temer nemožno; pre nás dejepis ale bez zajímavosti.

Horváti, pričinením Heraklia, cisára gréckeho, prijali krst od 640 kňazov, ktorí na žiadosť cisára prišli z Rímu; poneváč horvátske územie náležalo k patriarchátu rímskemu ¹). Opatrný pápež, Ján IV. okrem toho, prijav ich a ich územie pod ochranu sv. Petra, zaviazal ich (snáď na vnuknutie byzantskej politiky) aby od všetkých výbojov a vpádov do cudzích zemí sa zdržovali. Toto sťaby článok viery, im naloženo a od nich i písomne potvrdeno bolo. Sriadená bola v Horvatsku i duchovná vláda, záležiaca z arcibiskupa ²), biskupa ³), kňazov a diakov.

Potomné účinkovanie západnej cirkve nenie v letopisoch naznačeno; domnievam sa však, že ono neprestalo ⁴), ba za Karola Veľkého a jeho nástupcov sdvojnásobeno bolo, najmä za Porina ⁵), Mojslava a Trpimira ⁶).

Medzitým Sdeslav, kroz Basila Macedonského na horvátsky

- 1) *Descriptio finium Ss. Patriarcharum.* Leo sapiens ap. Migne Patrol. graecolat. Paris 1863 CVII. 354.
- 2) Jos. Sim. Assemen: *Kalendaria Romae.* 1755. p. 293. hovorí, že Martin, pápež (649--654), ppsal ta, hned po stúpení na stolicu apoštolsku, Jána z Raveny, svôjho legata, a r. 650 v Splete založil arcibiskupstvo. Poneváč mesto Splet (Aspalathus) založeno bolo nedaleko Salony (Const. Por. de adm. im. ap. Migne. p. 283), preto arcibiskupstvo Spletské nosilo tiež meno Salonitanského.
- 3) Dla Tomáša archid. Spletského najstaršie biskupstvá v Horvatsku, sriadené za Jána Ravnatského, boli v Duvne (Delminium) a Siseku (Siscia) Eugel. Gesch. Dalin. S. 457. — Const. Por. ap. Migne l. c. 376. n. 66.
- 4) Const. Por. in vita Basili Mace. ap. Theoph. Cont. L. V. 52. Const. Por. ap. Stritter. II. 82 sice píše, že Horváti pri nedbalosti cisárov gréckych (*de adm. imp. c. 29*) s odvržením politickej poddanosti odvrhli i kresťanstvo (*baptismum ejuraeaverunt*); avšak zdá sa, že on, ako vôbec, rozumie odpadnutie Horvátov od cirkve východnej za časov Phociusa.
- 5) Francos eorumque princepem Cotzilin e medio sustulerunt Et exinde liberi ac sui iuris facti sacrum baptismus a Romano pontifice petierunt, missique episcopi ipsos baptizarunt, principatum tenente Porino. Const. Por. de adm. c. 30.
- 6) In sancta matre ecclesia, id est in Lasani et Tugari cum servis et ancillis Stepus, Sapoleo. Chortino — Salonitane ecclesie — permaneant, — que est metropolis usque ripam Danubii et pene per totum Regnum Chroatiorum . . . de tis ecclesie beati Georgii — que Mislawo Duce, in loco qui dicitur Putalio . . . dedicata videtur . donis ditetam. Diploma a. 837. Jura Regni Croatiae, etc. p. 3. — Sr. Const. Por. de adm. ap. Migne. p. 283.

prestol povýšený, aby sa mu zavdačil, postavil Horvatsko pod ochranu cisárov gréckych a, odstúpiv od západnej cirkvi, pristal k východnej ¹⁾.

Ján VIII., r. pápež, usilioval sa priviesť Horvatsko opäť k západnej cirkvi. Za prihodný prosriedok slúžila mu slovanská cirillo-methodejska bohoslužba. On Muntimira, bána Slavonského ²⁾ napomínal, aby sa pripojil k panónskej diecese ³⁾, Branimira pochválil za pristúpenie k cirkvi západnej ⁴⁾, napomínal duchovenstvo ku stálosti vo viere ⁵⁾, Theodosia ale, diacona za biskupa vyvoleného, aby sa vrátil k západnej cirkvi a od tejto prijal vysvätenie za biskupa ⁶⁾. Horlivosť pápežovu dovršil Branimir a Mutimir ⁷⁾, tak že západná cirkev a hlaholská liturgia východnú cirkev a východno-srbskú bohoslužbu temer vytisla z Horvatska. — Medzitým sriaďanie glagolosko-slovanskej bohoslužby v Horvatsku nemalo dlho počasie. Už na sneme Spletskom u prítomnosti pápežských legatov, od Jána X., pápeža, ta poslaných ⁸⁾ bolo ustanovenno, aby budúcnie

1) Imperante autem piissimo imperatore Basilio, legatos miserunt peti-tum, ut — baptisarentur essentque veluti ab origine imperio Roma-no (i. e. Graeco) subiecti. Horum precibus auditis — Caesarianum una cum sacerdotibus misit etc. Const. Por. de adm. Migne. p. 251 — Conf. Leo sapient. Tactic. c. XVIII. 101.

2) Montemero dux Slavoniae. St ktorí ho držia za vojevodu Srbského (Ginzel. Gesch. der Slavenap. 57. nota 9). Medzitým: a) ako srbský Mutimir (843—890), pápežovým listom r. 874. poctený byl mohol, tak i horvátsky Mutimir r. 874. mohol byť, medzi Kocelom a Braclavom, bánom Slavonska čili posávskeho Horvatska, potom ale r. 882. mohol sa stať kráľom Horvatska. Sr. Šafárik Star. II. 267. 305. — b) Této Mutimirova Slavonia kladie sa do súsedstva Panonie; teda lepšie padá na posávske Horvatsko nežli na Srbsko. — c) Keď Horváti oddali sa v ochranu Grékom, vtedy a dokončil pod hou zostali, iste netrpeli nad sebou Kocela.

3) Admonemus te, ut progenitorum tuorum secutus morem, quantum pos-tes, ad Pannoniensium reverti studeas dioecesim. Et quia illuc jam, Deo gratias, a sede b. Petri apostoli episcopus ordinatus est, ad ipsius pastoralemente recurras sollicitudinem. Ep. Jo. VIII. a. 874. — Sr. dejiny drievnych národov — Uhorska, str. 197.

4) Joan. VIII. Epist. 7. Jun. 879. Epist. Nro. 184.

5) Joan. VIII. Epist. 10. Jun. 878. Epist. Nro. 190.

6) Joan. VIII. Epist. 4. Jun. 879. Sr. Ginzel. Gesch. der Slavenapostel. S. 115.

7) Vydať listiu r. 892., vyrovňávajúcu rozepru medzi Solinským a Niinským biskupom. Júra Regni Croatiae, etc. I. c. p. 6.

8) Ginzel. Geschichte der Slavenapostel. C. I. II.

Dej. Uhorska.

žiadon za knaza glagôlského obradu neboli vyviačaný ¹⁾). Že udášanie slovanskej bohoslužby nebolo bez odporu, ľahko sa dá myšľať; preto pápež uskutočnenie snemového návrhu zastavil ²⁾, ba na īnom sneme Spletskom, u prítomnosti Tomislava, kráľa horvatskej a legatov pápežských, ustanovenou, zachovať všetky dôvne krajinské obyčaje ³⁾). Krem toho na tomže sneme jmenano boló o hraniciach a sídlach biskupí, ktoré Leo VI., pápež, i potvrdil z ohľadu arcibiskupstva Spletského a biskupství: Jadrenského, Nižanského, Absarenškého, Arbenského, Spletského a Ragusanského ⁴⁾).

B. Sústava a obyčaje.

Horváti dlho zachovali slovanské sriadené zeme, ktoré od Tatier so sebou za Dunaj prenesli, a navzdor výše tisícročným hromám čiastočne až dosiaľ zachovali ⁵⁾). Údovia rodiny tvorili družtvo, družtvá tvorily plemá, plemená tvorily pokolenie, pokolenia tvorily národ. — Nad družstvom bol starší, nad plemenom bol vladyka, nad pokolením bol župan. Družtvá spojené boli v selá, selá v újazdy, újazdy v župy, župy v banáty, banáty vo veľžupanstvo; ktoré (o. r. 914) na kráľovskú hodnosť, najprv (o. r. 990) od Carihradu, potom ale (r. 1076.) od Rímu uznanú, premeneno bolo. Nad župou bol župan, nad (obyčajne) troma župami bol bán, nad bánomi bol veľžupan. Plemená volily si župana, pokolenia bámov, bánovia ale veľžupana ⁶⁾), jestli tento umrel bez potomkov ⁷⁾).

1) *Jura Regni Croatiae*, etc. p. 8. Ginzel. I. c. III.

2) *Nam vestras literas suscipientes* —, quia illic maxima erat impressa murmuratio, suspendere hoc curavimus. Joan. X. Epist. ap. Ginzel I. c. IV.

3) *Cunctas provinciae antiquae consuetudines, justo moderamine perseverans, firmavit. Jura Regni Croatiae*, etc. p. 12. — Sr. Ginzel Geschichte. 117 — 120.

4) *Jura Regni Croatiae*, etc. p. 12. 13.

5) Dudík. Mährens allg. Gesch. Brünn. 1860. I. 364 — 368.

6) *Principes vero, ut aiunt hae gentes non habent, praeter Zupanos senes. Const. Por. c. 29.* — Starý župan, t. j. veľký župan. I v madarskom öreg bere sa za *nagy*, k. p. öreg harang = klavný, veľký zvon. —

7) *Tempore transacto erat consuetudo in regno croatorum, (quod) erant septem bani, qui eligerant regem in croacia, quando rex sine liberis moriebatur, scilicet, banus croacie primus, banus bosnensis secundus, banus sclauonie tercius, banus posige quartus, banus podrame (pqdrawe?) quintus, banus albanie sextus, banus sremi septimus. Et de sex generibus croatorum erant bani in croacia, quos eligebant*

Neakorek prevažovali od súčasných panujúcich dvorov tiež iné neslovenské menovania hodností (*dux, rector, rex, comes*), ba i hodnosti: dvorčí (*Jupanus Palatii*), komorník (*Jupanus Camerarius*), čašník (*Jupanus Pincernarius*), zbrojnoš (*Jupanus Armiger*), maštalník (*Jupanus Gallarius*), buzdohánoš (*Jupanus Maccecharius*), obřejnar (stolník, *Jupanus Dapiferorum*), postelník, vozár, vrátár, štítovoň a iné¹⁾.

Zležitosti zemské ba i cirkevné pokonávali na snemoch u prítomnosti veľžupana, bánov, županov, biskupov a kňazov²⁾.

Z ohľadu ostatných mŕavov atď. srovnávali sa s ostatnými bratrami Slovanskými³⁾.

duodecim tribus Croatorum, et de aliis sex generationibus erant comites in comitatibus croaciae: kacigi, cucari, suscig, čudomirigi, mororogigi, subigi, isti sunt principales, quibus pertinet banatum et mittunt sortes, cui eorum sors dederit. Fragmentum a. 1100. Jura Regni Croatiae, etc. p. 21. — Sr. Šafarík. Star. II. 306. n. 46. — Cōnst. Por. de adm. im. c. 29.

- 1) *Jura Regni Croatiae, etc. p. 7. — Šafarík. Starož. II. 305. — Lukić de Regno Dalmatiae, etc. L. II. c. 15.*
- 2) *Ego — Tirpimirus Dux Croatorum — commune consilium meis cum omnibus Zuppanis construxi monasterium. Dipl. a. 837. Jura Regni Croatiae, etc. p. 3. — Cnf. Dipl. a. 892. p. 6. a. 914, p. 8. a. 927. p. 12.*
- 3) *Aliarum etiam rerum fere omnium ratio ab utrisque Barbaris (Sclavenis et Antis) servatur eadem, fuitque olim constituta. Procopius Caesar. de bello Gothicō. L. III. c. 14. — Sr. Dejiny drevených národov — Uhorská str. 206. atď.*

Príavok
zemevidé Uhorska
v X. storočí.

Slovanské plemä, pod rozličnými zvláštnymi svôjmi menami ¹⁾, prebývalo na nesmiernom priestranstve Evropy, zaujímajúc temer celú jej východnú polovicu medzi čiernym, baltickým, adriatickým a aegejským morom. -- Avšak vo veku, do ktorého tento náš dejepis padá, len západná polevica toho slovanského územia prichodí u západných dejepiscov pod spoločným menom Slovanska ²⁾.

Slovansko, toto opäť deleno bolo na väčšie a menšie. K menšiemu Slovansku náležaly asi zeme, teraz už temer ponemčené (!), medzi Štokom a morom Baltickým ³⁾; k väčšemu Slovansku ale

1) Víd: Zukunft. Časopis. 1867 č. 269 alebo 275. —

2) *Introrsus illi (Scythiae europeae) Dacia (Transilvanja) est, ad coronaem speciem arduis alpibus emunita, juxta quorum (ba quoniam t. j. alpium) sinistrum latus, quod in Aquilonem vergit, et ab ortu Vistulae fluminis, per immensa spatia, Vinidorum natio populosa condedit. Quorum nomina, licet nunc per varias familias et leca mutantur, principaliter tamen Sclavini et Antes nominantur. Sclavini a civitate Novietunense (Noviedunum?) et lacu, qui appellatur Musianus (Mursianus?) usque ad Danastrum et in Borea Vistula tenus commorantur. Jornandes. Šafarik. Starož. II. 688. — Nomen etiam quondam Sclavenis Antiquaque unum erat —. Et vero (Sclavini) ulterioris ripae Istri partem maximam babent —. Palus (Macotidis) autem in Ponti Euxini litus evolvitur —. Uteriora ad septentrionem habent Antarum populi infiniti. Procopius Caes. Šafarik. Star. II. 693. — Igitur terra Sclavonica ad aquilonem hiis regionibus suis, partialiter divisuris sive constituturis, existens, a Sarmaticis (Sarmatis), qui et Getue (Valasi, Romani?) vocantur, in Daciam (Daniam) et Saxoniam terminatur, a Thracia autem per Ungariam, — descendendo per Carinthiam in Bavariam diffinitor; ad austrum vero iuxta mare mediterraneum ab Epyro derivando per Dalmatiam, Croatiam et Hystriam, finibus maris Adriatici terminata, ubi Venetia et Aquileia consistit, ab Hytalia sequestratur. Chron. Galli. ap. Bielovskij. Mon. Pol. Hist. I. 395. — Sr. Dejiny drevnych národov Uhorska. str. 151.*

3) *Unde sciendum est, quod Sclavia, sive Sclavonia duplex est; scilicet . . . minor, quae in finibus est Saxonise. versus mare Balticum; ubi praefatae civitates (Lubicensis, Hamburgensis, Sverinensis, Slesvicensis, Sundensis, Rostochiensis, Wismariensis, Luneburgensis) sunt situatae, fere maris in oris. Haec Sclavia a confratribus Bohemis et Brutenis diversis annibus secluditur, et a Gothis et Danis*

náležaly tie kraje slovanské, ktoré za Glomačami (Dalemincami) nasledovaly¹⁾; totižto: Čechy, Morava, Slovensko, Korutansko, Uhorsko, Slavonsko, Horvatsko, Srbsko a Dalmátsko.²⁾.

Uhorsko teda náležalo do obvodu väčšieho Slovanská³⁾, a ako

mari se jungitur *Estque magis pia Sclavis superioribus* (t. j. nad tých, ktorí vo vyšespomínutom väčšom Slovensku prebývali), maxime quia cum Germanis consortia et admixtionem habet. *Chronica Sclavica. Erpoldi Lindenbrogii. Scriptores Rerum Germanicarum Sept. Hamburg. 1706. C. I.*

- 1) . major, quae est circa Dalmatiam (Dalemiciam)... Mare ergo praefatum (Balticum) .. ad litus Australe habet Sclavorum nationes. Primo ad Orientem Ruthos, sive Ruthens, de Ruthis, Polonus atque Pruthenos; ab Austro Bohemos (et) qui dicuntur Moravi, sive Carinthi, atque Ungaros. Ib. — Est locus in partibus Germaniae —, quem incolae Sclavonism. cognomine dicunt. Životopisec sv. Vojtecha o Čechách. Mon. Pol. Hist. I. 162. Tu possedisti regnum Sclavorum. Epitaphium Chrabri Boleslai Ib. 320. — Sum nativitate Sclavus. Vita S. Adalberti. Ib. 181. — Ultrę Leuticos, qui alio nomine Wilzi dicuntur, Oddora flumen occurrit, amnis ditissimus Slavonicae regionis. Ad. Brem. I. II. c. 12.
- 2) Sclavinia tam latae significationis nunc est, ut in Italiam usque extendatur. Galeoti Martii Narn. de Dictis et Factis Mathiae Regis. C. XXVI. — Igitur terra Sclavonica — a Thracia — per Ungariam, Huonis, qui et Hungaria dicuntur, quondam occupatam, descendendo per Carinthiam in Bavariam diffinatur; ad austrum vero, iuxta mare mediterraneum, ad Epyro derivando per Dalmatię, Crobatum et Hystriam, finibus maris Adriatici terminata, ubi Venetia et Aquileia consistit, ab Hytalia sequestratur. Chron. Galli ap. Bielovskl. Mon. Pol. Hist. I. 395. — Polonia septentrionalis pars est Sclavoniae (= Polsko je severná časť Slovanská). Ib. — Polonia, quam modo Sclavi inhabitant. Otto Phris. P. II. L. III. c. 1.
- 3) Quos (Ungaro) Jesus Christus — non in propria regione, (sed) in aliena, quae Sclavonia nominatur — ad fidem catholicam — vocare dignatus est. Chron. ungaro-pol. Mon. Pol. Hist. I. 495. — Hungaria, qui et in (majori) Sclavia, sive Sclavonia jacent ad Austrum. Chron. Sclavica. ap. Erpold. Lindenbrog. SS. RR. Germ. SS Hamburgi. 1706. C. I. — Quodsi adjeceris Ungariam in partem Sclavoniae, ut quidam volunt, quia nec habitu nec lingua discrepat eousque latitudo Slavice linguae suorescit ut paene careat aestimatione. Chron. Helmoldi. Ed. Henr. Bangert. Lubecae. 1659. C. I. — Ipsi (Slovania Velkomoravskí) Ungarorum non modicam multitudinem ad se sumserunt. Ep. Epp. Bavariae n. 900. Ginzel Gesch. der Slavenapostel. B. 71. — Ingressus autem illorum (Hungarorum) in Pannoniam fuit per Russiam et Tartariam, ex quibus exercitum suum augmentaverunt. Primo tamen ingressi prostrati fuerunt per Slavos secundario vero ex eo, quod Goths (Vlaši) illis praebuerunt succour-

robilo časť jeho, tak zas samo v sebe podeleno bolo i dľa národov i dľa územia ¹⁾).

I. Slovensko horné.

Slováci bývali na Slovensku, v prísnom smysle vzatom ²⁾, v okoli moravskom ³⁾ a považskom ⁴⁾: tak hranice Slovenska okolo

sum et partem Slavoniae, quam etiam occupaverant sub Slavis, illis
dimiserant, triumpho contra Slavos potiuntur. Mon. Pol. Hist. I. 489.
— Henricus (Emericus) nobilis dux Sclavoniæ. Ib. 508.

- 1) Igitur terra Sclavonica ad aquilonem hiis regionibus suis partialiter divisuris sive constituturis existens. Chron. Galli. I. c.
- 2) V židovskom liste Chasdaja je reč o liste, ktorý r. 959. od nemeckých židov daný kniežaťu u-horských Slovanov (Gibalim Sklab), od tohto poslaný bol prez územie Maďarov (Hangrin, Agrin, Agarenov), Rum(upov) a Bulharov do Kozarska (Sr. str. 8.) s patriarchou obozretnosťou — Mon. Pol. Hist. I. 65. — Sanctus denique Adalbertus convertit ad fidem Ch. quatuor istas provincias —, scilicet Polianam, Sclavaniam, Varedoniam (?) et Cracoviam. Ademari Hist. I. III. ap. Petri. IV. 129. — Et postquam Saxonia fidem Christi suscepit, ipsa (Franconia, Germania) versus orientem ultra Albiam Sclavis — inhabitatatur. Item rursus ab Oriente incipiendo versus meridiem provinciae Germaniae (v politickom, nie ale v národnom smysle) sunt: Cracovia, Polonia, Bohemia, Sclavonia. Deinde a meridie Moraviae est Austria . Item ab Austria versus Orientem per defluxum Danubij descendendo sunt provinciae: Mœsia, Pannonia, et videtur, quod istae provinciae modo dicuntur Hungaria. Gobelini Personæ Chron. Meibom. Helmaestadii. 1688. I. aetas mundi. C. V. — Polonia, quam modo Sclavi inhabitant, — habens ab occidente Oderam fluvium, ab Oriente (V)istulam, a septentrione Ruthenos et mare Scythicum (Balticum), a meridie silves Boemorum (t. j. Karpaty?). Otto Phris. P. II. L. III. c. 1.
- 3) Deinde in ea parte, quae meridiem respicit, addito regione Moravia usque ad fluuium, cui nomen est Wag. — Postquam autem Zwatom polug per Hungaros — est necatus (?), et Hungari descenderunt in Pannoniam: per sex annos eorum arma et equos meliorare curaverunt. Anno igitur septimo Moraviam et Bohemiam, in quibus eo tempore Dux Vratislaus regnare videbatur (od r. 912.), crudeliter spoliaverunt. Exinde cum victoria (?) redeuntes, treugis ordinatis cum praefato Duce, uno anno quieverunt. Že sa toto vtrhnutie Maďarov stelo z Pannonie prez Dunaj na územie, medzi Moravou a Váhom ležiace, dosvedčuje „Mars Moravicus“ L. II. c. VII. 220. Slovesnosť. 1864. III. 394. — Nitrianská listina, deuá r. 1103. od Kolomana kr. uh., bovorí: Seditione Ducis. Atba, Moraviensium sedata. Bolo to podobne na území Slovenska. Sr. Slovesnosť. I. c. 707. — Adamus Brem. c. 66. na r. 1077. v pôvodnej poznámke píše: Marchi sunt populi Slavorum, qui sunt ab oriente Boemorum, habentque in

roku 1000. možno položiť medzi Moravu, Dunaj, horniu Tisu a Karpaty ⁵⁾.

Nakoľko dejepis podáva svetla, spomínajú sa na tehdejšom Slovensku :

1) *Nitra*, biskupské sídlo Methodovo a jeho nástupcov, kde sv. Štefan (r. 1009.) našiel kniezstvo, pečujúce o nábožné vzdelanie okolitého ľudu ⁶⁾)

2) *Prešporok*, podobne biskupské sídlo. ⁷⁾ Jeho pôvodné meno bolo hrad Rastislava; keď ale kráľ Rastislav začal nedaleko nový hrad, tento bol *Derinou* t. j. mladšou Rastislavou, tamtá ale staršou Rastislavou ⁸⁾). Keď konečne po rozpadnutí sa veľkomoravskej državy okolie toto prišlo pod vládu Čechov, Rastislava dľa českého vojevodu Vratislava dostala meno Vratislava.

3) *Sobottin*, sídlo biskupa Spišského, kde Astrick za biskupa koločského vysvätený bol ⁹⁾)

circuitu hisc Pomeranos et Poldenos inde Ungros et — Postinagos. Jestli sa Moravania netiahli vedla Maďarov, za Dunajom v Pannonii prebývavších, prez Slovensko: kdeže ich psviedieme v súsedstve s Pečencami?

4) Stiborius . . . totiusque terrae Poveriae (? Povagiae) seu Vagagae Domianus Wagner, Collect. Geneal. Hist. Hung., Famil. Dec. I. — Chrobati vero tunc habitabant ultra Vagivaream (*Baxiβaqeia*), ubi (in Vagivarea) nunc (950) sunt Belochrobati (alias *Velochrobati* a *Magna Chroatia*). Const. Por. de adm. imp. c. 30. — Cum Cracovia civitate provinciaque, cui Vag nomen est. Cosmas ad a. 973. ap. Bielovski. Mon. Pol. Hist. I. 147.

5) Termeni Polonorum ad litus Danubii ad civitatem Strigoniensem terminabantur, dein in Agriensem civitatem ibant, demum in fluuium, qui Tisia nominatur, cedentes, regyrabant juxta fluvium, qui Cepha nuncupatur, usque ad castrum Galis (Salis), ibique inter Ungaros Ruthenos et Polonus finem dabant. Chron. hun.; pol. Mon. Pol. Hist. I. 505. Sr. str. 10.

6) Sr. str. 34.

7) Sr. str. 34.

8) Hludovicus rex mense Augusto ultra Danubium cum manu valida profectus, Rastizen in *quadam* civitate, quae lingua gentis illius Dovina, i. e. puella, dicitur, obsedit. Ann. Ful. ad a. 864. — Ineffabilem Rastici munitionem. Ann. Ful. ad a. 869. — Urbem antiqui Rastizi ingressus est. Ann. Ful. ad a. 871. — Sr. Dudik. Mährns allg. Gesch. 1860. I. 138. 1). — Dajiny driev. národov — Uhorska, str. 162. — Horváth Ist. Rajzolatok. 50. §. 79.

9) Qui (Astricus) postea archiepiscopus ad Sobottin consecratus est. Vita S. Adalberti. ap. Bielovski Mon. Pol. Hist. I. 154. Majúc pred očima že už za drievnych časov bolo biskupstvo ţpišské (sr. str.

4) Červený kameň, kam sa slovenskí obyvatelia podmalo-karpatskí utiahli, keď Madari pred r. 912. z Pannonie prez Dunaj sem vtrhli ¹⁾.

Že okrem týchto i mnôhých iné mestá a osady na Slovensku pochedia z časov predsvätoštefanských, o tom pochyby byť nemôže, ale — bohužiaľ! — niet dôstatočných už pomorských a dejepisných zpráv, ktoré by nám objasnily tak ďalekú minulosť. Zaiste nepochybujem, že *Skalica* ²⁾, *Trenčín* ³⁾, *Zvolen* ⁴⁾, *Bánovce* ⁵⁾, *Castrum Satis* ⁶⁾, *Zemlín*, *Užhorod*, *Gemer*, *Novohrad*, *Šintava*, *Hlohovec*, *Beckov*, *Bránecký hrad*, *Šariš* ⁷⁾, *Borščova Brána* ⁸⁾, *Kňačec*,

35.), negáham vyslovii, že tuná spomienutý Sobottin je špišská Sobota, jedno zo XIV špišských miest, ktorému Nemci dávajú meno Georgiberg; lebo: a) Sobottin je složeno zo Sobota a tñ, t. j. hrad. Slovenské právo. Jireček. 1864. II. 26 — No ne len dočítal sa dá v topografických spisoch, ale i vo skutočnosti videl, že špišská Sobota bol hrad, na pahrbku vystavený. b) Kde mohol byť Astrík svätý za biskupa pohodnejšie, nežli v sídle biskupa špišského? V Pannonii a Dacií biskupa, od Rímu splnomocneného, neboľo: kdeže boli pre Astríka bližši traja biskupi, k tomu posvätnému obrazu predpisani, keď nie vo Spiši, Nitre a Prešporku? — c) Meno Sobottin musí byť staršie nežli Georgiberg, jaké už v XIV. storočí prihodí, lebo eno musí pochodiť ešte z doby, padajúcej pred príchod Nemcov do Spiša.

- 1) Sr. str. 69.
- 2) Za Moravou v Čechách, ba i v Nemecku (Sr. Codex Dipl. Anhaltinus. Dessau. 1867. p. 92. *Zachaliza*) je viac miest a osád podobného mena; teda už i preto pôvod Skalice do veľkomoravskej doby položiť možno. Dokazuje to i byzantinský sloh farskej všie (vzťažej samostatne) a kaply sv. Júra na hradisku. Že v listine r. 1217. stojí „*Zakolcza*“ a „*teram rudem et desertam*,“ to nerobi žiadnej ľažkosti; lebo čo sa tamtoho týče, do neškorších prepisov ukládali mená osád, časom premenené (Sr. Podhradczky. Névtelen Budán. 1860. 341. I.); čo sa ale týče toho druhého, nemohla Skalice, s hradom svojim na hranici stojacia, kroz väčné plienenie stať sa „*terra rudis et deserta?*“ Sr. Slovesnosť r. 1863. 1864. — Tudományos Gyűjtemény, 1869. V. 20. —
- 3) Castrum Trenczin, Cosmas ad a. 1091. Slov. právo. Jireček. II. 12. — Sokol. Časopis 1862. str. 310. — Podhradczky. Névtelen. Budán. 1860. 278. I. — Letopis Mat. Slov. č. 14. str. 56.
- 4) Kelendár Matice Slovenskej na r. 1867. Podhradczky. Névtelen. 270. I.
- 5) Castrum Bona. Podhradczky Névtelen. 279. — Letopis Mat. Slov. č. 14. str. 64.
- 6) Sr. str. 218.
- 7) Podhradczky. Névtelen. Észrevételek a 13, 14, 17, 34, 39 — ki jejezetre.
- 8) Borsica Braian, Knesselz, Talmach, Sulko, Kovachy, Thaszar, Pagran,

*Talmač, Šulko, Kováč, Tesdre, Pogranice, Túr, Tajná, Biela Bolvary, Zemlárce, Kostely, Važec, Žitava, Voznica, Ďurková, Párovce*¹⁾ a iné.

Že Slovensko bolo podeleno nelen na považské a moravské okolie²⁾, no i na župy, nedá sa pochybovať³⁾; avšak podrobne ich vypočtať, je temer nemožno. Vyjma Nitru⁴⁾, iné len nespôsahlivý notár bezmenný Belov priomína⁵⁾.

II. Pannonia.

V Pannonii bývali sice Maďari, ktorí vrhnúvše sa na Pannoniu (899), vyhnať z nej veľkú časť obyvateľstva slovanského⁶⁾; však preca zostal tam pod vládou maďarskou značný pôčet predošlého obyvateľstva⁷⁾. V listinách XI. storočia zaisté nachodí sa dosť slovenských mien osob⁸⁾, riek, osád, miest a hradov, ktorých počiatky

Tar, Taina, Bilegi, Balivan, Semiar, Kesteli, Vegetius, Sitovatu, Bosuicha. — Listina kláštora sv. Benedika nad Hronom v Letopise Mat. Slov. č. 14.

- 1) Gyurkova, Párútza. Listina Nitrianska na r. 1006, (?) Cod. Dipl. Fejér. I. 285.

Jako o tejto listine, tak i o predošej poznamená sluší, že nenie z pôvodiny vyzatá a tak nenie tiež možno bezpečne na ňu sa odvolávať. Stal-li sa kedy odpis z pôvodiny, sú mnohé mená, časom premenené, s premènou a nie dľa pôvodiny prevzaté." Nenie divu, že z ohľadu oboch listín týchto vznikly hádky. Néchcejúc iné podotknúť, priponiem leží: 1. spôsob písania *Gyurkova, Párútza*: kdeže vtedy této orthographia? — 2. V nitrianskej listine je: Tormos, Pogranica, Kónyök; Molnos; v pohronskej listine podobne: Tarmas, Pgagan, Chonienses, Melomhalmu.

- 2) Sr. str. 217.

- 3) Dejiny drievnych národov — Uhorska, str. 222.

- 4) Fejér. Cod. Dipl. I. 285.

- 5) Castrum Hung. Cestrum Zemlun. Anon. B. r. n. c. 13. — Castrum Salis. Ib. c. 17. — Populum de castro Gumur et Novgrad . . usque ad castrum Nitra. — Ib. c. 33. — Castrum Bočsu . . castrum Borssed Zovolun. Ib. c. 34. De castro, quod dicitur Varod. Ib. c. 35. — Castra ---. quorum nomina haec sunt usq[ue] m[od]o : Stumrey, Trusun, Blundus et Bana. Ib. 37.

- 6) Turci magnam Moraviam ingressi, incolas eius expulerunt, ibique sedes suas posuerunt. Quseque super erat multitudo, dissipata confugit ad finitimas gentes nimicrum ad Bulgaros, Turcas, Croatas et ad reliquias nationes. Const. Por. de adm. imp. — Tud. gyüjtemény. 1828. IX. 1819. III.

- 7) Sr. str. 138.

- 8) *Nesdig* (*Nezdigz*, *Nezdigi*), *Bratej* (*Brathei*), *Redek* (*Radec*), *Dečina*

padajú do drievnych časov Panonie. Menovite rieky: *Salu*, *Valička* (Wallungesbach), *Mura*, *Trnava*, *Drava*, *Kaniča* (Kenezaha), *Businica* (Pössnitz), *Rábica* (Spraza), *Pinka* (Pennichinaha), *Bystrica* (Feistritz, Eischere), *Ablanča* (Lavenza, Lafnitz), *Litava*; mestá: *Szalavár* (Moosburg, Blatohrad), *Salabér* (Salapiugin, Salabeug), *Sv. Gróth* (Ecclesia S. Hrodberti), *Csesznek* (Tesznek, Úži-tin, Ussitin), *Businica* (Pössnitz), *Bettovia* (Pettau, Ptuj), *Lintolsdorf* (Lindolveschirichun), *Quinque Ecclesiac* (Quinque Basiliceae), *Ortaháza* (Ortah), *Kis-Czel* (Cella Unzatouis). — Pamiatku predsvätoštefanskej slovanskosti, a cyrillometodejského apoštolstva ale nosia bezpochyby starobylé chrámy sv. Klementa, ktorého úctu roznášali ss. Cyril a Method v tých krajoch slovanských, kade s jeho ostatkami konali púť svoju. *Bük* nedaleko Čepregu —, *Kostelet* nedaleko Ostrihomu —, *Svätá studňa* nedaleko Németujváru s kostolom sv. Klementa. Okrem toho spomína sa osada *Sv. Klementa* i vo starobylom vyznačovaní hraníc pozemku, k opatstvu Tichoňskému náležavšieho.

Stopu drievej slovanskosti majú na sebe *Bakoň* a *Šomodsko*; čo dľa pôvodného významu a útvaru svôjho v jedno spojené (Bukon-Šumla), vyznamenáva bukový les¹⁾; *Kövesd* (Govosd), *Berzencze* (Brznica), *Dobroncz* (Dobroveč) a iné mnohé podobne pripomínajú nám pôvod slovenský²⁾.

Podobne Thuróci spomína Kostelet pri Zegzarde³⁾; jedna listina opátstva Tichoňského pripomína *Zigid-zadu*, čo sotva má

(Decinna), Bojik a Bracslav (Boic cum Bratla filio), *Boleslav* (Bolízlaus), *Duga*; *Sudimir* čili *Žitomir* (Sydether), *Boleslav* (Bolezlau cum filio Choma), *Vapuša* (Vapussa), *Domamir* (Donamer), *Didek* (Didec), *Radosla* (Radasta), *Buduša* (Budissa), *Pribislav* (Pribizla), *Zdata*, *Mysla* (Musla), *Dedu*, *Soběslav* (Scabiuslaus), *Stojša*, (Stoissa), *Dečimir* (Decemer), *Velen*, *Vyšeslav* (Boiszelau), *Sudibog*, *Guniata* (Gunuata). Sr. Književník. God. III. Sv. I. u Zagrebu. 1866. str. 105.

- 1) B. Mariae V. de Bocconio vel Buctati alias Bakon — Sumla. — Sug comes de Bukon. — Šumla u Juhoslovanov, u nás les. — Šumla — šuma, jako i zemla — zem. — Simigium, Sümeg — Šumi-gium, Šum-la. — Silva Bukon, bukový les, Bukon — Sumla, Bucconium sú totožného významu. — Pre tú príčinu i osodám pri Bukoni pridávajú sa primená Somlyó; tak: *Kis-Somlyó*, *Somlyó-Vásárhely*, práve ako prílesným osadám v Sedmohradsku: *Alfalú-Somlyó*, *Csomafalu-Somlyó*.
- 2) Sr. Književník I. c. str. 89. 101 — 104. — I Anon. Belae r. n. spomína montem Pacostu (Po-Gvazd). c. 48.
- 3) Chron. P. II. c. 52. —

iný smysel, nežli Sihotskej osady ¹⁾). Ďalej isto je, že *Vyšehrad* ²⁾, *Stolný Bielohrad* ³⁾, *Zemín* ⁴⁾, *Ostrihom* ⁵⁾, *Véspriem* ⁶⁾, *Budin* ⁷⁾,

- 1) Književník I. c. 104. — U Juhoslovanov ~~sada~~, už nás osada.
- 2) Fejér. Cod. Dipl. I. 289.
- 3) V jednej tureckej kronike: „Ustulni Belghirad.“ — Chr. H. ros.: „Belegraue.“ V Chron. Abb. Ursberg. ad a. 1095. — nemecký preklad; „Vueisenburg.“ — Sr. Slovesnost r. 1863. str. 186. — 1864. str. 240. a 585. — Regalis civitas (ГАРАДБ) que dicitur *alba* (БИЕЛОН). Hartvik.
- 4) V listine sv. Štefana, danej r. 1009. biskúpstvu Pečsúkovskému, sa hovorí: „Primum terminum Zemogni viculum, usque ad Thapeonum posuimus.“ K čomu Koller Hist. Ep. Quinqueccel. I. 66. doložil: quod Sclavorum lingua Zemogni, hoc fere Hungarica Földvár significat.“ V listine sv. Vladislava r. 1093. stojí Zemon. V liste Innocenta III. r. 1199. ale: monasterium de Feld-uar.
- 5) Qui Strigonium aliter Istrogramum appellant, ejus Etymon ab Istro Granoque fluiis, qui hoc loco confluunt, derivant. Kollarus ač Slavos suos omnia trahere solitus, a Slavica voce Ostrigom vel Ostrihom, quae montem acutum illi significat (in notis ad Cesp. Vrsin. Velium p. 10.), originem huius vocis deducit. Originem autem ipsius ciuitatis ac initia nullus Autorum memorise posteriorum tradidit. Katona. Anelecta de Strigonio. Magyar Sion. 1863. I. 561. — Medzitým Katona, Slovanom nepriaznivý, darmo sa durdi proti Kolárovi; lebo: a) isto je, že Ostrihom stál už pred príchodom Maďarov; b) že Slovania pred príchodom Maďarov tuuá boli a tak mohli slovenským menom pomenovať otázovný hrad; c) tato časť Dunaja nosila meno Ister, a tak novokované *Istrogramum* práve tak je bezzákladné, ako *Istropolis* (Prešporok); d) Gréci ho písali Στριον. Sr. str. 113.; e) Ostrihom, Strigon, Strigonica nachádza sa po slovenských zemach i tam, kde nič o Istre nevedia. — Čo je teda Grekom Αχρόπολις, to je Slovanom Ostrihom. Ostrihom. Sr. Cormides. ap. Podhradczky. Névtelen. Budán. 1861. 83. — Medzitým nič nemám i proti tomu, ktoroby tento názov hradu vysvetloval zo slovesa *ostriham*; lebo hrady sú k *ostrihanu* hranic.
- 6) V kráľ. listinách pôvodných r. 1082. 1109., ako i v Legende sv. Štefana, Margity a u Anonyma B. r. n. Bezprem. — že hrad tento pred príchodom Maďarov jestoval, isto je to z vojny Cupana proti sv. Štefanovi (997) a z Anonyma B. r. n. Zdá sa, že to pochádza lebo z Ves Perúna, alebo z vlastného osobného mena Bezprem, jaké u Slovanov panovalo. Sr. Književník. III. I. U Zagrebu. 1866. str. 105. — Podhradczky. Névtelen. Budán. 1861. 341.
- 7) Je to slovenský preklad latinského drievneho mena *Aquincum*. Jako koreň tohto je *aqua*, tak Budina (Vodina) koreň je *voda*; do ľahko uverí ten, ktorý vie o teplých vodách, v Budine na viac miestach vyvierajúcich. Meno nemecké *Ofen* prichodí len v XIII. storočí, a zdá sa byť preklad mena *Pec* (Peč starosl., Pest), ponevač

*Ráb*¹⁾, *Bodanč*²⁾, *Bokod*³⁾; *Szöny*⁴⁾, *Tata*⁵⁾, *Čorna*⁶⁾ *Topolcsa*⁷⁾ a iné mnohé mestá a osady majú meno a pôvod svôj zo slovanského veku Pannonie.

Čo sa týče hraníc Pannonie; na sever a východ hranicou bol Dunaj⁸⁾, na juh Srjemsко Slavonsko a Horvatsko⁹⁾. Ale na západ hranice k nemeckej države¹⁰⁾ sa menily. Boly časy, že sa ony tiahly až k Môlku a rieke Erlave¹¹⁾; vo veku sv. Štefana

vrch, na ktorom stojí hrad budínsky, menoval sa *Mons Pestiensis*. Sr. Katanchich Orbis. antiq. P. I. p. 317. — Slovesnosť r. 1864. č. 3:

- 1) Vo veku tom, do ktorého náleží nás dejepis, nosil meno *Gora*, ktoré časom takto sa zmenilo: *Gora*, *Goura*, *Gaurum*, *Jaurum*, *Jaurinum*. Sr. Slovesnosť r. 1865. str. 149.
- 2) Vodák. Práve tu istú etymologiu má, čo Budín, poneváč má podobné veské žriedlo teplej vody. Za česu sv. Štefana bol — vraj — taná kostol bl. P. Marie, v ktorom sa on modlieval. Sr. môj článok v *Magyar Sion*. 1864. II.
- 3) Pôvodné meno bolo *BOXOD'b*, *Vochod*, lebo robi opravdu *vochod*, (vchod) do štítuických hôr (bildet einen Eingang in das Schildeberg, képez bemenetet a Vértesi hegységbe). Sr. Slovesnosť r. 1865.
- 4) Brežec, Bregec, Bregodium, *Bogyečor*, *Zior*. Sr. Dejiny drevnych národov — Uhorska. str. 33.
- 5) Iste (Deodatus) etiam cum S. Adalberto, episcopo Pragensi, s. regem Stephanum baptisavit. Cuius quidem monasterii nomen pro eo Tata appellatur. Chron. Bud. — Rex Stephanus dictam villam ob reverentiam et memoriam dicti Comitis Deodati — Tatam nominavit; quod pater spiritualis interpretatur vulgariter. Dipl. Belae IV. a. 1263. — V osadách okolo Zvolena nazývajú dosiaľ knázov *tatškami*, t. j. duchovnými otčami. — Sr. Slovesnosť r. 1864. str. 216.
- 6) Čorna — Čierna, práve tak ako Čorn-grad — Čierny-grad.
- 7) Topolcsa — Teplica v Saládskej župe, od syrkovej, tam vyviera júcej, vody tak zvaná.
- 8) Confines autem Turcis sunt orientem versus Bulgari; ubi eos Ister fluvius, qui et Danubius dicitur, separat. Const. Por. de adm. imp. c. 40.
- 9) Ad cursu[m] fluminis exstat Sirmium, quod Belegrada (*Srbský Belohrad*) abest duorum dierum itinere: inde Magna Moravia (*t. j. panonská časť Velko-Moravy*) —, quam Turcae (899) devastarunt, cuiusque princeps olim fuit Sphendoplucus. Atque haec quidem, iuxta Istrum (na juho-západnom brehu Dunaja) flumen monumenta sunt et cognomina. Const. Por. de adm. imp. c. 40.
- 10) Ad occidentem Franci. Const. Por. I. c.
- 11) Sr. str. 87. Z rozsiahlosťi lehdejších hraníc Pannonie poznáť blíznenie miláčka maďarských dejepytcov, *Anonyma*, B. r. notára, ktorý pozdejšie hranice Pannonie k Nemecku kladie už do veku Zaltana

však hranicu našej Pannonicie tvorila rieka Litava a norické Alpy¹⁾.

Že Pannonia podelená bola na župy, dľa vzoru slovanskej ústavy, je isto²⁾; ktoré však župy do predsvätoštefanského veku náležia, ľažko je určiť. Vyjmúc šumlavskú a vesprímskú župu³⁾, ostatné zakladajú sa len na nespoľahlivom svedoctve bezmenného zápisníka Bélovho o hradoch, ku ktorým obyčajne náležaly patričné župy⁴⁾.

III. Slovensko dolnie.

Sloveni — tak píše Nestor — prebývali nad Dunajom. — Ked' národ slovenský, ako sme hovorili, žil nad Dunajom, prišli zo Skytie, menovite od Kozárov, tak zvaní Bulhari⁵⁾ usadili sa nad Dunajom a podrobili si Slovanov. Potom prišli bieli Uhri⁶⁾, zau-

(907—914). Et ex parte Teutonicorum usque ad pontem Guncil —; et in eodem confinio ultra lutum Musun, collocavit etiam Bis-senos non paucos habitare pro defensione regni sui. An. B. r. n. c. 58.

- 1) Leopoldus — sepelitur. Illic est Leopoldus, qui cum patre suo Alberto marchiam orientalem (Ost-Reich) Ungaris eripuit. Otto Phris, ad a. 1040. — Usque ad claustra terrae progreditur, captoque ac successo castro, quod ferreum vocatur. Id. (ad a. 1120). — Rex autem Hungarorum — ducem Noricum suspectum habens, hostem denunciat. Haec etiam provincia (Hungariae), eo quod circumusque silvis et montibus, et praecipue Appeninis clauditur, ex antiquo Pannonia dicta settingitur. orientali Teutonicorum Marchia, ad Austrum Croatia, Dalmatia, Histria vel Carinthia. Igitur rex ad portam Mesiam — erupit, in campoque inter portam praefatam et fluvium Lithahe qui imperii Romani et Regni illius ex uno Danubii latere — limes est. Id. P. II. L. 1. c. 30—32.
- 2) Zupanus, seu Jupanus, dignitas apud Servios, Hungaros et universim apud Slavicem gentem. Ans. Bandurii notae in Const. Por de adm. imp. apud Migne Paris. 1864. T. CXIII. p. 278. — Volente comitatu quodam, nomine Simigiense . suprannominati comitatus decimationem , . sub testimonio praefatorum Ducum multorumque comitum. Dipl. Monasterii S. Martini a. 1001. Fejér. Cod. Dipl. I. 281. — In Vesprimensi Comitatu. Ib. p. 289. — In praesentia . . . Marchyonum, Comitatum. Ib. p. 291. 292.

- 3) Fejér Cod. Dipl. I. 281. 289.

- 4) Et filio suo (Curzani) dedit unum castrum. Anon. B. r. a. c. 46. — Versus castrum Borona (Baranya). c. 47. — Castrum Bezprem. c. 48. — Castrum ferreum. c. 49. — Praesidia subverterunt c. 50. — Comitatum de Zarand. c. 25.

- 5) Vidz: *Dejiny drievnych národov* — Uhorska o Bulharoch.

- 6) Bielohorci, bieli Uhrci *Bελοχόθρατοι*, Horiti, Slováci. Sr. str. 55.

jali slovenskú zemi, vyhnavše Vlachov, ktorí predtým boli opanovali slovenskú zem¹⁾). Títo *bieli Uhri* objavili sa za cisára Heraklia, ktorý robil výpravu na Chosroesa, krála perského. V týchže časoch boli i Obrovia (Avarovia), robili výpravu na cisára Heraklia, a málo chýbalo, že ho neprevýšili²⁾). Títo Obrovia vojovali proti Slovenom, podrobili Duljebov, ktorí boli Sloveni³⁾). Potom šli *čierni Uhri*⁴⁾ mimo Kyjeva za Olega⁵⁾). Prišli od východu, prepravili sa prez hory veliké a počala vojovať s Vlachmi a Slovenami, tunaj žijúcimi. Čierni Uhri, vyhnavše Vlachov a opanovavše tú zem sedeli so Slovenami⁶⁾.

Takto podunajské Slovensko obmedzeno bolo na územie medzi Dunajom, Tisou⁷⁾ a Karpatami⁸⁾.

Medzitým potiskí Sloveni ztratili svoju samostatnosť a prišli pod vládu Maďarov⁹⁾ a Románov¹⁰⁾.

Málo je sice dejepisných stôp o týchto Slovenoch, potomne i kroz pečenské kolonie soslabených¹¹⁾; avšak pri toľkom zaznamená

1) Sr. str. 174.

2) Sr. Dejiny drievnych národov — Uhorska, o Avaroch.

3) Z tohto vidno, že Duljebi nebývali jedine za —, no i pod Karpatami. Oni boli iste ti Slovenia, ktorí s Avarmi v Paunonii bojovali a deli meno pannonskej župe: Dudleipa. Z nich, Avarini rozprášených, mohli mnôži prejsť i do Čiech, kde podobne Dule i sídli.

4) Agri, Hangri, Agri, Agareni, Magari, Maďari. Sr. str. 120.

5) Sr. str. 185

6) Nestor ap. Bielovský. Mon. Pol. Hist. I. 553 — 568. — Anonymus B. r. u. c. IX. XI. XII. — Terram vero, quae iacet inter Thisciam et Danubium, praecoccupavisset sibi Keanus (?), magnus dux usque ad confinium Ruthenorum et Polonorum, et fecisset ibi habere Seluos . . C. XIX. Salano duci Tytulensi. — C. 30. Terram usque ad fluvium Zogea postulaverunt Salanus — duci Apud concessit. — C. 31. Castrametati sunt — a Thyseia usque ad silvam Matra et subjugaverunt sibi — a Crisio usque — Zogeva et — silvam Zepus.

7) Že za dolňou Tisou bývali Maďari, za horňou Tisou ale Rumuni, o tom nižej.

8) Vidz: Dejiny drievnych národov — o Bodrogoch. str. 145. Anon. B. r. n. c. 40.

9) Sedeli (čierni Uhri) so Sloveňami, pokorivši ich; odtiaľ (?) nazvaná je zem uhorskou. Nestor. I. c. str. 568.

10) Posthaec autem movit (Stephanus a. 1002) exercitum suum super Keau, ducem Bulgarorum (Valachorum) et Scleavorum. Chron. Thurocii. II. c. 30. III. c. 48. Sr. str.

11) Sr. str. 166.

Dej. Uhorska.

týchto Slovenov dosť bud' podotknúť okres Lipnanský ¹⁾), osady Ostrá, Volná, Zarostlá, Čiernygrad, Kustica, Lúka, Vozári, Vinári, Cundura, Časta, Výchory ²⁾, Opar, Borišova, Luca, Lada, Senochlum, Preslava, Zelený kameň, Pešt, Ugorá (Agria) a iné.

IV. Románo-Dacia.

Románi čili Rumuni alebo Vlasi, pomiešavší sa i dľa krve i dľa mluvy s dolnodunajskými Slovenami ⁴⁾), prví podlahli Maďarom ⁵⁾; potom ale ich východná časť podlahla Pečencom ⁶⁾. Poneváč ale Maďari a Pečenci, čo kočovní a lúpežní, spokojivšie sa s koristou a dávkami neprotiviach sa národov, nechali život nárom: stalo sa, že i Románi zcela neztratili svoju samostatnosť; ba keď Maďari a Pečenci kroz ustavičné války slabli, oni sa na toľko zmohli, že ich knieža Achtum v stave bol vzdorovať i samému sv. Štefanovi Rozsiahle bolo územie, na ktorom od Tisy, prez Sedmohradsko ⁷⁾

1) Item Sclavi districtus de Lipna. Chron. Thur. III. 48.

2) In eadem autem terra, ex utraque parte Tiza, sunt piscinae, quarum haec sunt nomina, Ostra, Volne, Sarustou alia piscina Volue . Cernigradenses . Kustica . Lugcha . . Wozciani Vinati . Cundura . Castah Bichori. Listina kláštora sv. Benedika nad Hronom Letopis Mat. Slov. č. 14.

3) Portus Ladeus, Zeuu-holmu, Purozlou, Zolon-camen, Pest, Geuru. Anon. B. r. not. cc. 14, 20, 32, 41, 57. — Ibi etiam dux dedit Bungernec — terram a fluvio Tapulucea usque ad fluuim Souyou, quae nunc vocatur Misoucy, et dedit ei castrum, quod dicitur Geuru, et illud castrum filius suus cum Borsu castro suo, quod dicitur Borsud, unum fecit comitatum. Anon. B. r. n. c. 31. — V dipl. r. 1067. stoji Geuru. — Jedni majú ho za mesto Maďarov Agri, Agrani, v tureckej kronike (Slovesnosť r. 1865. str. 585) Agrim. — Iní odvodenjú ho od rímanských Agrárov. Bonfin. — Iní zas od potoka Egur. Istušny. — Najssúcejšia mieška je, že pochádza od gorra (Geuru, Goru). Podobá sa tomu i nemecké Erl-Au.

4) Sr. str. 180. — Ranzanus má Székelyov za Sicilianov. Index I. Teda prvotných Székelyov čili Sakulátov má za Vlachov. — Spis „Vetus Dacia“ vyd. v Kološvári r. 1725. hovorí, že maďarskí Székeli do Sedmohradská prenesení boli od Belu IV., kr. uh., po tatárskom zpustošení; Pray podobne, s tým jediným rozdielom, že tamten spis má terajších Székelyov za Jászov, Pray ale za Kumánov. Tud. győjtemény. r. 1827. I. 9.

5) Sr. Nestora na str. 175.

6) Anon. B. r. n. c. 25.

7) Chron. Thur. P. II. c. 30. jednu časť Sedmohradská nazýva Erdeel Zoltan, druhú c. 29. Erdeel bez prímenia.

až k brehom južného Dunaja¹⁾ ležalo románske kniežatstvo, no dosť rozsiahle bolo i potom, keď Madari jeho západnú časť zaúdnatili²⁾; lebo i vtedy ešte kniežatstvo Achtumovo tiahlo sa od hornej Tisy východným Sedmohradskom (Erdeel Zoltan) medzi západným Sedmohradskom (Erdeel) a čiernymi Karpatami až k Oršove³⁾.

Či Romania ozaj tak bola podelená medzi Vladu, Mojmíra⁴⁾, a Gelu, ako to *Anonymus* vypráva, neidem tvrdiť; avšak pravde podobno je, že Románi naučili sa od Slovanov okrem iného i také-muto drobeniu záhubnému.

Medzi drievymi mestami veku svätoštefanského pripomínajú sa na románskom území, mestá: Oršova, Vidin, Zotmár, Silák, Chrám (Haram), Kňazná (Kenesna), Belehrad, Maruša⁵⁾ a iné.

- 1) *Terram vero, quae est inter Thisciam et silvam Igfon, quae iacet ad Erdevelu a fluvio Morus usque ad fluvium Zomos, praeoccupavisset sibi dux Morout, cuius nepos dictus est ab Hungaris Menumorout (menší Morout, iunior Morout)* Terram vero, quae est a fluvio Morus usque ad castrum Ursia (Oršova) praeoccupavisset quidam dux nomine Glad (Vlad) de Bundiu castro egressus, adiutorio Cumánorum (? Vlachorum), ex cujus progenio Ohtum fuit natus, quem postea longo post tempore (1003) sancti regis Stephani Sunad, filius Dobuca, nepos regis, in castro suo juxta Morisium interfecit, eo quod praedictus regi rebellis fuit in omnibus. Cui etiam praedictus rex, pro bono servitio suo, uxorem et castrum Othum cum omnibus appendiciis donavit. — Quod castrum nunc Sunad (Čanad) nuncupatur. An. B. r. n. c. XI. . . Arpad legatos misit in castrum Byhor (ВУГОР) ad ducem Menumorout, petens ab eo — terram a fluvio Zomus usque ad confinium Nyr et usque ad portam Mezesyuam. c. XIX. — Castrum Zotmar — obsidentes, victoriā adepti sunt. c. XXI. — Maguum sibi populum subjugaverunt a silvis Nyr usque ad Unusover, et sic ascendentēs usque ad Zyloc pervenerunt. C. XXII. — Terrae ultra silvanæ, ubi Gelou quidam Blacus dominium tenebat. Habitatores terrae illius — essent Blasii et Sclevi. C. XXIV. XXV. Subjugando totum populum a fluvio Zomus usque ad Crisium . Volebant transire Crisium, — sed venientes milites Menumorout, cis trassitum prohibuerunt. Deinde — castrametati sunt juxta parvos montes et hinc juxta fluvium Turu usque ad Thysciam pervenerunt, et in portu Drugma fluvium Thysciae transnavigantes C. 28.

2) *Amon. B. r. n. c. 24.*

3) *Sc. pozn. a str. 228.*

4) *Thuroci a Ranzen Mojmíra nazývajú Marotom.*

5) *Sr. poz. 177. — Podhrádečky Névtelen. Budapešť. 1860. poznámky na patičké edicie, ako i 44. 51. Sr. str.*

•

V. Maďaro-Dacia.

Maďari, o. r. 883. od Pečencov z prvotných sídel svojich vyhnali, osadili sa v Multansko-Valašku. Nezadlha, od Leva cisára požiadani, r. 888. vtrhli na Bulharov a zvíťazivše zaujali bulharskú Daciu (Sedmohradsko a Valachiu) a podmanili si Románov¹⁾. Roku 892. najatí od Arnulfa mali zo Sedmohradska vyrútiť sa na Svätopluka. Medzitým tento im cestu zárubami prekazil²⁾. Po ne-podarenej árpádsko-arnulfovskej vojne a po veľkej, od Pečencov medzitým utrpenej, pohrome uzavreli Maďari so Svätoplukom smlúvu, dľa ktorej obdržali Zátisie³⁾. Takto Maďari stali sa vladármi temer nad celou Daciou⁴⁾.

Pri rozpadnutí-sa veľkomoravskej državy Maďari posotili hranice svoje až k Matre⁵⁾.

Takto územie Dacie a dolnieho čili potiského Slovenska podelené bolo na územie z tejto strany (*cis, citerior*) a z tamtej strany (*ultra, trans*) hôr, ktoré tvoria hranice medzi terajším dolním Uhorskem a Sedmohradskom⁶⁾.

Územie Dacie z tamtej strany hôr (*ultra silvam, Ultra-Sil-*

-
- 1) (Čierni Uhri) prišli od východu, preprevili sa prez hory velikó a počali vojovať s Vlachmi . . Vyhnavše Vlachov a opanovali tú zem, sedeli so Slovenami. Nestor. — Vgri Venedos quoque, qui Daciam incolentes Moraviae regulo Suatobogo (Sustopluko) parebant, magis ruina quam strage adscivunt. Aventinus. Lipsiae. 1710. p. 434.
 - 2) Arnulphus ergo rursus (892) Morauiam invadit, praefractis claustris iuxta Granum amnem montemque Sueum (== Carpathum, pag. 18.), Cuselam regem Vgrorum in Morauos iterum immilit. Aventinus, p. 438. Sr. str. 59. Či by to mala byť asi Hontanská starozitná hrádza, o ktorej hovorí: *Honti Literatúrai* — Fuzér. Budán. 1840. na str. 53—58?
 - 3) Sr. str. 58 a 59.
 - 4) Sr. str. 62.
 - 5) Sr. str. 19. pozn. 5.
 - 6) Pugna in ulteriori Dacia, quam Transsylvania dicunt. Bonfin. Hanoviæ. 1606. p. 181. Is (Mercurius) ad Carpathii montis radices accessit, qui Transsylvania ab Ungaria dirimit, olimque Ripensem, citeriore Daciam, ab ulteriore et Transalpina dividebat. Ib. p. 186. — Tum Daciam ultra Tibiscum amnem, quae cum Histro ad Eorum vergit, invadunt. Idem tum Uogri Venedos quoque, qui Daciam incolentes Moraviae regulo Suatobogo parebant. universem Daciam subigunt. Aventinus. Lipsiae. 1710. p. 434. — Cusela & Uogri utramque Daciam citra et ultra Tibiscum, quatenus a

vania, *Trans-Silvania*) čili *Záhorie* alebo *Zálesie*¹⁾ opäť sa delilo na *prednie* a *zadnie Zálesie*²⁾.

Nakoľko preboriť sa dajú dejepisné tmy, obyvatelia z tejto strany hôr, nad horňou Tisou, boli dolní Slovensi³⁾; — za horňou Tisou a v zadnom Zálesí boli Románi⁴⁾; — nad dolňou Tisou a v prednom Zálesí až k Istru ale boli Maďari⁵⁾.

Medzitým keď počet Madarov ustavičnými vojnami rozriedený bol, Románi a Slovensi pod kniežaťom Achitumom začínali si nepriateľsky počínať proti centralisácii, jakú sv. Štefan mal v úmysle; tým viac, že stáli po boku Maďarov dáckym, prebývajúcim na území, ktoré sa tiahlo od dolnej Tisy prez západnú časť čierneho Uhorska (Sedmohradská) k brehom dolného Dunaja⁶⁾. Pošťastilo sa však sv. Štefanovi r. 1002. k poslušnosti priviesť potiských Maďarov, r. 1003. ale i Románov, a tak kráľovstvo sv. Štefana prišlo do súsedstva so Slovenskom⁵⁾. Konečne, keď r. 1008. sv. Štefan zamiešal sa do vojny, od západných mocností proti Boleslavovi Chrabrému, královi poľskému, podujatej⁷⁾, dostalo sa i Slovenské údelné kniežatstvo prvýkrat⁸⁾ pod kráľovskú berlu sv. Štefana, a

Grano flumine, cum Sueuo (== Carpatho) monte, Danubioque amne ad Pontum Euxinum excurrit. Ib. 437. — Sr. str. 227.

- 1) U Hájeka. Sr. str. 55.
- 2) In Transsylvania quarta (pars corporis Cupse) ad deterrendos Deorum animos delata et Albae Juliae prefixa. Bonfin. l. c. p. 173. — Veredurium praefectum legionis e vestigio accitum, in Transsylvania ulteriore Dacie partem properare iubet (Stephanus) . . . Quum Bessi regni limitibus immineant . . . A Transylvanicis montibus, cui praeerat, (Gyula) Ungariam quotidianis incursionibus et rapinis infestat. Ib. p. 181.
- 3) Sr. str. 225.
- 4) In Transsylvania quarta (pars corporis Cupse) ad deterrendos Deorum animos delata et Albae Juliae praefixa. Bonfin. l. c. 173.
- 5) Sr. str. 100
- 6) In hoc autem loco antiqua quaedam monumenta supersunt; inter quae pons (Sr. Dejiny drievnych národom Uhorska str. 45) Trajani imperatoris ad initia Turcise et Belgrada (Srbský Belograd), quae trium dierum itinere ab ipso ponte distat. — Confines autem Turcic sunt orientem versus Bulgari, ubi eos Ister fluvius, qui et Danubius dicitur, separat; — ad meridiem Chrobati. Const. Por. de adm. imp. c. 40.
- 7) Sr. str. 101
- 8) Hovoríme preýkrat, lebo sv. Štefan ztratil opäť Slovensko, ktoré len r. 1026. prišlo úplne pod berlu sv. Štefana. Sr. Letopis Mat. Slov. č. 14. Zostalo ale i potom zvláštnym kniežatstvom (ducatus) pod korunou uhorskou; o čom obšírne v budúcom diele jedneno bude.

tak prvýkrat utvorený bol zemevid terajšieho Uhorska ¹⁾). Čo sa týče miestopisných známostí toho územia, na ktorom Maďari prebývali, malo čo o tom poznačeno nachodíme. Jestli kladieme váhu na slová bezmenného zápisníka, Maďari prvý hrad, ktorý na území terajšieho Uhorska opanovali, pomenovali *Munkás* ²⁾; jeden krásny vidiek v župe zemlinskej *Szerencse* ³⁾, jeden hrad vedľa Tisy *Zobolsu* ⁴⁾, iný menom Tosu, pri Sámoši pomenovali *Saru-uár* ⁵⁾; potom opäť pri Tise jedno miesto pomenovali *Scerii*, druhé ale s hradom, od Slovanov vystaveným *Surungrad* ⁶⁾.

Konečne bezpečnejšia zpráva, nežli blúzniny Anonymove, je, že následkom víťazstva, ktoré sv. Štefan prosredníctvom Sunada, zradca bratskej krve, vydobil nad Achtumom, hrad Maruše premenený bol na hrad Sunada čili na terajší Čanád ⁸⁾.

VI. Horvati.

Juhoslovania, od nepamäti ⁹⁾ medzi Savou ¹⁰⁾ a Dravou ¹¹⁾

Tuže predbežne pripomienem len to, že Petor, nástupca sv. Štefana, u Aventina (L. c. p. 503) spomína sa len *rex Pannoniae et Dacie*: teda s vylúčením Slovenska. — *Pannonia Daciaque. Bonfin. Hanoviae.* 1606. p. 185.

- 1) Domnievam sa, že opanovanie územia medzi Dunajom a Karpatami zavalo látku maďarskému slovu *ország* (kráľovstvo); lebo dľa ko-reha svjohho znio ono jako ó *rosszág* (drievne Rusko). Sr. str. 196.
- 2) Locuni, quem primo occupaverunt, *Muncas* nominaverunt, eo quod cum maximo labore (maď. *munka*) ad terram — pervenerant. Anon. B. R. v. c. 12.
- 3) Ib. c. 17. — Cod. Dipl. VIII. 2. 681. Zeremch.
- 4) Ib. c. 21. — Szabolcs. Či to nenie slovenské Soboľov?
- 5) Ib. c. 21.
- 6) Ib. c. 31.
- 7) Ib. c. 40. Szer, Čorný grad.
- 8) Ib. c. 11. — S. Gerardi Ep. Chenad. Scripta et Acta. Albo — Carolinae. 1790. p. 318—324. — Sancti Martyris Gerardi, tuęc (za veku sv. Štefana) Morosiensis Episcopi. quod modo nos Cenadinum vocamus. Dipl. a 1233. apud Pray. Hier. P. II. p. 281.
- 9) Západní Slované. Šembera. Vídeň. 1868. 188, 8. 189, 3. Sr. str. 200.
- 10) Savus (*Σαῦος*) ē Carnicis placidior. Plinius. — Jméno řeky Savy souvisí nepochybne se staroslovenským a českým českoslovem *s'sati*, a s adjektivem *s'savý*, tolik co *ssající* (nem. saugend). Šembera. I. c. str. 210. — Sr. Čevapović. Recensio Prov. Capistr. Budae. 1830. p. 30. — Aventinus. Lipsiae. 1710.
- 11) Dravu jmenuje nejprvé Strabo (*Δραύθος*) a po nem Plinius, kteryž o ni praví, že prudce teče z planín norických (*Draus e Noricis al-*

prebývavší a Slovákmi ¹⁾), potomne sa ta prestehovavšími ²⁾), rozmožení, čo sa týče predsvätoštefanských hraníc medzi Horvatskom a Pannoniou, dosial sú otázkou otvorenou. Jestli kde, iste tuna politické predsudky vodia pera dejezptycov dvoch strán politických ³⁾.

Považujúc vec zo stanoviska nestranného, nebojím sa vysloviť, že predsvätoštefanskou hranicou medzi Horvatskom o Pannoniou, čili terajším zadunajským Uhorskom, bola Dravá rieka; lebo dôvody za sú omnoho vážnejšie ⁴⁾, nežli ľažkosti a dôvody proti ⁵⁾.

pibus violentior), trefne tím vykládaje její jmena slovenské (dravá řeka). Šembera. str. 209. Čevapovič, Aventinus

- 1) *Beloχogβατοι*, Bielo-Horvati. Z toho pošlo i názov Horvati. Sr. str. 6. p. 4.
- 2) *Sclavi (ut in primo libro retulimus) e regionibus transistranis promanarunt, atque Istriam et Dalmatiam occuparunt, easque a se Sclavonem (Sclavoniam) dixer. Bonfin. Hanovise. 1606. p. 122. — Sr. str. 200.*
- 3) *Notitiae Praesum. Kercselich. Zagabiae. p. 100. seqq. — Katona. Hist. Cr. Ducum. Pestini. 1778. p. 343. seqq. Hist. Cr. Reg. I. p. 154. — Podbradský. Névtelen. Budán. 1861. 303 s. t. II.*
- 4) *Quum sanctus rex Ladislaus primus transierat Draues fluum, eis partes sibi Sclauonicas regno primum occupavit edicto. Dipl. Andr. II. Stephanus autem idem primus Ungariae Rex, nihil juris, nihilque dominii aut proprietatis, ultra flumen Dravæ in Sclavonia habuit. Ritterus ap. Kercselich. Not. Prael. p. 101. — Tempore transacto erat consuetudo in regno croatorum, (quod) erant septem bani scilicet banus croacie primus, banus bohemensis secundus, banus sclauonie tertius, banus posige quartus, banus podrame (Podravie?) quintus, banus albanie sextus, banus sremi septimus. Nota Anonymi circa a. 1100. — Reges Dalmatiae et Croatiae — habebant ex successione sua originis patrum et proavorum dominium . . . a ripa Danubii usque ad mare dalmaticum. Circa a. 1100. Jura Regni Croatiae etc. Kukuljevič. Zagrabiæ. 1861. p. 3. 21. 22. —, Z toho nasleduje, že župy Požega, Vlkova a Sremu neholý vo veku predsvätoštefanskom v rukách Medarov. Tým menej Srem, ktorý o r. 1018 mal vlastného bána. Sr. Šafarik Staroz. II. str. 308. 318. — Ipse (S. Ladislaus) quidem primus Dalmatiam atque Croatiæ sue monarchiae iure perpetuo subiugavit. Chron. Bud. Chron. Thur. Sr. str. 206.*
- 5) *Priatelia protivnej mienky kladú váhu na diplom sv. Štefana, ktorým vyznačuje hranice pečuchovského (pätkostolského) biskupstva r. 1009.; v ktorom stojí: „Primum terminum Zemogni (Zeműn Földvár) viculum usque ad Thapeou vicum posuimus; secundum Ozora, donec perveniat ad eliam aquam, que Lupa nuncupatur; tertium Kopus usque ad Almas aquam; quartum, ut dicitur Kwarok, sicut incipiens a Danobyo super Zauum fluvium terminatur.“ No, že Ozora*

Podelené bolo Horvatsko na 7 banátov ⁶⁾, tieto ale na župy ⁷⁾.

riečka v Bosne nedú sa tuná rozumieť, sami priatelia protivnej mienky uznávajú; podobne —, že pod riekou *Lupa* nerozumie sa tuná *Kulpa*, lež tolnanská *Lapa*; *Kapoš* leží v Šomodšku; *Almas* (iste neskorší prepis *Jablonice*, v dipl. Ondreja II. kr. uh. *Olma*) je rieka tvoriaca hranicu medzi biskupstvom pečuchovským a vesprímskym. Žeby ale *Kvarok* znamenalo *Kö-árok*, *aquaeductus*, vodotoky sriemske, to: a) nemá dosťatočného dôkazu a b) odporuje to jestovaniu banátu Sriemského (Sr. str. 206. v pozn. 4.), — ba c) jestli *Kvarok* i skutočne znamenal hrádzu alebo kamenný vodotok, nemôžno tuná rozumieť jeho podílku, lež jeho začiatok pri Dunaji nad ústím Drahy. — Odvolanie sa na *Anonyma B.* r. n. podobne je nezávažné, lebo i tento hajkar (C. 43.) píše len o tažení lúpežnickom Maďarov cez Požegu atd., nie ale o opanovaní tohto územia.

Tie slová: „*Et habitant quidem trans Danubium flumen (i. e. in Dacia) Turcae; atque etiam ulterius inter Danubium et Sauum Ruvios (Const. Por. c. 42.)*“ nie preto spominajú Sávu, jakoby bola bývala hranicou Pannonie, lež preto, že bola Konštantinovi známejšou. Šafarík. Starož. II. str. 308. 318. — Sr. str. 206. p. 4.

- 6) *In regno croatorum erant septem bani . croatiae . bosniensis . sclauonise posige podramē albenie sremi. Jura Regni Croatiae etc. p. 21.*
- 7) *Divisa autem est eorum regio in zupanias undecim, quarum nomina: Chlebiani (Hlevno) etc. Jura Regni Croatiae etc. p. 11. — Sr. Šafarík. Starož. II. 310 atd.*

Záverečné slovo.

Dejepis je — ako hovorí Michal Horváth¹⁾ — nelen najdrahocennejší poklad národa, no i najpotrebnejší pre politický život národa. Národ bez dejepisu je bez povedomia národného, bez práva vlasteneckého, bez poznania zahraničného.

Jestli ktorému národu na svete potrebný bol dejepis, je to iste slovenský národ náš; potrebný, nelen aby poznal sebä a precipitnul, no i vymotal sa z tých bludov, do ktorých kroz stranícky dejepis od nesvojského pera zavedený bol; aby si vytrel oči a viadal: či bol jeho národ ozaj taký v minulosti, jako ho pérá cudzincov opisujú?

Nedostatok dejepisu našeho starožitného a slávneho národa dla slabých sôl sice, lež dla možnosti zapĺňovať, bol cieľ i tejto práce mojej, ktorú so synovskou oddanostou kladiem na oltár národa. Tažká, veru ťažká to bola práca. Mnoho tmy, málo svetla! Toto, prosím, majte pred očima, jestli chatrná práca moja bude sa Vám zdať nedokonalou. Keď dielo ľudské samo v sebe už je obmedzené a nedokonalé: jakoby nie dejepis našej vlasti v tom veku, v ktorom mnoho tmy, málo svetla? S tou nádejou, že prítomným dielom aspoň z čiastky zase prispejem k rozplašeniu mhly, ktorá náš dejepis pokrývala, — k zavráteniu bludov, ktoré o našom národe na poli dejazptyectva panovaly, — k vyvráteniu predsudkov ktorými sme i my sami v samých ústavoch vyučovacích proti sebe samým krmení boli, — k napraveniu krivých náhľadov o drahej vlasti našej uhorskej a jej národoch: končím so „záverečným slovom.“

Jako sa každý čitateľ diela tohto presvedčil, hľadel som každému národu Uhorska dať, čo je jeho. Že som takto vystúpil z cesty, po ktorej najmä maďarskí dejepisci kráčali, nech mi nemá žiadon za zlé. Držal som za vec spravodlivú i tuná nasledovať • foederativnu skutočnosť, nie ale centralistickú theoriu.

Krásna a národnou hrdostou Maďarov naplňujúca je theoria

1) Horváth Mihály kisebb történelmi munkái. Pest. 1868. I. 149.

maďarských dejejzptycov, keď hlásajú: že Maďari roztrieskali životu neschopnú moravsko-slovenskú državu; že hrdinským mečom vybojovali si územie Uhorska a podrobili si jeho národy; že na srúcaninach ničomných národov založili novú vlast, a životom i smrťou udržali ju cez stoletia; že odstránilí zo slovenského Podunaja barbarstvo a nevzdelanosť, porobstvo a krutovládu, a zaprevodili vzdelanosť a osvetu, ústavnosť a slobodu¹⁾; — avšak sú

- 1) A Gondviselés úgy akarta hogy e mint szellemi tehetségre, mint testalkatra kitűnő harcias embersaj nomád állapotában el ne csenevészen, hanem épen e földön állandó hont szerezvén magának, az europai nemzetcsalád sorába az emberi haladás s keresztény polgárisodás előharczosául lépjön be.

Nem vádolhatni a magyar nemzetet azon bűnnel, mintha az ország meghódítása által valami életrevaló nemzetiséget vagy tettleg létező államjogokat forgatott volna fel; mert mielőn e földet megsszállták eleink, azon egész területen, mely a Morva és Száva s Illyria s Moldva között fekszik, csupán szarmata — népköveréket talált, mely emberszövetséghoz inkább mintsem társadalomhoz hasonlított, s a népvándorlás közben ide oda sodortatva és vegyülve, minden berangoló uj néplörzsöt mind rabszolga uralt.

Egy bennszülött sem fosztatott meg korábbi tűzhelyétől s az önkényt hódolók és legyőzettek közül a hozzá méltót szivesen emelte fel magához a nemzet, testvérlig osztván meg vele hazát, szabadságot s mindenzt, mit az alkotmány a nemzet legjobbjai számára fenntartott.

Azt sem lehet a magyar nemzetnek szemére bánnyi, hogy az általa meghódított országokban a culturát akár elkiporta akár csökkenette volna; mert az uj hazában akkor már csak romokba dölt emlékei léteztek az egykori niveltiségek, de kivéve néhány embertanyát és várfészket, elő culturára sehol sem akadtak.

Ama nagyhirű céltta és szittya népségeknek — eleink semmi nyomát nem lelék, a helyükben a legmelyebb tudatlanságba süllyedt és elavult szláv és dák néplörzseken kívül egyebet nem találtak.

Eleik a meghódított országban sem társadalmi rendet, sem történeti jogot nem találtak, s magukkal ide nagyobb fejlettséget s culturát hoztak, mint a mivel azon népségek birtak, melyek akkor e téreken egymást pnsztitív hullámzottak.

— — Egyedül az erős magyar bejövetele, ennek a salív népek közé beékelése s a magyar birodalom alkotása gátolta meg, hogy már akkor a szláv népségek tengere egész Európát el ne borítja s így különben a szarmaták elkerülhetetlen világ birodalma a polgárisodás végső szíkráját századokra el ne fojtsa.

Magyarország Primásai. Török. J. 1859. na str. 11. stád. — Či podobným prepychom a pohŕdaním plné táraniny majú byť dejephom?

to len theorie, krásne (?) slová a výbuchy pýchy, ktoré lepšie sa vynímajú v ústach rečníkových a v pere básnikovom, nežli vo spise historikovom. Mne sa zdá, že suroví Maďari s kočovným a lípežničkým životom svojím nepriniesli a nemohli priniesť so sebou z Asie tie práve pripomnenuté dobrodenia, ktorých pôvodcami byť sa chvastajú, lež k hotovému stolu zasadli si so slovenskou rodinou; nie sta vybojovatelia a potlačiteľia, lež sta spoločníci, prijatí do pohostinského ¹⁾ domu slovenskej rodiny ²⁾.

Územie terajšieho Uhorska bolo to središte, kde za predstefanského času i cirkevne i politicky stýkal sa slovanský severo-východ s nemeckým západom a slovanským juhom. Do tohoto središta sta do zátočiny dostali sa Maďari, ako Herkules na rozcestie. Ustavičnými vojnami, ktoré z lípežochtivosti alebo z najatia podujímal, soslabnutí, rozhodnúť mali: ku ktorým súsedom pridružiť sa? Kýval na nich i nemecký západ pod Arnulfom, i grécky juh pod Konstantinom, i slovanský severo-východ a juh. Rozhodli za Slovanstvo.

Nemecký západ nič neposkytoval, čoby ich bolo lákalo k utečeniu v mori nemeckom. Nemecko neposkytovalo im ani samostatnosť, poneváč nenasytelne hľalo jednu zem po druhej a svieralo do jarma nemeckej hegemonie ³⁾, — ani pevnej opory, poneváč žilo v ustavičných roztržkách vládychtivcov ⁴⁾, — ani občianskej slobody, poneváč s nemeckým feudalismom spojeno bolo otročenie občanov, — ani dákeho vzdelania, poneváč u dvorov nemeckých feudalov panovala len rozpustilosť a nemravnosť, umenie ale obmedzeno

- 1) Erant autem Scavorum populi hospitalitatis, bescio quomodo dicam, supra modum studiosissimi etc. Leo sapiens. *Tactica*. c. 19, 102, 103. — Sr. Dejiny drevnych národov — Uhorska, str. 211.
- 2) Ipsi (Moravo-Slováci) Ungarorum non modicam multitudinem ad se sumserunt. Ep. Epp. Bav. ad a. 899. *Ginzel Gesch. der Slawenapostel*. B. 71.
- 3) Sive velint, sive nolint, regno nostro subecti erunt. Ep. Epp. Bav. *Ginzel* I. c. 70. — Bolizlaw — sub signis stans et regem audiens responsaque reddeas. *Widukind*. — Rex Otto uniuersos (?) *Scavorum populos* — tanta potentis constrixit, ut tributum et christianitatem pro vita simul et patria libenter (?) offerrent victori. Ejd. L. II. c. III. Sr. Dejiny drev. národov — Uhorska, str. 245.
- 4) Der Königsname eis blossae Titel, die Huldigung nur Ceremonie, die monarchische Verfassung nichts als Schein, denn im Grunde herrschte Lehens-Aristokratie. *Hüllmann's Geschichte des Ursprungs der Stände*. II. 252. — *Eichhorn: Allg. Geschichte der Cultur und Sitte d. neu. Europa*. I. 5.

bolo len na mrtvú latinskú mluvu a na mníchov, pred svetom do samostanov utiahnuvších sa, — ani hmotných výhod, lebo vedľa bohatstva nemeckých feudálov bieda tlačila nevoľné občanstvo ¹⁾), a prevodzovanie kupectva hľivilo, najmä pre nebezpeče, ktorým po Nemecku vystaveno bolo ²⁾). Nenie teda divu, že Maďari vo veku predsvätošefanskou vyhýbali i cirkevnému i politickému vlivu Nemecka.

Omnoho priyatnejšie výhody slúbovali si od Slovanstva, ktorým od troch vetrov otočení boli. Slovanská ústava s kráľom moci obmedzenej ³⁾, s krajinským snemom ⁴⁾, župným sriadením krajiny ⁵⁾, s cirkvou živej mluvy ⁶⁾, so slobodou občianskou ⁷⁾, s pestovaním národného všeobecného vzdelania ⁸⁾ a s kvetúcim kupeckom svojím ⁹⁾ zapáčila sa Maďarom, tak že oľutujúci krok, ktorý slubami Arnulfovými zavedení učinili proti moravo-slovenskej države ¹⁰⁾, podali federatívnu ruku Slovanom. Keď ohňom a mečom plenili nemecký západ, v pokoji žili s pokojamilovnými Slovanmi ¹¹⁾, ba za týchto proti cudzojazyčníkom bojovali ¹²⁾, a napadli Moravanov

1) Dominus servum et ancillam, se invito connubium contrahentes vivos tumulari jussit. Pottgiesser: De Statu Servorum in Germania. L. II. C. 1. p. 306.

2) Sr. Horváth Mihály kisebb munkái. Pest. 1868. I. 6 s a t.

3) Vir feit hic (Crocus) —, ad quem tam de propriis tribubus, quam ex totius provinciae plebibus — omnes ad dirimenda convolabant iudiciu. Cosmas. p. 9. — Rastices cum universis optimatibus suis. Ann. Fuld. 872. Vnde ego . . Tirpimirus Dux Croatorum . . commune consilium meis cum omnibus Zuppanis. Jura Regni Croatiae etc. P. I. Vol. I. p. 3. 21.

4) Sr. predočku poznámku a Dejiny drievnych národov — Uhorska, str. 217. 223.

5) Divisa autem est eorum regio in zupanies. Const. Por. c. 30. — Sr. Dejiny drievnych národov — Uhorska, str. 220. pozn. 5. str. 223. pozn. 6.

6) Sr. str. 30. 190. 209.

7) Sclevorum gentes ingenuse atque liberae, quibus servitus et subiectio nulla unquam ratione persuaderi potuit. Leo Sap. Tact. C. XVIII. n. 99. — Sr. Dejiny drievnych národov Uhorska, str. 216. otd.

8) Sr. Dejiny drievnych národov — Uhorska, str. 228. — Palacký Dejiny Nár Čes. D. I. Č. I. V Praze. 1848. 231.

9) Sr. Dejiny drievnych národov — Uhorska, str. 208.

10) Sr. str. 61.

11) Sr. Dejiny drievnych národov — Uhorska, str. 213.

12) Sr. str. 71. 73. 963.

len vtedy, keď to urobili z nerozvážlivosti ¹⁾), alebo keď Moravania zavdali tomu prfčinu bratričkovaním-sa s Nemcami ²⁾.

Takto stály veci Slovanov, a menovite Slovákov s Maďarami až do veku Jesaslava, asi do r. 973.

Ustavičné borby medzi slovanským severo-východom a grécko-slovanským juhom ukonaly oboch; pokojnejšia, po r. 955. nastalá doba na západe ale sosiila Nemcov. Takto nemecká politika v múdrych rukách Ottona I., cisára nemeckého, dostala prevahu, dosiahla vlivu na Európu vôbec a na Maďarov v Pannonii zvlášte. Uzavrenie mieru a smlúvy s Nemcami otvorilo bránu nemeckým missionárom do Pannonie, a s nimi i za nimi išli nemeckí feudáli ³⁾. Takto Nemecko nelen dostalo vliv na Pannoniu a rozširovalo v nej živel nemecký ⁴⁾, no vtláčalo slovanskej ústave i formu nemeckú.

Jaké následky mala potomne slovanská ústava vo forme nemeckej, o tom rozmnýslať náleží do dejepisu budúceho.

Z tohto záverečného slova, ako i z celého nestranného dejepisu každému, kto chce vidieť, vysvitá, že drahá vlast naša uhorská založená je na slovanských základoch a federativných sväzkoch spoločných národov Uhorska, nie ale na pôde krvavého výboja.

1) Sr. str. 69.

2) Sr. str. 65. 66.

Žiaducno by bolo bývalo, keby bol Michal Horváth vo svojom diele „*kisebb munkái. Pest. 1868. I. 54.*“ pri vypravovaní pomerov stád slovanských použil usilovnejšieho a spravodlivejšieho pera. Škoda to pre dejepis veľká, keď strannictvo, nešetrnosť a jednostrannosť vodi ducha dejepisťteckého!

3) Sr. str. 120. 140.

4) *Ingrueute namque bellorum tempestate, qua inter Theutonicos et Vngaros sedicio maxima excreverat. Dipl. Archisabb. S. Martini. — Bauari, Saxones et Suevi ceterique Germani Geysam non modo pecuniis, sed auxiliaribus quoque copiis adiuvaruunt. Bonif. Hanoviae 1606. p. 164.*

Vypisy z dejepisov

o Slovákoch.

1. Nestor (1113)

(Z ruského letopisu v Mon. Poloniae historica. A. Bielovskí. Lvov. 1864.
na str. 553. atd.)

3. Po mnohých zas letách (*pomiešania jazykov*) usadili sa Sloveni nad Dunajom, kde je teraz uhorská a bulharská zem. Od týchto Slovenov rozišli sa (*slovenské rody*) a nazvali sa menami svojmi, kde na ktorom mieste sa usadili; ako prichodivše usadili sa nad riekou, zvanou Moravou, a nazvali sa Moravanmi, a iní nazvali sa Čechami. Sloveni sú tiež: bieli Horvati i Srbci i Chorutania. Keď ale Vlasi (*Rumuni?*) boli vpadli na podunajských Slovenov a, usadiyše sa medzi nimi, násilie im učinili: oní Sloveni prichodivše usadili sa nad Vislou a prezvali sa Lächami, a (*jedni*) z tých Lächov prezvali sa Polanami, druhí Lächovia Lutičami, iní Mazovčanami, iní Pomoraniami.

8. Keď národ Slovenský, ako sme riekní, žil nad Dunajom, prišli od Skythov, menovite od Kozarov, tak zvaní Bulhari, usadili sa nad Dunajom a násilie učinili Slovenom. Potom prišli bieli Uhri a zaujali Slovenskú zem, vyhnavše Vlachov (*Rumunov?*), ktorí predtým boli opanovali Slovenskú zem. Tito (bieli) Uhri ale objavili sa za cisára Herakliusa, ktorí tiahol naproti Chosroesovi, královi perskému. V týchže časoch boli i Obri (*Avari*), i robili výpravu naproti Herakliusovi a malo (chýbalo, že) ho nepojali. Ti-tože Obri bojovali proti Slovenom, a podrobili Dušebov, ktorí sú Slovenami, a robili násilie dušebským ženám. Jestli Obrin mal (kam) jiesť, nekázal zapriahnuť ani koňa ani vola do taligy, lež try, štiry alebo päť žien, aby viezli Obrina. Tak mučili Dušebov. I boli Obri, velikí dľa tela a hrdí dľa ducha, a Boh potrel ich; pomreli všetci, a nezostal ani jedon Obrin. V Rusku je dosial príslovie: zhynuli jako Obri, z ktorých nieto ani plemeníka ani ná-

sledníka. Po nich prišli Pečenci a pak čierni Uhri (*Maďari*) išli mimo Kyjeva, za Olega.

Roku 887—898. — Išli (čierni) Uhri mimo Kyjeva horou, ktorá sa nyni zove uhorskou horou. Príduc nad Dneper, rozložili šátor; lebo chodili, ako nyni Polovci. Príchodivší od východu prepravili sa prez veľké hory, prezvavšie sa horami uhorskými, i počali bojať so žijúcimi tuna Vlachami (*Rumunami*) a Slovensami; lebo tuna sedeli prvej Sloveni, a Vlasi podrobili si slovenskú zem. Potom zas (*bieli?*) Uhri, vyhnavše Vlachov a opanovavše túže zem, sedeli so Slovenami, podrobivše si ich: odtialto nazvaná je (*táto zem*) uhorskou zemou. I počali (*čierni?*) Uhri bojať s Grékami i zpustošili trácku a macedonskú zem až po Selun (*Thessaloniku*). Počali bojať proti Morave a Čechom. Bol ale jedon jazyk slovenský: Sloveni, usadivší sa nad Dunajom a ktorých (*bieli či čierni?*) Uhri podrobili, a Moravania i Česi i Láčovia i Polania, ktorí nyni nazývajú sa Rusami.

2. Lev VI. műdry, cisár grécky. (886—911)

(*Leonis imp. Tactica, sive de re militari Liber. In Jo. Meursii operibus, ex recensione Jo. Lami. Vol. VI. Florentiae. 1745. Fol. p. 528.*)

C. XVIII. n. 79. Lebo i Slovania (*Σλαβοι*) tiež boli predtým (pohania a slobodní), keď za Istrom, ktorý nazývame Dunajom, prebývali. Proti týmto Rimania vodievali válku, keď dľa obyčaje pastierov život trávili; ktorí prv nežby boli preišli na túto stranu Dunaja, svoje šije podkladali jhu rimanského panovania

99, Tiež Slovenské národy i vzhľadom na spôsob života a živenia sa i vzhľadom na mravy sú jedon druhému rovné, šlăchetné a slobodné, ktoré na služobnosť a poddanie nijakým sposôbom nakloniť sa nedali, zvláštne vtedy, keď za Dunajom na vlastnom svojom území prebývali: preto i sem prenesené a jakoby k prijatiu slúžebnosti prinútené, nikomu inému radšie slúžiť nechceli, nežli v istom smysle svojim; lebo za lepšie držali, byť od kniežat z národa svojho potrenými a potlačenými, nežli poslúchať Rimanov a podrobenými byť (rimanskými) zákonom.

3. Constantinus Porphyrogenitus. (959)

(*Patrologiae Cursus Completus. Series graeca posterior. Accurante J. P. Migne. Paris. 1864. T. CXIII. pag. 247*)

De administrando imperio.

Cap. 29. Hranice týchto Rimanov ale tiahli sa až k rieke

Dunaju; ktorý ked' kedysi prekročili, shcejúc sa zvedieť, jakí za Dunajom prebývajú, naišli Slovanov, ktorí sa i Obrami (*Avarmi*) menujú, národ nebojovný. Poneváč ale Rímania naišli Obrov stá nebojovných a k vojne nepripravených, vybojovavše ich a odnesivše odtial korist a zajatcov, oddialili sa Slovania, ktorí za riekou (*Dunajom*) prebývali, a tiež Obrami zvaní boši, — hovorili v sebe: „Tito Rimania od tej doby čo prvýkrat prekročili (*Dunaj*) a dobyli koristi, nikdy neprestanú prekračovať: preto teda dačo podujmíme proti nim.“ S týmto teda úmyslom Slovania čili Obri, ked raz Rimania prekročili rieku, položivší úklady, ich prepadnuvše dobývali a prevýšili; a horespomenutí Slovania, vezmúc ich zbrane prápory a ostatné válečné odznaky, prekročivše rieku (*Dunaj*) k hrádzii (*clausuram*) išli; ktorých ked videli Rímania, čo tam na stráži boli, vidiac prápory a zbrane svojich kmenovcov, držiac jich za svojich kmenovcov, ked horespomenutí Slovania k hrádzii prišli povolili im priechod. Lež do niutra vpustení vyhnali Rímanov z hradu (*oppido*), ba i spomenuté mesto Salonu opanovali.

Cap. 30. Každoročne teda shromaždovaní boli jazdci z ostatných hradov Dalmacie¹⁾ a posielaní zo Salony až do tisíc k rieke Dunaju, aby tam boli na stráži proti Obrom (t. j. *Slovanom*). Lebo na tamtej strane Dunaja, kde teraz Maďari na spôsob kočovníkov žijú, vtedy Obri (t. j. *Slovania*) prebývali. Prichodiaci ale (*k brehu Dunaja*) každoročne Dalmati, ked viackrat tam (*na protivnej strane Dunaju*) videli dobytok a ludí, zachcelo sa im prekročiť (*Dunaj*) a vyskúmať, jakí tam prebývajú. Ked teda prepravili sa, naišli tam jedine ženy a deti, po odchode mužov a mládencov na vojnu: preto znenadajky vtrhnuúc ta zajali všetkých a, neutrpivší žiadnu škodu, vrátili sa, korist odvlečiuc do Salony. Obri ale, vrátvivší sa z vojny, vidiac statú vec, ustrnuli sice, lež neznali odkial im rana tato zasadéná bola: uzavreli teda dať pozor na čas a zvedieť sa všetko od neho. Ked teda opäť dľa običaje strážci vyslaní boli zo Salony, a tito boli iní od predošlých, i tito chopili sa úmyslu podobného a prepravili sa (*prez Dunaj*) proti Obrom. Vpadnúc ale na nich, nie ako predtým rozptýlených, lež shromaždených, nelen že nič nevykonali, lež najväčšiu škodu utrpeli; lebo zčiastky pobití, zčiastky zajatí boli, ani nezostal, ktorý by bol vyziaznul z ruk jejich. Vyzvediac sa, čo sú a odkial sú, a porozu-

1) Pod Dalmaciou rozumie: Srbsko, Horvátsko i Panoniu eš po Norikum. L. c. p. 271. n. 59.

mejúc, že sú to ti, od ktorých utrpeli horespomenutú škodu, spolu i vyzvedevší sa o jahovosti ich územia, výsluchom jakoby láskou rozpálení, nechali ich vo vazbe, vyzmúc na seba ich rúcho a sadnúc si na ich kone, na spôsob (*rimanského*) vojska nesúc prapory a iné odznaky, ktoré so sebou priniesli, tiahli k Salone. Vyzvedevší sa o čase, v ktorom strážci od Dunaja prichodievali, ktorý padával na veľkú sobotu, tiež v tenže deň prišli. Celý zástup, keď sa približovali k mestu, ukryl sa; tých tisíc ale, ktorí mali kone a oblek Dalmatov, aby oklamali, dial sa pošinulo. Osadníci poznavše svoje odznaky a obleky, ako i deň, v ktorý vrátiť sa navikli, otvoriac bránu, s radosťou ich prijali. Oni ale hned jako vkročili, obsadili bránu a daným znamením tým, ktorí boli v úkryte, na vedomie dali, aby pribehli a vkročili. Zabili teda všetkých meštanov, a od toho času opanovali celé Dalmatsko a sa tam osadili, výmuc mestiečka (*oppidulis*), pri mori ležiace, ktoré sa im nepoddaly, lež zostávaly pod mocou Rímanov, lebo živily sa z mora. Horvati ale vtedy prebývali z tamnej strany na severnom Považí ¹⁾, kde sú Bielo-Horci (*Belochrobati*). Jedno pokolenie ale, totiž sedem bratov, Kluk, Lobel, Kotenc, Muchlo a Horvat, i dve sestry Tuga a Buga, spolu so svojím ľudom sa odlúčivšie od nich prišlo do Dalmacie, kde naišli obyvateľov Obrov, a vo vojne cez nekoľko rokov medzi sebou vedenej zvíťazili Horvati; totižto jedných z Obrov zabili, iných ale prinútili k poddanosti: i od toho času tato krajina od Horvatov obývaná bola, a v Horvatsku sú ešte dosial ostatky Obrov, a dajú sa rozoznať, že sú Obri. Ostatní ale Horvati bývajú v bok Francii a zovú sa Bielo-Horcami čili Horvatami bielymi ktorí podriadení sú vlastnému kniežaťu. Poddaní sú ale veľkému Ottovi, královi Francie a Saska; a bezkrstní ²⁾ uzavierajú švagorstvo a priateľstvo s Maďarmi.

Cap. 31. Horvati, ktorí teraz obývajú kraje Dalmacie, pôvod majú od bezkrstných Horvatov, ktorí tiež bielymi sa nazývajú; ktorí totiž za územím Maďarov nedaleko Francie bývajú, a sú súsedami bezkrstných Srbov. Nazývajú sa ale vo slovenskom jazyku *Xoρβατοι*, t. j. vládnuci množstvom zemí ³⁾. Veľké ale

1) Κατωκον τηγικαντα εκειθεν *Bayiβαρσιας*. Držím to za slovo spojeno z *Bayos* = Váh a *βαρσια* = severná zem.

2) T. j. bez krstu východného a umie s Carihradom, alebo (sr. cap. XXXVI.) poneváč súčasne s Juhoslovancami nie, lež pozdejšie prijali krst.

3) Ηβατι od hŕby ľudu či krajín? Iste chybne, lebo *Xoρβατοι* čili Horvati pochádži od *ορος*, *Xoρος* = hora, horba, horvet.

Dej. Uhorska.

Horvatsko (Bene-Horvatsko), ktoré i bielym (Bele-Horvatsko) sa nazýva, až do dnešnieho dňa je bezkrstné ¹⁾), ako i súsední Srbi; nemá tak četnú jazdu a pechotu, jako krstené Horvatsko; akožto znepokojované mnohými vpádami Frankov, Maďarov a Pečencov; ani nemá väčšie (*sagenas*) ani menšie (*conduras*) ani kupecké lode akožto vzdialené od mora; od ktorého totižto vzdialeno je 30 dní. More ale (*iné*), od ktorého podobne vzdialeno je 30 dní, je ono, ktoré sa menuje Čiernym.

Cap. 40. Od ktorých (*Pečencov*) zaiste zapúdení Maďari a ubehli usadili sa tam, kde teraz prebývajú. Na tomto ale mieste sú nektoré drievne pomníky; medzi ktorými je most cisára Trajana, na začiatku územia Maďarov, a Bielohrad, ktorý od toho môstu vzdialený je tri dni, kde je väža svätého a veľkého Konstantina cisára; a opäť pri toku rieky leží Sriem, ktorý od Belohradu vzdialený je dva dni: odtiaľ ²⁾ bezkrstná veľká Morava, a ktorej predtým bol kniežatom Svätopluk. A toto sú teda vedľa Dunaja pomníky a pomenovania; územia z tannej strany Dunaja ale, ktorými Maďari celými vládnú, teraz majú názvy od riek ceztekúcich. Prvá z nich je Temeš (*Timeses*), druhá Tytel (? *Tutes*), treťa Moreš (*Maroš*, *Moreses*), štvrtá Zlatná (*Aranyos*, *Crisus*), piata Tisa. Súsedia Maďarov na východ sú Bulhári, kde ich rieka Ister, ktorá i Dunajom sa zove, delí; na sever Pečenci, na západ Frankovia ³⁾, na juh Horvati ⁴⁾.

Cap. 41. Svätopluk, knieža Moravy, bol silný a strašný súsedním národom a mal troch synov, a umierajúc rozdelil državu svoju na tri čiaste, a každému zo synov dal svoju časť; učiniac najstaršieho veľkým kniežatom, ostatných dvoch ale ustanoviac pod jeho vládou. Napomenul ich ale, aby medzi sebou sa neroztrhli, týmto príkladom: prinesúc tri pruty, keď tieto sviazal, dal ich prelomiť prvorodenému; keď tento nevládal to urobiť, dal do ruky druhému, a potom tretiemu. Potom rozviazané po jednom rozdelil medzi troch, ktorí majúc rozkaz ich zlomiť, hned bez všetkej tažkožti to urobili. To učiniv, vezmúc príklad z okolnosti tejto, tak ich napomínajúc riekol: Jestli zostanete spojení vo svornosti a láске, nikdy vás nepriatelia vaši nepremôžu, ani zajatých neodvedú:

1) Sr. predpredošlú poznámku.

2) T. j. od Sriemske, ktoré tvorilo asi trojhran medzi Sávou, Dunajom a Dravou.

3) Slovensko, Rakusko a Korutansko, sú zeme pod nadvládou franskou.

4) Sr. predpredošlú poznámku.

jestli ale kroz svady a ctižiadost rozdelíste kniežatstvo na tri časti zdráhajúc sa poslúchať najstaršieho brata, i od vás samých pobiti budete, i od hraničných nepriateľov do koreňa vyhladení budete. Po smrti ale tohoto Svätopluka, keď by boli v pokoji strávili jedon rok, a potom medzi nimi bola rozopra a domáca válka vypukla, Maďari, ich prepadnúci, do koreňa ich vyplenili a opanovali ich územie, ktoré až do dnešného dňa obývajú; ľudstvo ale mnohé, ktoré pozostalo, rozptýlené utieklo k súsedným národom, totiž k Bulharom, Maďarom, Horvatom a iným národom.

Cap. 42. od Seluna (Thessaloniky) až po rieku Dunaj, kde je hrad Bielohrad, je cesta osiem dní, jestli kto nie pospiechajúc, lež povolkajúc si cestuje. A prebývajú sice na tautej strane rieky Dunaja Maďari na zemi Moravy, no i dial medzi riekami, Dunajom a Savou ¹⁾.

4. Joannes Aventinus. († r. 1534)

(Annalium Boiorum Libri VII. Lipsiae 1710.)

L. I. c. 5. u. 13. Rusi ešte dosial užívajú vlastné písmená, nie veľmi rúzne od gréckych. I Slovania, ktorí obývajú Dalmaciu a Liburniu. . . V Regensburgu v chráme sv. Haimerana nachodí sa starožitná listina, vydaná od Karola veľkého, písaná sice v latine, lež iným spôsobom písma; jedni ich majú za longobardské, iní ale za grécke.

L. IV. c. 20. n. 12. Toho roku, ktorý bol dľa kresťanského letopočtu 889., naši súsedia Ugri, ktorí dľa svojej mluvy sú Magyari, pod kráľom Cussalom, prekročivší Don, prišli zo Scythie a Sarmacie asiatskej, z najväčšieho ruského kniežatstva, do Evropy a germanskej Sarmacie.

n. 13. Tri roky v krajinách veľkej Germanie a oboch Sarmacií, medzi divými národami, po veľkých pustinách a lesoch kočujúc sa potulovali, lúpežením, zlodejstvom a lovom hladajúc sebe živnosť. Konečne vo štvrtom roku obdržali stále sídla od Arnulfa. Potom vpadli do Dacie za rieku Tisou, ktorá s Dunajom dolným k východu tiahne. Tiež Maďari potom i Slovanov, ktorí v Dacii prebývajúci, poddaní boli Svätoplukovi králikovi Moravskému, viac záhubou nežli víťazstvom podrobili; celú Daciu si podmanili, ktorá od nich dosial Uhorskou veľkej Germanie sa nazýva. Konečne po

1) Sávu nebore za hranicu územia od Maďarov obývaného, lež sia rieku sebe najvýznamnejšiu.

smrti Arnulfovej, zavraždivší Mojmíra a Svätopluka opanovali i čiastku Moravy a prekročiac Dunaj prepadli Bavorsko. Podunajskú Pannoniu odňali Bavorom.

n. 15. Potom Svätoplukovi, králikovi Moravy, ponevač jeho (Arnulfa) súkromného bol priateľom a jeho synovi v deň krstu meno dal, udelil Čechy.

n. 17. Svätopluk, Čechami obohatený, menoval sa kráľom, začínať novoty, odboj zdvíhol proti Arnulfovi. Arnulf aby potlačil ten odboj, tiahol k rakúskym hraniciam Bavorska.

n. 20. Arnulfus kroz časté listy a posolstva o porážke svojich¹⁾ slyšiac, do poriadku uvedúc východné kráľovstvo Banské, Bavorov nechal doma, postaviač ich proti Svätoplukovi.

n. 24. On (Arnulf) na začiatku jara tiahol k rakúskym hraniciam Bavorska, v mesiaci maji držal slávny sjazd v Hengstfelde; kam keď Svätopluk dostaviť sa opovrhnuł, vyhlásený bol za nepriateľa vlasti. Pri tomto sjazde bol Vratislav, praeses dolnej Pannonie, a poslovia Cusala, kráľa Maďarov, ktorí ešte bez istých sídel v europejskej Sarmacii sa potulovali, slabujúci všetké sily svoje proti Svätoplukovi, jestli im, sta za odmenu, daná bude zem, ktorú so zbraňou opanujú. Posolstvo toto milô bolo Arnulfovi, ihned na to privolil a uzavrel, s trojakým vojskom vrhnúť sa na Moravanov. Cusalovi a Maďarom, jeho to ľudu, zaslužená Dacia. Vratislavovi naloženo, aby so svojimi Slovanmi od zadu zbraňne na nich uderil.

n. 25. Arnulf s Frankami, Šuabami a Bavormi uderil na čelo; prez celý mesiac, prez celý totižto iulius pobehal celú Moravu, všetko naplniv ohňom, vraždou, lúpežou a smutkom. Čo prišlo v úsretky, zbito bolo; zbožie, osady, pola, chalupy a staviska zhorely. Ovocné stromy od rozhnevaného vojska do korena boly vysekané. Dial Cusala a Maďari ešte ukrutnejšie páchajú, obojakú Daciu, pred a za Tisou, ako od rieky Hronu s karpatskými horami²⁾ a riekou Dunajom k čierнемu moru sa tiahne, sta povodeň zaplavili, mečom si klestia cestu, vraždia predošlých obyvateľov, metajúc žreby delia medzi seba územie a tam, navždy tam ostat majúci, zakladajú si pribytky. Ktorá dosial Uhorskom, Zálesím a Sedmohradskom od literatov vôbec sa zove. Tie kraje nekdy obývali Jazigi, Getovia, ktorí i Dákami sa nazývali, a Goti, súsediaci so Sueuami, od sta-

1) Proti Cimbrom bojovavších.

2) Sueuum montem, quem Ptolomeus Carpatum, nos Chremnizium et Semnitzium nuncupamus. Ib. L. I c. 6. n. 14.

rých vlastne menovaná bola Daciou, v obecnom názve ale Scythiou.. A tieto národy vtedy poslúchali Svätopluka, najmocnejšie a najbojnejšie knieža Slovanov. Maďari teda Slovanov, Avarov a Hunov, v Dacii prebývavších, vyhľadili, na rozkaz Arnulfá tie zeme Svätoplukovi odňali, tam si sídla vyvolili.

n. 26. Svätopluk, ešte tolkými porážkami dosť nezkrotený, sotrval tvrdohlavý, v hercynských lesach hľadal úkrity. Vratislav a Arnulf, po pobehanej Morave, s úmyslom nepriateľským, sta víťazi sa sišli. Vratislav na rozkaz Arnulfa poslov tohto zprevodil k Litomarovi, královi Bulharskému, dľa príkladu predkov uzavrená smlúva s Bulharmi, v ktorej obsadeno bolo: aby kráľ toho národa budúcne nedovolil vývoz soli z kráľovstva svojho do Moravy.

n. 29. Medzitým Angelschalcus, prefect východného Bavorska, ktorého markhrabätom Pannonie nazývali, svät Arnulfa, Vilhelm, jeho vnuk, v Regensburgu, na slávnom sneme Bavorskom, poneváč so Svätoplukom tajne držali a dary od neho prijali, výrokom velezrady odsúdení boli. Angelschalkovi vylúpené boly oči, Vilhelm ale ztratil hlavu. Tohoto brat ubehol k Moravanom a tento, už samý v sebe vojnochtivý národ, popudil.

n. 30. Arnulf teda opäť vtrhol do Moravy, preboriac záruby vedľa rieky Hronu a Karpatov, opäť poslal Cusala, kráľa Maďarov na Moravanov. Celá Morava opäť vraždou, lúpežením, ohňom a smutkom naplnená bola. Svätopluk konečne pozde poznal, jakú silu rozdráždil. Naposledy takými a tolkými nehodami prinútený prosil o pokoj, syna Mojmíra dal za zastavencu a len ľažko obdržal pokoj od Arnulfa. Onže (Svätopluk) v krátkej dobe po tomto od zármutku a duševnej neduhy umrel. Jeho synovia, Mojmir a Svätopluk, od Arnulfa ustanovení boli nad Moravanmi.

n. 31. Cusala do Dacie, ktorú zbranne opanoval, sa navrátil. Potom čez šest rokov, dokial žil Arnulf, Maďari zdížali sa od zne-pokojovania súsedov, a chovali sa medzi hranicami územia vydobytého.

n. 43. V mesiaci maji vrátil sa do Bavorska; potom obžíeral Pannoniu a východných Bavorov. Kniežatu Vratislavovi sveril Mosburg. Odtiaľ prešiel do Regensburgu.

n. 44. Tam vyslyšal biskupa Lazara, posla Basilevho, syna to Leva, cisára carihradského; pokoj a smlúva dľa starého spôsobu uzavrená je medzi oboma cisarami, -- privolil k ťažosti Moravských poslov, prosiacich o spojenie a priateľstvo.

n. 45. Domáca válka vtedy zapletla Moravanov, nad ktorými

dvaja bratia královali. Medzi tymato kroz nepravých radcov plameň záhubnej roztržky natol'ko vypukol, že nelen vospolnými vraždami, lúpežením a žhárstvom žúrili, no jedon stíhal život druhého. Ta časť, ktorej ona bratovražedelná¹⁾ sa nepáčila, pristala na vernosť cisárovi. I Svätopluk podvolil sa cisárovi, Mojmir ale vzdroval rozkazom. Aribus prefekt, Leopold —, vojvoda rakúskej hranice, na rozkaz cisárov pohnul vojsko do Moravy; tých, ktorí nechceli posluchať, ohňom a železom krotili. V tom čase Aribert, bavorský velmož, poneváč prial nepriateľom a od nich prijal dary, kroz Vratislava do želiez vrhnutý, odovzdaný bol Leopoldovi, a od tohto v putách oddaný bol cisárovi, ktorý vtedy meškal v Ramtendorfe v Norikume. — V tú zimu Bavori opäť plenili Moravu a bez uškodenia vojsku s veľkou korisťou domu sa vrátili.

n. 49. Na Morave Mojmir lapil Svätopluka, brata, kroz Eysenrika, bavorského velmoža (*purpurata*) zradeného, hodil do želiez a chystal sa ho zabít. Bavori na rozkaz cisárov zavčasu speli k pomoci zajatému; vybojovali hrad, kde držaný bol vo väzení, zajatých vôdcov vyslobodili a Svätopluka so sebou priviedli do Bavorska. Cisár . na loďach dolu Dunajom priplaval do východného Bavorska, v Mutare oblahol Eysenrika a vydobil mesto. Eysenrik, bar mužne odoloval, preca živý padol do rúk cisárových. Keď vedený bol do Regensburgu, nedbale ostríhaný, s povedomím svojich neprávostí domnievajúc sa, že ho tiahnu k poprave, uskočil a ubehnul k Moravanom a ich kráľovi Mojmirovi.

n. 50. Toho času umrel Angelmar, biskup passavský: Biching od cisára biskupstvom vyznačevý bol . Ked Svätopluk zbúril sa proti cisárovi, Biching utiekol k cisárovi, a od neho obdržal Pasavo.

C. 21. n. 4. Morava dosial vo veciach cirkevných podriadenná bola biskupom Pasavským, od ktorých prijala počiatky našeho náboženstva. Po smrti Arnulfa cisára ale, Moravania, ktorí poslúchali Mojmiéra, popudený kroz ubehliska Eysenrika, vypravili poslov k Jánovi r. p. a zadali veľkú žalobu proti mravom bavorského duchovenstva²⁾.

n. 7. Maďari v siedmy rok po opanovanej Dacii, keď zpozorovali, že Arnulf umrel .. uzavreli opanovať Pannoniu. Čo aby ľahkšie a šťastnejšie dosiahli, Cusala, kráľ národa poslal slavné vy-

1) V osname stojí: *parricidiale*. Isle chybne.

2) Ďalej hovorí o tejže žalobe a o obnovení slovenskej hierarchie. Sr. Dejiny drievnych národov — Uhorska str. 202

slanstvo z pomedzi svojich k Ludvikovi a Bavorom, svojim súsedom, a tomuto naložil, aby vyskúmali všetko, polohu Bavorska a mravy obyvateľov. Vyslanci — prišli do Regensburgu —. Priupstení do královskej dvorany — žiadajú celkové obnovenie smlívy, jakú (Cusala) s Arnulfom uzavrel; pripomínajú, že dávajú prednosť priateľstvu Bavorov, svojich súsedov, pomocou ktorých prišli k stálym sídlam svojim, pred inými všetkými národami, a že navždy na toto dobrodenie pamätať budú; okrem toho súhobili, že svoju zbraňou pokoria Moravanov a podrobia Bavorom. Kráľ nemecký a polhlavári uverili a potvrdili smlúvu.¹⁾ I Vratislav, knieža (*rector*) nižnej Panonie a Slavonov¹⁾ sa verný nachodil sa v tomto spojení.

n. 9. Potom Maďari, pod zásterou spojenia, s Bavormi uzavreného, vpadli na Moravanov, nepriateľov bavorských; všetko polpolom, vraždou a smutkom zaplnili; Mojmíra a Svätopluka válkou ubili²⁾ a časť Moravy sebe privlastnili. Potom s nektorými Moravanmi (ktorým kresťanské náboženstvo (?) smrdelo, a ktorí pre dávne rozopre mali nenavist naproti Bavorom) s dvojakým vojskom vrhli sa na bavorské kráľovstvo³⁾. Časť vzala si pred seba južný breh Dunaja až k ustiu Enže; kráľ Cussal ale druhý kraj si vyvolil.

-
- 1) V osnote stojí: *Poloniae ulterioris Venedorumque rector. Iste chybne, lebo Bracław bol správcom nižnej Panonie a posavského Horvatska.* Sr. str. 206
 - 2) V osnote stojí: *praelio occidunt.* Či vo váske tejto padol Mojmír a Svätopluk? Je to ovšem hodno i pováženia i viery, lebo: a) Aventinus mal pri ruke hojné staré historické žriedla; b) srovnáva sa to s okoločasmi r. 901., do ktorého tato udalosť náleží. Sr. Dejiny drev. národov — Uhorska, str. 175. a v tomto diele str. 64.
 - 3) Z miesta tohto poznal, že nespokojná časť Moravanov sama potajomne vyvolala Maďarov proti Mojmírovi II. a Svatoplukovi II., ktorí proti vôle národa poklonili sa pred nenávidenou nadvládom nemeckou. Poznal spolu i to, že Maďari sice sami neroztriedkali túto ostátniu nepanonskú državu moravskú, lež táto ich pomocou (?) zabená kniežať stala sa potom korisťou Čechov a Poliakov. Sr. časopis „Zukunft“ r. 1868. 7. mája, č. 106.
-

OBSAH.

Úvod.

Strana.

Úloha a rozdelenie týchto Dejín

1

Časť I. o Slovákoch.

I.

Deje politické.

Polsko pred a po páde veľkomoravskej državy. — Kniežatstvo Slovenské. — Názvy Slovenska. — Hranice slovenského kniežatstva. — Slovensko pod kniežatom Krakovským. — Hörb Slovenska	5
Dejiny Polska: Semovit; Lešek, opanovateľ Slovenska; Semimysel, Mečislav	12
Slovensko pod českým Boleslavom II. — Vojny medzi českým Boleslavom II. a poľským Mečislavom	14
Slovensko pod poľským Boleslavom Vel. čili Chrabrým. — Boleslav Chrabrý bladel korunu u pápeža. — Smrťa Boleslava Českeho so sv. Štefanom kr. uh. — Boleslav Chrabrý opanoval —, potom ztratil Česko. — Boleslav Chrabrý ztratil Slovensko	17

II.

Deje nepoliticke.

Latináci veriacich slovenského obradu prezývali pohanmi	27
---	----

A) Cirkev slovanského obradu v države slovensko-polskej.

Drievne pokresľanenie Poľska. — Slovensko-obradná cirkev v Poľsku a Slovensku. — Biskupstvo Krskovské, Nitrianske, Bratislavské (Prešporské) a Spišské. — Slovanská cirkev Slovenska držala sa Rímu	30.
---	-----

B) Cirkev latinského obradu v države slovensko-polskej.

Začiatky latinskej cirkve medzi Slovanmi. — Latinská cirkev v Poľsku. — Poznańské biskupstvo. — Slovensko pod pražským biskupstvom. — Poľský Boleslav Chrabrý podporovateľ latinskej cirkve. — Kamaldulskí miši soboru Nitrianskeho

40

Časť II.

o Maďaroch.

I.

Deje politické.

Stranictvo maďarských dejepisťcov. — Anonymus Belae Regis notarius. — Mená Maďarov. — meno Uhor je miestne, nie ale národné. — Drievne sídla Maďarov. — Lebedias, Sälmutes (Almus), Árpád. — Maďari a Cabari v Atelkuusu. — Válka proti Bulharom. — Válka proti Svätoplukovi, osudenie sa v Zátisi a priateľstvo so Svätoplukom. — Úkly položené Arnulfovi od Maďarov. — Porážka Maďarov od Pečencov a Bulharov. — Válka Maďarov proti Mojmirovi II. v Pannonii. — Maďari v Italii. — Maďari opanovali Pannoniu. — Maďari v Italii. — Vélky Maďarov proti Nemcom. — Maďari od Moravanov porážku utrpeli. — Maďari v Italii a Grécku

51

Zaltas (Zoltán). — Válka r. 907. pri Prešporku medzi Maďarmi a Nemcami. — Vtrhnutie Maďarov do Slovenska r. 912. — Maďari v Nemecku a Italii. — Maďari pomáhajú polábskym Slovanom, pustošia Italiu, Galliu, Alemaniu, Franciu, Alsaciu a Sasko. — Mier s Henrikom, smlúva s Juhoslovanmi. — Války s Bulharmi a Gréckami. — Porážka Maďarov pri Meresburgu. — Maďari v Sasku, Francii, Burgundii, Aquitanii, BavarSKU, Alemanni, Alsacii a Italii. — Porážka Maďarov v Sasku. — Maďari v Italii. — Porážka Maďarov v BavorSKU. — Maďari v Grécku

67

Phalitzin. — Porážka Maďarov od Nemcov. — Maďari v Italii. — Domáce roztržky Maďarov

78

Točún (Taksony). — Maďari pustošia Nemecko, Galliu a Italiu. — Porážka (Maďarov) r. 955. od Nemcov a Čechov

80

Jesla-slav (Géza). — Maďari v Bulharsku a Grécku. — Maďari od ruského Svätoslava pod deň a válečnú zástavu privodení. — Europejský sjezd vo Kvedlingburgu r. 973. — Maďari pomáhajú odbojnemu Henrikovi. — Ztratili Rakúsko. — Opäť pomáhajú odbojnemu Henrikovi

83

Vaic-slav (sv. Štefan). — Odboj šumodského Cupana. — Štefan obsiehol kráľovskú korunu od pápeža. — Korunovanie Štefana v stolnom Belohrade. — Smlúva medzi poľským Boleslavom

• Štefanom v Ostrihome — Sedmohradsko a slovensko-rumunské vojvodstvo pripojené ku korune sv. Štefana. — Roztržky medzi poľským Boleslavom a Štefanom. — Slovensko pripojené ku korune sv. Štefana

88

II.

Deje nepoliticke.

1. Predkresťanské náboženstvo Maďarov.

Maďari neboli modloslužobníci čili pohania v prísnom smysle, lež Muhamedáni. — Náboženské pochopy a obyčaje drevnych Maďarov

104

2. Pokresťanenie Maďarov.

A) Účinkovanie cirkve východnej.

Bolosudes a Tocún, v Carihrade pokrstení, priviesli so sebou kresťanstvo. — Účinkovanie Hierotha biskupa v Ostrihome a Pannonii. — Rovnopravnosť cirkve východnej v Uhorsku pod Jeslavom a Štefanom

110

B) Účinkovanie cirkve latinskej.

Ostatky cirkve latinskej v Pannonii. — Bruno. — Sv. Wolfgang. — Piligrin. — Sv. Vojtech — Založenie kláštora pod železným vrchom. — Založenie kláštora na vrchu pannonskom. — Sriadenie latinských biskupství a zakladanie chrámov latinského obradu

120

Vliv Slovanov a slovanskej mluvy na pokresťanenie Maďarov

138

3. O pomeroch, povahе, mravoch, obyčajoch, a správe Maďarov.

Medzinárodné pomery ku Kozaram. — Samostatnosť Maďarov. — Smlúvy s okolitými národami. — Rodinné a manželské pomery domu štápskeho. — Mluva Maďarov obohatenná slovami slovenskými. — Povaha a mravy Maďarov. — Kroj a ráz Maďarov. — Bojovnosť a vojanské sriadenie Maďarov. — Vojevoda, stoločik (*γυλαχ*) a čišnik (*καροχας*). — Maďari prijali ústavu od Slovanov. — Sv. Štefan menil slovanskú ústavu v nemecký feudalismus. — Predsvatoštefanské zákony. — Sriadenie žup snemov a sídobníctva

141

Časť III.

o ostatných národoch Uhorska.

I. Pečenci.

Drievne sídia Pečencov. — Osadenie sa Pečencov v Atelkuhu a podelenie tohož územia. — Stehovanie sa Pečencov do

Uhorska. — Povaha, obyčaje, mahomedánske náboženstvo, kroj, živenie sa a národnosť Pečencov. — Ostatky Pečencov v Uhorsku

II. Románi čili Vlasi.

Románi čili Vlasi sú potomkovia Rímanov dáckych. — Vlasi pod Góthami, Hunami, Obrami, Maďarmi, Pečencami a opäť Maďarmi. — Kniežatstvo rumunské v Uhorsku. — Boj Románov o svoju samostatnosť pod Achtumom a ich pripojenie ku korune sv. Štefana. — Drievne pohanské a potom kresťanské náboženstvo Vlachov. — Biskupstvo vo Vidne, kláštor nad Marošom a v Oroszlaní. — Mravy, obyčaje, spôsob života a válčenia. — Slovanskosť v mluve a sriaďení politickom

III. Rusi.

1. Deje politické.

Drievnosť Rusov na území terajšieho Uhorska pod menom Duljebov. — Tvorili západno-južnú časť veľkej Rossie. — Oleg. — Igor. — Svätošlav. — Jaroplik, Oleg a Vladimír

2. Deje nepoliticke.

I. Náboženstvo.

Slovensko-pohanské náboženstvo. — Pohanské obyčaje. — Účinkovanie východnej cirkve. — Účinkovanie západnej cirkve

II. Mravy, obyčaje, zákony a osveta Rusov.

Povaha, kroj, súboj, snem, bojovnosť, plavectvo, kupečstvo a písmo Rusov

IV. Horváti.

I Deje politické.

Drievni Slovania na juhu Pannónie. — Stehovanie sa Bielo-Uhorcov čili Slovákov na juh Pannónie — Meno a podelenie Horvátska. — Horvátsko pod nadvládou gréckou. — Horvátsko samostatné. — Horvátsko pod nadvládou franskou. — Boj Horvátov posávskych s Frankami a Horvátami dalmatskými, a pripojenie tých k týmto. — Opanovanie sriemeckého banátu kroz Bulharov. — Borna, Vladislav, Mojslav, Ratimir, Trpimír, Trpimir, Kriesimir, Miroslav, Sedeslav, Kocel, Braclav, Branimir, Mutimir, Kriesimir II, kráľ Tomislav, Kriesimir III, Drzislav, Svetoslav, Kriesimir IV

II. Deje nepoliticke.

A. Náboženstvo.

Účinkovanie cirkve východnej a západnej

B) Sústava a obyčaje.

Slovanské sriadenie Horvátska. — Nové hodnosti. — Snemy 210

Príavok

o semevide Uhorska v X. storočí.

Slovensko vobec a jeho podelenie 215

I. Slovensko horné.

Slovensko horné, jeho hranice podelenie, mesta a župy 216

II. Pannonia.

Slovenské drievne mesta, hranice a župy Pannonie 220

III. Slovensko dolné.

Drievnosť Slovanov potisských. Hranice, hrady a mesta dolného Slovenska 224

IV. Romano-Dacia.

Hranice, hrady a mesta 226

V. Maďaro-Dacia.

Hranice, rozdelenie, hrady a mesta 228

VI. Horvati.

Hranice medzi Uhorsko-Pannoniou a Horvatskom. Banáty a župy 230

Záverečné slovo 233

Výpisy z dejepisov o Slovákoch

1. Nestor 238

2. Leo VI., múdry, cisár grécky 239

3. Constantinus Porph. cisár grécky .

4. Joannes Aventinus 243

Obsah 248

Oprava.

Na str.	8. r. 20.	c.	c. 52.
" "	9. r. 8.	Germanae	Germaniae.
" "	" r. 29.	Maricomanorum	Marcomanorum.
" "	11. r. 4.	sigillo Vestrae, annulari .	<i>deleatur.</i>
" "	" r. 25.	Dirginum, Anno	<i>deleatur.</i>
" "	12. r. 12.	Malorusko	Malopolsko.
" "	14. r. 27.	eiusdem	eiusdem.
" "	18. r. 34.	krivdá	krivdú.
" "	20. r. 12.	str. N. pozn. N.	str. 15. pozn. 2.
" "	23. r. 37.	Vodoveja .	Vlodorejá.
" "	28. r. 40.	mutilaverat	mutilaverat.
" "	29. r. 29.	IV. 61.	V. 61. 248. 277.
" "	31. r. 12.	biskuptké .	biskupské.
" "	35. r. 28.	za Odrou Ján	za Odrou. Ján.
" "	46. r. 22.	1009 – 101	1009—1103.
" "	59. r. 26.	výprave	výprave.
" "	66. r. 21.	taeti	laeti.
" "	88. r. 23.	a s.	ad s.
" "	116. r. 38.	(†) . .	(dvojitý križ.)
" "	134. r. 28.	Rrovincias	Provincias.
" "	" r. 32.	str. .	str. 34. 112.
" "	136. r. 24.	jednoduc é	jednoduché.
" "	138. r. 13.	Regis	Reges.
" "	" r. 19.	civitce	civitate.
" "	" r. 36.	Velkomoravy	Velkomoravy)
" "	144. r. 32.	královstvo	královstvo.
" "	" r. 36.	Zollan	Zoltan.
" "	145. r. 24.	čákavor	čákavor.
" "	" r. 35.	Elenchus .	Elenchus.
" "	" r. 36.	Danskovský	Dankovský.
" "	" r. 41.	höpenyek	köpenyek.
" "	146. r. 13.	oszlop	oszlop.
" "	148. r. 33.	Capillcum	Capillicium.
" "	143. r. 2.	stolník	stolník.
" "	" r. 19.	Bola	Bela.
" "	" r. 44.	Slnvi .	Slavi.
" "	156. r. 3.	boli ked	boly; ked.

Na str. 158. r. 4.	vydal	<i>deleatur.</i>
" " 164. r. 16.	jejich	<i>oni.</i>
" " " r. 29.	Rosivu	<i>Rosiou.</i>
" " 166. r. 32.	Kaukar	<i>Kankur.</i>
" " 168. r. 26.	errantes	<i>errantes.</i>
" " " r. 38.	fruentur	<i>fruerentur.</i>
" " 171. r. 33.	spemina . .	<i>spomina.</i>
" " 172. r. 31.	sein Geschichte	<i>sein. Gechichte.</i>
" " 173. r. 21.	Innocetius .	<i>Innocentius.</i>
" " 174. r. 24.	eirára	<i>cisára.</i>
" " " r. 43.	jedou . dotazili	<i>jedou . dorazili.</i>
" " 175. r. 1.	Herskiia	<i>Heraklia.</i>
" " " r. 35.	kauknzké .	<i>kaukazké.</i>
" " 180. r. 15.	u.nohoženské	<i>mnohoboženské.</i>
" " 183. r. 19.	Vidiuov . .	<i>Viividov.</i>
" " " r. 24.	zakarnalskými	<i>zakarpatskými.</i>
" " 187. r. 25.	svojom, údeli	<i>svojém udelu.</i>
" " 193. r. 42.	Constantius	<i>Constantinus.</i>
" " 197. r. 1.	účinokovanie	<i>účinkovanie.</i>
" " 200. r. 23.	Historiae .	<i>Histriae.</i>
" " 201. r. 40.	u quam aliqueni	<i>uquam aliquem.</i>
" " 207. r. 32.	utuebant	<i>statuebant.</i>
" " 208. r. 17.	Assemen	<i>Asseman.</i>
" " 218. r. 1.	horriu	<i>horniu.</i>
" " 221. r. 36.	osodám . .	<i>osadám.</i>

Iné, pre vzdialenosť tlačiarne, sa vklizlé a smysel nerušiace chyby
láskavý Čitateľ nech prepáčí ráci!